

IOAN VIOREL BOLDUREANU

**CASA ȘI MEMORIA LUI
AVRAM PROCATOR**

roman

EDITURA MARINEASA
TIMIȘOARA, 1999

*Tu nu ești mort, ești numai în rătăcire,
suflet al meu, care atâta plângi...*

DANTE

Prolog

ALEGEREA LOCULUI DE CASĂ

Când trenul se opri, cu o înțepeneală scrâșnitoare, ca un început de nechezat repede gătit, urmată de un scurt icnet îndărăt, un fel de recul, Victor era de-a binelea ieșit pe scara vagonului, pendulând abia perceptibil piciorul stâng, ca și când jumătate din greutatea trupului n-ar mai fi fost a lui, și dând astfel un rost grabei de a coborî prin nerăbdarea care, năvălitoare peste voința și gândurile sale, mai că-l speriasse. Hotărârea de a coborî îi veni dintr-o dată, ai fi zis că-l strigă unul, necunoscut, o chemare de-afară, numai de el auzită, dar cine l-ar fi privit cu atenție pesemne că ar fi băgat de seamă că mai înainte, o clipă nemăsurat de scurtă, fața i se goli de sânge, o liniște străină și opacă îi înfrână răsuflarea, parcă și-ar fi amintit brusc de cineva ce n-ar fi trebuit nicidecum uitat - ori de-a fost să-l uite, atunci să nu-și mai fi adus aminte în veci - dar acum, amintindu-și, un preț fără seamăn se rupse din sine, de viața lui, și hotărârea ar fi părut, cu asta, o izbucnire, o sângerare și-un strigăt lăuntric, din străfund, neștiut dincotro și încotro venind. Bagaje, lângă el, puține.

Numai că pentru morocănoșii tovarăși de drum, salutându-i, nimic din toate astea nu fu la vedere și de înțeles; o vorbă nu schimbasesc cu dânșii tot drumul, abia prin salutul de bun rămas Victor devenise ceea ce fusese, un călător adică, și acum era sigur că pentru aceia gara în care el va fi fost să coboare va rămâne pe mai departe străină și neluată în seamă, de aceea oamenii, întâmplători cum erau, abia tresăriră din amorțeala leșioasă a dimineții și din picoteală, fără să fi avut răgazul să-și arate stânjeneala la graba, e drept fără pic de forfotă, a hotărârii lui de a coborî; iar tresărirea lor, parcă abia ea, ca un lătrat pitit de câine, fu lucrul cel mai neașteptat și fiecare o vedea cu ochii măriți de mirare pe chipul celorlalți, ca și când unul dintre ei

ar fi pierit, parcă el însuși ar fi pierit, un lup dintr-o haită visată, un început de spaimă, una, nu numai că ațipirea i-ar fi cuprins fără veste, una pe toți, dar mai mult, fiecare din ei începuse a îngăima același vis, ăsta cu prinsul în haita pierdută; așa fusese, erau și ei convinși că din pragul de sus, izbit cu capul, al aceleași treziri a fiecăruia, se desprinsese și se alegea hotărârea ca un abur, neașteptată și negrăită, a străinului ce avea numele de Victor - însă necunoscut lor - de a coborî.

Așa se face că numai Victor își dădea seama că lui Avram Proicator nu îi va fi fost totuna unde să coboare și să-și aleagă loc de casă, dar și că hotărârea o luase nu tocmai în toată voința stăpânirii de sine acum când se întoarce, iată viu, după războiul unde atâția muriseră și unde întâmplarea, tot atât de ușor, ar fi putut să facă să moară și el, fiindcă numai Victor, cel care, deci, învinse moartea și întâmplarea ei cu alte întâmplări asupra-i călcând, păstrase amintirea vieții dinainte și printr-asta putu recunoaște, cu toată pâcla leșioasă a dimineții din începutul visului celorlalți, care-l înhăitase și pe el, locul încă înainte ca trenul să răzbească în gară - tren dintr-acelea ce opresc în toate garile - de pe când vagoanele fâșâiau în curba înclinată spre sat, unde calea ferată, mai pe urmă construită, trebui să dea larg ocol grădinilor și-astfel să se apropie mult de Râu.

Chiar într-acele momente, dar hotărârea fusese oricum luată, Victor se văzu nevoit să răspundă la întrebarea unuia din compartiment, acela părea cel mai tânăr, și abia atunci își găsi loc printre amintirile lui Avram Proicator, un fecior ca de vreo douăzeci de ani, căruia mersul cu trenul și prea dese opriri în gări și halte necunoscute îi întipăriseră pe chip, sub luciul bolnăvicios din acea clipă, o paloare statornică și neliniștită, turbure, parcă potrivnică resemnării nesăbuite ce se trăda, fosforescentă, în ochii lui de lup, amenințând să-l biruie din moment în moment. Așadar, răspunzându-i Victor spuse că satul se numește Sămăctar, poate cu dorința tainică de a-l salva punându-l pe gânduri, ca și când i-ar fi arătat într-o oglindă paloarea feței și hămeseala ochilor de lup tânăr, răzbit, iar ceilalți, înțelegând pesemne câte ceva, deveniră triști și parcă îndurerați, doar tânărul, frământat poate de apropiata plecare la armată ori de cine știe ce alte griji prea timpurii, se crispă și înghiți în sec, ca și cum n-ar mai fi avut aer. Iată ăsta-i Sămăctarul, Să-măc-tar, tânărul, tulburat, gata

era să se abandoneze resemnării, acum Victor potrivește silabele în balansul piciorului stâng după ritmul tot mai rar al roților dedesubt lovind îmbinări de sine și în același ritm feciorul-lup, pândit de încolțiri și încheștări pe viață și pe moarte, prin fier și foc, încerca să prindă în memorie silabele și chipul clătinător, cu jumătate din povară pierdută, al celui hotărât să coboare. Dar cuvântul îi căzu și se stinse lăsând un gust amar la rădăcina limbii, plin de îngrijorare, silabele se împotmoliră înecăcioase și lipicioase, de picioare de păianjen, ceva sufocat se prelingea din fiecare sunet, se plânseră și aveau să se plângă de asta mulți alții, sămăctărenii înșiși - își aducea aminte Avram Proicator - cu greu își obișnuiau copiii să rostească numele satului lor, un mare număr de prunci păreau jertfiți a rămâne gângavi din teama și neputința înecăcioasă a primelor vârste de a rosti cuvântul ăsta, muchiile lui tocite anevoie le răzbesc gâtlejurile încă nevinovate, unii după ce se obișnuiesc cu el, mai crescând, și prind curaj, mărturisesc că, tot repetând într-ascuns cuvântul, descoperă cum că au ajuns să li se facă rușine ca de-o joacă nelegiuită, lehamite ca de-un joc al tăgădei, ba chiar că îi visează pe ceilalți în chipul pruncilor răpuși și părăsiți cu nevinovăția de la-nceput.

Și totuși, Avram Proicator avu să se-ndărătnicească a-și alege loc de casă în Sămăctar, cu toate că, orfan și bătut de soartă cum era, putea să nu se mai întoarcă după război între sunetele înecăcioase ale Sămăctarului.

Satul e și el la marginea Câmpiei, altădată se făceau târguri aici, dar așezarea nu ajunsese nici în vremea dintre războaie la vreo înflorire asemănătoare orașelor mărginașe, nici măcar cu Judințul, că cică satul ăsta, Sămăctarul, s-ar fi încropit ca nelumea, într-o vreme îndepărtată și nu prea, - oamenii se munceau să socotească acea vreme cât mai îndepărtată crezând s-o scape în uitare - mai înainte de aceea, dinspre dealuri pădurea cobora spre luncă, slobodă și de voia ei, căutând să se-ntindă și să umbrească asupra Câmpiei.

Dar niște străini, care aveau treabă să canalizeze Râul, lovindu-se de strășnicia pădurii, mai întâi au doborât un rotocol ca să facă loc pentru barăci, însă curând nu s-au mulțumit numai cu atât, au ars pădurea pe o întindere mult mai mare, au pus foc în numele lui Samody Iuda, ei au rămas fără nume, pădurea nu s-a întins neam peste

locul ars, în vatra și împrejmuirea satului mana-i de-atunci ucisă, doar pâlcuri răzlețe de salcâmi țepoși și-nrăiți stau, ca niște pui de lupi cu colții atârnați de cer, priculici iscați din nevinovăția pruncilor d-întâi, în coasta Dealului Gutman, râvnind până spre Râu, numele lui Samody Iuda se întinse, înecăcios, odată cu fumul, până departe, deasupra Câmpiei, pe firul canalului trecu spre alte râuri leneșe de pustă, pe Mociur urcă înspre dealuri, ba încă ajunse pe-atunci în burgul Zurovarei la o vreme după izgonirea turcilor, și se-ntinse fumul pădurii ucise trase buștean cu buștean sub jugul cel nou, de fier, într-o bună parte din imperiu.

Mai târziu, că se făcu loc, așternură și drumul de fier, calea ferată, asta de-acu, și o fabrică de cherestea răsări chiar în fața gării, se încărcau la rampă lemn greu, palânci și grinzi pentru orașele și țărilor din pustă și de dincolo, pentru burguri și landuri neștiute pe-aici, și pădurea dărâmată, polomită, sciompuită, acuma lua drumul de-altădată pe urmele aceluși nume înecăcios al lui Samody Iuda; unde fusese jarul și scrumul și pulberea pădurii răpuse, se alese, deci, vatra Sămăctarului și pământurile sale - Samaiuda.

Câmpia se-ntindea așadar tot mai mult, pădure nu mai era la miazăzi de Sămăctar, doar calea ferată și apoi Râul despărteau satul de Câmpie, între Râu și canal, ca într-o furcă a dracului, se va hotărî mai apoi colonia numită Hambarul, însă Avram Procator nu acolo avea de gând să-și așeze casa, că nu s-o fi simțit el cu totul-tot străin și nici nou-venit, ci pe Mociur, în partea dinspre miazănoapte și dinspre dealuri, aproape de holde și de livezi, de vii și de pășune, cu toate că în Sămăctar, în afară de a o arunca în Furca Dracului, putea să și-o dureze și în alt loc, în oricare altul.

Avram Procator era sărac, ursit să fie așa, că la naștere pieri mumă-sa, Cristina, iar taică-su, Giorgioni, o apucă, poate de jale, poate smintindu-se, pe căi greșite și luă drumul mare-al pădurii, unde-i vorba că s-ar fi înhăitat cu lotrii și l-ar fi omorât un băzoșan într-o noapte cu fulgerătură - știi tu caii când se fură, noaptea pe fulgerătură - când aveau ei, frații hoțomani, ortacii de lotrie rânduială să pălească, să fure cai de pe unde nu te-ai fi așteptat, ori să calce pe câte unul mai găzduc scoțându-i din poiată boii încălțați ca oamenii în opinci groase

de gumă, ca să nu lase urme de copite și să nu li se audă pașii printre tunete, iar la lumina zilei, ori peste an să nu se mai vadă nimic prin glodul și colbul drumurilor, nici prin târgurile știute să nu li se dea de urmă.

Doar în cântări și-n tânguiri se adunau auzindu-se prin lume fapte de-ale ăstora și în blesteme ce cădeau pe neamuri întregi vedea lumea răsplata fărădelegilor. Astfel, un miez de pădure rămase să se numească așa: Caii lu' Bancu, și cică și acuma ar mai ieși de sub pământul cu frunziș putred oasele cailor pușcați de lotri crescând acolo, oasele, albe-gălbui ca frunțile de ciuperci după ploaie, un luminiș ascuns altundeva se cheamă Patul lu' Corbela, că acolo i-au fost despicate oamenii lui Iuhuș capul Moșoniului, ce-i ziceau între lotri Corbela, când îl prinseră cică la vânat de țapi pe locul grofului, dar în dragoste-l găsiră pe Moșoniu cu grofeasa, de îl despicară, că numai fie iertatu' Mircea zis Moșoniu, cunoscut cât fusese viu numai între lotri de Corbela, cică ar fi putut s-o stâmpere pe grofeasa lui Iuhuș, încât a cerut, urlând ca o leoaică s-o împuște și pe ea când îl văzu pe Corbela despicat, și Iuhuș ar fi împușcat-o, să moară cu câinele ăla-n călduri, dacă n-ar fi urlat, dar așa a lăsat-o să pătimească, și grofeasa nebuni și căută câinele străinului la vadul lui Iovacoș, apoi o duseră la Pesta, acolo se prăpădi. Dar nici Iuhuș nu ajunse vreme bună, că și lui i se porni bolunzala, de a se lua, gonind armăsarii, la-ntrecere cu *Schnellzug*-ul și-i împușca pe dată ce pierdea concursul, de vezi bine că dete și el în doaga și patima Corbelei și-a lu Ghiță Lăutășița, oameni de nimic, ticăloși, ce mai.

Cartea I.

UN CÂINE ÎȘI FACE ARĂTAREA ȘI PIERE RĂPUS ÎNTR-O NOAPTE, LA SCURTĂ VREME DUPĂ BOTEZUL LUI AVRAM

1. Băzoșanul ăla, de se numea Iovacoș, era și el pripășit în Bazoș, un sat de pădureni. Venise cândva din josul Dunării, tot ocolind, pribeag, căutând drum uscat printre străini, fără codri, fără păduri, fără vaduri, cu avere puțină la vedere, doi cai mărunței îndesați ca niște desagi aruncați de-o parte și de alta a oiștei, negri, butucănoși, cai de munte amintind de țara părăsită a pribeagului, cu mers nespornic la pustă, de aceea Iovacoș o fi drumețit multă vreme, așa că ajunsese pe la începutul primăverii îndemnând caii de alături și mergând în rând cu ei, de dârlogi cu cel din dreapta, pe marginea dinspre șanțul drumului, cu ochii stinși de oboseală.

Cei dintâi care-l văzură trebuie să fi avut un început de teamă amestecată cu milă, că după privirea lui stinsă și pasul apăsător îl crezuseră orb, de unde și rămase vorba, că de-atunci se răspândi zvonul despre un străin orb purtat de cai, iar după cocia, care nu era ca a oamenilor de la pustă, cică băzoșenii ar fi ghicit lesne că Orbul vine de departe. Sub coviltirul subțiat de vânt și de ploi, în căruța aproape goală, stătea nevasta pribeagului, mistuită parcă de pojarăniță, ochii ei de pe-atunci luceau de lăcomie, spun sătenii și-acum, așa țin ei minte că a fost și așa trebuie să fi fost, fiindcă lunga ținere de minte a satului își arătase vinovăția numai după întâmplările năprasnice, dar se stârnise, precum se vede, din primele momente, de când toți cei care văzuseră venirea cociei se jură răspicat și fără-ncetare că ar fi cetit în ochii sclipitori ai femeii din umbra coviltirului oarecari prevestiri funeste, și fiecare dintre prevăzătorii săteni, după ploaie chepeneag, muștra satul pentru nepăsarea și mintea puțină de a fi îngăduit atunci, demult, străinului să se așeze între ei.

E drept că și Iovacoș, pricepând astea din tăceri și negrai, se gândi să caute și să cumpere un petic de pământ mai la marginea satului, spre pădure unde-l trăgea priceperea vechilor lui locuri, fie și între lingurari, însă puțin mai la o parte de rotocolul vetrei în jurul căreia, lăsând ei traiul șatrei, își îngrămădiră câteva cocioabe.

Iovacoș era, pe acea vreme, bărbat în floarea vârstei, oricine ar fi fost gata să facă prinsoare că străinul va fi cel mai înalt om din sat, fiindcă fiecare îl ținea minte așa după cum îl văzuse prima dată, și cu adevărat că săptămâni de-a rândul el nu-și dăduse de pe dânsul sumanul lung și negru, drept e că în acei ani primăverile erau reci și ploioase, nici clăbățul cu moțul turtit, făcut rotund ca la sârbi, ai fi zis că-i comănac de cel călugăresc de n-ar fi fost din belitură de miel negru, crud; se purta mândru Iovacoș, ca și când voia lui ar fi fost să se țină ca toată lumea să-l vadă, ca de prima dată, și toți să spună: iac-așa l-am văzut eu prima și prima oară; că veni și rămase înadins așa cum venise, până l-or vedea și l-or ține minte dacă nu toți, apoi cei mai mulți, de la copil la bătrân, parcă nici jos nu s-ar fi așezat cât lingurarii, buni cioplitori, se puseră cu mic cu mare, tocmiți de străin pe bani câți n-avuseseră ei niciodată, și-i înălțară o casă de lemn ca o biserică pe lângă bojdeucile lor mociorlite de ploi, care parcă totuși își găsiră acum mai bună rânduială prin preajma casei noi și mari, ca puii pe lângă cloșcă, și chiar că prinseră și ei a se mândri, nu că ei o făcuseră, ci așa, după firea lor păguboasă și cântătoare, se mândreau cu casa străinului.

Tot ca de prima dată, în cele câteva săptămâni, omul își ducea caii de dârlogi, iar în cocia fără coviltir acum aducea ba țiglă, ba lemn și lățeți cumpărați din gara Sămăctarului, de la fabrica de cherestea, și mai apoi ușile și ferestrele și geam, mult geam, adus cu vagonul. Nevasta îi stătea întotdeauna pe șezuta căruței, pe o cergă maronie, groasă, împăturită cu grijă și ținea hățurile, cumva de formă, cumva de fală, cum femeile sătenilor nicicând nu stăteau, cu aceleași priviri scânteietoare, aprinse de lăcomie, ori poate de trufie. Mereu ca prima dată, în urma cociei venea un câine de catran, mare și zdravăn ca un lup, prins în lanț de sireghea dinapoi, iar de pe vremea când aduceau oglinzile, cum nu erau și nici n-aveau să fie altele de multe și de mari în Sămăctar, paturile, lăzile, dulapul, blidarele și văsăria, câinele

venea tot în urma căruței, liniștit și credincios, dar acum lăsat slobod din zgarda țintuită de mai-nainte.

După ce-și făcu și grajd, șură cu șopron pentru cocie, Iovacoș își hotărî ograda și grădina; gardul și poarta erau chiar de-acum înalte, cuprinzătoare, mai cuprinzătoare decât și-ar fi închipuit sătenii, înnegrite cu smoală, cum ei nu se așteptau. Omul și muierea lui, tot ca prima dată înveșmântați, în suman negru, iar ea cu mintie ușoară, pana corbului, brodată la mâneci și la poale cu șnur roșu și vânăț, țealele erau de același croi, păreau tot cele cu care veniseră, neschimbate, dar astea era noi, și așa prinseră a se duce la biserică, și satul înțelese că străinul și nevastă-sa caută să răzbească în rând cu lumea și că or să-și cumpere pământ, cutezând, asta pricepu satul încă înainte ca preotul să le laude evlavia și dărnicia, că donaseră străinii bisericii pentru icoane, podoabe și pentru prapori și odăjdii zece galbeni mari și cincizeci de taleri de argint, bănet cum nu se mai adăstase de la ctitoria sfântului lăcaș.

Dintr-acestea, pe fruntariul bisericii, sub turnul clopotelor, deasupra ușii împărătești a pronasului, spre pomenirea dărnicii străinului, pe o mică parte adausă donației dintâi, se înnoi icoana Învierii, veche de la zidirea lăcașului, cu icoana Sfântului Gheorghe răpunând Balaurul, dar nu se știe prin ce minune hramul bisericii nu se schimbasese nici atunci, nici până azi după icoana noului patron, rămăsese tot hramul Învierii; pădurea nu mai renăștea asupra Câmpiei, lumea însă păzea pe mai departe hramul cel dintotdeauna și se-nveselea și mai apoi în cântări din cele mirenești la rugă tot la Paști, an de an, fie secetă, fie lăcuste, cutremure ori potop de ploi.

Dar când văzu satul că pe armăsarul cel alb din icoană, sub zaua oșteanului încordat străpungând Șarpele întraripat al Gheenei, Sfântul Gheorghe avea chipul semeț și trupul falnic al lui Iovacoș, toți pricepură că străinul negru-i fugar măcinat de teama Dragonilor și de credință oarbă în puterile subpământene mâncătoare de stâlpi și de mană. Pesemne de aceea veni sărac, fără turme avute, și păru tuturor a fi orb-purtat, călăuzit de cai și urmat în tăcere de femeia cea lacomă și mistuită de pojarniță și de câine.

La ani de zile, după ce și Iovacoș și Giorgioni se prăpădiseră, poate de ploi, poate de trecerea vremii, cei mai bătrâni, amintindu-și,

luară seama și povesteau tinerilor că în icoana de pe fruntar, sub coiful Sfântului Gheorghe, chipul aducea din vreme-n vreme tot mai mult cu al lui Giorgioni și jurau că nu greșesc, iar hala cea răpusă sub copitele armăsarului argințit de vreme și cu luciri amurgite trăgea tot mai mult a câine negru cu inima mistuită în turbare și dând pe gură și pe urechi spume de oțel și de foc; și în întunericul capului de câine se vedea, de te uitai cu băgare de seamă, tot înfățișarea lui Iovacoș, dar neagră.

Cică ori de câte ori s-a mai zugrăvit icoana Sfântului Gheorghe până-n ziua de azi, tot așa, cele trei fețe s-au văzut și se văd, doar din când în când trec schimbându-se, se mută de la oștean la balaur, ba încă și la armăsar, de parcă pictorul, oricare-ar fi fost el și de oriunde i-ar fi venit învățătura, nu putea să nu cadă pradă asemănării ce părea a fi și-a izvorî din veac pe fața bisericii și, poate mai nainte, în poveștile oamenilor.

La vremea de-atunci însă, drept răsplată pentru dărnicia străinului, cu mare pohfală se făcu sfeștania casei lui de un sobor de popi și de dieci și cantori, iar Iovacoș mărturisi într-aceea că trăise în păcat cu femeia asta de se chema Țveta, pe care ar fi luat-o de prin locurile pe unde bejenise, dar nu avu răgazul priincios să facă nuntire în fața altarului. Preotul îi cunună pe juruința lor că nu sunt frate și soră nici veri ori nemoteni până-ntr-a șaptea spiță și le dete împărtășania, ținând taină că Țveta era străină de tot, și de neam și de lege, până la acel moment când fu primită în sânul bisericii și creștinată.

Pentru firea lor întunecoasă, poate și bănuind taina acelei femei, prin satele de la marginea Câmpiei umbla zvonul că la Bazoș, în partea unde pădurea se se-ntinde mult spre Râu și spre pământurile sămăctărenilor, se împământeniră românii ai negri, nici nu se spunea câți ar fi la număr, nu era batjocură, nici poreclă, zvonul nu fu scornit de femei clevetitoare, foșnea o teamă în lipsa de număr a românilor negri împământenii înspre pădure și înspre Sămăctar, ci dacă fu rostit cuvântul, apoi dintre acei bărbați s-o fi iscat, ce, făcând cătănia printre țarigraduri la oastea împăratului, povesteau și-nainte, aducându-și aminte, din văzute, ori numai din auzite, de un Muntenegru; și pentru săteni, care nu văzuseră niciodată munții, iar după nume nu știau decât munții sfinți din Scriptură și din predici; Araratul și Muntele Sinai și

Muntele Măslinilor și Sfântul Munte Athos, că dealurile erau izvodiri de chin și de primejdie, acoperite de păcat și de Potop, precum Golgota și Dealul Gutmanului, care mai fumegă și azi din mocirlele lui puturoase, încă de la căderea îngerilor; așa că Muntele, oricare ar fi el, trebuie să aibă ceva înfricoșător și sfânt, și nu mică le-a fost mirarea când cătanele întoarse de-aci înainte de la Țarigrad, toate-și aduceau aminte, îndată ce ajungeau acasă, în satele Câmpiei, că negreșit este că la Muntele Negru se află o seminție de oameni, fel de creștini, ba încă din cale-afară de credincioși, iar unii dintre ei ar fi ceva neam de români, și ei, ăștia-și, spuneau românii cei negri.

Clevetirile veniră însă după aia, despre Țveta, care înflori cică după praznicul împărătesc al nuntirii în dântuiala lui Isaiia, după cum pomenea preotul spre pilduire cu laude ca pe-o adevărată minune cununia, și Floare începură a o numi pe nevasta lui Negru Orbu Iovacoș; atâta de frumoasă și de străină fiind, pentru multe femei din sat nu putea fi curată treabă - spună popa ce-o spune -, tăgăduiau ele între ele, cu jumătate de gură, să nu li s-audă vorba, nici de copii, nici de bărbați, musai să fi fost turcoane, ori neam de căpcâni, ziceau între dânsele, ori vrăjitoare furată de omu ăsta, de-aia or pustinit în lume și n-or aflat preot să-i cunune pe unde-i știe lumea, nici la popa din Vârșăț, ce-i cunună fără cărți, aici treaba-i mai încâlcită, soră bună, se prefăcea câte-o nevestă mai cu moț, ținându-se pricepută, o fi că-i în lucrare cu Diavolu, ori cărdașă, ea străina, oștilor lui Satanail, de storc, iaca, în căsnicie banii cu-atâta spor, n-ai văzut că la ei totu-i negru, se înțelepțea, semetindu-se, cealaltă părtașă, și numele, și vederea ochilor și gardul casei și-al grădinii. Dar nici una nu se-ntindea să precunoască, oricât ar fi sporovăit, că Floare făcu din grădină un adevărat rai, nici într-ascuns n-ar fi scăpat vreuna un cuvânt de laudă, ca nu cumva să prindă vorba cea bună în poarta străinului și să li se-ademenească bărbații, mai cu seamă bărbații, ori chiar copiii neștiutori, a pofti la acea grădină ca la o nouă ispitire a șarpelui.

Iar Iovacoș, în astă vreme, agonisea fără-ncetare averi peste averi, de satul le pierduse rândul, îndăluia pământ și vite, și ajunsese să aibă peste noapte cei mai frumoși armăsari, nu unu, ci pereche între iepe, numai pentru iepele lui, îi cumpăraseră de la Iuhuș - și știți voi, oameni buni, cât de greu de-nduplecă blestematul de grof să vândă cai,

darmite sămânță din herghelia lui, zicea câte-un băzoșan în târgul de cai, ba la Logosiu, ba la Făget, ba la Căvăranu Sebeșului, în ocol de oameni necunoscuți, rostea vorbele pieziș, cu pică pe norocul și averea străinului, ce ajunse vestită, dar zicea strâmb, cu gând ascuns, nădăjduind să se nimerească printre giambași și vreun lotru și să se-ademenească să-i spargă rodnicia averii și sămânța cailor lui Iovacoș. Însă averea ăștia se-ntinse pe lângă sătenii neputincioși și peste o bună bucătură de pădure, de parcă puterea străinului creștea scăzând-o pe-a lui Iuhuș, iac-a orbit unguerele, de nu se vede cum îl surupă străinul, spunea acuma câte-un sămăctărean, cumpănindu-i în ură și pe unul și pe celălalt, vrea s-ajungă cu grădinile și odăile lui până la hotarul pădurii Sămăctarului, iacătă-l că-i mai jos de cotul Râului, oameni buni, se tânguiu neputincioși sătenii, sămăctărenii și băzoșenii, gata să-și întindă mâna ca la mare necaz și primejdie, acolo-i pământul ăl mai bun și apa-i aproape, dar nici care dintre ei, nici măcar bogatul Iuhuș, n-avură puterea să-și întindă hotarul, necum grădinile până la pământul cel mănos.

Cam tot atâta vreme le trebui băștinașilor să priceapă că Iovacoș nu-i orb, are doar miciți ochii de lumina zilei, și că umblă să-și întindă pământurile după umbra câinelui negru, care i-ar fi împrumutat stăpânului darul întunecat de a adulmeca aurul din comorile blestemate și tănuite sub pământ, sub păcat și sub oseminte, și omul avea dobândită de la prietenul său câinele știința de a le zgârma, zicea lumea prin satele din preajmă, parcă încercând să se răcorească prin aste vorbe ocărâte de pizma care nu le mai dădea pace și odihnă pentru averea și nevasta lui Iovacoș, unde ajunsese peste măsură răbdărilor bogăția de neînțeleas a străinului.

Așa că, fapt voit de oameni, nu se mai știe în ce vreme și mai ales cine, toți uitară pe moment și nici nu vrură să afle, măcar să-i fie picat cu ceară, cineva avu curajul să umble să-i pună foc într-o vară, noaptea, la ogradă lui Iovacoș, și focul începu să ardă pălălaie, parc-ar fi răsărit zvâcnind soarele, și ardea cică gardul negru, dat cu smoală, ardea de jur-împrejur, câinele da ocol înlăuntrul împrejmuirii trosnitoare, urla prelung și se aținea focului cu urletul, încât flăcările, ca un stol de găște albe, orbitoare, zădărate, apărându-și bobocii, sâsâiau, fășâiau, fojgâiau, însă nu cutezau să se-ntindă în ograda

străinului, înspre casă, grajduri, șură, ori stogurile de orz și de ovăz ba și de grâu de cel timpuriu, că era la vremea treieriișului, vezi bine, chibzuise punătorul de foc, și focul ar fi ars cică până-n zori, bătând pasul pe loc, nimeni nu sări să-l stingă, era într-o duminică, nici nu fu nevoie, în dosul flăcărilor puiandre satul stătea ca mort, însă nimeni nu dormea, aștepta isprava, dar isprava nu se împlini, apoi focul se stinse de parcă ar fi plouat cu găleata, și la utrenie Iovacoș, în cămașă de in, albă ca spuma, cu laibăr suriu, cusut cu șinioare verzi, cu pălăria încocorată și încălțat în cizme de lac ce-i țineau stogoși cioarecii din postav nemțesc, tot de-o formă cu laibărul, ieși la braț ca domni cu nevastă-sa pe locul unde arse poarta, călcând liniștiți peste scrumul albicios ca peste prag, iar Floare cică arăta mai frumoasă ca oricând, nu era în in, numai în borangic brodat cu fir de aur și cu mătase neagră de China, abia peste mulți ani, parcă prefăcându-se a fi uitat cu totul, nevestele sătenilor se iveau așa îmbrăcate, cum mai întâi ieși atunci, dimineața, în duminica aceea, Floare, cu poale largi, înfoiate, cu aceeași broderie de jur-împrejur ciurate, încinsă cu cătrințe, țesute cu fir de aur înfocat, cu pantofi joși, dar tot înaltă era, împodobită cu un concii țesut în aceleași forme aurite ca ale cătrințelor, doar că mai luminate în podoaba capului, iar în piept un târșat de galbeni cum nu mai avea nimeni, cum nici nu văzuse, altfel veșmintele lor erau într-un chip ciudat potrivite cu ce și-ar fi dorit oamenii de aici de la câmpie, nimeni n-ar fi recunoscut asta, numai că atunci li se păreau tuturor de o strălucitoare și neînțeleasă noutate.

Și ei se duseră la biserică, ai fi gândit că-s boieri de neam, și satul văzându-i a început să-i dușmănească cu o ură neputincioasă, zicând în sinea lui și între neamurile sale că-i o nelegiuire în fața lui Dumnezeu să se înfățișeze la liturghie cu atâta podoabă diavolească, că se duc trufași înfruntând altarul, ca să-l răsplătească prin fățarnicie pe Necuratu, că stinse focul atunci dimineața.

Mai apoi Iovacoș își clădi un gard înalt, din piatră și mortar, alb, întinzându-se cu noroc și peste vatra țigănească, fiindcă lingurarii pribegiră cu toții, trecându-le, precum și veniseră, peste noapte, mândria și fala în spaimă a relei vecinătăți - și înăuntru cică ar fi avut de gând ca, de primăvară, să înceapă să-și înalțe o casă tot așa, din piatră, cărămidă și var, ce mai, nu casă, adevărat conac, doară avea

atâția bani cât să cumpere jumătate de sat dac-ar fi vrut, acumă însă nu mai dorea asta, știa că sătenii îl vor urî tot mai mult, copiii lor nici nu se mai apropiau de gardul cel înalt și erau crescuți și învățați în așa fel că nu mai simțeau ispita cireșelor și căpșunelor, nici a oricărei poame ce rodea în grădinile și livezile ori pe câmpurile lui Iovacoș, ba încă și vitele, marve fără cuget, chiar păzite-nepăzite de copii și chiar lăsate de voia lor, nu îndrăzneau să se apropie, nici măcar să se scarpine de vreun pom, ori de vreun copac răzlețit pe drumurile mărginașe pământurilor lui Iovacoș.

Câinele urla ca la foc oricând cineva îi călca hotarul averii, iar de cuteza vreunul să se apropie de casă, cică fiara bătea din fălci și colții îi scrijeleau printre lătrături ca țiuitul nicovalei lovite-n dungă de ucenicii lui Feri Covaciu cu ciocane ușoare și nepricepute.

2. Cam pe vremea aia vreo câțiva prinseră a lotri și numele și toată firea fiecăruia rămăseseră neștiute, fiindcă mai întâi, ei, ca și când nici n-ar fi știut unul de altul, pătrundeau care pe unde în pădurea Bazoșului, iar cum se întâlneau acolo, cum își dădeau de știre și de urmă și cum se chemau - taină trebuia să rămână toate, câte zile o avea fieștecare; așa soartei cică-i trăgea pe unii într-acolo ca un blestem, peste puterea și voința lor.

Așa că soarta trebuie că-l trase și pe Giorgioni la Râu altfel decât altădată, mai întâi într-o zi de vară, și i se păru că ar fi cu gând să se răcorească după ce doborâse câteva uscături în pădure, aproape de cotul apei, dincolo de vadul până la care s-au fost întins pământurile lui Iovacoș.

Femeia străinului se scălda, soarele bătea pieziș peste crângul de pe țărnul înalt din partea astalaltă, în fața vadului; Giorgioni coborî în umbra verde care tăia, întunecos, peretele surpat, abrupt, se lăsă ușor în apa ce aici e adâncă în scobitura din burta malului, ținându-și în mâna stângă cămașa lungă de fuior ghemotocită, ridicată deasupra capului, ea nu-l văzuse sau nu-i păsa de el, era singură, ori părea că se crede așa, se prefăcea răzlețită și neștiutoare, diavolița, că doar nu se poate să nu fi simțit privirile împăcătuite de hămesală ale lui Giorgioni, rămas vădov de puțină vreme și chinuit de ținerea jelierii

cele de șase săptămâni. Acum era într-o zi de joi, după-amiază, spre seară, nu venise femeia la spălat, că vinerea se leșiază rufele și părul capului, câinele zăcea parcă bolind pe prundișul uscat, îi păzea rochia lungă, dar nici câinele nu părea să-l fi simțit, și Giorgioni crezu că femeia s-a apucat să facă farmece, trupurile lor erau în aceeași apă, câinele privea taman în locul unde se îmbăia Giorgioni, dar parcă ochii lui scânteietori și lacomi pluteau setoși peste albie, peste trupul scufundat și neluat în seamă al bărbatului, și se întorceau mereu, de parcă nu se puteau dezlipi de trupul femeii învăluindu-l ori de câte ori ieșea foșnitor din undă. Părul nevastei străinului sta adunat la ceafă, gâtul puțin mai pal în umbra cocului, dar pielea îi era de aceeași nuanță, cum Giorgioni nu mai văzuse, soarele o poleia cu un arămiu plin și fără umbre, și la un moment ea ridicându-se în picioare, goală cum era, se-ntoarse cu fața spre malul câinelui bolind, și cu mâinile amândouă deodată slobozi valurile negre ale părului care curseră cu o bogăție de puhoi din tăria capului peste mijloc și coapse, vărsându-se în apa aurie de sub amurg ca o cerneală neagră-vineție, lung din creștet până-la pulpe. Ochii câinelui străluciră atât de tare, încât bărbatul văzu cum tot trupul femeii, ce parcă plutea acum deasupra apei, prinde o fulgerătoare sclipire de argint, aprins dintr-asta, ca sub năvala luminii lunii pe un noian de omăt, iar satanul de câine, răsărind din mistuire cu un urlat înfundat, zguduit de spasme, sări îndărăt, se tolăni, în ciudă și suferință ca un om tânăr stârnit de patimă, lepădându-se-n țărână pe partea stângă și gemând înăbușit; curând prinse a zgârâia aerul lăsându-și picioarele întinse ca niște drugi țepeni ca să scormonească la întâmplare prundișul vadului până la grohotișul de dedesubt, cu ghearele smulse din teci, ieșite ca ale unor păsări de pradă răpuse.

Un fior cuprinse apa între maluri stăpânind-o laolaltă cu trupul lui Giorgioni, și el se lăsă, nici n-avu încotro, într-o moleșală ostenitoare, ca și cum nămolul îi amorțise încheieturile, iar vinele îi zvâcniră neputincioase ca în somn, când ar fi lunecat într-o groapă putredă și adâncă, așa că pentru momente neștiute se pierdu cu firea.

Când își veni în seamă, Floare se îmbrăca fără grabă, dar cu mișcări înviorate, proaspete, mulțumite și, în timp ce-și împletea părul într-o singură coadă, peste umărul stâng, ca fecioarele când se trezesc

în faptul zilei, câinele se deșteptă și el gudurându-se blând și încetoșat pe lângă pulpele ei, și așa se luară și plecară pe o potecă, ce urca din vad printre răchitele malului celuilalt.

Din seara aceea Giorgioni colinda pădurea, venea la cotul potrivnic vadului - Vadul Câinelui avu să se numească până-n ziua de azi locul ăla cu țărână, prundiș și grohotiș, vad potrivnic și dătător de fiori - din dreptul pământurilor lui Iovacoș - în toate joile verii aceleia, când Floare se îmbăia în sclipirile lunatice și chinuite ale privirii câinelui, poteca se bătătoarea făcându-se tot mai clară și soția străinului tot mai frumoasă, fiorii nu-i mai dădeau tihnă trupului lui Giorgioni și tristețea morții nevestei sale la nașterea lui Avram fu gata să i se veștejească. Cât după aia, nu-i păsa de nimic, nu se mai ferea nici de sat, la mormântul nevestei nu mai mergea, ci la cotul râului, la Vadul Câinelui, în rest lăsă totul baltă, copilul trebui luat în grijă de frate-său, Costa-Iulian, care se arătă nemulțumit foarte de pacostea asta, căinând-o pe nevestă-sa, pe Nuica Ștefănoane, silită, vezi bine, să crească nepotul, prunc de țâță, orfanul, că Giorgioni se năimi, în rând cu vândrașii umblători prin lume și fără căpătâi, în partea de tăietori de lemne în pădurea lui Iuhuș, ori pe unde s-o nimeri.

Acolo trebuie să fi descoperit Giorgioni că toți cei cinci tăietori de lemne ajunseră așa, oameni vântură-vânt, toți pe rând găsiră poteca vadului și soarta Câinelui, cei care fuseseră cândva însurați, la casele lor, își părăsiră gospodăria cu teama sau jalea morții nevestelor, iar cei doi, mai tineri, se jurară să nu se însoare, fiindcă știau ce-i va aștepta. Așa că, oameni bătuți de soartă ori resemnați la presimțirea că-i va năpăstui ursita, se dedaseră la lotrie, tăinuindu-se ca fărtați. Vindeau caii și boii furați căutând târguri îndepărtate, în țară străină, iroseau bănetu-n vânt nemernicind peste granițe și ocolind vămile, iar de multe ori, nu întotdeauna, dar în dese și sângeroase rânduri, ca să scape de vreo poteră, ori numai ca să-și adape poftele și pornirile cele mârșave, slobozeau dobitoacele alungându-le prin păduri, ca apoi tot ei să le hăituiască și să le-mpuște ca pe niște sălbăticiuni, lăsându-le hoituri fiarelor, păsărilor și viermilor; fărtații cei mai tineri, învățând parcă din fierberile ce le munceau măruntaiele și ascunzișurile ălor îndătinați în rele, tare se mai împelițau în plăcerea de a împușca armăsarii furați, după ce-i goneau de-a călarea până se îmbuiestreau și

dădeau în năbădăi de atâta frunză verde, de libertate și de dorul iepelor.

Și cică Giorgioni, cel mai lovit de soartă dintre ei, i-ar fi ispitit pe ceilalți să înece în spume sângerii fala armăsarilor lui Iovacoș. Dar cât câinele stătea îndărătul gardurilor albe și înalte, nu prea era nădejde să se apropie cineva cu așa gânduri de casa și împrejurimile străinului.

Căzură de părere, totuși, să cerce a da lovitura într-o noapte de joi, încă în vara asta și, cu adevărat, în joia de pricină, seara, câinele scormonise ca niciodată vadul, aruncă spume ca la turbare și greu se mai trezi la lume până când coada femeii fu lepădată pe spatele tânăr și drept, iar apoi o urmă abătut și secătuit pe potecă. Norii se înghesuiau neconținut și era sigur că va ploua.

Giorgioni, de la primele fulgere, spintecă pieptul unui iepure și-i umplu burta cu mămăligă unsă amestecată cu cioburi mărunte de sticlă, cu pulbere de pușcă și cu grăunți mărunți de argint. Le spuse că va trece prin râu, la vad, scăldându-se așa cum o făcuse, ori cum avea de gând s-o facă de toate orile când era femeia în scaldă și când nici ea, nici câinele nu-l simțiseră, deci luă momâia iepurelui și le dete gând să treacă și ei tot pe acolo, să se-mbrace cât mai ușor, să nu-și ia nici o armă, nici altceva, ca să poată purta cu trupul cât mai puțină apă din râu și din văzduh și să nu-i simtă câinele de va fi să nu moară și, când o fi ploaia-n toi, să se apropie de albie și s-o treacă, iar mai apoi, când acei fărtați s-au apropiat pe rând de gardul înalt al lui Iovacoș, sub ploaia grea și necurmată din miezul nopții de vară, au putut băga de seamă că zidul gros și alb nu se mai preschimbasese în sticlă, așa cum se-ntâmpla până atunci și cum se auzi în lume, cât că prea puțini erau aceia de văzură cu ochii lor minunea: oricând, noaptea, ar fi avut curajul, neștiința ori nesăbuința să se apropie careva de gard, gardul se prefăcea în geam de sticlă și dacă o armată întreagă ar fi împresurat curtea din toate părțile deodată ca să răzbească înăuntru, fiecare om ar fi avut parte să vadă, chiar în dreptul lui, prin gardul de sticlă, devenit dintr-odată primejdios de subțire și de pirpiriu, ochii aprinși și lacomi ai fiarei înmulțite fără margini, și țiuitul de oțel ascuțit al nicovalelor lovite pieziș de nevăzuții ucenici ageamii îți chinuiau urechile, iar pojghița ca de gheață străvezie amenința să se spargă, ori să se topească străbătută în orice moment într-o mie de locuri, căci în orice

loc pe miile de stânjani cât ținea împrejmuirea se auzea același bocănit de baros turbat și țiuțuri de ciocane mărunte și tăioase ale fierăriilor din capetele înmulțite ale câinelui ca un iad, și armata întregă ar fi înnebunit de groază de mulțimea neagră și nemăsurată a covăciilor satanice, și frații hoțomani, cât că nu prea erau ei duși la biserică, tot ar fi înghețat de spaima arătării ăsteia, că pe fiecare l-ar fi lătrat de moarte câte trei capete întunecate.

Dar acum, apropiindu-se de gard, totul era tăcut și încremenit, pe piatra și cărămida zidirii și roia apa nopții, un lapte mănos, gros ca albul nevăzător, de parcă cerul își desfundase știubeiele nesfârșitelor ploii hotărâte să cadă peste vreme până la venitoriul potop. Câinele, dușmanul scadelor și amortelilor somnoroase a toate vinele trupului, fu, deci, răpus, înfruptându-se amăgit din burta ucigașă a iepuroaicei, câinele se înfundase în malul întunecos al morții pierzând pentru totdeauna cărarea de printre răchite a vadului și pieri pradă vicleniei argințite a lui Giorgioni, el câinele zidurilor, creierul averii lui Iovacoș, și iadul cu miile de capete pânditoare ale amurgurilor de vară din tinerețea femeii străinului, fiara cea neagră cu împătımire de om era acum cu măruntaiele sfârtecate de marea pasăre cu clonț de argint și suflet de pulbere și gheare de gheață, tăioase ca sticla și ca oțelul, pasăre crescută din inima pizmașă a lui Giorgioni, nutrită în râpa întunericului verde din burta mocirloasă a malului potrivit vadului și pământurilor și nevestei lui Iovacoș, paserea-moarte pusă în pânțelele cel mult-născător al iepuroaicei.

Giorgioni le deschise poarta din capătul grădinii - veniți - tunați! - prin care Iovacoș ieșea cu carul doar toamna când ducea gunoiul la țărini și vara când trăgea bucatele la arie pentru treieris, tunară deci frații pe poarta ce mai largă a acareturilor străinului și trecând prin arie în curte, li se păru că ploaia o rărise într-atât, încât prin liniștea ce se așternea întunericul se făcea transparent și sticlos, parcă puțin înțepător la ochi, casa și curtea, ca și grajdurile păreau sub o cupolă ce le ferea de tunete răzlețe, și atunci se gândiră toți în același timp că de multă vreme, poate niciodată, nimeni nu pătrunse aici, iată că ni-s primii, erau să se piardă cu firea zbuclind în veselie și chiote dacă Giorgioni nu le-ar fi făcut semn aspru celor doi fărtați mai tineri să vină cu el și tustrei se băgară în grajdul despărțitor al armăsarilor, dar

nu se apropiară de armăsari, ci aprinse un chibrit și tot luă cele două furci de fier din colțul bălegarului, una o puse în mâna unuia dintre lotri, și ieșiră în curte. Le spuse celorlalți trei să caute cu grijă prin hambar doi saci goi, ca să-i tragă pe cap armăsarilor și să-i scoată mai apoi cu toată băgarea de seamă pe poarta dinspre ulița mare a satului. Cică așa ar fi fost rânduiala în partia lotrilor, ca acela pe care-l buiește gândul cutărui sau cutărui furtișag și află cheia de a răzbi la cel călcat, apoi acela să aibă ascultare și supunere fără crâcnire de la toți fărtații, iar după aia, când și cum s-o termina isprava, să-și plătească și să-și pedepsească izbânda ori greșala.

Așa că, până aveau ceilalți să scoată harmingii, Giorgioni se vârî în casa cea mare, lăsându-l pe cel fără furcă în prispă, iar pe alălalt trimițându-l să găbuiască prin tindă. Dar în casă nu era nimeni, căci Iovacoș și nevastă-sa își dormeau somnul vara în capătul mai dosit, larg, al târnațului, la aer. Acolo târnațul era închis până sub streășină cu scânduri șindrilitate crestate la margini cu ferăstrăul, așa că aerul să curgă slobod și răcoros dintre volburele mirositoare ce îmbrăcau stâlpii, iar creștăturile, una lângă alta, de pe scândurile alăturate, după priceperea meșterului, închipuiau frunze de trifoi, de vie și iorgovan, ori inimi goale, toate de aer mirositor.

De cu seară, ori de ieri-alaltăieri, presimțind ploaia ori poate așteptând-o, ca să nu-i stropească apa de la streășină, sau fulgerele să nu-i sperie nevasta, străinul puse o poneavă mare ca o pânză de coviltir, din acelea pe care vântură sătenii boabele, ciuresc ori pârăresc bucatele, iar lui Giorgioni i se păru că ar fi chiar pânza coviltirului în umbra căruia venise femeia, atunci demult, cu pribeagul, într-atât de subțiat era acuma întunericul strecurat, ce învelea, după ploaie, trupurile celor doi.

Prin aerul limpezit de după vremuială, în așternut Iovacoș simți răcoarea și începu să viseze. Se făcea că pământurile și livezile și pădurile lui se întind tot mai departe, că straturile de mazăre îndesite a belșug, ca o limbă verzui-brumărie lunecă spre râu și fac pod răcorit peste vad până în tufișul crângului de pe malul înalt și abrupt din partea cealaltă, asta, a pădurii Sămăctarului, și el, Iovacoș, pășește agale înspre râu și nu vede nici cerul nici pământul, și cum trece prin livezile sale, semeț și mândru, printre cireși și caiși, apoi printre pruni,

meri, peri și gutui - de cum se apropie în lunecarea limbii, până a nu ajunge să se însoțească femeii în dreptul pomilor perechi -, pomii se grăbesc să înflorească și îndată ce trece în rând cu ei, pomii leagă rod, fructele se pârguie în urma pașilor dintâi, pe urmele lui vine Floare, sfielnică și credincioasă, cercând să-l ajungă, iar câinele, ca un pândar încă mai pe urmă; în dreptul femeii poamele se răscoc, prin auzul câinelui cad foșnitor în iarba grasă cireșele cu picurul lor mărunț, sângieru, sprinten, prunele cu dâre roșii-vineții, care numai must, care untoase, mierii, merele cu răsunet de ecou din adâncul pământului și gutuile cu bufnituri pâcloase, așa i se înfățișează în vis ochilor lui orbi trecerea anului, vara e încă înaltă în întunericul visului său, soția îl urmează, trupul lui se prăvălește pe prundișul vadului, râul e vecin fără pod; noaptea pe lângă coviltir curge înceată între pașii-perechi ai armăsarilor, - pe nisipul ca de pâslă putrezită de ploii al curții -, răsună pierdut ecoul rodului din vara ce curge grăbit în albia râului din noaptea lui Iovacoș; Giorgioni ridică furca ațintind colții oțeloși și lungi în dreptul coșului pieptului lui Iova cel adormit, armășarii sunt orbi, stăpânul lor, tocmai prădat, gol-puşcă, tolănit pe prundișul vadului de la marginea grădinilor sale simte cearceaful umed de răcoarea vânturată prin coviltir și de sudoarea trupului, s-a descoperit și își așteaptă femeia, se întinde spre ea, pătura subțire cade la picioarele patului ca o pielică jilavă și Giorgio zărește plinătatea vie a trupului ei, cerneala părului despletit urcă leneș către umeri, se subțiază deasupra sânilor răsăriți ca două mugete de împerechere tânără slobozite fără voie în zori, și se adună în șuvoi gros pe piept și în tăietura dintre brațul stâng și trup, în vis femeia l-a ajuns din urmă pe Iovacoș, acum sunt amândoi, neștiuți, în prundișul vadului, pe limba nerostită de la capătul pământului; Giorgioni se gândește o clipă să-i răpună pe amândoi și să-i prăvală în Râu, Iovacoș se înfioară de vântul care foșnește parcă prea răcoros prin răchitele și păpurișul malului, nici o pasăre nu se aude cântând, Giorgioni simte și el înfiorarea din visul bărbatului, prin somn Iovacoș tresaltă, în vad se lățește asupra femeii, iar în așternut o trage sălbatic spre el, zvâcniri nemaivăzute și gemete răzbec din împreunarea din vad, Iovacoș se scufundă prin somn în Râul liniștit și fără pod, Râul cu unde cernite de părul femeii coprinse în dragoste și de întunericul nopții dinainte de

furtuna așteptată, o pătrunde fulgerător, oțelul tremură din încheieturile zbuciumate ale lui Giorgioni, foc orbitor despică cerul deasupra ogrăzilor lui Iovacoș, cade un bici de lumină care alungă păcura nopții într-un hău sur învăluind de pretutindeni lumea, trăsnetul spintecă trunchiul dudului de lângă prispă în două și, prin urgia zgomotului de cer spart, larma mărunță a găinilor se împrăștie ca fulgii viscolii de vifor, sub lumina aia lărmuitoare Giorgioni le vede împreunarea celor doi smulsă din visul de la marginea Râului, sunt soț și soție, nimic nu mai e de făcut, străinul își prinde femeia într-o înfricoșătoare îmbrățișare și o învăluie ca în aripile unei uriașe păsări de pradă, mâinile și picioarele i se întind țepene prelungite cu gheare scoase, ascuțite, de fiară străpunsă, pentru moment pe Giorgioni îl încolțește groaza că a și înfipt colții furcii în coastele omului, e ultimul lui gând, dar furca îi tremură moale în mâini, acum ar fi fericit dacă ar fi înfăptu-o mai înainte, nu s-a înfipt, pălește, poate l-o fi răpus furca celuilalt, dar celălalt, fârtatele, nu mai este; o furcă s-a înfipt, Giorgioni se clatină, singur, vârtejuri năprasnice se răsucesc în jurul lui, o tăietură fulgerătoare îl despică, se bănuiește ucis mișelește pe la spate de celălalt, lui i s-a înfipt furca în rărunchi, nu mai poate gândi nimic, o spumă înecăcioasă îi înăbușă suflarea și auzul, e rupt în două de sus până jos, despicat pe la mijloc, și fiecare jumătate a jumătății trupului său se răsucesc pradă altor vârtejuri și se despică din nou spumegând; Giorgioni, cu jumătățile mereu înjumătățite, tot mai repede și mai amețitor, răsucite fără astâmpăr este acum căzut, sfărâmat pe podeaua de cărămidă roșie smălțuită a prispei, se zvârcolește căutând să se-adune, dar mai rău își frânge trupul, furca i-a sărit din mâini și a rămas atârnată în paravanul de șindrilă, coarnele de oțel ieșite prin golul a două inimi alăturate; s-a izbit cu capul de marginea ascuțită a bordurii, sângele se amestecă printre cutele de spumă ce-i umplu fața schimonosită, toate oasele parcă i-au sărit în clocot din cleiul încheieturilor, stinse urme de simțire nu-i mai sunt nici luminoase, nici întunecate, duritatea roșie a cărămizii și moliciunea sângerie a osânzei îi sunt totuna, deopotrivă sure, ca fundul hăului, cei doi, treziți de mugetul chinului singuratic atunci întâia oară dezlănțuit al lui Giorgioni, se zgribuliră în colțul peretelui, goi și îngroziți, “ne-au călcat tâlharii, Iovo, ăsta ne-a pândit somnul,

dar l-a trăznit Dumnezeu cel bun”, spune tremurând femeia și colții furcii ies din golul inimilor și scârțâie printre coastele și ronțurile desfăcute ale trupului închiruit al lui Giorgioni, adunându-i-le în moarte din sura lui răspândire spumegoasă. “Am crezut că a turbat, câinele”, zise Iovacoș abia întors de la Vadul dinspre Pădurea Bazoșului, aruncând abia atunci, în podul șurii furca, “dar a fost să-l lovească boala copiilor”, zise Iovacoș după ce nevestă-sa abia-și găsi puterea să tragă o țoală pe dânsa și să aprindă, fără rost, mukul de lumânare ținut sub pernă. “Îl cunosc! făcu femeia înfiorându-se, “l-am văzut la râu, mă pândea. E tăietor de lemne din Sămăctar, poate din Judinț”. “Ducă-se pe pustii de tâlhar!” se oțărî bărbatul încrunțat și trist ca omul lovit de năpastă. “N-or să mă creadă că nu l-am omorât eu; mai bine-l duc în pădure și dau drumul la câțiva bulvani peste el; or zice când l-ar găsi c-a loțrit în pădurea altuia și l-au prăpădit lemnele.”

3. Pe Giorgioni îl găsiră la câteva zile, ca din întâmplare, cu șira spinării frântă și cu ceafa sfărâmată sub un buștean în pădurea lui Iuhuș - destul ca să fie răpus un taur, nu un om: “și-a stat de cap săracu”; “nimeni nu-l putea opri, ori scăpa”, răspundea oricui, și nimic nu mai adăuga, Costa-Iulian, frate-său cel rămas.

Fiindcă, mai bine ca oricine, lotrii, știindu-l mort, și-au luat seama că se va porni prigoana pe urma și pe capetele lor, o luară chiar atunci, înainte de a se crăpa de ziuă, spre Buziaș, în pădurea Darovei și acolo, stropșiți de ploaie cum au ajuns, trimiseră pe unul cu calul, ce se știa necunoscut prin parte locului, să aducă de la birtașul neamț, om cumsecade și nepăsător la afacerile și firea trecătorilor, o bure de răchie, măcar două-trei vedre de vin roșu, ceva afumătură, ceapă, brânză, sare și praf de piparcă iute și pită ca pentru o familie harnică. Până când ăsta să se-ntoarcă, Ghiță Lăutășița și cu Moise Vraciu zis Gutână luară la poceală harmingii lui Iovacoș să-i zdrobească, nu alta, de parc-ar fi vrut să-i întărate pe cei doi feciorandri, care acuma stăteau abătuți nu de paguba morții lui Giorgioni, că mai văzură, ba și sporiri ei înșiși la moarte de om, dar nu-și puteau veni în fire de larma trăsnetului și de boala sfântă ce căzură ca din senin peste acea moarte.

După ce îi călăriră deșelându-i, că se urcau și câte doi deodată pe spinările buieștrilor, trecură să-i zăpăcească printr-un fânaț încâlcit de lucernă, înaltă până sub burți, apoi îi luară în galop iar spre hotarul Sămăctarului, tot de-a câmpul, nu pe drum ori pe potecă, la viile lu Forcoane, unde la capătul dinspre izvorul Coșteleacului își ținea Lăutășița pitită carabina cu țeava-n jos, cu spanga cea neruginoasă, din spumă de oțel, înfiptă-n pământ, cu patul între corzile și loazele unui butuc de viță lungă din vârsta lui Moș Noe; o lăsa toată vremea acolo, fără grijă, că lucrătorii cu ziua, tocmiți de Forcoane, dacă dădeau de ea, așa cum s-a și fost întâmplat în cine știe câte rânduri, și la tăiatul viei și toamna târziu la-ngropat și la legat și la cules, numai proști să fi fost ar fi îndrăznit să se-atingă, s-o ia, necum s-o facă veste și s-o predea jandarmilor. Așa că negreșit și neîntârziat o oblojeau, cum era ea strâns legată într-un petec de duruț gros și îmbâcsit cu untură dulce de pușcă, și o legau, mai bine, între lăstari cum legi via pe arac, și nici dracu nu s-ar mai fi apucat s-o caute și s-o găsească. S-a întâmplat o dată, nu zic, de unul mai deștept, Fanu Drunea, se duse să predea un revolver cules din țarină, tot așa de-al cuiva, dar nu mai putu să spună, când îl luară la trei-păzește, nici măcar unde l-a găsit, darmite al cui era și alte câte nu l-or fi întreat, că oriunde, oricum și orice zicea, tot nu era bine, arma nu avea ce să caute în mâna lui, orice spunea nu era de crezut, îl bătură la tălpi și la șale, noaptea auzea cum îi cad rinichii de durere, ficatul zbatându-i-se ca o inimă îl umplea vinele frunții cu lacrimi verzi de picoteală amară, așa i-a spus chiar Fanu Drunea mumei sale, când a primit ea slobod să-l vadă la vorbitor la varmeghia Căvăranului; se mai auzi că-l puseră la cercetări jandarmii să joace ca urșii neînvățați pe tablă de tuci încinsă, apoi rând pe rând îl întrebară de toate omorurile din plumb dacă nu-și aducea aminte să le fi făptuit el, Drunea Fanu, feciorul lui Nicolae și al Peptenatei, ori de n-avea încă în gând să le mărturisească, fiindcă stăpânirea astfel va fi ceva mai milostivă, dat tot neiertătoare.

Și așa, bietul Fanu Drunea dete mai întâi în boala mărturisirilor, se credea sfânt și făcea mărturisiri peste mărturisiri, cum făcuse o groază de omoruri că trăsese cu revolverul până și într-un înalt comisar imperial venit în inspecție la Oravița, că mai împușcase pe unul la Logosiu la târg și apoi fugise fără urmă, toate le mărturisea

Fanu Drunea și continua să joace ca urșii pe tuciul încins; timp de câteva zile era lăsat în pace să i se îmblânzească tălpile și să nu-i mai cadă grindină și mazăre din rărunchi, și el se gândea, simțindu-se mai bine și cât de cât întremat, ce alte omoruri mai făcuse, ca să aibă iar ce mărturisi, apoi, când începură să-l bată numai la ficat, mintea i se întristă de-a binelea, și acum îi încolțea în vorbă cu aceeași armă culeasă de pe câmp, care de multă vreme se afla în mâinile autorităților în drept să o stăpânească, de câțiva ani arma era chiar obiect de studiu, catalogată în muzeul armelor de foc la departamentul poliției din Pesta, intrase în istorie, era citată și descrisă în toate tratatele și tomurile serioase de criminalistică, o știință care tocmai pe atunci, ori cu puțin înainte, se năștea cu mare râvnă în Apus, spre binele, liniștea și fericirea omenirii; asta o spuneau gazetele, comisarii cei mai abili, procurorii și judecătorii de instrucție cei mai subtili, marii maștri ai barourilor din lumea veche și din cea nouă o studiau neîncetat, se gândeau cu groază că o asemenea armă căzută în mâna unui iresponsabil, descreierat, ca acel oropsit melanholic suferind adică de boala fierii negre vărsate, i-ar fi putut număra și pe ei printre victime, făceau fine aluzii sau subtile insinuări în pertractări și protocoale parlamentare ori chiar interparlamentare, în vreme ce bietul Fanu Drunea trecuse cu mărturisirea crimelor în cestălalt veac, al nostru, acum însă zăcea în spitalul închisorii, apoi îl trecură la balamuc, dar imperiile căzură și, după ani grei, știut de toată lumea, dar total uitat de ai săi, Fanu Drunea, limpezit și firav și cu inima curățată de povara atâtor crime nesăvârșite, ci mărturisite, ajunse să culeagă din nou viile; și dacă fiecare arac era carabină, de-ar fi pușca iarnă verde, el n-ar mai fi spus nimic și nu s-ar mai fi atins de așa ceva, era cu privirile blânde și rătăcite, le rătăcea înadins ca nu cumva să mai vadă vreo armă pe undeva, doar un moment dacă-și aduna mințile câte-i mai rămaseră vedea numai arme, arsenale întregi i se deschideau în fața ochilor, de parcă ar fi purtat în vârful tuturor degetelor iarba-fiarelor; pe lângă năsălie, la înmormântarea lui frate-su bătea pas de onor strigând că ăsta nu-i frate-su că-i de față trupul împăratului purtat pe afet de tun, făcea și alte năzdrăvăanii de-astea nevinovate, dar care tot îi mai aduceau din când în când necazuri bietului Fanu, că aveau să-l suspecteze că face politică făcând el pe

nebunu; abia mult mai târziu îi deteră pace și-l lăsară-n voia lui și-n plata domnului, așa că Ghiță Lăutășița smulse acum el singur carabina din mantia de lăstăriș a butucului de viță de vie. Își căută plumbii la loc uscat, ăsta chiar numai de el știut, și cu pușca de-a spinarea, călări tot galop, urmat de ortacul Gutână, înapoi în pădurea Darovei.

Făcură drumul că într-o glumă, amestecând plăcerea cu scârba, bucăți din povestea lui Fanu cu spume din chinurile lui Giorgioni, că pe Giorgioni nu-l mai numărau între ei, îl știau mort, doar că nu puteau spune cu siguranță dacă fu lovit de trăsnet atunci noaptea, ori dacă îl prinse blestematul ăla de băzoșan cu nevasta în dragoste la țărml Râului și-l răpuse ca pe-un câine străpungându-l cu furca, ori că-l răpuse boala sfântă, ori toate deolaltă sub lemnul pădurii, cum aveau chiar ei să descopere și să dea de știre peste două zile, acum însă armășarii lui Iovacoș își duceau în galop pe spinările neînșelate pe răpitorii și pândarii ultimelor clipe de viață; erau în spume harmingii, treceau peste hotare și vămi, cum avea să povestească, parcă prinzând, însă într-alt fel, firul, moș Pătru Belea, o pățanie despre bunătatea de cal de-al lui, care nu vroia nicicum, calul alb, să stea mort și pace. Asta însă avea să fie la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, ori la scurtă vreme după aia.

În pădurea Darovei, într-un luminiș tocmai că mai ascuns de lumina zilei și de vederea oamenilor, frații hoțomani mâncau brânză cu ceapă ca niște haiduci vrednici din cântecele bătrânești de altădată, și tușinau feliile zdravene de pită cu untura scursă din șunca pârlită la flăcări, ba se și gândeau, așteptând, cum vor face sama armășarilor în spume, că alt rost nu-i, și cum se vor întoarce mai apoi în satele lor și-or trăi de aci-nainte săptămâni și luni bune ca oamenii de rând, ziua îndeletnicindu-se cu treburile în ogradă și cu munca la țarină, iar noaptea, greu-i noaptea cătu-i mare, stingându-și patima și oblojindu-și cugetele roase de întristări și de poftă anevoie ținute-n frâu în poalele și așternuturile oarecâtorva vădane și neveste părăsite, date-n năbădăi ca iepele, și rele de muscă.

Pe cel mai tânăr dintre ei, de se botezase singur Florea din dorul nevestei lui Iovacoș, tot acolo, în burta verde a malului, cel de străjuise și el cu furca ațintită somnul din prispă pe vremea fulgerelor și visului împreunării de la marginea râului, atunci când pe Giorgioni

Îl trăsise boala sfântă, altfel l-aș fi străpuns eu, repeta el acum întruna scuturat dihai de frigurile ce le luase din fierbințeala nopții ploioase la vederea trupului mort și sfârâmat al lui Giorgioni, v-am spus eu, grăi Uțu Costa zis Buburic, vestit lotru, pe care toată lumea-l știa de hoț, dar până și jandarmii împăratului nu îndrăzneau, cică, nici în sinea lor să-și aducă aminte de asta, v-am spus io, lăsați stârvu sub bulvan să-l găsească alții și noi om fi ăia alții și l-om găsi mâine-poimâine, hohoti el cu glas gros și spart de pivnicer, bine-am făcut că te-am ascultat, Uțule, ziceau toți în răs silit dându-și palme-n spate și pumni în umăr ca pentru a se încălzi, dar Florea dârdâia mai departe sub numele lui cel frumos, purtat cu patimă, dârdâia acum ca un milog prins de frigurile galbene, omul ăsta trebuie încălzit la o muiere, la Chiva, la Chiva noastră, unde noi toți și mulți alții și-or rupt ața. Dar dați-i lui pușca să omoare armăsarii, că i-ar face bine să-i sângereze așa-nspumați.

Și Ghiță Lăutășița, dându-se mare giambaș de cai, pe câți i-am curățat io și le-am mâncat ouăle, armă carabina, mușcându-și un sfârc al mustății în colțul buzelor lui subțiri și vineții, însă buboase, ca arse cu țigara din loc în loc, și i-o puse în mână lui Florea, iar Florea, căruia în scurtă vreme are să-i cadă tot părul, de se va porecli Pleșu, simțindu-se pentru moment mai întremat, ori poate de bucurie că fu iarăși ales, ori de rușine să nu-i tremure pușca-n mâini, se scutură, nechezând ca un mânz dospit de laptele iepei.

Armăsarii erau osteniți, coastele li se băteau în suspine, între picioare, în teaca mădularului ouăle le erau acoperite de o spumă cenușie și umflate, de parcă sămânța ar fi clăbucit afară prin traistă, iară Lăutășița, tiptil ca Necuratu, se apropie și aruncă, deodată, adunându-i cu pricepere și șuierându-i ca să stea târn în târn, câte-un pumn de piparcă roșie, iute ca focul, în spuma aceea a harmingilor. “Ești dat în diavol, Ghiță”, zise Uțu Costa plin de admirație și cu gâtul întărit de iuțea și de afumătură, iar Ghiță, râgâind, răspândi în jur damf de ceapă și de must de armăsar. Îl bătu părintește pe spate pe Florea și-i zise blând: “Acu-i grija ta, când s-or înflăibăra, să nu-ți scape momentul!”

Deodată, atâta doar trecuse, cât cu vorbele și râgâitul de mulțumire al lui Lăutășița, vreme că focul prafului roșu răzbătu pielea

subțirea și murată în spume, și armăsarii țâșniră în văzduh nechezând turbați, zburându-și coamele și cozile și zvrârlind amarnic din copitele dindărăt, așa cum numai iapa-n stâmpărare dă lovituri ucigașe în burta armăsarului pe dedesubtul încălecării, acum armăsarii lui Iovacoș dau răgete de taur și de leu și caută să se încalece unul pe altul, parcă ar avea voință și voiesc, parcă-ar avea gândire și gândesc, fiecare îl vrea pe celălalt și tot deodată se vrea pe sine iapă ori pasăre de pradă, se ridică plini de furie pe picioarele dinapoi, își cată față-n față și se prind într-un dans de foc, cearcă să-și pună, neajutorați, picioarele dinainte în pieptul, parcă pe umerii și după gâtul celuiilalt, uite ce lungi harmingii avea Iovacoș, zice Uțu-Costa, singurul care-și mai găsește glas și mai poate grăi la asemenea priveliște, că fărtații-s ori topiți ca de farmec, ori uscați de spaimă, harmingii par doi uriași, doi zmei, ființe rupte ori căzute din iad, că iadul trecu în locul cerului, dar seamănă tot mai mult cu doi bărbați ce se-nlănțuie-n patimă nefirească, vezi ce mare-i lumea de dincolo, d-aia încap în ea ca-n sacul fără fund, nu se mai umple, strigă înfocat Ghiță Lăutășița, poate în acel moment să se fi gândit la locul lui pregătit și-ncins în iad, că-mi așteaptă sufletul cu sete, murmură el ca o rugăciune, apoi scuipe disprețuitor pământul, călcând furios scuipeătura și uitându-se împătimit la harmingii care chiar atunci își scoteau uneltele rațiunii lor de a fi, mădulare groase ca niște cioturi pe tulpina unui stejar trăsmit, urâte, asta-i iadul dinainte de facere, urlă, și el, întărâtat Uțu-Costa, armăsarii adulmecă, parcă, niște tufe de mărăcini, niște desişuri negre la marginea luminişului și se pornesc în galop ca săgeata din arc, nechezând, au turbat, răcneşte Ghiță, de parcă și el ar fi dat în călduri, iaca li se năzare că porumbarii sunt iepe, loveşte-i acuuu!, își înfipse răcnetul în urechea lui Florea Ghiță pierdut cu firea, armăsarii se-aruncă cu burțile asupra mărăcinişului des, zorile s-au spart, dă să răsară soarele la marginea pădurii, ceru-i deschis a izbăvire, iadu-i deschis la păcat tot într-aste clipe, moartea numai moartea, singura, ar fi o curată binefacere pentru harmingii chinuiți, porniți fără întoarcere, dar pușca tremură prea tare în mâinile lui Florea, Ghiță Lăutășița o smulge cu atâta putere, încât bietul Florea se poticnește, tresare și cade ca mielul neajutorat după ce-a lovit prea hulpav ugerul ori ca bobocul când se rupe firul de care trăgea cu nădejde, dar Ghiță-i stană de

piatră, își oprește răsuflarea și inima și țintește la mai puțin de două sute de pași, pușca-i totuna cu el, parcă-i crescută ca un solz tăios din trunchiul lui, de la subțioara brațului stâng, Ghiță-i stângaci, a mușcat uger de mamă, iar când a început a vorbi a dat să-și facă cruce cu mâna stângă și, prunc fiind, l-a chemat pe Necuratu, care de-atunci îl are în stăpânire și-n simbrie, și din arborele dimpreună lucrării lor, ce prinse atunci rădăcini, curge neconținut tămâie de smoală și bale de pucioasă și de sub brațul său stâng, ca din crengile aceluia trosnesc acum două fulgere morții și se-nfig în carnea înspumată și trandafirică a harmingilor, atât de scurte, că poarta cerului nu prididește să se-nchidă în fața faptei diavolești, și sufletele celor doi armăsari, prinse într-un nechezat prelung, trec ca un ropot omenesc pe deasupra pădurii.

Și până și astăzi sunt săteni de prin partea Sămătarului care cred, dar nu așa, ci ar putea și jura, cum că atunci în burgul Zurovarei s-a dezghiochiat piatra de pe brațul stâng, întins a milă, a oblăduire și a pace, al Sfântului Anton, din Statuia Ciumei, apărătorul tuturor dobitoacelor și fiarelor, iar în fața Domului catolic, ciotul negru, de fier, ieșit din carnea pietrei măcinate, murmură ațintit deasupra fântânii tămăduitoare, repetând neconținut și neputincios, iată, văd viața născându-se.

La cine mai știe câtă vreme, pe când Giorgioni zăcea în mormânt mergând către uitare, cineva descoperi niște umbre albe-verzui, ca o rariște de lună, la poalele tufei de porumbari îndrăciți în marginea luminișului din pădurea Darovei, și umbrele erau lungi și subțiri, și astfel lumea câtă de pricepu fără tăgadă că se zăresc acolo oasele armăsarilor lui Iovacoș, și parcă mai pâlpaie din când în când asupra lor, ca un zăbranic, patima cărnii înverzite și întunecate pe dată de moarte.

4. Așa, zice Pătru Belea, băzoșan cu pământ și cu avere, îndăluind într-alt chip povestea harmingului său, mult mai ferice și mai greu de crezut întâmplare, și înădind-o cu pățanii de-ale sale și de-ale altora, gospodari chibzuiți, dar izbiți de soartă, din satele de Câmpie, năpăstuiți încă mai fără nădejde decât ale bietului Fanu

Drunea, dar sfârșite mult mai norocos, dacă se poate spune astfel despre pătani ca dintr-acelea, așa zice Pătru Belea; după ce trecu jumătatea veacului, Avram Procator sub numele ăsta, cu număr de casă, 247, era statornicit în Sămăctar, auzind, știind și ținând bine minte: așa zice Pătru Belea în Bărăganul Burnasului, mult dincolo de București, unde-i lăsase trenul lor să-și facă sate și să cultive pământul, ei înșiși, dacă tot se pricepeau atât de bine de prinseră prea mult cheag, fiecare familie încăpu într-un vagon, atât, nimic mai mult, cheagul, pământul și averea rămâneau părăsite la marginea Câmpiei, aveam un harming mai anii trecuți, l-am crescut de mânz, subțioară îl țineam de cum îl fătă iapa a bătrână în primăvara când m-am întors din război, mare drag aveam de el, îi dădeam țucăr din palmă și ne-tremam amândoi, iapa s-a prăpădit, dar armăsarul, ăsta de era mic, ce s-a fost prăsit din ea, era foc nu alta, murg și rotat, ajunse faima târgurilor câtu-i Banatu de mare, de la Cumlăuș până la Făget, ba până și la Inghioara, povestea Pătru Belea ajuns în bărăgan cercând să deștepte mândria și faima armăsarului din Câmpia de vest în vremea șederii răzlețite în cătunul pierdut, așa harmingi n-o fost avut decât Iuhuș, și-o cumpărat și un străin, poposit mai în vechime la noi la Bazoș, dar n-au seminiț, n-a avut noroc de ei, ba încă dintr-asta i s-a tras nenorocire. Nu știu de ce, poate să-l fi prins pe-al meu oarecândva răcoarea, ori să-l fi lovit pe dedesubt vreo iapă nărăvașă la-mpreunare, ori să-și fi irosit toată snaga vieții, de vrednic și pârncaci cum era, iaca numai că Nonus, că așa l-am botezat, harmingu meu, nici una, nici două, moare, moare și gata. De suspine, oameni buni, de suspine, mort Nonus al meu în iarnă, îl găsesc într-o dimineață. Măăă, ce-i de făcut acuma!? Apelez io vecinii, că aveam și ne-nțelegeam tare bine, l-am încărcat în sanie de l-am dus la șintărie, l-am coborât cum l-am coborât și, știți, morminții de marve, cum se spune pe la noi, adaugă Pătru Belea ca și când, așa cum și era, aci-s toți străini, și la șintărie am tras pielea dupre el și nu l-am mai îngropat, bine-am făcut, am lăsat stârvu lângă o tufă de mărăcini zicându-mi c-or veni lupii și-or avea folos, că pământul oricum era înghețat și destul de acoperit cu omăt.

Dar vedeți numai, povestea Pătru Belea mai departe într-o după amiază ploioasă de toamnă, după ce veacul se înjumătățise, acolo,

unde va în mijlocul aceluia Bărăgan, și oamenii îl ascultau, că altceva mai bun de ascultat ori de făcut tot n-aveau, noroc și minunea-i că n-au dat lupii de stârv, eu m-am fost întors în sanie cu pielea strânsă subțioară, iac-așa-l țineam și când o fost mânz, acasă iară noroc, m-am dat cu vorba, m-oi fi moleșit cu vro răchie, că m-o cam biruit frigu-n șintărie și pe drum, ori nu știu cum o fi fost, nu mai țin minte, dar n-am sărat-o, piele, în ziua aia, am pus-o cum era în hambar, unde nu era așa de frig, că nu-i bine să înghețe pieile crude, și seara am avut ceva presimțiri și inimă rea, un fel de durere, ca și când aș fi făcut cuiva rău fără voia mea, o vătămare, cumva, nici n-am putut să mai gat de băut răchia fiartă, zadarnic mă îmbiam eu, povestea Pătru Belea în sărăcia cătunului de pribegi, că să mă-ncălzesc, că câr, că mâr, stăteam lângă cuptorul cald și nu puteam nici să mă gândesc de inimă rea ce-aveam, pe-ntinderea Bărăganului bătea acuma vifornița înghețată dinspre Răsărit și vestea puterea crivățului și-a troienelor, și stăteam așa, lângă cuptor cu inima amărâtă, povestea mai departe Pătru Belea, și oamenii se chinuiau să priceapă întristarea din amintirea străngerii de inimă, ce-i un cal, armăsar, ce-o fi fost, cât o fi fost și cum o fi fost, pagubă-pagubă, își ziceau în sinea lor oamenii, iacă acuma pierdurăm tot, sufereau ei de deznădejdea cuptorului cald, pe care-l pierduseră poate pentru totdeauna, și era iarnă grea, cu omăt spornic, iarnă grea, omătul mare, le amintea iar Pătru Belea, ierni erau pe la noi, de-ți era mai mare dragu, și oamenii prindeau lacrimi țurțurii acuma în toiul Bărăganului aceluia de chin fără cuprindere, când iată că un nechezat, ridică glasul Pătru Belea poleind vorbele ca pe niște dinți lați și zdraveni de harming tânăr, vrând el cu meșteșug să stârneasă pe spinările tuturor fiorul cald ce pasămite l-a simțit atunci, iar urechile oamenilor răsar ciulite parcă ar vrea să prindă din neguri îndepărtatul nechezat al cailor înviați din pusta izgonirii lor, chiar așa, taman calul meu, harmingu Nonus, belit cum îl lăsai ziua, iacătă-l, oameni buni, credeți-mă, la poartă și rânchează să-i dau drumu-n ogradă, ca și cum mi-ar fi cerut să-l aștept cu apă încălzită și cu un pumn de uruială de ovăs ca să-i treacă de suspin, se uită uimit la mine, cu ochii lui beliți, dar era sfios ca o copilă despuiată, mă apucă duișia și mă umple jalea, mai gata că m-am pierdut cu firea, că era urât, cum se vedea la lumina lămpășului, ca o hârcă, nu-mi venea nici mie a crede, m-o fi

pocnit tăria, că răchie tare ca a mea mai rar, nu făcea nimeni, se lăuda, după nărav, Pătru Belea. Oamenii ascultau în mijlocul pocitului Bărăgan supus bătailor viitoare ale Crivățului: m-am speriat la-nceput, sătenii ascultau, greu de spus dacă mai credeau ceva sau poate acum credeau orice, credeau numai ceea ce le făcea cât de cât plăcere, orice le bramburea cugetul, credeau până-și ieșeau din fire, iar acum suspinau la auzul pumnului de ovăz măcinat, tristețe și încredere prostească, încă mai știau că-i încredere prostească, dar n-aveau încotro, încrederea prostească în calul mort și-nviat al min-cinosului ăștuia-i mai vie decât încrederea ce o mai avem în viața noastră. Se clătinau în încrederea în calul jupuit înviat din morți la șintăria de la Groapa de piatră, mai sus de livada lui Bâțcan, din hotarul Sămăctarului, că acolo-și duse Pătru Belea mortăciunea, eram al dracului io, se fălea Pătru Belea, acolo am dus stârvul să momesc lupii în hotarul sămăctărenilor, la marginea Câmpiei, pustie-o fi acuma Câmpia fără noi, suspină el, dar iute mi-o venit gândul și-am zis că o cercare moarte n-are, și-au luat binișor pielea, bine că n-am fost sărat-o, după cum că spusei, se joacă Pătru Belea acuma cu timpurile, aducând un timp vechi și numai de oamenii Câmpiei priceput, un timp de după moarte și dinainte de necrezuta înviere, am luat o cantă de untură de-a proaspătă, l-am chemat și l-am uns binișor în grajdul curat și aerit, că lăsai, la amiază când l-am scos, ușa și fereastra deschisă ca după mort, l-am uns pe tot trupul ca să-i ostoiesc usturimea și i-am tras pielea pe el ca pe-o cămeșă, și-a zăcut vreo șase săptămâni, și primăvara, credeți-mă, oameni buni, cine-o avut ăl mai bun armăsar?! Nimeni altu decât Pătru Belea, iacătă-mă aci!

La sfârșitul poveștii oamenii n-au zis nimic, s-au dus pe la bordeiele lor proaspete în pământurile abia deșțelenite, pe jumătate îngropați, pe jumătate morți cu familii cu tot, au început să plângă în tăcere, blestemându-și mai apoi fără glas, mocnit, printre dinți norocul, și prinseră nărav să-și bată nevestele și să-și oropsească neamurile și copiii de rușinea și de jalea minciunii gogonate a lui Pătru Belea, și toată iarna, în beznă și-n frig, nu s-au gândit decât la armăsarul înviat din morți.

Și așa, retrași în bordeiele lor de pământ acoperite cu crengi și ierburi de-ale nimănu, singuraticii oameni nu prea mai stăteau de

vorbă între dânșii, sărbătorile acelei ierni nu coborâseră în gropile triste ale locuințelor lor subpământene, și, aproape nevorbitori fiind, ei nu putură să afle că de când, din jalea și neîncrederea poveștii lui Pătru Belea, își bătuseră femeile și copiii, pofta de viață prea le scăzuse, într-atât, că nici un copil nu se mai zămisli acolo, la marginea pământului.

Când a venit primăvara s-au înseninat și ei ca niște pustnici ieșiți din grotă și au spus nevestelor și copiilor de ce-i bătuseră la-nceputul iernii, nu de voia lor, dar n-avuseră încotro, și nevestele își povesteau între ele basna calului lui Pătru Belea încurajându-se, iar copiii prinseră a necheza la porțile curților imaginare cum altădată armăsarul la pierdutele ogrăzi ale lui Pătru Belea, și un dor de viață se înfiripa pe-ncetul în măduva acelui străin Bărăgan și prin închipuitele curți dosite cu nechezatul de mânji neștiutori și mincinoși al copiilor, se simțeau sate ce nu fuseseră și nici n-ar fi fost să fie, că omul sfințește locul, mândruță cu casă-n colț, mută-ți casa dacă poți, mai spunea câte unul, și-ncepură tot mai mulți a nădăjdui că trenurile și vagoanele pentru întoarcere erau în taină gata pregătite, ori de nu, va să cadă ordinul să se pregătească, azi-măine, de n-o fi căzut în primăvara asta, că iacă-i vremea semănatului, mai semănăm un an, om semăna și-n două locuri și-om culege-ntr-unul, ăla să fie-al nostru, nu-i prea târziu, ne-am duce și pe jos, în doi-trei ani și încă în doi-trei de-acu-nainte nu mi s-o ruina casa, că-i bine făcută, din cărămidă albă, fălțuită, de Jimbolia, și cu urzare roșii pe fruntar, cum o vezi ai și cunoaște-o că-i a mea, zicea câte-un sătean vrând să dea crezământ mai mare decât în povestea cu harmingul lui Pătru Belea, ce cutreiera acum Bărăganul, în averea lui părăsită în satul de la marginea Câmpiei.

Sătenii aveau să se-ntoarcă, nu după cum veniseră, jele-ntinsă din sat în sat, ci atât de nebăgați în seamă de parcă ar fi făcut calea-ntoarsă prin văzduh, ori pe sub pământ. Niciodată, din nici un loc al pribegiei, nimeni, nici unul, în nici un sat al Câmpiei, nu pomenea, nici nu amintea de vreun mort dintr-ai săi rămas pe-acolo, toți morții erau cinstiți la parastase, praznice și nedei ca și când s-ar odihni în țintirumul satului celui dintotdeauna, că acolo pribegi fiind, sătenii nu-și făcuseră cimitire.

Abia mult mai târziu, după colectivizare, povestea calului lui Pătru Belea se prefăcu în glumă în gura oamenilor și mulți, mai ales din cei mai tineri obrăznicindu-se puțin, îl întrebau din când în când, mai gata în bătaie de joc, despre asta.

Tristețea veni din nou când cu moartea industrială a cailor, însă astă dată la lumina zilei și cu fața spre viitor, în toate anotimpurile, oamenii putură lua seama între dâșii că pofta de viață totuși le scade, măcar că li se explicase cât se putea de bine ce și de ce se făcea ce se făcea, și cu toate astea nici vecinii, nici chiar străinii nu se mai uitau cu ochi aprinși și cu râvnă la nevestele altora, nici măcar la vădanele tinere, ori la fetele numai bine pârguite, și multă vreme nu se mai întâmplă nici o frumusețe de zămislire din flori în vremea aceea, când se iscaser prigoana și stârpirea neamului cailor; e drept că orfanii erau din ce în ce mai rari, în schimb copiii, pe la casele unde oamenii reveniseră, erau parcă mai palizi și se coceau mult mai devreme, așa că mulți luau drumul orașului, ca să urmeze școli, ori să învețe meserii.

5. Costa-Iulian, unchiul lui Avram, pilar de marve și de bucate, om rău, cu care nimeni din Judinț n-ar fi vrut să aibă nimic de împărțit, îl puse pe nepotul oarfân sub tutelă luându-i pământul și casa părintească, și, încă de când copilul abia prinse a gănguri, începu a-i căuta felurite talente, cu gând să-i găbuie un rost în lume și astfel să scape de-o grijă mai mult.

Ca tutore de neam și sânge, Costa-Iulian putea să facă orice, spre binele copilului, în privința lui Avram și a averii, și satul știa că, dacă încăpuse copilul cu moștenirea părintească în mâinile lui, apoi sfânt era că averea n-o să-i scape, iar oamenii mai cu suflet se îngrijorau de soarta pruncului, cât despre avere, ce să-și mai facă gânduri, nu era mare, era o agoniseală fără noimă de vreme ce stăpânilor ei le-a fost dat să se prăpădească așa cum s-au prăpădit, iar satul lăsa să se ascundă sub vorba asta neterminată și să puieze o groază de povești, pe care Avram avea să le deslușească pe cât creștea și să le țină minte toată vremea după aceea.

Așadar, Costa-Iulian se gândi chibzuind cât putu mai bine cum să facă în privința averii nepotului său ca să fie păzit și dinspre gura satului și dinspre grija nenorocului de care păreau să fie legate casa și pământul răposatului frate al său, și dinspre partea legilor. Cu Nuica, nevastă-sa, Costa-Iulian nu vorbea niciodată despre asta, Nuica era muiere fără copii, osoasă și pricepută la rânduiala gospodăriei, vara lucra cât un bărbat, de-aia o și luase Costa-Iulian; ca fată mare încă, Nuica avea pieptul bătut de trudă, lucra de parcă era mânată de diavol, puțini pricepuseră că aci, în sporul ei, ar fi vorba de o deșănțare a patimii și-a focului ce-o mistuiau fără-ncetare. Costa-Iulian nu era sărac. Ba mai era și arătos, fecior ca bradul, isteț, priceput la carte, chiar și școala de agronomi o isprăvi cu bine, ar fi meritat o nevastă mai tânără, mai frumoasă ori mai blândă, că avea el pământ mult și bun, casă și acareturi își făptuise, vite, câte cele iosaguri adunate cu spor, că de-aia și vânduse grabnic dar la preț bun vitele și tot nutrețul, ce rămăseseră în urma morții fratelui său și puse banii-n cont la Banca Transsylvania, nu-i cheltuise cu-nmormântarea și cu spesele tutelei, precum se plânsese atunci, lui îi plăcea mult să neguțeze, ba încă luă și putoarea aia de deal, Dealul Tomii, un pui diavolită din pântecul Gutmanului, deasupra șintăriei de la Groapa de Piatră, și deschise acolo o carieră de bazalt. Îi zicea mai departe Pietrăria Tomii, măcar că era a lui, și-n primii doi-trei ani singură Nuica căra piatra cu carul, de spart o spărgea prăpăditul de Romonică și cu vărul său George lu Mârza, după ce-și vândură toată averea și-o băură, ba Romonică-și vându și covăcia unuia de i-a fost ucenic, Nesa Hârconiu, doar două-trei baroase-și cruțară, ca să se tocmească la Pietrăria Tomii. Costa-Iulian, însurat destul de târziu cu Nuica Ștefănoane, o puse-n jug, muncea-n ciorapi groși de lână tălpuiți cu gumă și-n poale de cânepă și-n fuior îmbrăcată lucră, biata, ani la rând, ca s-adune capitalul și să-și pornească el afacerile. Ea avea să se-ngârjbească rău de tot nu după multă vreme.

Toată copilăria, Avram, încăput în mâinile lor, dormi în tindă, n-avea nici el rost la bucurii nicicând, nici la sărbători, primea mâncare și cele trebuincioase vieții de toate zilele, și mai apoi la școală, când îl deteră, se arată el bun la minte, nimeni nu-l mângâiase, doar dascălul Mitu Barcil, venit din țara veche, întâiul fu care-l lăudă prin clasele

mici învățându-l, însă copilul, nepreatre-buindu-i mângâieri, dihai se temea de bătaie, ca unul ce nu-și cunoscuse părinții. Nu știa și nu pricepea dacă-i fericit ori nu, nici nu avea de unde, iar unchiu-său îi tot povestea pățania lui Leandru și-a lui Paia, tatăl Leandrului. Că uite cum ar fi copiii de doriți de părinți, îi grăia în dodii Costa-Iulian, și tatăl și mama Leandrului mult îl doriră înainte de a-l avea, iar când se născu, mare bucurie le aduse. Avram, pe vreme ce se dezmeticea, tot mai mult bănuia că asta-i poveste-poveste, că Leandru o fi vreun pom, ori vreun copăcel, ori vreo floare, când află că părinții ăia ai lui mult îl îngrijiră și-l botezară ca pe un prinț. Dar jalea își făcu tot mai mult loc în casa lui Paia fiindcă se văzu că Leandru nu crește, “vezi că-i copăcel, că doar copăceii se vede cum cresc și trebuie să crească”, își zicea Avram, gândindu-se la culcare la părinții Leandrului. Și apoi Avram află că Leandru nu se ține pe picioare, limba îi era legată, și-n loc să gângurească, bătea din fălcile lui lățite a lemn uscat, clămpănea și gura-i mirosea a cioc de stârc.

Era prunc fără culoare, fie numai el! zicea câte-o femeie bătrână pomenind de Leandru și făcându-și cruce, iar nana Chiva îi tăiase cu briciul ațele de sub limbă ca să-i dezlege graiul și să-l scape de înveninarea bolii galbene, dar numai capul și fălcile-i creșteau lui Leandru, chelbea îi dobândi patru colțuri groase ca patru coate îndoite, ce-i bungheau prin pielea ceruită-a frunții, ochii i se bulbucaseră ca la peștii mănăstirești, ceafa i se lungise mare, ca un fund de copaie, povestea iar Costa-Iulian ca o babă despre fata moșului, abia stăvilindu-și plăcerea urâcioasă și cumpănindu-se când spre fericirea lui și-a Nuichii, că n-au copii, care-ar fi putut fi ca Leandru, când spre fericirea ce-ar fi putut să crească în sufletul înstrăinat al nepotului rămas fără părinți, să vezi, Avrame, îl scotea Costa-Iulian din picoteală, să n-adoarmă prea devreme, că s-o deștepta prea de timpuriu, Leandru nu se ținea pe picioare, capul îl trăgea spre pământ ca pe Hopa-Mitică din târguri târțița, greu merge sârmanul, că tălpile-i rămaseră mici și boante, și parc-ar fi fost capete de cioturi.

Nu-i o fericire să n-ai părinți, dar nici că-i ai nu-i prea mare, iar să ai un Leandru-i curată nenorocire, că Leandru când mai crescuse, vorba vine, de fapt el se-nvechi, i se tot năzărea că-i răsar smocuri de păr, să aibă și el barbă ca să se radă ca toți bărbații, dar nici urmă de

tuleie, el se învechea, așa cum îți spusei, fără să crească, cuvintele i se înădeau greu în gură, pielea i se usca pe obraz și dac-avea două-trei gânduri, atâta-i încăpea în capul lui năpădit de ape nevăzute, apoi ș-acele ape și gânduri se rostogoleau în nevoie în niște bolboroseli cu o femeie ce nu era de față și care-i trebuia și cerea fără rușine să se însoțească, de parcă aceea ar fi fost femeia lui și s-ar fi găsit cu ea în așternut, noaptea, și umbla prin țărână doar cu o cămeșoaie pe dânsul căutând mormane de sâni pe unde nu te-așteptai, dar cine putea să-i dea așa ceva netrebnicului, că el cerea întruna. Apoi ajunse de i se năzărea că o vede, că trebuie s-o răpească și că dacă va pune gheara pe ea i se va scufunda în carne, el ei, vezi bine, și-o va lăsa fără viață, de plăcere, măcar atât, o singură dată.

Singurul lucru care-l potolea și-l făcea curând să-și clatine agale căpățâna, cu ochi sclipind în lacrimi, era cântarea, muzica, ba chiar și glas melodios vorbindu-i, dar Paia nu știa să cânte, ori nu-i ardea, cum nu-i ardea nici Linei, neveste-si, că își trăiau traiul în jale tăcută, rar vorbeau și între dânșii. Paia se înspăimântă când îl prinse cum ascute pe furiș un cuțit, cercă să-i cânte un cântec bătrânesc, Rusaline, postu-i mare și nu-i bine-a sângerare, dar uitase viersul, nici nu-l știuse, îi veni așa, lui Leandru nu-i plăcu, el grohăi tot vorbe de-ale de patimă preste cântarea zmintită a lui Paia. Paia se simți de-asta fără seamăn de ofensat, auzi, să nu i se supună, mișelul, îl bătu zdravăn atunci, îl mai bătea și după aia ca să-i scoată prostiile din cap, dar în capul lui Leandru se bălăngăneau ca-ntr-un clopot dogit talazuri de apă tulbure. Că l-ar fi lăsat la mănăstire dacă n-ar fi fost să-i fie lui Leandru atât de greu să suporte dangățul clopotelor și toaca la chindie, asta nu, astea îl înnebuneau, se izbea cu capul de pietre, parcă-ar fi dat de rău, spumega pe urechi și-i bulzea apă băloasă pe nas și pe gură, nu se stăvilea din zbucium decât dacă vreun călugăr cu glas blând dar puternic și cald cânta asupra-i. Leandru aproape că era să nu se mai despartă de-un călugăr de-ăsta, dar când rămaseră întâiași dată numai ei doi Leandru-i ceru să-i cânte cântece de lume, lume, lume, soro lume, iar mai dup-aia în capul Leandrului nu se știe cum și prin ce minune de se iviră și alte cântări, mai nainte de toate îi ceru aia cu toată lumea mi-o zis lotru, și chiar una pe care zău n-avea de unde s-o știe, Radu mamii, Radule; pe călugărul ăla drept îi că-l chema pe

numele lui de mirean Radu, însă nici asta n-avea Leandru de unde-o ști, o nimerise așa, și mai nimeri să-i ceară și cântări de nuntă, d-alea deșucheate, de unde dracu o fi știind pocitania asta de așa ceva zise călugărul cu glas tare, ca apărându-se de ispita Satanei, dar când se întoarse, cică l-ar fi văzut pe Leandru dezbrăcat, gol pușcă, prăvălindu-se asupra-i cu cuțitul ridicat. Și-atunci, cică de-asta, îl cheamă pe Paia, și Paia îl găsi pe Leandru în lanțuri și-l luă acasă, că altfel starețul era gata să-l dea pe mâna justiției pământești. Paia mulțumi și răsplăti cuviosul lăcaș și osârdia neprecupețitorilor părinți, mai plăti un mare maslu de Rusalii; toate fără folos.

Pe Leandru îl lua mai apoi taică-său de braț, se preumblau prin grădină și prin livezi, de pe luncă tăiau câte-un mănunchi de răchită, cine mi-o ști dragostea, doar luna și cu lunca, cerca Leandru s-o țină într-un glas cu tată-său Paia, iar cu vremea îl învață să împletească lăzi și coșuri de nuiele, pe care nu că le neguțau, cât veneau sătenii, din milă, dar ascundeau asta, și le cumpărau, laudând priceperea băiatului și mai apoi laudându-l chiar pe Leandru că se-arăta-a fi din neamul lui Paia, vrednic cu drept cuvânt, neam de oameni. Grozav cu adevărat era darul lui Leandru, când învăță, singur-singurel, să cânte din fluier, și cânta ca nimeni altul, nu numai fiindcă nu prinse învățătura de la nimeni, ci așa avea el darul, cânta ca nimeni altul, cânta și se înduioșa, cu ochii strălucitori printre lacrimi, ce-i răsăreau umezindu-i pleoapele.

Într-o toamnă, cam pe când se-ncepe pețitul și se căpăresc nunțile, Paia îl luă pe Leandru să-l ducă la Zurovara, că după câtă pricepere putea să încapă în capul lui încolțurat, încai că se mai deștelenise câtva din cântatul din fluier, el, Leandru, ceru asta, fiindcă îi mijise lui gândul c-o să fie un târg, ceva, acolo la oraș de s-or vinde și muieri, unde o putea să-și afle și el una cu banii ce-i strânsese pe coșuri și pe lăzi, și cu laudele lumii, iar Paia sporea pe ascuns câștigul adăugând din când în când coroane și taleri, iar mai apoi chiar florinți și ducați de aur cu chipul drăguțului-de-împărat, cocoșei-de-aur-și-ei turcești și străpunși la mijloc-pară-de-foc, ba încă-i trecu lui Paia prin minte să-i mai plătească și laude prin străini, iar nu numai slujbe, că și-așa n-am dat noi bani la vreo școală, măi nevastă zicea Paia. Oricum, din toate astea lui Leandru i se cășună că din averea strânsă

de el va putea să-și cumpere o femeie. Așa că Paia îl chemă pe Leandru și se prefăcu a lua pe-ascuns, dar nu atât cât să nu-l vadă fiu-său, punga în care deșertase lădița cu comoara și pregăti cocia a lungă și-o încărcă cu bucate pentru negoț, adăpostind sub șezuta cociei, lăndemână, lângă loitra din dreapta, securea cea bună la toate, de-o fi să se-arate niscaiva lotri în pădure, când or trece valea Izvinului; Leandru își luă și el cuțitul proaspăt ascuțit, ca-ntotdeauna, numai că acu îl purta aproape la lumina zilei și Paia nu-l mai bătea, nici în căpățâna Leandrului pare că nu se mai clătăreau gânduri clocite cu nesăbuintă.

Plecară cu cocia înspre miezul nopții ca numai bine să ajungă în zori la Piața de Fân din Zurovara. Aici, ori de câte ori Costa-Iulian îi repeta povestea, încetinea și scădea vocea într-atâta, încât pe bietul Avram îl năpădea oboseala și picotea gândindu-se la drumul lung de u jumătate de noapte de toamnă și la scârțâitul și hurducăturile cociei pe drumul de piatră. De aceea printre gene, Avram vedea de fiecare dată cum cocia se îndreaptă spre Valea-Afundă, unde bălțește Mociurul într-o mlaștină întinsă și unde dospesc, ca într-o copaie, păpurișuri călțoase, iar mai spre margini puiază neconținut tufe de răchită și de sălcii fragede cu o pădure de nuiete mlădioase și roșiatice.

Dar cocia e nouă și-n locul sacilor de negoț pentru piațul Zurovarei sunt toți ai noștri, cocia e galbenă, așa cum avea taica Luță Bancu, e cocia nou-nouță rămasă, e trăsura cailor pușcați de lotri, taica mânând caii de pe capra-naltă și e-nnegurat la chip ca atunci când l-a chemat Mitu Barcil să-i taie capra, acum și pe taica l-o fi călcând Capra Neagră de-i așa de neguros la căutătură, e mort demult și caii-s încordați, parcă simt și ei că nu s-ar duce la nuntă ci la muncă, la muncile cele grele, la vânzare și răscumpărare, sunt împodobiți cu hamuri ușoare, din piele moale, piele de junincă, trasă-n fugă și tăbăcită-n grabă și încă mai miroase pielea din hamuri a patimă și-a poftă vie, caii adulmecă mirosul și Avram își va aduce aminte mai târziu, când s-o face feciorandru, de nările înfoiate ale vițelei și de ugerul ei tare, abia crescut, cu bulbi ca niște muguri ascunși, subpământeni, și va simți mirosul, maistor Wendl, așa-i scria pe securea cu care-a lovit-o scurt, cu sete, în creștet, în numele tatălui cum zisese taica, și el de față, și maistor Vendăl înghiți sec după ce-i înfipse grabnic cuțitul ca să-i scurgă sângele, mereu vara. Taica mână

căruța în visul lui Avram, totu-i foarte firesc, el nu mai are, treaz, pe nimeni, numai că drumul spre Valea Afundă, unde sunt holdele noastre cu pământul cel mai rău, îl fac ai noștri întotdeauna seara, ca neoamenii, către asfințit, când de fapt ei ar trebui să-l facă dimineața-n zori, pân-la prânzitori, seara s-ar cuveni să se-ntoarne, către-întâziori, dar ei se întorc dimineața și vin din partea cealaltă de parcă ar fi străpuns prin pântecul dealului, prin Groapa de Piatră de sub morminții de marve, trecuți în puterea nopții, ca și când ar pleca într-ascuns la târg, cătând să-l amăgească și să-l lase părăsit pe el, pe Avram, dar, prin întuneric bâjbâind, nu le izbutește înșelăciunea, a doua zi în zori se pomenește Avram cu ei întorși, ca rușinați, la poarta casei sale, înainte de a se trezi el.

De multe ori, Avram avu de gând să urce în căruța aceea, las-o pustiului de casă, m-oi face alta când oi fi mare, de asta să nu mai aud, zise el, dar Taica îl croi atunci peste gură de-l podidi sângele și-l izgoni cu biciul silindu-l să rămână în casa aceea la a cărei poartă cocia cea galbină se tot înturna, cu caii încocorați, ca dintr-un blestem, neputând-o părăsi cu totul-tot. Uneori Avram era atât de hotărât să se-arunce în cocie în ultima clipă, când Taica era cu băgare de seamă la cai și privea-nainte. Când crescui mai mare, își puna în gând în fiecare seară s-o aștepte-n cale, dincoace de Valea-Afundă și să se-arunce, măcar de-ar fi să treacă-n galop, dar căruța trecea ca de fiecare dată în pasul domol al cailor, iar Avram rămânea la marginea drumului tăcut și trist și tot mai mirat de neschimbata arătare a celor de sus, că nici unul nu-și muta înfățișarea și nimeni, niciodată, nu-l vedea că plecase și că era și el pe-acolo, nu-l observa, și nu-i făcea vreun semn.

Cică Paia ar fi ajuns cu Leandru și cu căruța plină de saci la marginea Zurovarei, căutând să pătrundă-n burg pe la vama ce se afla în Drumul Nostru, așa avea Paia de gând, după cum își aduce bine aminte toată lumea, și tocmai când se apropiau ei de vamă, lui Paia îi vine alt gând, Leandrule, zice Paia fii-su, iaca aici pe lângă Drumul Nostru începe Pădurea Jagdului nu Iadului, bagă de seamă, Jagdului, are nume nemțesc, dar n-avea grijă, să n-ai teamă, cine știe de unde-i vine numele, de la oameni, ori de la dumnezeul mării ei de pădure, ei, și puțin mai la devale-i păraul Behela, hai să tragem din drum că-i

prea de dimineată, nu-s vămile deschise, să tăiem niște nuiele de-astea de-aici, de apă dulce curgătoare, să mai ai tu ce împleți, să nu-ți pierzi vremea cât stau eu la rând să dau bucatele la depozit.

De cum se băgară în pădure, Leandru, care nu mai văzuse așa copaci năpraznici, îl întrebă pe taică-su cine-i făcu pe pomii ăștia așa de înalți și de zdraveni. Nu-s pomi că nu-s crescuți pentru rod de-ndestulare, i-o întoarse Paia, dar Leandru, nimic: cine-i făcuse, cine și cine, că nu de rod ori de-s pomi întrebă el. Păi, cine să-i facă, se încurcă Paia, nu-ți spusei, Dumnezeuul mamii lor, pădurea, de unde vrei să știu eu, se zborși Paia, ridicând glasul, ca și când n-ar fi vrut să-și părăsească matca gândului ăla. Dar Dumnezeuul lor și-al mamii lor nu-i și-al nostru? cic-ar fi zis Leandru atunci smerit de parc-ar fi agrăit o fecioară, căutând să dea glas puținelor lucruri ce-și căutau noimă în partea cea mai ferită de talazuri a capului său. Cine știe, zise iar Paia căutând o funie. Adu toporu, Leandrule, că eu slobod caii din zăbale, să roadă iarbă udă, să le treacă și de sete.

“Cum-u-i partea bărbătească și cum își află împreunarea cu aia femeiască, de ies pomi așa de înalți și drepti?” întrebă Leandru cu o sclipire de nădejde pe fața lui zbârcită de amărăciune, și întâia dată o zvâcnire de semeție țâșni peste închircirea trupului, și cu mare drag cuprinse el trunchiul scorțos al unui sânger, ăsta-i lemnul cel mai bărbătesc, tată Paio, mie așa mi se năzare, oftă pătimaș, gângav cum era, frecându-se cu pieptul și cu obrazul de crusta cenușie, până când umezeala leșioasă, cu miros de iască și de goange moarte, îi pătrunse usturător în juliturile proaspete.

6. În ăst timp, Paia cu mare sârg cu cuțitul luat de la Leandru, iar mai apoi cu tăișul aspru ca un brici al securii taie nuiele și jorii tot mai groase din răchitele și sălciile triste din crângul Behelei. Ajunse să taie chiar tulpini ca parii, apoi ca brațul, ca să fie cât mai grele, năucit de gândul că niciodată Leandru nu va mai împleți coșuri, și le legă într-un snop mare, greu, cu un capăt al funiei, iar la celălalt făcu un zbilț ca de spânzurat și târî cu mare trudă snopul înălțându-l în picioare lângă trunchiul sângerului de care Leandru încă se freca arar, mângâios, gâfâind și cerând să-i spună nu se știe cine, demult nu se

mai pricepea cu cine purta vorba, cum se-mpreună partea bărbătească cu cea femeiască de ies copaci atât de vajnici la trunchi, atât de drepti și de sănătoși, așa rămânea, fără îndoială înțelesul ce-l frământa, că Leandru tot bolborosea ceva, și Paia, cu jale, dar și cu ură și hotărâre în suflet și-n glas, începu a-i spune tare și răspicat în urechea însângerată a lui Leandru, uite Leandrule, am ajuns noi în târgul de fete, unde toate se nuntesc după voie, partea femeiască aici își află partea bărbătească, fiecare petec își găsește sacul, zice Paia, și trecu capătul înspicat al ștreangului peste o cracă groasă de la poala coroanei aceluși sânger, așa încât belciugul atârna mângâind creștetul nedospit și asudat de patimă al lui Leandru după noaptea nedormită în căruța ce trecuse prin pântecul negru al Dealului Mare. Stai, fiuțule, că-ți pun să ai de căsnicie punga cu banii de tine agonisiți, să ai să-ți plătești nevasta și vămile, croncănește Paia tremurând, iar Avram în visul de după povestea mereu neterminată și mereu ticluită în repetiri și cu deznodământ amânat mereu a unchiului său, Costa Iulian, simțea tremurul și ochii aprinși ai lui Paia privind-l pe el, pe Avram adică, stai, se zbuciuma ticălosul de tată nefericit, mai departe, și parcă tutorele trecea nepotului pe după gât baierile pungii averii administrate, stăi binișor, repetă Paia hotărându-se să nu mai amâne chinul vieții lui Leandru, iaca dulcea fată din târg, fata de turtă roșioară-gălbioară cu oglinda pe piept, te primește, vezi-te, te caută să-ți fie soție, în inima ei te vezi vânjos și tare la trup ca trunchiul asta de care te-ai mângâiat, și Leandru primește cu bucurie zbilțul pe după gât, funia-i moale și plină, netedă, lunecoasă, brațul molatic al fetei cu oglindă-n inimă îi înconjoară oasele țestei, scapă oblăduitor pe după ceafă, e fecioară, tată, gângurește fericit Leandru și pieptul lui îngust, oropsit între umerii ascuțiți și brațele nevrednice, i se umflă ca o gușă de guguștiuc, sub falca teșită bărbia Leandrului se-foaie de plăcere, din buzunarul ascuns înlăuntrul hainei sale boțite caută să scoată jungherul pentru a străpunge după dorință cărnurile fragede ale fetei de răchită; fata dulce-amăruie stă mândră, dreaptă, parcă înfruntându-l, parcă întărâtându-l, ademenindu-l, de partea cealaltă a trunchiului sângeriu, funia vieții îi leagă acum pe amândoi, dă-mi jungherul, tată, de ce mi l-ai luat, de ce nu mi-l dai, grăi ca niciodată de clar și de bărbătește Leandru. Dacă n-ar fi fost fata de răchită și-ar fi fost o

femeie adevărată, Paia l-ar fi pălmuit să-l trezească, într-atâta l-ar fi putut crede bărbat întreg la fire după cum îi sunară acuma vorbele, însă Paia îi pune în mână jungherul cerut, Leandru se întinde spre snopul greu și svelt, gușa i se înverzește într-o strașnică încordare, tată, femeia mea vrea să fugă, el se împiedică, în cădere se izbește de trunchi, apoi cu snopul de nuiele, snopul se clatină, se prăbușește ca o părere, lent, apoi fulgerător și greu și, cumpănindu-se în povară cu trupul și cu părerea lui Leandru, îl ridică de la pământ, în atârnare. Cu o necrezută sforțare, Leandru se apleacă spre snopul de nuiele, cuțitul se înfinge în pieptul lăcuit al fetei de răchită, oglinda din inimă i se sparge în cioburi ascuțite, zeci de vârfuli de jungher se adună în jurul jungherului înfipt de Leandru, scurt timp micuțele mâini și picioare se zbat haotic, parcă bucurându-se, parcă oblăduind înmulțirea jungherului în apa sfârâmată a oglinzii, fata din zori e căzută pe iarba înrouată, doarme în somnul necurmat și fără întoarcere al oglinzii sparte; Leandru, lățit ca un orăcăit de broască, atârând în aer dă să o cuprindă, zadarnic, într-o îmbrățișare verde, umoarea scursă de sub ultimele sale băiguieli, dintre gânduri ce nu s-ar fi rostit în veac, îi umple ochii tulburi, ieșiți din gropile adânci, pe față, pe gușa ștrangulată începe să se întindă grabnic vinețea morții. Paia îl vede într-o poziție nefirească și îl lasă așa, Leandru deasupra snopului greu de nuiele, parcă încearcă și mai mult să mărească povara snopului de nuiele, care, așa cum căzuse, cu jungherul înfipt, îl ridicase de la pământ doar puțin, atâta-ți fu deajuns, Leandrule, fătul meu, destul ca să-l sugrume. Ar fi putut să moară îngenunchiat, însă se vede că Leandru nu voise așa, încrezător, pesemne, în nunta lui.

“Așa, așa”, mormăise Paia deodată cu tutorele Costa-Iulian, și unchiul, ca și tatăl, simte amorțeala nopților nedormite, că de două zile Lina, nevasta lui Paia, e în chinurile facerii, ce blestem trebuie să tragă biata femeie la prima facere, e drept că-i tânără, dar fătul parcă-i legat de măruntaiele ei, nu vrea cu nici un chip să iasă, moașa Chiva și cu crucea de rug în hârcă de doivleac luminată să-i tragă pântecul în oala de lut ce-o apasă vârtos ca s-o scape de sarcină, dar nu izbutește nimic, și acum parcă ar boci, ba chiar bocește moașa Chiva, jeluiește pruncul că n-a murit până a se naște, îl bocește ca să moară, fiindcă mâna ei pricepută îl simte că încă-i viu și ghicește relele ce-i vor fi ursita de-a

fi să se nască viu și-ar trăi, îl tot bocește, glasul ei îngroșat croncănind de negre presimțiri scârțâie, scârțâie și oasele lui Paia, numai să scape Lina, niciodată să nu mai aibă copii, trece miezul nopții, Paia parcă ar visa: moașa Chiva-i tânără acum, Lina s-a întins, are ușurare, spune moașa Chiva, tânără și frumoasă, Paia o vede ca prin vis, Lina pare că-i moartă, poate să fie într-un leșin greu, moașa Chiva îi apasă cu tâlc pântecul, gâtlejul Linei dintr-o dată se zbuciumă, parcă acolo ar începe, ori de acolo s-ar rupe viața, și un urlet fără seamnă umple casa și podul și grajdul și curtea și grădina și ulița satului, și pruncul se naște în palmele cu rele prevestiri ale moașei Chiva, care îndată ce-l ridică de picioarele firave și-l suflă-n poponeață croindu-l cu palma mâinii stângi ca să-i pornească plânsul redevine bătrână și urâtă, iată ursitoarea cea rea, a pus gheara pe el, nu mai este zâna cea bună și tânără care-i sorocise moartea înainte de naștere, îl ridică iar, Oleandru să se numească, după numele pomului necrescător pe la noi, floare fără rod, strigă zâna cea rea în glasul babei Chiva, dar odrasla are o funie alburie, mătașoasă în jurul gâtului, lasă-l la pământ să-l tragă, să-l soarbă sorbul, nu-l vezi că nu-i de treabă, spune înecat de geamăt și de plâns Paia, are față scârbavnică de om bătrân și miroase a coadă de șarpe uscată în cuib de cocostârc, lasă-l în ștreang să-l spânzure buricul și să nu se desprindă în viață, nu poate să trăiască, ursitoarea din mijloc n-a venit, numai cea tânără s-a preschimbat deodată în cea bătrână, în două fețe stă ea, zâna creșterii cea din mijloc nu s-a arătat, nu și-a ivit firea; Paia hohotește de jale, așa trebuie, funia nu s-a mai desprins de gâtul lui Leandru, și o bufniță cu mari aripi noptatice, de zeiță, poposește uitându-se mirată și înțeleaptă la perechea moartă în zori în Pădurea Jagd.

Paia stă nepăsător, zorile îl spală de lungă picoteală și îi alungă durerea din oase și chinul de pe inimă după nesfârșitele nopți de veghe de până la nașterea, nunta și moartea nefericitului prunc, Leandru.

La răsăritul soarelui, în cocia cu saci, cu obrazul întunecat, cu soarele în spinare și cu pasul ostenit al cailor, Paia ajunsese la capătul Drumului Nostru, la vamă, acolo unde calea pătrunde în orașul Zurovarei. Plăti talerul, punându-l sfios în palma vameșului și trecu, îndreptându-se spre Piațul de Fân, însă trecu de parcă n-ar fi băgat de seamă că târgul era în toi și multă lume era atunci adunată, și purcese,

deci, cotigind către stânga, printre casele posomorâte și murdare, pe care soarele le arăta netinere, zbârcite și crăpate.

Moș Chilan, mai din marginea piațului, că se mutase de o vreme la oraș și-mpărțea cântarele de-nchiriat, cunoscându-l bine pe Paia, îl întrebă încotro se duce cu cocia plină de saci, de nu cumva o fi și vândut bucatele și le-o duce acasă la vreun cumpărător. Iar Paia doar atâta-i răspunde: “Mă duc la judecată”, și trecu mai departe.

Ajunse pe podul de piatră de peste Beghei, trase mai la o margine cocia, la dunga podului, și-ncepu a arunca sacii cu tot, cum se aflau, în apă, acolo unde canalul e mai adânc, de se varsă murdăriile și scursorile târgului, rostind ca pentru sine, dar atât de clar cât să audă trecătorii, și cum treceau, așa se-ngrozeau de vorbele lui Paia, Dumnezeu o dat, Dumnezeu a luat, io nu stric prețul bucatelor, și grăia astfel, tot luând rostirea de la început, iar și iar, și arunca iar câte un sac, icnind când scăpa povara peste loitra căruței și peste dunga podului de piatră. Până când prin burg se auzi că un biet om nebunise și face rău că-și aruncă bucatele aduse la târg în apă, și veniră vardiștii să vază ce se-ntâmplă, dar omul era pașnic și le-a spus că-i născuse nevasta un fiu în chinuri mari, frumusețe de fecior, abia a scăpat, săraca, era să moară, iar el e de loc din Sămăctar, unde i se născuse fiul și nevasta-i scapă cu viață. Iar vardiștii burgului, înțelegându-l, găsiră cu ajutorul lui moș Chilan câțiva săteni din Sămăctar, ce-și neguțau cuminți bucatele pe-acolo și li l-au dat în ortăcie pe Paia să-l pornească odată cu ei către casă și să-l aibă în seamă, că se vede că-și pierduse mințile sărmanul, să nu-i mai vină să facă vreo nărozie și mai mare. Paia puse tăcerea, nimic nu zărise pe drumul de întoarcere până acasă, lângă el în căruță ședea Neamu Tie, dar îl lăsă pe Paia să mâne caii ca să nu se tulbure și mai rău de-o fi să priceapă că-i nebun, și să nu-și facă bietul om gânduri negre, deci apropiindu-se de Sămăctar, vremea era cam noroasă și peste Grădina Împărătească, ce se-ntinde până aproape de marginea drumului, dincolo de Sustrea, era o pâclă de ceață, de parcă grădina aceea sălbatică, ce-i ziceau oamenii mai după-aia Grădina Împărătesei, că rămase împărăteasa singură și stearpă, cică, grădina aceea ce nu avuse niciodată vreun pom roditor, parcă urca acuma ușor în cer, iar pe pământ se scurgea negru, fără contenire și neînțelept, croncănit de corbi; Tie, zise Paia cam pe-acolo, pe

Leandru-al meu l-am însurat în oraș, iar pentru Neamu Tie și mai apoi pentru tot satul avu a se cuprinde în cele trei gânduri spuse-n acea zi: “Dumnezeu o dat, Dumnezeu o luat, io nu stric prețul la bucate, pe Leandru-al meu l-am însurat în oraș”.

Pe Leandru îl descoperiră niște copii mai măricei de-ai orășenilor, anonimi și nevinovați ca toți copiii de prin cetăți, și fără îndoială că, după ce, abia, fuseseră crezuți, mai întâi și mai greu de părinți, de-o asemenea descoperire, n-ar fi avut decât să-l ia cioclii comunali, așa cum se afla, atârând deasupra de snopul de nuiele, și l-or fi îngropat, necunoscut, necăutat și necerut de nimeni, în cimitirul săracilor, ce se află îngrămădit într-un singur loc, uitat și neștiut de toți oamenii, în fiecare oraș.

Din nuiele căzute aplecat în crusta umedă de sub sânger, în jurul jungherului înfipt, merită să fi dat mugur în primăvară, și or și fi crescut lăstari noi acolo, în pământul acela necunoscut tuturor oamenilor.

7. De-atunci, din acea primăvară, când mugurii nuielelor nemaipovestite în împletiturile lui Leandru meritau să fi crescut pretutindeni, prin neștiutele văi, Avram visa aceeași căruță, cu toți ai noștri neschimbați și neîmbătrâniți, doar Leandru părea să se fi adăugat, izbutise, de voia lui, s-o fi urcat de-a bușilea, nevolnic cum e, sârmanul, între loitre, la capătul dinapoi al cociei, picioarele i se bălăbăneau lăsate îndărăt slobode printre drugii rari ai șireghii, și în brațele scurte, puchinoase, ținea un coș micuț de nuiele, dintre ultimele ce le-o fi împletit, poate chiar ultimul să fi fost ăsta pe care-l legăna, și-n coș era un pruncuț, un prunc vorbăreț, cu glas de clopoțel și nuielele coșului erau dintr-acelea ce deteră muguri și lăstăriș proaspăt ca în fiecare primăvară de la noi.

Avram crezu la-nceput că o fi vreun mânz cu clopoțel, dar nu era, era glasul pruncului-aceuia din lăstăriș, și Leandru-i făcu semne, printre alintările date copilașului, stăruitoare, lui Avram, de parcă l-ar cunoaște de când lumea și pământul, să zorească pasul și să se urce și el în cocie. Avram rămase însă, mereu rămânea așa, mai departe trist și singur la marginea drumului și nu putea ori nu vruse, nici el nu

putea spune cu siguranță, să se clinească din casa tutorelui său în toată vremea prunciei lui și-a țâncului din lăstăriș, până mai târziu, în tinerețe, și-atunci cu greu.

Așa că tutorele își puse-n gând să-l ducă pe Avram la școală, dar nu la școala satului, unde învățătura era fără spese din partea părinților, ci doar prin dorința și voința vulturelui bicefal, iar înșcolirea traiului obștesc se dădea pe ungurește și pe nemțește, dar Avram n-avea părinți, era în tutelă, deci Costa-Iulian, binefăcătorul său, îl trimise cât mai departe de Sămăcțar și Judinț, adică tocmai la Școala slobodă a confesiunii comunității ortodoxe românești, în satul Hederiște din poala Dealului Viilor, mai sus de Logosiu, o școală neoficializată chiar și când cu dualismul, așadar rămasă pururi precum o făcuse în vechime diaconul Basilie Loga spre învățatură pruncilor românești și spre ducerea la ispravă a privilegiilor națiunii illire, după cum o găsisse, îngădu-înd-o pe mai departe și chiar găzduind-o în litera împărăteștii legi, Patenta Rățiunei Educătoare a acelei luminate împărătese, însă cam nărăvașe și de muscă rele.

Cam așa lămurea Costa-Iulian, trăgând cu ochiul cu subînțelesul de cuviință când rostea cuvintele despre împărătese și muște, pe oricare s-ar fi arătat cât de cât interesat, ori măcar curios a-l asculta de pricina alegerii școlii îndepărtate și costisitoare ce-o dăduse fiului său de suflet, trimisului Avram, la Hederiștea Logosului. Numai că prea rar erau aceia găsiți a se interesa de gândurile, plănuirile și viața lui Costa-Iulian și nici de soarta nepotului dat lui în tutelă după lege, că, de altfel, puținii săteni știau de școala din Poalele Viilor, de diaconul Basilie și chiar de acea împărăteasă, de luminăția și muștele ei și de rațiile scrise cu putere și literă de lege pentru hergheliile imperiale și cu alte rații și învățături triviale pentru pruncimea națiilor supuse, deh, și ei, copiii, niște mânji meniți, după ilustra cugetare, să crească în solda și spre mare-mulțumita împăratului, unsul lui Dumnezeu pe pământ.

Chiar lui Costa-Iulian, om mai răsărit și la avere, și la carte și la negoț, nu-i păsa de vrerea stăpânirii și vieții împărătesei, cât despre săteni, pentru ei împărății cei îndepărtați ai pământului, cu cât erau mai îndepărtați, peste mai multe mări și țări, cu atât erau mai acum-

trăitori, că prin această acumtrăire samănă puterea lor cu sfânta putere și cu nepăsarea față de noi a lui Dumnezeu, a cărui împărăție va să vie peste curând, iar pân-atunci, bine-o face, El și unșii săi, a ne lăsa în sfânta și dulce lor pace. Așa glăsuia popa Ribariu cel tânăr, pârât de mai multe ori c-ar fi naționalist și-ar vâri morbul nesupunerii printre români, zădărând nobila ședere a națiunilor de-alături și de mai presus. Că Georgiu, în deosebire de tatăl, unchiul, moșul și strămoșul său, ajunse în sfârșit la nume românesc și la știință de carte. Că ăilalți, în șir neștiut, erau toți popi după neam, adică fără știință de carte, și după har, deci preoți cu leac, ce se pricepeau să zdrobească dimpreună - lucrările diavolului - că de-aia strămoșul său, popa Vichentie, venise de peste Dealuri și se împământeni în vatra arsă a Sămăctarului: să alunge duhurile cele rele, și să împăciuiască strigoi legăți fedeleș ziua-n amiazamare și să-i burdușească vârându-i în mormânt, unde le era locul punându-le sufletul sub puterea sfintei cruci, iar trupul cel mult pătimitor în tihna țărâni. Astea le făcea popa Chentă pe vremea lui, când se întâmpla ca prihănitele suflete să nu vrea să părăsească trupul din patima și preamarile păcate ale vieții, ca să se-nalțe la ceruri, la mângâiere, negăsind auz și ascultare chemării lui Dumnezeu, spre ispășire, ca, slobode de lutul trupului, să capete harul, aducând moarte morții și să aștepte în liniște învierea vieții.

Așa grăia iarăși preotul Georgiu Ribariu întâlnind legea strămoșească în cuvintele învățaturii ceii teologhicești deprinse de el în țarigradul Vârșetului, ci nu de dragul vreunei disputațiuni întorcând-o pre românie. Și părintele Georgiu așa era, subțirel și tânăr, cu fața alb-gălbuie ca lumina cerii de salcâm și cu barba bogată și liniștită, neînspicată de trudă ca ale înaintașilor săi, când preoți-țărani, când țărani-preoți, încă poporeni tot vedeau în el pilda cea înaltă și pe chipul lui duhul ales al coborătorului de pe cruce, iar în părul cel întunecos și în ochii adânci simțeau ei, spre sfârșitul liturghiei, fiorul apostolicesc al cununii de spini, semn că o grabnică trecere din viață îi era scrisa. Și muri tânăr popa Georgiu Ribariu, ca preot al Reghimentului grăniceresc din Lăpușnicul Carașului, se prăpădi de boală de piept, fiindcă trăsese apă în trup într-o toamnă târzie, când urcase Dealul Deliblatei, urmând oștirea, să dea împărtașanie și ca să se grijască întâii nefericiți loviți de ciumă. Din neamul lui Popa

Georgiu, după fiica sa Ana, rămasă orfană la vârstă fragedă, mai apoi de timpuriu căsătorită Seculi, ieși neamul Giorgioneștilor. Cu astea îl povățuia încă pe Avram Costa-Iulian, până îl trimise în lume, ca să știe copilul de unde se trage, dar în glasul unchiului nu picura nici un strop de duioșie; brumă și îngheț fu spusa lui și cuvintele treceau cu iuțea dinților de ferăstrău și cu țuit înfiorat se făcea despicarea vlăstarului de toate neamurile sale.

Oricum, Costa-Iulian era el pilar de vite - dar la lumina zilei neguțător cinstit, că nici măcar frate-su, Giorgioni, nu fusese dovedit de lotru - și de bucate, însă om rău, chișav din fire, întreprinzător în toate, spornic, temut dar respectat și căutat în afaceri, ba încă într-un rând avu să scoată și o foaie tipărită, Brazda noastră, cu niște politicianți de la Oravița ori din Răcășgii, nu că i-ar fi stat lui a se amesteca pe față în politică ci el să fie numai cu spesele și cu finanțul și să se știe printre rânduri, pe dedesubt, că el e puterea. Lui Avram, cel pus de-acuma sub tutelă, îi căuta mai departe aplecări și talente cu gând să-l dea la învățătură, la ucenicie, după cum o fi vrednic ori ba, băiat de prăvălie pe la Logosiu, sau măcar slugă la străini.

Satul iar lăsa a se pricepe, ascunse sub vorbe, o groază de povești, pe care Avram, bietul, le deslușea cu greu și nu prea, alteori ba, ca fiind ale sale, pe cât creștea, alteori le presimțea în sine, de parcă în groaza aia de povești era sădită chiar viața și soarta sa, ori că poveștile alea aveau să crească peste măsura voinței și cugetului său ca întâmplări din sufletul lui, astfel era și nu era stăpân pe sine, ceva mereu neștiut și mereu prezent asupra capului său, simțit acolo, îi îndemna și-i cârmuia soarta, ca o pecete rostuitoare.

Așa se făcea că de multe ori încercându-l soarta, acel ceva îl rupea de sine, pe el, cel ce se știa, de el, cel ce nu se știe, și asta se întâmpla nu numai în momentele cele grele ori deznădăjduite, cum s-ar putea crede, ci și în cele fericite, și, de multe ori, în cele mai mărunte și neașteptate întâmplări. Și-atunci mintea lui, prea dezvelită de țeastă și de găoacea gândurilor dinainte gândite cu știință și pricepere, o luana naintea gândurilor gândite, a științei și priceperii ce le avea, iar trupul, împovărat cu toate simțirile, cu carnea și cu bucuria de sine, rămânea pe loc pradă neștiinței și întâmplărilor, se desprindea chiar într-acea clipită și cădea lungindu-se-n trecut ca umbra omului, străină, tristă și

mult mai mare, la asfințit; și-atunci Avram se vedea pe sine cum numai în vis prea arareori se-ntâmplă să te vezi, așa se vedea, și se minuna ori se-ngrozea de ceea ce simte în neștiință, gândește în necuviință, ori săvârșește în nepricepere de sine tristul sau fericile celălalt din el. Iar mintea cea dezvelită și fugară prinde atunci priceperea cum că în hârca țestei părăsite nu mai sălășuiește el, cel din trecut, cu firea lui, a lui Avram, ci se-nvârtejesc întâmplări, fapte, păcate ori patimi de-ale altora, din viața ascunsă, din fărădelegile cine știe căruia; că de-acolo avură a-i izvorî nu numai spaimele copilăriei și iadul viselor urâte din toată viața de până acuma, ci acolo se adunau ca buștenii împreună cu tot ce-aduce viitura la zăgaz toate țândările sărite foarte departe de topor. Numai acolo puteau prinde înțeleș și ființă toate păyaniile și întâmplările neașteptate și nebănuite prin care trecea și unde el se purtase așa cum nu știuse și nu se știa în stare, nici nu crezuse că se putea purta, peste voia, puterea și priceperea lui.

Vezi, va zice el cândva, târziu, după ce noi ne-am născut și o parte dintre ai noștri și ajunseră a sui în cocia ce trecea neconținut în pasul domol al cailor și-n clinchet de clopoțel, vezi, zise el într-un rând nevastei sale, Lena, bunica noastră, ca s-o îmbuneze după ce-o necăjise, răstindu-se într-o duminică la prânzul-mare, când ea îl îmbie prea stăruiitor să mănânce papricașul de miel, știindu-l că alte dăți tare îi plăcea, iar acu nu-i cășuna a-l atinge măcar. Acu nu putui nici să m-ating, repetă el mai domolit, parcă între timp chemându-l pe celălalt, fiindcă mi-am adus aminte cum îl tăiam și-atunci când l-am înjunghiat, în momentele alea, mielul a priceput, dobândind suflare omenească, ce i se întâmplă. Dacă-o fi adevărat că și Cristos cel blând o fi înjunghiat mielul de jertfă, apoi fără tăgadă e că El a priceput toate acestea deodată dobândind priceperea Mielului.

Lena, încă tânără în acea duminică, vomită prelung de mai multe ori, vreo câteva zile și nopți, nimic nu putea sta în ea, de se crezu însărcinată; însă după aia Avram îi mai zise: “Eram în Galiția, undeva într-un sat mai mare, poate să fi fost un orășel, cum ar fi scaun de plasă, târg ceva, că noi am ajuns când nu se mai cunoștea ce-o fi fost, atâta îl măcinară cu artileria. Mai toate casele au fost făcute din lemn și acu ardeau fumegând în jurul cuptoarelor mari de lut, reci și înnegrite, dar cuptoarele, ca dintr-un făcut, erau rămase în picioare.

Numai un zid de cărămidă printre dărâmături într-un loc arăta că a fost o casă mare, domnească, poate vilă de oameni înstăriți, poate chiar o școală ori vreun azil. M-am apropiat și, când colo, iacă aud un scâncet, l-am auzit mai slab decât era, uneori îmi pieria din auz și credeam că mi se pare numai c-aud, că urechile-mi erau desfundate de bubuituri, așa că nici n-am prea priceput cam dincotro ar veni, nici din ce fel de ființă iese. Când colo, la piciorul zidului, în dărâmăturile dintr-un colț de cameră, o fetiță de vreo patru-cinci ani, mânjită de funingine și sânge, și lângă ea, neacoperit și aproape goluț, unul mai mic, poate fratele ei, mort, iar de sub grămada de moloz, doar picioarele unei femei. Și ea, fătua aia, ținea în brațe un cățel, ori un câine domnesc, de neam bun, de soi și plângea de spaima ei și-a câinelui, se vedea că nu pricepea de frate-su și de mumă-sa că-s morți, cum zăceau fără viață sub dărâmături.

În primele momente furia și mila m-ar fi împins să urlu, să chem caraula, poate-oi și fi făcut-o, dar glasul îmi era desfundat ori urechile sparte, că nici eu n-am auzit nimic. Atunci am ridicat fătua, să văd, parcă temându-mă că n-am s-o găsesc întreagă la trup nici pe ea, nu-mi cam venea a crede că e din carne și nu-i vreo arătare. Am ridicat-o în colț și ea rămase în picioare, cu câinele în brațe, și tăcu. Negru cum era, câinele stătea nemișcat la pieptul fetei, dar atârna, mult mai mare decât mi se păruse cu puțin înainte, când fătua stătea ghemuită plângând, acum câinele o chinuia cu povara lui, dar ea-l ținea mai departe, cu ciudă, ca și când l-ar fi apărut să nu i-l răpească cineva. Dădui cu vârful cizmei într-o cărămidă de lângă piciorul stâng al femeii, ca să-mi fac loc și să m-apropii s-o dezgrop, nădăjduind că o fi, prin cine știe ce minune, încă vie. Cărămida, poate o lovisem rău, ca de plumb, abia se clinti, parcă era prinsă-n beton. Ca de durere a piciorului, capu-mi vâjâi și când mă aplecai, în ciudat, s-o apuc cu mâna să văd ce-i cu ea și s-o arunc, din mine se desprinse cel îndurerat aplecându-se, iar eu rămăsei de deasupra și-l vedeam cum se căznea cu afurisita aia de cărămidă, grea ca o lespede. Și vremea, încă, parcă se desprinse și ea, cea de jos lungindu-se spre asfințit, iar cea de sus, unde eu rămăsei golit de simțuri, împietrise înghețată, așa cum amuți și plânsul fetei ridicate în colț. Și iaca, întorcând cărămida, pe fața aceea se vedea, liberată acum de mortarul învechit de cine știe câte

zeci de ani, urma unei lăbi de câine, grea, înciudată, arsă-n foc. Simțurile celui de jos trecură cu scârbă și nepăsare pe marginile ei roșietice, dar în mintea celui de sus, dezvelită să primească întipărirea înțelesurilor ascunse, fără apărare, urma se înfipse arzător, ca un răsunet al durerii piciorului meu zdrobit în lepedea aia blestemată. Pe cel de jos, apropiindu-se de trupul femeii, îl văd cum mai întoarce o cărămidă, cel de sus nu simte nici o sforțare, doar își zice în sine sa că ar fi trebuit mai întâi să cerceteze dacă măcar pruncul o mai fi în viață. Dar cel de jos întoarce, tot atunci, o a doua cărămidă și găsi aceeași urmă, de aceeași mărime și tot atât de nerușinat întipărită în lutul ars și sterp. Atunci, sărind peste alte și alte cărămizi, fără a le mai întoarce începui a urca grăbit, scormonind ca un apucat, cu degete țepene ca niște cângi, molozul și dărâmăturile de pe trupul femeii. Era zdrobit, rupt, fără viață, iar pe pântec, cumva înfundată pe jumătate, ca-n pământ gras, o cărămidă ca o ghiulea înfiptă, asta o omorâse, ori poate moartea, slăbindu-i mai înainte pântecul, o lăsă să se înfunde, și pe cărămida asta, aceeași urmă nerușinată de câine! A patra cărămidă cu o a patra urmă n-am mai găsit-o, nici n-am mai căutat-o mult. Fusese, pesemne, un câine șchiop, are numai trei picioare, spuse cel de sus, chemându-l pe cel de jos, care parcă prinse a se risipi printre dărâmături și trupuri moarte. Și cel de jos, chemat, se ridică încheindu-se ca o manta peste cel de sus, și eu, așa încheiat, simții iarăși o amețeală, ca și când un suflu de beție îmi încăpu pe sub oasele scăfârliei.

Luai fata în brațe și fata ținea la rândul ei câinele în brațe și ieșirăm din ruine și din urmele fostei case necunoscute. Cu una din limbile învățate în școală tot puteam trage nădejde că oi izbuti să-i spun ceva fătutei, ori s-o fi întreat și ea să-mi răspundă. Dar nu i-am spus nimic. Am dus-o la locul de adunare de unde sanitarii îi preluau pe copiii găsiți. Pe drum, trupul fetei se muie în brațele mele, poate că se încălzise, poate de somn, ori de fierbințeală. M-am uitat peste umărul ei, cercând să-i văd chipul. Era chiar drăgălașă. O țineam în brațe și mă gândeam că aș putea s-o iau, sigur nu avea pe nimeni, n-avea s-o caute și s-o găsească nimeni dintre ai săi, era a nimănu. Ar chema-o Maria ori Elisabeta, ori Monica ori Linda. Ea însă mârâia ușor, era a nimănu credeam eu, și mârâia. Și câinele mârâia, în vreme

ce piciorul drept dinapoi al câinelui flendura bătându-i pe poala rochiei în tactul pașilor mei. “Auzi, Leno, zise peste ani cu alte cuvinte Avram Proicator, cele ce sunt scrise mai sus, mângâind de astă dată poala nevestei lui, pe care o nădăjduia întovărită, bată-l crucea de câine, ce crezi, avea un picior rupt!”

8. Deci Costa-Iulian, parcă nu o spunea niciodată îndeajuns chiar repetând-o, se gândi bine cum să facă în privința averii nepotului său să fie el acoperit, cât că nu-i pasă prea mult de gura satului, nici de nenorocul ori blestemul care păreau să fi legătuit averea aia de soarta fratelui și a cumnatei sale Cristina, și nici chiar de legi. “Legile-s la locul lor și la rândul lor, n-am a face, omu-și vede de treabă și nu le nesocotește” obișnuia să zică din când în când Costa-Iulian, poate nu neapărat convins că spune o mare înțelepțire de-a lui, cât mai ales ca să aducă aminte că el a sâmbăluit cu fișcali și cu advocați la viața lui, nu glumă. Dar despre nici unele ca acestea, tot cum avea el obiceiul, nu era a vorbi cu nevastă-sa, cu Nuica Ștefănoane.

Nuica rămase muiere fără copii, osoasă dar și cărnoasă, iar carnea-i era searbădă, nepăsătoare și de multe ori pe dinafară se îmbăla de-o sudoare lipicioasă, care nu trecea și se usca greu, nu ca la toată lumea, că d-aia o mărginiră semenii ei încă din tinerețe. Poate tot d-aia să fi crescut fără seamăn de pricepută în treburile casei, și nu atâta într-astea, cele muieresti, cât la cele ale ogorului și vitelor, iarnă-vară lucra ca un bărbat încă înainte de a cumpăra Costa-Iulian Dealu Tomii ca să deschidă piatrărie. Se-nsură el cu Nuica Ștefănoane, despre care se mai zicea, de când își deteră bărbații și junii cu nasul către ea, în tot satul, ba încă și prin alte sate, vecine ori mai îndepărtate, pe unde s-ar fi putut mărita, ori de unde i-ar fi venit pețitori, se auzi, deci, mai peste tot că pulpele Nuichii amiroasă a smântână.

Costa-Iulian se-nsură cu ea trecând peste clevetiri și zvonuri, care, numai ele l-ar fi putut dezbăra de poftă pe oricare altul, trecu și peste înscârboșirea celor care o mirosiră, ori poate nici atâta să nu fi făcut ei, ci doar se grozăveau luându-se după gura lumii, fericiți că se puteau împăuna; și de când Costa-Iulian și Nuica se luară, pulpele-i mai miroseau a smântână doar în vorbele satului, și-acolo miroazna se pierdea pe-ncetul, că până și clevetitorii nu mai vedeau vreun rost să

simtă scârba din vorbe; însă bărbatu-său n-avea nici o nemulțumire dinspre partea căsniciei doar că Nuica nu-i putea face copii, și orice nădejde într-asta era pierdută, așa că legea i-l dete în tutelă pe Avram, nepotul orfan.

Costa nu prea lua sfat de la muiere, nu de alta, dar sfatul ei, și să fi fost bun, nu mai avea rost, nici nu trebuia să fi avut vreodată, că rostul ei cel adevărat singură și-l descoperise și și-l dete, și în el crescuse, uscată și rece pe dinlăuntru, mustoasă ca iască vie pe dinafară; truda-i era rostul și pe-ăsta îl știau și-l deplineau Nuica și marvele, iar în treburile de negoț, ea nu-și căuta nici un amestec, toate se făceau numai după capul lui Costa-Iulian.

Și cu bunurile din tutelă tot așa se-ntâmplă, după firea și rostul lor, după cum e soarta a tot ce cade, trece, ori măcar se apropie prin preajma unor asemenea căsnicii, puține, e drept, dar frământate, nu atât în ele însele, cât mai mult în mintea celor dinafară, așa cum te-ai spăimânta de hidră fără să fi văzut marea. Drept că pământul veni în sama Nuichii și a vitelor, iar Costa-Iulian, sâmbrăluit cum era cu notarii și cu fișcalii, se ocupa cu administrația, precum el însuși zicea; iar satul, după nărav, luând vorba asta din gura lui Costa-Iulian și socotind-o, e drept, cam prostească, ajunse să-i zică bietului nepot oarfă Avram-Administratu.

Costa nu se hotăra ce să facă cu averea nepotului moștenită - se prefăcea că nu-i nici o grabă, și știa el de ce, ca și când totul i s-ar fi cuvenit în chipul cel mai firesc, el fiind sortit să fie moștenitorul întregii averi rămase de la părinți, doar că nenorocirea și orfanul au fost să cadă ca o pacoste pe capul lui, și pândea momentul când gândul ăsta, că averea se întoarce la el după cum îi fusese rostul, să se încropească în șușotelile, apoi în vorbele satului. Întocmai ca și când, prin asta, arătându-se el nepăsător, satul mai degrabă s-ar fi luat de gânduri. Că el nu mișcase, după moartea lor, și nici după pronunțarea hotărârii de tutelă, mai nimic de la locul unde se afla. Puse lăcat nou la tinda casei lui Giorgioni de îndată ce veni cu actul de la prefectura din Logosin, că până atunci, de la moartea lui Giorgioni, cheia broaștii vechi era lăsată, cum nu mai făcuse nimeni până atunci, la primărie, în sama birăului.

Din toată casa lui Giorgioni nu luă Costa-Iulian decât leagănul ce-i fusese pregătit lui Avram încă dinainte de-a se naște și pătuțul în care avea să doarmă, iarăși pregătit din timp. Pătuțul i-l aduse și i-l puse în tindă, iar leagănul, cum nu-i mai fu de trebuință, îl suiră în pod; în el aveau să adăpostească caiete și cărți, până și tăblița și grafitul cu care învățase copilul să scrie. De fapt în casa tutorelui Avram nici nu avu să doarmă în leagăn, că după moartea lui Giorgioni, leagănul fu desprins de la grindă și urcat în pod, semn că în casa aceea n-avea să mai fie copil, iar pentru orfanul ce urmă să plece și să doarmă în casa tutorelui, se isprăvea, grăbită, vârsta somnului legănat, mai repede decât dacă ar fi fost să-i trăiască părinții.

Copilul nu știa atunci de astea, era prea fraged ca să încapă în mintea lui așa gânduri și priceperi; grozav e că nici Costa-Iulian n-avea, la vremea aceea, asemenea înțelegere a ceea ce se-ntâmplase și a ceea ce făcea chiar el, în cugetul și cu mâna lui; i se părea, ce mai, era convins că face tot ce trebuie și numai ceea ce ar fi cerut făgașul năpraznicelor întâmplări în care se sfârșiseră părinții copilului. Putea să jure că nimic nu era mai nimerit decât ca Avram, orfan cum se afla, să doarmă în tindă, în patul tocmit și adus din casa părintească, mai ales că atunci era sfârșitul verii, iar toamnele erau lungi și calde, dacă așa le vroise și le rânduiseră pe toate Dumnezeu cel mare, iar legile, ca o altă voință a Lui, nemernicită printre oameni, îl deteră pe pruncul rămas singur pe lume și fără apărare în grija unchiului său, Costa-Iulian.

Casa părintească a lui Avram rămânea, deci, prin moarte și părăsire, încuiată; numai când venea popa cu crucea, de două ori pe an, Costa-Iulian o deschidea și-l aștepta pe preot, punând pe masă în tindă câte-o farfurie de boabe de fasole albă, doi sfați de argint, ouă și câteva cepe și vreun cârnaț din cel nou, puținel afumat, la Bobotează; toate astea le aducea de la el de-acasă, ba cu două zile nainte de ziua cu pricina intra în casă, mătura și deschidea ferestrele și ușile să nu miroase a pustiu și să se primenească aerul.

Pe Nuica n-o punea niciodată să facă ea curățenie și să măture, în casa aia să nu pună ea piciorul, ca să nu iasă și să i se audă vorbe și să zică satul că umblă printre țoalele răposatei cumnate. Doar din an în an, spre toamnă, Costa-Iulian, tot el, avea de grijă să pună în dosul

cătrânețelor, printre ciucurii opregelor purtate de femeia aceea pe când nu-i era cumnată și în sulurile de pânză țesută în război tot de ea, după ce se măritase, printre împăturiturile chilimurilor frunze de nuc îngălbenite, iar pe fundul lăzii grele, din lemn de stejar, ferecate la colțuri și muchii și împodobite cu încrustații, tulpini de tutun, să nu se facă molii și fluturii de noapte să nu se-ngrășe mâncând. Așa simțea el atunci, și nu știa de ce, când deschidea capacul lăzii, de fiecare dată, că îl întâmpină o răcoare reavănă și proaspătă, neașteptată, care-l tulbura totdeauna, ba, amintindu-și-o peste an, chiar ajunse să și-o dorească și s-o aștepte și mai că s-ar fi lăsat ademenit să întetească deschiderile lăzii ca să simtă de mai multe ori suflul ăla ca o răsuflare de ființă vie și liniștită, niciodată rece ori înfierbântată după cum ar fi fost să fie potrivit cu vremea de-afară. Și-atunci, fie când venea rândul să deschidă capacul, fie când se simțea doar în gând ademenit, ori își amintea, de fiecare dată se gândea și își aducea aminte de fosta lui cumnată, cum era ea înainte de a se mărita cu Giorgioni, cum fu după ce se legătuseră numai, cum îi chinuia nopțile lui de fecior, că abia după ce părinții ei primiră pețitul și se făcu logodna, ea, Cristina, se uita și la Costa-Iulian, de parcă atunci l-ar fi văzut pentru prima dată. Și se arăta binevoitoare cu viitoru-i cumnat, vorbea cu el de parc-ar fi crescut împreună, dar asta tocmai că mai rău îl zăpăcea pe bietul Costa-Iulian, deteră să i se deștepte iarăși nădejtile, și era chiar gata să-ncerce, ce-o fi o fi, să năruie legătura lui Giorgioni, dar suflul acela răcoros, pe care-l simțea numai de trecea pe lângă ea îl deztâmpi și-i aduse deznădejdea cea grea. Fericirea îi fusese, deci, sortită lui Giorgioni, nu lui; îl urăse mai înainte, își urăse fratele fără să știe prea bine de ce, acum însă știa: îl ura crezându-l fericit. Până și-n clipa ultimă, când Cristina era moartă, iar pe Giorgioni sta să-l lovească fulgerul și să-l muște colții de oțel, ori să-l strivească bulvanii, ori să-l apuce boala cea mare, până la moarte tot fericit era, murise fericit, așa cum eu, Costa-Iulian, trăind cât Matusalem, ori nemurind niciodată, tot n-oi fi.

Iar se-aprinse Costa-Iulian în ciudat, nu mai avea pe cine și de ce urî, și totuși simțea că urăște, și-ncepu a ridica opregele din vremea vârstei fecioarei, a umbla cu palme aprige, uitând că are să pună lividele frunze de nuc de-acum, pipăia cu degete hămesite pe sub

cătrânețele purtate cândva, ce și acum părea a ține neschimbată în pânza căptușelii reveneala trupului femeii, printre poalele de borangic, în țesătura cărora parcă se înăsprea, foșnitoare, văpaia jocului ei viu și neasemuit, care-l făcuse de-atâtea ori să-și piardă cumpătul, iar noaptea, visând-o, el se usca și seca de jale și se trezea gol și bântuit. Acuma căuta prin lăuntru iilor, țesăturilor și rufăriei celei ce, ca o cunună de măracini, cu fiere și cu fier roșu, îi devenise cumnată, cu răzburarea veșnic ascunsă, tănuită, însă niciodată potolită, mereu însetată, nesățulă, chinuitoare, a pângăritului, caută, scormonește.

Că simțea Costa-Iulian un chin nevindecat, chinul ăsta, față de care orice păcat tăgădui și-orice pedeapsă ori răsplată în cer ori pe pământ, pe lumea asta, ori pe cealaltă, orice, față de chinul ăsta, al pângăritului, de care nu putea scăpa, i se părea poveste pruncească. Cât trăi Cristina, cumnată-sa, poate fiindcă îi era cumnată, și nu-i fusese scrisă să fie a lui, ori numai ea i se-mpotriviise din răpuzeri, Costa-Iulian începu, nici el nu-și dăduse seama când, s-o urască și pe ea; de fapt n-o ura, căci ce simțea, știa el, nu era decât cealaltă față a chinului lui necurmat. Nu, nu putea fi ură, chiar Costa-Iulian își zicea asta de nenumărate ori, adesea bolborosind, de parcă-n sinea lui semăna grâu din sacul ținut sub pântec, cum se visa el din când în când semănând, sau parcă îngâna rugăciuni, cum dealtfel niciodată nu-i sta în fire; “ura-i trecătoare”, îngăima el repetând în neștire, “iar chinul ăsta-i fără capăt, nu-i nădejde s-o am, cum nu-i nădejde să tenorci din acea lume, că lumea aia nu este, nu-i nici Dumnezeu, că, de-ar fi, ar fi și-ntoarcere și-un capăt în toate”. Murmură gândul ăsta și-acu, rupându-l din când în când unde nu te așteptai, reluându-l de te miri unde, înnodându-l și iar frângându-l, cu fierbințeală-n gâtlej, cu ochii aprinși de usturime și de jale, cu singurul simțământ omenesc pe care-l știa și-l încercase el vreodată, fără să-l creadă însă. “D-aia și ție ți-am pus moartea în gând”, începu el să-și limpezească borboroseala ce fierbea, vorbind cu aceea de parcă n-ar fi fost moartă și ar fi fost aci de față și, aci fiind, îi cădea acum înfrântă și fără apărare sub puterea patimei lui pe care n-a împărțăsit-o; “prefăcuto”, gemu el, și cuvântul gălgâi ca într-o beregată de muribund, în vreme ce sudoarea rece a mâinii lui, înfiptă până la cot în lada de zestre primea foșnetul de mătase vie și de pânză de in neprihănită care îi împăroșa pielea și-i

viscoala șira spinării, iar suflul ăla, ce venea neconținut din gura lăzii, acum mai limpede, mai lămurit, parcă-i întorcea vorbele în gură și-i storcea pe limbă tot veninul din ele. “Cum mă poți înăbuși și după ce nu mai ești, paștele și dumnezeii crăpăturii tale de muiere!”, țintui Costa-Iulian vorbele printre dinți ca pe-un scuipat, ca omul fără dumnezeu și milă când nu-i izbutește vreo faptă pe măsura firii lui. Că de-aia îi spuse cândva chiar ea, Cristina, “cumnate, nu știu prea bine și n-aș vrea să greșesc, tu mi-ai spus, ori oi fi auzit prin sat, că cică tu atunci ești fericit când vezi nenorocirea altuia, ți se-ngrașă sufletul că nu te-ai ostenit cu nimic pentru fericirea asta. Păcat, mare păcat” - i-a șoptit ea senină, cu privirea limpede; tot așa i-a spus și pe patul de moarte, dar atunci ropotul frângerii cuvintelor avea alt înțeles, înțelesul cel adevărat: “Pierdut, totul e pierdut”, și ochii ei erau fără umbră, ca și cum s-ar fi bucurat că scăpase pentru totdeauna de pândă lui prihănitore. Mai repetă cuvintele cu înțelesul ăsta și lăsă un răstimp de tăcere, de parc-ar fi avut să asculte nu vreun răspuns al lui, ci cum în trupul lui colcăie fierbând veninul și deznădejdea de a o scăpa. “Și nu-i păcat - zise ea cuvântul - că mor, păcatu-i de tine că ți-ai gunoît sufletul. Te-am lăsat să te apropii de mine ca să simt: miroseai a stârv. Păcat, zise ea iarăși, uitându-se cu un curaj liniștit în ochii lui reci și trufași, păcat...” rostind astea, fără plânset, se întoarse liniștită cu fața în sus, spre tavan și ochii i se făcură mai mari, parcă iluminându-i-se. Pentru o clipă Costa-Iulian, pironit pe locul unde înaintase spre sfârșitul mărturisirii ei, fără să știe prea bine dacă o făcuse ca învingător ori ca învins, avu impresia, ba chiar vedenia, că ochii ei rămân vii, reînvie, sufletul îi renaște, deschizându-i-se într-o lumină lăuntrică și puternică. Crezu că moare cu ochii deschiși, așa ar fi vrut el. Dar ea continuă: “Acolo, vezi”, spuse ea fără să se clintească, parcă prin buzele ei reînviaste dar aproape lipsite de freamăt, grăia o altă ființă, “în locul acela”, și ochii ei luminau un rotocol din tavan, încât nimerit, după priceperea lui Costa-Iulian ar fi fost să spună “aici”, nu “acolo”, dar ea spunea mai departe “acolo” - “acolo” mi se va arăta mie ceva când voi trece, nu , nu moartea; dar fiecăruia i se arată ceva mult mai înfiorător. I se arată în toată goliciunea pofta și ispita cea mai mare ce a avut-o în viață i se arată cu adevărata ei înfățișare. Te-oi vedea în chip de stârv. Că am avut

rătăcirea de te-am dorit, să știi, ai simțit-o și tu. Rămâi cu moartea mea-n gând. Cu moartea pe care mi-ai fi dat-o, cu mâna ta. Nu te blestem, dar rămâi “ încheie ea, însă nu adormi, nici nu muri, doar pe lumina și strălucirea ochilor se lăsă o amurgire, poate gândul la copil, la pruncul care scăpase și va trăi și va crește singur dar apărat, știa ea. Costa-Iulian nu va putea să-i facă nici un rău, oricât ar vrea și-ar încerca.

Și Costa-Iulian iarăși auzi acum vorbele acelea din adierea lăzii, și lada i se păru pentru ăst timp o raclă. Cătă spre mâna sumeasă până peste cot și ea mustea de o sudoare rece, băloasă, care-i aminti zguduitor de tare de pielea și pântecul și pulpele Nuichii Ștefănoane, și el fu încercat de scârbă amestecată cu durere și pierdere, amestec ce este dat aceluia care, căutând în fătătoarea vacii, găsește înlăuntru vițelul mort.

De fapt, Costa-Iulian se înspăimântă și de altceva, poate chiar mai mult decât de faptul că sudoarea de ființă vie-i vâscoasă ca balele morții dinainte de naștere, cu apa morții găsită în văgăuna atât de râvnită și de nădăjduită a nașterii. Îl rătăcia încă mai mult faptul că vorbele Cristinei spuse atunci, despre care de atâtea ori încercase el să se convingă că nu erau decât aiurările roportului și vedeniile fără noimă, doar rostite cu limpezimea amăgitoare dinaintea morții, totuși de fiecare dată când îi veneau, fără voia lui, în minte, îi păreau parcă tot mai rânduite, întregite, mai statornice și mai neclintite-n înțeleș, mai dezgurzite, iar acum, de data asta erau ca și cum le-ar fi auzit grăite iarăși de glasul ei, ce mai, îi simțea duhul și răsufierea nevremelnică.

Încuind peste toate lăcatul cel nou, Costa-Iulian își gratulă în sinea lui pentru săbuița de a nu o fi lăsat pe Nuica să intre în casa răposaiilor ei cumnați, necum să se fi atins ori să umble prin lucrurile rămase, ori să cuteze a purta vreo țoală de-a lor, și nici să-și croiască ori să-și gate după măsura și statul ei ceva din pânza și țesăturile lor.

Nuica nici nu-și cumpăra, nici nu-și țesea, nici nu-și cusea ea singură, ca alte femei casnice, hainele; totdeauna Costa-Iulian se îngrijea de tocmea, pe bani ori pe bucate, muieri pricepute la țesut,

croit și cusut, la împletit și la brodat, să-i facă Nuichii țoale, și Nuica era îmbrăcată fălos ca nimeni alta și se-nnoia în fiecare an, Costa îi cumpăra pânzeturi și păpuși din fir de aur și mosoare de mătase pentru broderii de la ducleanul domnului Pepi de la Logosiu. Și-i mai făcea din pielicele de miel mintean tivit cu blană de măt de Angora, de iepure ori chiar de vulpe la vestitul blănar Kohn din Zurovara, și scurteici ori pieptare și de purtat și de ținută tocmai la Nuțu Damaschin, cojocariul din Capu Hederiștei. Așa că toate țoalele Nuichii erau făcute după formă și știc de la oraș și nu ajungeau să se învechească, nici pieile să se coacă și să se scorojească, nici blănurile să năpârlească perpelindu-se.

Toate hainele Nuichii erau făcute după forma și croiul celor de mai nainte, așa că ea rămânea parcă neschimbată, nu se vedea că îmbătrânise înainte de a se îngârjobi de șale, părea cum fusese dintotdeauna, cum era și când o luase Costa-Iulian, nici tânără nici bătrână, ci buzoasă și cărnoasă, roșcovană, cu părul înălțat pe frunte, nu se putea bănui cum și de cine-i fu făcut felul, dar Costa n-o găsi în noaptea nunții față mare, n-o alungase, însă nici n-o iertă niciodată, pe chipul ei nu se vedea trecerea vremii și nici un fel de bucurie.

O singură dată Costa-Iulian se sfătui cu Nuica, mai bine zis îi spuse un gând de-al lui, dealtfel o hotărâre luată, de data asta pesemne îndelung chibzuită. Și i-o spuse nu numai așa cum nu făcuse niciodată, adică înainte de a și-o pune în lucrare, ci îi aduse la cunoștință hotărârea lui printr-un nemaivăzut ceremonial, ca și când în miezul acelei întregi tevaturi fremătătoare ca într-o floare de lotus ar fi crescut, dezvelindu-se treptat, chiar atunci, marea voință a lui Costa-Iulian, ca într-o adevărată arătare luminată, menită să-i statornicească în vecie și neuitare numele, chipul și fapta lui, a celui nedăruit de la fire cu progenitură.

Către sfârșitul Săptămânii Mari, în anul când Avram mergea pe vârsta școlii, Costa-Iulian îi spuse Nuichii să pregătească șofeiul cel mare cu doagele din lemn de paltin strânse cu meșteșug în cercuri largi de care rugina nu se prindea, făcut anume pentru ei de maistoru Ghega, dogariul, dar care, fie-i iertat trupul chinuit și sufletul încărcat de păcatul de moarte de om, atunci când ticluise știubeiul ăsta, sentrecuse pe sine.

“Iacătă cum ne aducem aminte de Ghega, sărmanul”, zise Nuica iscând deîndată oarecare nedumerire în auzul lui Costa, care, știindu-i muțenia, tresări la auzul vorbelor ei, ca și când ar fi auzit un prunc căruia i se dezleagă limba legând primele cuvinte și încă nu orice cuvinte, băgă el aspru de seamă, ci cuvinte îngrijorătoare, nebănuite, ca un semn de îndoială că în firea ei, ca și când abia prin asta deșteptată la lume, a fost încolțit de mult firicelul unui nărav, unei porniri păcătoase, care abia de-aci înainte îi va goli viața. “De fapt așa e Ghega, uite, blestematul, că și acum mort vorbește din gușa afurisitei ăsteia”.

- Ce-ți veni să pomenești de Ghega ? întrebă Costa-Iulian suierător și răstit, dar oricum vorbele lui păreau o cântare de turturea față de glasul Nuichii, în al cărei gâtlej, la rostirea ăstor vorbe, parcă ar fi aruncat cineva o lopată de grohotiș sfărâmată din bazaltul vinețiu al Gutmanului. Nuica nu răspunse nimic, rămase doar în sinea ei cu neostoita cârtire împotriva nelegiuitului ei bărbat și, sub furia ei abia înăbușită, de făptură omenească neisprăvită, fu bântuită de ura neputincioasă că omul ăsta, lângă care-și trudea viața, pricepu abia acum, Doamne, bine că nu și înainte de năpasta lui Ghega, că ea ardea de dorul și de patima acelu bărbat ciubărar tare ca piatra, hotărât, necruțator față de legile și opririle lui Dumnezeu și nemilos față de oameni.

9. Și Ghega fusese pribeag. A venit din munții cei grei ai Zarandului, singur, în căruța trasă nespornic de doi cai mărunți mocănești, parcă îmbrăcați în piei de urs - ciube-e-e-re, ciubere - ar fi zis cu plăcere sămăctărenii că-s două biete mârțoage bucurându-se că au găsit ceva metehne din primul moment, că tare se oțărau și sembufnau sătenii la venirea oricărui străin, fie și în trecere numai prin Sămăctar, și tare se fericeau când, cătând în coardă la acela de parcă nici nu se-nvredniceau a-l privi, găseau ei pricină de batjocură ori înjosire asupra străinului, veșmintelor, ori de nu, măcar despre marva și chiar despre lucrurile neînsuflețite ce avea a le fi adus cu dânsul.

Dar caii lui Ghega erau zdraveni, cu picioare scurte și butucănoase și lași în crupe, cică măăă, striga Ghiță Lăutășița atunci,

dragu mi-i de calul sur și de mândra lată-n cur, ăștia-s cai, măăă, ca nevestele momârlanilor, jumătate de an ar mânca vierul meu din ei. Însă de vorbele lui Ghiță nu se prinse satul, lasă-l dracu' de prost, ziceau care-cum, că el când vrea să-și bată joc de altu tot despre ăla vorbește - și fiecare se strâmba la vorbele nesărate ale Lăutășiței, știind că pentru Ghiță nu-i patimă mai strașnică decât să omoare cai și, măcar că în sinea lor sămăctărenii nutreau pizmuitoare prețuire pentru toți pățimașii și pentru toate patimele păcătoase din lume, totuși Ghiță îi înscârboșa; și nu-i înscârboșa atunci când auzeau despre vreo nouă răpunere făcută de el și nici măcar de l-ar fi văzut cum ucide caii, de fiecare dată în alt chip, peste orice puțință de închipuit, poate asta le-ar fi făcut chiar plăcere, cine știe, ci era numai îndeajuns să-l vadă pe Ghiță pe-aproape de ai și deodată parcă o coadă de cal murată-n piștavină i-ar fi plesnit în lumina ochilor și în toată ziua aceea nu mai puteau scăpa de usturime, de gustul și mirosul de sudoare și de piștavină de cal, iar noaptea, uneori mai multe nopți, ei și cei din casă aveau fel de fel de vise urâte, în care spurcatul de Lăutășița le sufla în gât damf de ceapă și de piștavină de harmig și de sudoare dulceagă de mânz abia fătat.

Oamenii nu primiseră, așadar, batjocura găsită de pățimașul Lăutășița, dar ochiul satului nicum nu se putea lăsa păgubaș; nu fu greu să vadă că ciubărariul veni fără ciubere, și-atunci își amintiră mai mulți că în urma căruței, de data aceea nu se auzise strigătul din rărunchi și din capul pieptului la care s-ar fi așteptat, ciubeere-ciubere! Ei, păi dacă ciubărarul vine fără ciubere, ăsta-i lucru dracului, că trebuia nu-i cum vine și de ce vine, zicea gura satului, ci e cum a plecat și de ce a plecat el așa. Păi, mormăia gura satului, răspunzându-și fățarnic șieși cu propriile-i gânduri scormonitoare, înseamnă că n-a plecat ciubărariul fără ciubere, nu a plecat, nu, ci bag de seamă că a fugit; și-apoi nu e fugar un ciubărar așa, cu una, cu două... trebuie să fie mai de multe pricini, de una groasă de tot, care le-o fi pus căpătâi.

Și-așa, fără să se fi aflat ceva, în ochii lumii Ghega apăru încărcat de tâlhării fără număr și de omoruri, încât, ca să scape din laț, de pedeapsă și urmăritori, acu, mai la urmă, plecă prin țară grabnic și fără folos, neavând în căruță decât sculele lui de dogar, și încă și acelea poate nu toate, că le-o fi luat în pripă.

Cu toată frumusețea lui trupească și cu tănuitele-i fărădelegi care-i adumbreau chipul și-i afundau licărul din străfundul ochilor verzi-căprui, sporind râvna și poftele neîmplinite ale nevestelor, cu toate astea, nici măcar Chiva, vădana vestită și nesătulă, cea care îmbia fără rușine și care mai apoi avea să moșească pruncii la buric, nu îndrăzni să-l primească decât într-ascuns și, aprețuindu-i cum se cuvine bărbăția lui pietroasă, de așa ceva nu avuse parte pân-aci oricât a căutat ea, totuși nu izbutea, cu toată plăcerea fără margini ce i-o dădea bărbatul ăsta, nu putea să nu-și înăbușe un simțământ de vinovăție și de păcat, cum nu simțise niciodată, nici chiar când destrăma vreo căsnicie, nici când pângărea taina logodnei, înfruptându-se din natura proaspătă a viitorului mire în zorii zilei când urma să se ducă în fața altarului, la cununie. “Când mă bicușește el, zicea Chiva cu nerușinarea-i știută, simt că păcătuiesc în fața lui Satanail.” Și adesea, însă totdeauna numai pe subt-ascuns, Chiva-l primea, că numai cu el plăcerea și păcatul i se păreau de la o vreme a-și redobândi gustul; abia cu el s-ar fi înfruptat până la pierzanie, cu adevărat, din plăcere și din păcat, în focul cel veșnic.

Necrezut, însă Ghega, care, se află după aia chiar din gura și suspinele Chivei, și el trăia ce nu mai trăise, fusese om însurat, dar își părăsise atunci casa și nevasta, “îmi pare mie că și neveste-si i-o fi făcut el sama”, băsnuia Chiva, părăsită; totuși nu se aciuiase la Chiva, la vădana cu care nu-și stingea el niciodată patima, potrivită în turbare, a trupurilor. “Noi o să murim așa când ne-om găta”, ziceau ei gâfâind într-un glas și-ntr-o sudoare, și neconținut gustul amar și searbăd al istorisirii, ce le trecea dintr-o gură în alta, se preschimba iar, ca prin minune, în miere, în dulceața zglobie și reînnoită a poftelor, și patima ce părea secătuită se înprospăta iarăși în trupuri, și iarăși se învăluiau primăvăratic în îmbrățișări, iar îmbrățișările se preschimbau grăbite în căutări aspre, de parcă trupurile lor înfierbântate ar fi fost cele dintâi trupuri omenești în prima împreunare de după păcat, apoi, parcă în câteva clipe străbătând toată întinderea neamului și a stirpei, se năpusteau cu disperare în hăul fără fund al iubirii ca fiarele în sfârșiere, ca și cum, cu ei, în acel moment lumea s-ar fi sfârșit.

Bărbatul ăsta n-a mai rămas în casa Chivei, deși nimeni și nimic n-ar fi putut să-l oprească s-o facă, iar Chiva avea, moștenită, bună

rânduială și nici ea n-ar fi avut da socoteală nimănui, deci nu se știe de ce - doar tinerii sufereau întrucâtva, fiindcă Chiva îi încerca mai rar acuma, adică în vremea când Ghega mai că se mutase la ea, și ei, fără să știe cum e adevărata simțire, pe care n-o trăiseră, o găseau pe Chiva, cu toată neștiința lor, mult mai vlăguită - dar Ghega, într-o bună dimineață, iacătă-l că era în ograda Lencii. Lenca era văduva lui Bohaci, Bohaci murise de vreo șapte ani înăbușit de fumul saltelei și așternutului, că adormind, cică beat, cu țigara în gură, dăduse foc patului.

Lenca, femeie urâtă, negricioasă, nevrednică și scundă, cu cingătoarea sumețită, de părea gheboasă, că d-aia mamele își ocărăsc și azi fetele nepricepute la purtatul țoalelor, ești ca Ghegoane, ți-ai pus brâul peste față, iar buza de jos, că cea de sus, ori nu fusese, ori se tocise cu vremea, căta mereu spre nas, ca și când tot voia să-i prindă picul vârfului încovoiat și mereu umed. Ce se întâmplă atunci, se întâmplă: nimeni din sat n-avea să-i mai zică altfel Lenchii decât Ghegoane; Ghegoane și-atât. Numele ei se pierdu. Numai că după asta urmă pacostea cea mare asupra satului, de ani și ani nimeni nu mai avu pace și tihnă. Fiindcă pe când Ghega se dădea în dragoste arzătoare dar tainică și doar bănuită cu Chiva, femeile și fetele mari aveau o pizmă fățarnică și culdușă, știind-o pe Chiva frumoasă și plină de draci; oricum, își ziceau, căutându-și alinare în semeția deșartă, ele nu s-ar coborî înjosindu-se până-ntr-atâta încât să facă ce face Chiva, măcar de-ar fi să se aprindă și să ardă după un bărbat, fie el și străinul cel de piatră. Ba mai mult, în sinea lor le părea măcar de aceea că bărbații, ginerii ori ibovnicii nu se vor mai ispiti atât de des la afurisita aia de vădană. Acum, însă, când cea mai urâtă dintre ele, și încă mai vârstnică decât Ghega cu barem vreo zece-doisprezece ani se blagoslovi avându-l în casă, plească, așa, apoi mai toate femeile din Sămăctar încă vii în simțire, ba și din satele vecine, aveau să treacă lunecând jalnic pe același povârniș pierzându-și capul. Toate ar fi fost în stare să facă orice numai să ajungă să-l cunoască trupește, măcar o dată, pe afurisitul ăla de moțogan.

Și, după o rostuire pe care numai patima o dă când cuprinde în nesăbuintă mai multe suflete deodată, cele dintâi se învăpăiară, pierzându-și mințile, taman femeile care, de ar fi fost să rămână

străinul la Chiva, ori măcar de s-ar fi dat la nesfârșit în patimă cu ea, nici prin gând nu le-ar fi trecut să-i caute cale lui Ghega; acele femei care își purtau urâtenia ca pe-o povară ce se făcea tot mai grea, că peste povară picura îmbătrânirea cu jalea trecerii, ele se făcură blestemat de vii și de aprinse. Iar între ele, poate cel dintâi, fu Nuica.

- Vezi de pune apă multă și-n cazane și-n căldarea de aramă și fă și leșie, că vreau să ne spălăm strașnic, să fim cu toții curați, zise atunci, în Săptămâna Albă, Costa-Iulian. Nuica, măcar că nu era ea prea subțire la fire, tot băgă de seamă că bărbatul-său folosise cuvântul "strașnic" și nu "cuiiincios" cum s-ar fi nimerit pentru gândul spălatului în Săptămâna Albă și cum avea el mai mult năravul a se fățări în vorbe poleite, ca și când, vezi-doamne, ar fi fost pătruns de credința cea bună. Rosti însă și numele nepotului alături de ea, poate încercând să se liniștească, ori cine știe de ce; de fapt, Costa-Iulian se gândea la Ghega. Așadar se oțărî și adăugă cu alt glas și cu altă căutătură:

- Că ar trebui să ne cercăm și noi, încai de n-o fi nădejde despre copii... doar așa, de plăcerea noastră, de om și de muiere. Dar Nuica nu răspunse nimic, fiindcă acum i se deslușise parcă rostul vorbeii ăleia; asta era, Costa-Iulian o poftea. Nu se mai avură de multă vreme, săptămâni, poate luni să fi trecut, nici nu-și mai aducea bine aminte, nu mai mi-s în plăcerea lui, își zicea ea adesea suspinând, dar acu se vede că-l bântuie o pornire năprasnică, gândi Nuica și gândul îi era rece, mai degrabă ciudos. "Oare pe cine-o mai fi pus ochii și n-o dobândit-o?" se întrebă Nuica în vreme ce slobozea apa fiartă peste cenușa de ciocălăi de cucuruz ca să lase leșia să se limpezească pe seară. Că ea înlăuntrul țestei își purtă divanul, întrebările și răspunsurile într-o necurmată sporovăială, de parcă toată ziua două femei necunoscute ei, ca două vecine ascunse după zăplaz, în capătul grădinii, ar fi tănuit fără osteneală. Și numai noaptea în vis chipurile necunoscute i se întrupau Nuichii în culori, cu lumini și umbre, cu gesturi și priviri uneori blânde, de cele mai multe ori mânioase, îi aruncau, pe rând sau deodată, ei vorbe în obraz, sudălmile cele mai urâte, ocările cele mai grele, pe care numai ea, Nuica, le știa despre ea de adevărate, ba uneori în față și pe piept îi aruncau chiar fărături de toate culorile, zemuri tulburi în care boiseră lână și zdrențe, ori îi

suflau ardei iute în ochi, pe buze, pe limbă; însă fărburile alea nu se ștergeau, tresărind din somn visul se curma, dușmanca pierea mai întâi ca trup, dar îi rămâneau fața batjoco-ritoare și mâinile ce țineau oala deșertată, scursura era cleioasă ca albușul de ou și cu gogoloașe și nu se isprăvea nici după ce se trezea din somn. Fața femeii ăleia necunoscute era vie fierbând de bucuria răzbunării, dar glasul nu i se mai auzea, i se stingea deodată cu trupul și-atunci Nuica, trezită de-a binelea, își aducea aminte că femeia aia-i moartă și-i striga: “moarto, ești moartă, eu te-am omorât, cu făcătura te-am răpus, piei de la mine!”: Și, trează fiind, tot i se părea că femeia aia se prefăcea și era Ghegoane, mai nou totdeauna se întâmpla preschimbarea asta - femeia se făcea Ghegoane, capul și mâinile, cât rămăsese din cea dinainte, iar Ghegoane își potrivea gura și mișcarea buzelor ei de vineție searbădă pe cuvintele Nuichii, și-atunci gura femeii ăleia îi striga vorbele cu un glas fojgăitor și depărtat ca de gramofon, și astfel, de dincolo de moarte, Ghegoane o încredința, de fiecare dată cu o bucurie strașnică și răzbunătoare că, de fapt, ea o omorâse pe Nuica, ea, Nuica, fusese demult sortită morții.

Acum, așteptând să se limpezească leșia, Nuica vorbea în sinea ei, dar parcă întrebările și răspunsurile nu-i mai clocoteau doar înlăuntrul căpățânii, ci, după zăpaz, ascunsă și temătoare, e Ghegoane, iar Ghegoane nu îndrăznește să se arate, fiindcă ar ucide-i iarăși și iarăși vederea chipului urât și încă mai urâțit al Nuichii, aproape schimonosit și de nerecunoscut de bucuria izbânzii și-a așteptării înfocate, pentru care făcea ea, la cererea și la pofta lui Costa-Iulian, toate pregătirile astea.

- Vezi, bată-te Dumnezeu, scrâșni Costa-Iulian, ca și când ar fi auzit cuvintele nerostite ale Nuichii, că ți s-a opărit șoricu de pe obraz de ură, să nu te vadă nepotul așa când îl scalzi că se-mbetegește de suspine, ori se-neacă în cadă, mai zise el și tăcu și tăcu și Nuica, dar se gândea ce-ar putea să facă să-și schimbe chipul, ori măcar să nu i-l mai vadă el așa, ca să nu i se stingă pofta; cât despre nepot, fie ce-o fi, numai de-ar fi să moară în suspine și nu înecat, că ar avea ea necaz, ar bănui-o careva și-ar ajunge de mirarea lumii.

Cinară îndată după șase ceasuri, hrană ușoară însă nu de post, Costa-Iulian avea, ca despre toate, și despre asta părerile lui, păzite cu

strășnicie, ca adevărată literă de lege, apoi mai rânduiri pe-ndelete câte ceva prin casă, își pregătiră fiecare Țoalele de schimb și cămeșoaiile de noapte curate, că treburile ostenitoare le săvârșiră încă înainte de cină, iar acum stăteau în liniște, nepotul în pătuț, iar ei pe lângă cuptor, ca să-și odihnească bine mațele, să nu li se facă îngroșături ori încâlciri, când s-ar băga să se îmbăieze.

- Mai întâi să-l scalzi pe nepotul Avram, zise răspicat Costa-Iulian, și-apoi să-l culci s-adoarmă în știrea Domnului cât mai degrabă. Că pe urmă ne-am îmbăia și noi.

Cu asta lucrurile erau stabilite, însă Costa nu spuse dacă Avram avea să intre în apa cea multă de scaldă din cadă, ori să-i pună lui aparte în covata anume făcută în care Nuica îl îmbăia mai adeseori și tot într-aia spăla, în alte rânduri, rufăria copilului.

- Ci scaldă-l astă dată în șofeiul cel pentru noi, mai adaugă spre deslușire bărbatul, și Nuica fu de-acuma lămurită că în vorbirea lui Costa-Iulian despre nepotul dat în tutelă nu are nicidecum loc cuvântul "bine" - să doarmă bine, să se scalde bine, să mănânce bine. "Lasă că binele-i vine de la Dumnezeu când o fi cazul", era gândul lui Costa-Iulian atunci când te miri cine s-ar fi întâmplat să caute a-l lua peste picior zicându-i "măi Costo-Iuliene, auzi, mă, că o crăpat vaca ăluia, ori îi pe moarte nevasta, ori mama, ori copilu lu cutare; iaca îți dau de știre să afli și să te-ngrași de plăcere."

- Binele vine de la Dumnezeu, zise Nuica săpunind copilul. Închide ochii să nu te usture de zoaie, schimbă ea vorba, dar vocea-i rămase mai departe rece, ba încă mai îndepărtată și mai rece și mai albă decât fu înainte, semn că nu și gândul - gândul și sufletul îi rămăseră neschimbate, nu de străină, ar fi fost mult mai mângâietoare să fi avut suflet și cuget de străină, nu, sufletul și cugetul îi erau de mașteră, ca și când în sinea ei ar fi cârtit că Avram ar fi cu adevărat nu numai din neamul și din sângele lui Costa-Iulian, ci chiar trupește odrăslit din el în prihană și păcat de moarte, iar nu din răposatul Giorgioni.

- Închide ochii când îți spun! se răsti ea și ceea ce-i porni din suflet fu mult mai tare și mai aspru decât hârșăiala de gramofon uzat a glasului, dar pornirea aia ucigătoare, că ucigătoare era de venea întreagă pe inima copilului, se despică în ființa oropsită a Nuichii încă

din primul moment, o parte-n gând, o parte-n glas, o parte în bufnitura cu care, ca un icnet de tuse, lovi surd cu bulbii palmelor în coșul pieptului copilului, într-un fel atât de aprig și de neașteptat, că bietului îi deteră lacrimi de durere, sperietură și nepricepere. “Nimeni nu poate spune că-i un copil neîngrijit” zicea Nuica, așa gândi și acum și din despicătură cea mai mare parte căzu îndărăt în sufletul cătrănit al femeii. “Așa-mi mănâncă ei sufletul și mă-nveninează”, gândi iar și-i înveli pe amândoi, ca pe-un singur trup și-un singur sânge, în aceeași ură.

Nuica era pe deplin lămurită că Avram nu era copilul lui Costa-Iulian, nu putea fi, și asta nu pentru că ticălosul n-ar fi dorit-o peste căpătâi și peste lege pe cumnată-sa; nu putea fi al lui fiindcă simțul ei de jivină puturoasă, de nevăstuică, îi spusese neconținut, după cum îi spunea și acum, sâcâitor, că femeia aceea, Cristina, îl urase într-atât pe Costa-Iulian, însă cu o ură liniștită, rece - asta era pentru Nuica mai rea ca moartea însăși, că moartea i se înfățișa întotdeauna umbroasă, pământie, caldă, ca mișcarea încetinită a mormolocilor și ca dezmoțirea primăvărată a viermilor subpământeni - că nici în vis n-ar fi primit, nici moartă, ea, Cristina, împreunarea și umbra amăgitoare a sămânței lui. Pentru Nuica ura era de două feluri, știa ea ce știa, însă totul era și nu putea să nu fie decât ură. Una era ura ei, fierbinte, colcăitoare, necurmată; așa îl ura pe Costa-Iulian, așa îl urase și pe Ghega, ce să mai vorbim de ceilalți și celelalte. Nuichii nu-i erau nepăsătoare nici vitele, nici jivinele și sălbăticiunile, nici chiar lucrurile, care totdeauna purtau cu puterea unei vrăji ascunse urma și duhul celui care le făcuse, le avuse ori le atinse numai. De aici se lega totul cu cealaltă ură, cu ura celorlalți față de ea, ură ascunsă, vicleană, rece, care ți se poate scurge pe nesimțite în vine și-ți veștejește vlaga. Poate de aceea o chinuiau țoalele frumoase făcute de alte femei, ori podoabele care stăteau bine oricui, și simțea o mare ușurare când își învelea trupul în trențe fără formă, ori în piei abia argășite sau numai sărate și uscate. Cu de-astea nu numai că-și căptușea culcușul, dar sub cuvânt că i-ar face bine la șale și la pânțece, se și-nvelea în ele la toate muncile câmpului, doar la seceriș, trăsură și treieriș nu. Din ura celorlalți, a Cristinei o simțise ea că-i de gheață, așa cum i-a fost și sângele, și pofta de viață. “Parcă-ar fi făcută să moară”, le spuse Nuica

soațului și cumnatului mai tânăr, Giorgioni, când primiră răspunsul la pețit și purceseră să facă neîntârziat căpărirea fetei, care era din alt sat.

Chiar la asta se și gândise Nuica în clipa când bulbii palmelor îl izbiră în coaste pe copil, ca și când ea, neluând cu adevărat aminte la ceea ce făcea, dete brânci de la sine acelui ghemotoc, acelei rămășițe din viața ăleia pe care dintru început ea o bănuise hărăzită morții, iar bănuiala se adevărase. “Oare nu orice bănuială își ajută sieși la înfăptuire?”, rostea și Costa-Iulian un proverb de mare preț, la care el ținea foarte mult și-l punea în lucrare ori de câte ori avea trebuință să scormone ceva ca să pută, să pornească pe ascuns săparea cuiva, să facă fum pentru a se vedea dacă n-o fi să iasă și foc.

După ce turnă leșie în capul copilului ca să scoată grăsimea rămasă din zoaiele săpunului și mătreața pungășită la rădăcina părului și îl limpezi cu apă caldă, îl șterse pe cap și pe tot trupul cu un ștergar mare și aspru, și-l frecă atât de strașnic, încât toată pielea se-nroși ca urzicată, iar el prinse-a scânci, și apoi trăgându-i pe cap, smucit, ca la un osândit traista cămeșoiul de fuior, îl luă în brațe ca pe un sac și-l lăsă aproape trântindu-l în pătuțul lui din tindă, lângă gura închisă și-ncinsă a cuptorului.

- Hai să ne scăldăm și noi în apa copilului, încă-i caldă, zise Costa-Iulian ridicându-se de pe chimineț ca să se dezbrace. Dezbracă-te și tu, îi porunci el nevestei și ea tresări. Fapta ce i-o porunci, cu toate că era neașteptată și nemaipetrecută în toată vremea căsniciei lor, îi pușca întocmai pe frământarea gândurilor ei, care se tulburară mai dihai după culcarea copilului, iar acuma, în clipa când îi rosti cu glas poruncitor și întrucâtva deșanțat chemarea, gândurile i se limpeziră, însă închegându-se țepene ca două albușuri de ou aruncate-n apă clocotită, un ochi alb, orb, dar usturător se-nchise în jurul Cristinei, copilului și patimei lui Costa-Iulian pentru cumnată-sa, și altul, tot așa, dar aprig și arzător, ca aruncat în ulei încins, se deschise dureros, cuprinzându-l într-o lumină galbenă pe Ghega, răpus și el de câțiva ani prin viclenia, pizma și răzbunarea lui Costa-Iulian, după ce alți ani, în osândă, tăiasă sare-n ocnă.

Se băgară, așadar, soț și soție ca niciodată - împreună în scăldătoarea ce era șofeiul cel mare, făcut cu ani în urmă de Ghega. “Am să vă fac o cadă pe măsură”, zise atunci Ghega lăsându-și glasul

între măgulire, amenințare și prevestire; iar Costa-Iulian, încă de-atunci se întrebă de unde-o știe asta pe Nuica, ea nefiind de față. Se mai întreba și dup-aia, cum de afurisitul ăsta de străin parc-o avea și pe ea în fața ochilor, parcă îi amăsura pe amândoi, goi, “să vă fac o scăldătoare ca un rai” mai adăugă dogarul cu o căutătură de prezicător obraznic “de parcă de atunci ar fi știut că vor veni toate câte aveau să se-ntâmples și, iată, și în seara asta”, gândi Costa-Iulian și nimeri cu cugetul său încărcat taman în lumina galbină și necruțătoare, ce se deschise licărind în cugetul Nuichii.

Acum iată-ne în apa Raiului bucurându-ne în trupurile noastre de hărăzirea ce ne-o făcut-o demult bietul Ghega, vorbi nepăsător Costa-Iulian în vreme ce se năclăia prin păr, pe obraz, pe gât, pe umeri, pe pieptul păros, cât era deasupra apei, întors cu spatele spre Nuica, dându-se cu săpun de cel aburiu făcut din untură învechită. Dar Nuica bănuia la moment fățărnicia nepăsării lui furișate lunecos pe sub câte un braț ridicat, în mișcarea obișnuită a săpunului. Și ea făcea același lucru, se săpunea, și amândoi găsiră loc din belșug, trupurile lor erau în aceeași apă, “apa Raiului”, cum zicea Costa-Iulian și parcă o și repetase, apoi prinseră a se ajuta. Cine i-ar fi văzut ar fi zis că ei sunt perechea de la începutul vremurilor, și, fără vârstă, nici rușine, nici păcat, se giugiulesc piept în piept, băjbâind și dând târcoale păcatului celui de scârbă și moarte, prinși încă într-o vrajă care caută să-i limpezească de toată prihana venitoare, dar nimeni nu-i putea vedea, asta era pentru ei clar, nici chiar Ochiul lui Dumnezeu, care pentru ei și-a lor viață se stinse de multă vreme în durere și mâhnire. Însă un ochi tot îi vedea: ochiul cel galben al cugetului ei în care se-nfunda cugetul lui, nimerind ca într-o mlaștină nebănuită, și fiecare avea aceeași simțire grea, împovărată, chinuită; Nuica mozolindu-l cu zoaie îl aducea către sine pe Ghega cel dorit, răpus de Costa-Iulian prin viclenie, iar el îmbăloșindu-i spatele și mijlocul cel suit ca la nimeni către subțiori, apoi fesele, cum se ridică ea din apă, se simțea cu adevărat în locul lui Ghega, mângâindu-se mângâind trupul râvnit de cel răpus și era aproape fericit de-asta, nu cu trupul Nuichii, pe care mai mult l-ar fi urât încă, și-și dăruia sieși iertare ca Dumnezeu muritorului că a avut tăria și inima să aducă năpastă și moarte lui Ghega.

Numai că și Nuica, pe căile cele tainice ale firii ei de nevăstuică, se întâlnește în cuget cu bărbatu-său; și ea pricepea în palmele care-o cercetau prin aburii și mazăga săpunelii, ce începuse acu a clăbuci, nu pe Costa-Iulian, ci atât de doritele mângâieri de palmele aspre ale lui Ghega. Fără să-și spună un cuvânt, întâlnirea lor în cuget era tainică, despărțită și unită în același timp de duhul lui Ghega - adiind trist și tomnatic pentru Nuica, asta rămăsese din Ghega cel răpus și nu o amintire îndurerată, fiindcă femeia nu avuse parte de mângâierile vii, râvnite cu înfocare, cât Ghega trăise; o prezență goală, fără ură era Ghega și pentru Costa-Iulian, pentru că și Costa simțea că Ghega, măcar că se știa atât de dorit de Nuica, nu avuse totuși prilejul s-o atingă până când el, Costa-Iulian, izbutise să urzească răpunerea aceluia dușman nemărturisit al său. De aceea Costa-Iulian trăia acum plăcerea semeață dar rece a izbânzii ca în orice afacere în care intrase cum intrase, dar ieșea cu bine. Simțea cum răzbunarea dușmanului răpus, pe care Ghega nu avuse răgazul s-o trăiască, se revărsa acum în el; în schimb, Costa-Iulian trăia acum trufia învingerii asupra aceluia pe care nevastă-sa și l-ar fi dorit ibovnic, izbânda asupra poftii înjositoare a femeii ăsteia, pățimașă nu pentru că-i era femeie, ci pentru că ea prin firea și soarta ei fără asemănare vecină cu animalele, cu jivinele și cu pământul și parcă întrupată din sângele, carnea, țăriile și comorile lor neomenite și nestăvilite. Deci iată-l și pe el fremătând de duhul lui Ghega, cel mort de atâția și atâția ani, ba, mai mult, el era acum în firea lui Ghega și duhul lui Ghega în el, Ghega se furișase-n el, și astfel pricepea Costa-Iulian, nedezbinate, ca ale unui singur om, ura și răzbunarea dinainte, patima ce putea stârni totdeauna - măcar că lui până-aci nu i-o stârnise - trupul Nuiciei, sângele, carnea și țăriile ei nefirești, și, acum, revărsarea înăbușitoare de poftă și patimă, pe care, ca bărbat, n-o trăise și n-o cercase niciodată pentru Nuica și nici pentru vreo altă femeie.

În sinea lui însă încolți înghețarea vrăjmașă, ca o împunsătură în străfundul inimii, unde știa el că-și află mugurele trăirilor nemărturisite și al presimțirilor, și sângerarea aceea rece, de moarte, așa și era - nemărturisire și vis și presimțire - și ea se chema Lelia. Pe străina aceea o văzuse el curând după răpunerea lui Ghega, era gata-gata să se clatine sub povara uciderii, care-și pierduse deodată rostul

chiar în clipa când o zărise. Că străina aceea își aruncă nevăzuta și negrăita-i chemare peste capul, cugetul și simțirea lui Costa-Iulian, așa cum pământul își poartă cu sine propria întunecime, aruncându-și umbra ciuntitoare asupra bieteii lune.

Chiar asta îi și veni lui Costa-Iulian în minte acuma gândindu-se cum își leapădă oamenii iubirea, patima și moartea unul asupra altuia, cu mâna ori măcar cu cugetul, ca o întunecime străină peste o lumină străină, poate demult moartă, poate pândită de o altăucidere, poate pândită de propria eiucidere. Și toate atunci nu mai au rost. “Nici n-ar avea alt rost”, mormăi el încetând aproape cu totul a mai urmări cu simțurile îmbăierea pe care i-o făcea Nuica, ca și propriile-i gesturi de răspuns. “Ca o lumină ciuntită” își spuse de astă dată în gând și alunecă pe peretele curbat, umed și mirositor al căzii, abia simțindu-l, împrejmuitor și curb în jurul omoplaților.

- Maistore, mă iartă, zise atunci Costa-Iulian în șopronul închis ca atelier al lui Ghega; ce să fac dacă s-a-ntâmpat, fără voia mea, să te aflu tocmai acuma, când te tocmeai cu agentul!?

Ghega deveni liniștit, dar dus pe gânduri. Cu numai câteva clipe înainte, după plecarea grăbită a agentului, dogarul pribeag, fugar cu meseria și cu viața lui dinainte, ascuns în șopronul din dos, schimbase fețe-fețe, temător, cu neliniștea înfățișată pe chip, cu spaima aceea lucitoare a sălbăticiunilor prinse asupra prăzii în ochi, tresărind în mișcări ascuțite, tăioase tocmai spre cotloanele închise ale șopronului, într-acolo se smucea neliniștea lui Ghega, ca o fiară căzură în cursă, după plecarea agentului.

10. Costa-Iulian venise la dogar să se tocmească pentru niște butoaie de dud, ce voia să și le facă anume pentru țuică. Auzise el din oameni că Ghega se lăsa greu la vase de-astea, că nu prea voia să facă, măcar că lemnul de dud nu se lucra greu și se găsea din belșug. Dar dogariului, om de munte, nu se știe din ce pricină, nu-i venea să se dedea la așa treabă, iar dacă-și călca pe inimă să facă din când în când câte-un butoi de dud, apoi cerea pe el preț mai bun decât pe cele de grânița cea mai dură, și era țăfnos nevoie-mare, scurt la vorbă și răstit, întunecat la chip și pieziș la căutătură, de parcă l-ar fi silit să sape

morminte, nu să-și facă meseria care-i aduse faimă prin satele de la marginea Câmpiei.

Costa-Iulian, care era trufaș nu numai din fire, ci și pentru că toată viața lui se crezuse dibaci și se dăduse-n vânt să se-arate că-i mai presus de oricare, acuma, venind la Ghega, pe drum își făcu socoteala că dacă străinul n-o să primească să-i facă nici un vas de dud, darămite trei din alea mari, oricât i-ar fi făgăduit că-i dă “și așa trebuie că se întâmplă”, apoi o să aibă Costa-Iulian grijă să abată pe nesimțite vorba întrebându-l pe meșter, ca să-l măgulească, de nu s-a învoi măcar să-i dreagă niște butoaie dintre cele vechi, iar dacă străinul avea să zică da, atunci Costa-Iulian, ca să-i intre în voie, o să-l întrebe cum ar fi mai bine - să vină meșterul cu sculele trebuincioase “lemn, doage gata croite, am de toate felurile”, ori să-i aducă el cu cocia buțile și ce mai trebuie aici, la atelier, “Oare de ce-mi fac eu de lucru cu toate astea, când aș putea să-mi cumpăr ce poftesc din târg” își zise Costa-Iulian, parcă mâhnindu-se de o presimțire. “Eu îi caut străinului ăștia în coarne ca și cum i-aș purta sâmbetele”, fu gândul răsărit în străfundul rău presimțitor al cugetului când Costa-Iulian deschise portița strigând cu voce îndoită, nu ca să fie auzit și să primească vreun răspuns, ci ca să-și înăbușe și să-și ascundă până și sieși gândul ăsta, nu atâta pentru că gândul era negru, câinesc și veninos, ci că dedesubtul lui, încă mai întunecate, erau frământările dacă gândul răsărise din ura față de străinul care se-nfruptase ori se va înfrupta din desfătărilor pârjolitoare prihănind multe căsnicii și fecioare, ori mai cu seamă fiindcă Nuica icnea nădușită-n somn ca vita-n jug ori sub secrete și borborosea numele străinului, “Oricum, bine e să te bagi la străin fără să-i dai de știre, că de are câine, câinele lui nu mușcă”, își zise, cum avea obiceiul, cu una dintre înțelepciunile lui, Costa-Iulian.

Când intră în șopron, intră un fel de a spune, fiindcă pe latura dinspre casa Ghegoanei atelierul improvizat era aproape deschis neavând perete, ci doar un fel de paravan făcut din lemne stivuite puse la uscat ori la curbat, și tot la uscat, la umbră și la adiere ușoară erau puse și șiragurile de foi de tutun și de ardei roșu, deci când Costa-Iulian trecu sub acoperișul destul de înalt, ce se întindea mai încolo și deasupra șurii peste fân, îl găsi pe Ghega așezat, cu tâmplele în palme

și coatele pe genunchi, răvășit, palid, cu sângele scurs din mâini și din obraji, ca strivit de-o povară nevăzută.

Abia-i răspunse la binețe, dar nu se ridică de pe buturuga pe care ședea, de parcă în jurul lui ar fi fost pădure pustie.

- Am venit să mă rog de dumneata să vii să-mi răpălui vreo trei butoaie, că răsuflă și asudă printre doage, ori le-or fi străpuns cariile, poate să se fi slăbit și cercurile. Lemn de doage am, numai aș vrea să pui în locul ălor stricate altele, de dud, zise Costa-Iulian, dându-și și parcă nedându-și prea bine seama că aproape tot ce plănuise să spună se schimba de la sine în gura lui ca-n gura altuia. Cum te învoiești, adăugă Costa-Iulian străduindu-se să ia aminte la ce mai rămăsese după ce atât de neașteptat se abătuse de la ce plănuise dinainte; dacă vrei le aduc eu aici la dumneata, și lemnul, ori vii dumneata cu sculele și cu ce-ți trebuie. Le plătesc ca noi dacă mi le dregi, încheie Costa-Iulian, poate cu gând să se-nalțe la trufie, numai că glasul lui vădi mai mult o grabă temătoare de a încheia chiar fără vreun rezultat anume, ba încă mai bine fără rezultat, căci într-un chip necunoscut simțea cât de rău nimerise și că pe-acî e vorba de cu totul altceva.

- Mă îndoiesc, rosti cu glas depărtat și aspru străinul. Lemnul am să mi-l car cu spatele. Oi veni dac-o fi după voia mea și dac-o-i putea... Și Ghega se-ntoarse, ridicându-se, fără vreun motiv anume, și-și îndreptă trunchiul înalt și semeț spre unul din cotloanele mai dosnice ale șopronului și doar vreme de-o clipă, trecând cu umărul prin privirea lui, Costa-Iulian, văzu o pată mare, roșie pe dimia sur-albicioasă a laibărului, de care munteanul ăsta, nici ajuns la câmpie, nu s-ar fi despărțit chiar în toiul verii. Acum însă, ca și când nimeni n-ar fi fost de față, își dete jos laibărul și, ajuns în cotlon, îl îndesă acolo, aproape de streșină, între căprior și țiglă, așa cum pun uneori bătrânii păpuși de tutun învelite-n zdrențe ca într-adins să le uite și să le găsească apoi din întâmplare, târziu, în primăvară ori în vara viitoare, cu puțin înainte de tutunul cel nou, și astfel să se bucure cu plăcerea păcătosului care-și găsește, parcă fără dorința și uneltirea lui, un nou prilej să se-nfrupte din mana viciului.

Așa și gândi Costa-Iulian, el care era potrivit fumatului și oricăror păcate făcute-n văzul lumii, "ca să te poată judeca netrebnicii și neisprăviții știindu-te, e ca și cum te-ar avea la mână cu ceva", cum

îi striga el de-atâtea ori cu mânie lui Giorgioni, fire păcătoasă și pățimașă, ce încă nu se mulțumea cu mustul viciilor într-ascuns, ci numai atunci când toată lumea i le știa și mulți îi pizmuiau plăcerile cele păcătoase cu o pizmă arzătoare, abia înăbușită sub nesuferita lor cumsecădenie față de semeni și sub smerenia fățarnică către Dumnezeu, “nu vezi, răspundea Giorgioni încă de tânăr când prinse a se dedulci din feluritele păcate, nu, îi striga ca răspuns, sfredelindu-l pe Costa-Iulian cu priviri țintuite în albul ochilor, ori vezi, repeta el nu cu furie ci cu izbândă, de parcă ar fi trâmbițat din trâmbetele Ierihonului, că pizma și clevetirea și toată îngrijorarea din gura lumii-s fățarnice și-i semnul păcătos cât de mult jinduiesc ei să se-nfrupte din poftele și plăcerile pe care le blestemă și din mocirla ce-o aruncă scuipând pe ce ei doresc mai mult. Că doară nici în vinele lor încă nu s-o fi stins focul cu zeamă lăncedă de varză...” Cam așa își încheia Giorgioni, pe când trăia în păcate, vorba scăzând tonul, resemnat, ca și când ar fi avut înaintea ochilor niște bolnavi fără leac.

- Lemnul am să-l car cu spatele, zise după nu știu cât timp Ghega, dar acum glasul lui parcă venea din cotlon și era îndurerat și asemănător cu al lui Giorgioni, ca și când Giorgioni și nu Ghega ar fi stat cu o clipă înainte de vorbă, acolo în umbra cotlonului și, isprăvindu-și ei înțelegerea, doar glasul lui Ghega fâlfâi turbure și trist prin lumea de-afară spre urechile lui Costa-Iulian.

În cadă Costa-Iulian picotea și mai că ațipise, iar mișcărilor mâinilor Nuichii se domoliră atât de mult, că nu mai aveau alt rost decât să-i păzească plăcerea asta moale, din care și ea și el nădăjduiau să răsară sâmburele ăla de poftă. Mâinile ei se făcură ocrotitoare, cu palme mățasoase, oasele parcă i se muiaseră, iar Costa-Iulian se minuna de așa subțirime blândă în pielea bătucită a Nuichii, vezi își zicea, ca și cum ar fi vrut să-i dea de știre lui Giorgioni în acel cotlon al lui Ghega, dacă m-ar vedea lumea, m-ar bârfi și pe mine, iaca, m-ar bârfi, pricep și eu ceva din gustul păcatului. Și chiar i se năzărea printre gene, cu pleoapele aproape închise, că se iscă în jurul știubeiului ochii pofticioși ai lumii privind cu fățarnică îngrijorare la plăcerea pe care ei o trăiesc nu în felul cum lumea primea, cum nu era în firea lumii, o plăcere căutată dincolo de fire, pângăritoare, măcar că nu era decât pentru a-ți pregăti, întărâta ori adăpa altcumva poftele,

vezi, zise el iar, și-atunci vorba și gândul pe jumătate adormite se rupseră ca niște fire prea întinse, încrucișate și-ncălecate, izbite de vârful bont al suveicii.

- Domn' miujărmeșter, răsări din capeții firelor rupte vorba de după aceea a lui Costa-Iulian către plutonierul major al jandarmilor împăratului, domn' miu jarmeșter, da' de ce chinui sufletul ăsta, că-i și el creștin, zise Costa-Iulian în limba românească, dând să însemne că se înfățișa la postul de jandarmi ca om de seamă al satului și cetățean de vază al imperiului, într-o pricină ce nu-l privea direct pe el ca persoană.

Ghega, care de patru ceasuri stătea atârnat de o cracă a gutuiului în curtea jandarmeriei, ceruse să-l înfățișeze lui Costa-Iulian, care în ziua și la ceasurile când agentul fiscal cică intrase în curte și ar fi trebuit să se găsească în casă, în grajd ori în atelier, stând de vorbă cu gazda, punând sechestrul, ori ce va mai fi trebuind el să facă la numărul lui Ghega, nu era pe niciunde, nu fusese acolo, asta trebuia să spună Costa-Iulian, poate să spună și domnul Costa-Iulian, ceru Ghega când își veni în fire după al doilea leșin, spânzurat cum era, și jandarmul de lângă el, un vlăjgan vânos, mustăcios și oacheș, se vedea a fi ceva sămădău, bozgar rău, biriș după cum sălta gârbaciul pregătindu-se să-i mai dea repetitul bătăii de cincisprezece cnuturi, "cinsprezeci cu repetir mai multe dăți", poruncise pe românește, după regulament, miujărmeșterul Gregor Kutina, ca să înțeleagă bine împricinatul ce avea să urmeze, să nu fie ca marva nepricepătoare, așa se gândise împăratul, drăguțul de el când plămădi legea și regulamentul ăsta pentru îndreptarea supușilor săi, cetățeni rău făptuitori, să fie întrebați și să li se spună osânda pre limba maicei lor.

- Domnule miujărmeșter, trimite pre omul ăsta în calea luminatelor legi prepuse de preablândul și de Dumnezeu alduitul, ocrotitorul nostru împărat, și nu-l mai urgisi, că moare în chinuri și nejudecat!

Șeful jandarmilor tăcea încă, doar că, din ochi porunci negriciosului să întârzie cu repetitul și ăsta își supse, de nerăbdare, o jumătate din mustața mustoasă, așa cum fac giambașii când se pun pe treabă, dar Istvan ăla se strâmbă ca și când ar fi sorbit o lingură de

zeamă neagră și amară, și se dete doi-trei pași îndărăt, privind pieziș la străin, amăsurându-i cu sete trupul.

- Maiul sângerat de l-ai văzut, începu Ghega, știi că ai întrebat și ți-am răspuns că am omorât câinele cu el, că se dăduse la porci, credeam că-i turbat, ăla, iaca ei nu vor să mă creadă. Cică l-am omorât pe agent. Spune-le de câine și-au să mă lase, că n-am făcut altă ce nimic, oamenii lui Dumnezeu!

Dar Costa-Iulian tăcea, în cugetul lui își făcu loc chipul de-atunci al lui Ghega, mândru, aspru, trist, împietrit de moarte de om, ce-o făcuse cu numai câteva momente înaintea venirii lui; dacă s-ar fi întâmplat să nu zăbovească pe drum cu cei doi-trei cunoscuți, ar fi căzut chiar pe moment, l-ar fi surprins pe Ghega izbindu-l pe agent în moalele capului și nu l-ar fi oprit, l-ar fi îndemnat întărâtându-l, așa-i bine c-o făcuse singur și tot îi deteră jandarmii de urmă. Cu ochii închiși Costa-Iulian îl vede pe Ghega cum cară cu spatele leșul prin dosul grădinilor până la calea ferată și-l aruncă într-un pâlț de salcâmi și mărăcini, tașca, actele și banii or să ardă în cuptor ca să piară orice urmă de amestec a vreunui datornic și să creadă c-a fost ucis acolo și jefuit, trupul pietros al străinului, fără să-l fi văzut cu ochii, i s-a înfățișat lui Costa-Iulian arcuit sub povara stârvului sângerând, cald, acum își amintește că așa i-a apărut în minte Ghega în clipa când îl ruga să primească povestea cu uciderea câinelui și când călăul acela asudat și nerăbdător își încorda vinele plumburii și cnutul, mușcându-și buza păroasă și scuipând sec și zgomotos din când în când pe la colțul strâmb al gurii și cătând câș cu privirea ba la martor, ba la majur.

În momentul acela, își amintește Costa-Iulian, a văzut cum trupul ducând în spate pe cel mort și cu trupul chinuit ce-l avea acuma în fața ochilor se amestecă, se înnoadă, toate trei, fără scăpare și pentru totdeauna, "Iată, n-a mai ajuns să se-nfrupte din pofta pătimașă a atâtor muieri câte l-au dorit și câte l-ar fi dorit". O vedea pe Nuica jelind, acum spre sfârșitul scăldatului, el îi caută pulpele, și-l amintește iarăși pe străin, dar nu cum îl văzuse atunci atârnat și învinețit de durerea brațelor smulse din încheieturile umerilor, ci cum i se arătase în închipuire: străinul duce acum în cugetul lui Costa-Iulian leșul în cârcă, este povârnit de suferință, ba nu, sub arătarea de-

acu, cea mai nouă a lui Costa-Iulian, ucigașul urcă îndepărtându-se, nu trupul e povârnit, ci urcușul îl face să pară, trupul e drept și e numai unul, “lemnul am să mi-l car eu cu spatele”, îi sună-n urechi vorba venită din trecutul acelu cotlon întunecat.

- Domnu' miujărmeșter, zise într-un târziu Costa-Iulian, după ce sămădăul primi încuviințarea din ochi a majurului să facă repetir și repetirul fu cu atâta cruzime, dar în sinea lui Costa-Iulian era mulțumit, încât dacă Ghega nu murea până la capătul bătaii, sigur ar fi murit la începutul unui nou repetir; oricum, om nu mai era; “domnu' miujărmeșter, sloboade pre făptura asta din chinuri și ți-oi aduce eu mintenaș mărturia faptei sale, crede-mă, el l-a doborât pe agent, l-am văzut, și-ai să-l bagi în robie până la sfârșitul vieții lui, dar nu-l omori să te-mpovărezi cu moarte fără judecată și să-i fie moartea în batjocură.” “Adu mărturia cât mai repede, până atunci oprim bătaia, dar el rămâne sus” zise Gregor Kutina pe nemțește, semn că prin el începea să lucreze mâna justiției preaslăvitului împărat. Așa că prinzându-l de părul de pe frunte, îi trase schingiuitului capul în jos, a supunere, cu o smucitură atât de violentă, încât se auziră mai multe pocnituri înfundate, poate a osului grumazului, a fălcilor, poate o nouă ieșire a brațelor din încheieturi și Ghega leșină iar, cum era spânzurat; dar în felul ăsta Costa-Iulian nu-i mai văzuse ochii, nu-i mai întâlnise privirea la plecare și nici după-aceea, laibărul și mărturia scrsă și recunoașterea faptei fură destule la judecată, pe Costa-Iulian nu-l mai chemară, așa că el plecă în grabă ieșind din întâmplarea asta, perpelit, iar în sinea lui mulțumi mâinii și cruzimii lui Gregor Kutina.

Acum lui Costa-Iulian i se pare lesnicios și fără nici un preț trupul Nuichii și trupul lui, și bucuria pe care și-o doresc atât de landemână. De aici, de la sfârșitul scaldei, i se ivește din nou în minte Ghega, dar iarăși nu cum îl văzuse ultima dată, nici cum îl văzuse vreodată, ci așa cum arăta el când va fi urcat pentru a intra pentru totdeauna în ocnă. “Lemnul am să-l car cu spatele” fură vorbele ce le rostise osânditul, iar ele îi erau lui și numai lui, lui Costa-Iulian, rostite, și Costa-Iulian îl vedea acum, din scăldătoarea Săptămânii Albe pe străin suind măreț povârnișul sfânt al Golgotei, iar el se simte mic și nevrednic, o făptură băloasă, în nemernicia celui ce-a păcătuit înainte de a se naște, fiindcă nu avuse nici puterea să-l fi ucis, nici n-

avuse curajul să-i întindă cursa, nici n-avea tăria să-l urască acuma după moarte, așa cum ar fi făcut-o un bărbat adevărat cu bărbatul care numai i s-ar fi părut că a cântit a-i iubi nevasta.

Sări ca ars din scăldătoare și ștergându-se grăbit și înfrigurat îi strigă femeii, de parcă ar fi vrut s-o smulgă din smoală:

- Nuică, începe Săptămâna Albă! Scoală-te și ieși! Mi-o venit un gând, porunci el solemn, dar cu o voce zbuciumată și totuși caldă - să isprăvim dimpreună gândul ăsta luminat. În plațul repausaților noștri cumnați, fie iertați la Domnul, și din banii rămași și din vânzarea căsii și lucrurilor ce-au fost ale lor să ctitorim biserică, lăcaș ca din trupurile noastre chinuite și spre îndulcirea osândeii ce-o poartă ele!

Dar Nuica se sperie rău de tot de ce-i fu dat să audă, sări grabnic și se îngrămădi neștersă, jilavă cum era în așternutul gros, rece și curat, proaspăt schimbat ca și paietele de ovăz din dricală, și dete într-un scâncet nepriceput, tâmp.

În acel scâncet se-mpreună, fără bucurie, dar și fără silă, voința nu le stârni plăcere, nici patimă, nici nu se prefăcu în dorință, fură ca doi tăciuni stinși. Copilul parcă ar fi împrumutat scâncetul ăla străin și tâmp, apoi și-l făcu al său, acum nu mai era tâmp, era un plâns viu dar liniștit, ca un clinchet de clopoței pierdut printr-un crâng primăvărat sub bolta înaltă.

Ascultară amândoi plânsetul liniștit al orfanului, trupul muiat și reavăn al Nuichii, încălzit mai mult de străduință decât de patimă, se cutremură o vreme, apoi se potoli împietrindu-se; avură amândoi de gând să spună ceva, poate același lucru, parcă despre izbucnirea prin somn în plâns a copilului, dar tăcură rușinați chiar de scâncetul lui, stânjeniți, supărat fiecare pe sine, ca de cea mai nepotrivită întâmplare într-un moment când nimic nu trebuia să se întâmple în găoacea stearpă a împreunării lor și a gândului luminat și izbăvitor în care-și puse nădejdea, iarăși, Costa-Iulian.

Nu-și mai spuseră nimic. În întuneric adormiră. Somnul nu le putu acoperi amărăciunea și neîncrederea, ci doar îi depărtă, vremelnic și neștiutor, de ele. Visau mai departe plânsetul orfanului; orfanul își visa scâncetul ca un găngurit de zurgălăi la grumajii mânjilor lăsați slobozi de lângă mamele lor prin crângurile afunde ale Văii. Apoi toți se face că visară o casă mare și necunoscută, albă, atât de albă, încât

părea fără uși și fără ferestre. Ei nu știau și nici nu vor ști că visau același vis, în aceeași noapte, dar parcă, în vis fiind, se rușinau unul de altul găsindu-se, ca și când ar fi ieșit în pielea goală în văzul lumii. Se apropiau de casa aceea din trei laturi și-și trăgeau poala cămășii, fiecare ca să-și acopere părțile rușinoase. Deodată zidul dinspre răsărit se prăbuși desprinzându-se de celelalte și fiecareia dintre ele i se păru că zidul desprins se-abate asupra lui, că zidul dinspre el este cel dinspre răsărit și se prăbușește. Iar când îl vedea prăbușit, sub dărâmături Costa-Iulian văzu și un câine mare cât un vițel, negru, însângerat; Avram, tinerel, se aplecă plângând spre poala femeii tinere, zdrobit sub povara aceea alb-înroșită. Prin somn tinda se umple de un alint jalnic, mama... mama... Numai Nuica văzu ca prin vis, încă totul era mult mai viu decât în viață, cum din dărâmături se ridică, ba parcă se smulge ca din pământ Cristina cu copilul în brațe; femeia zâmbește blând, cum nu-i zâmbise niciodată cât trăise, ei îi zâmbește, dar este aprigă și iute-n mișcări, așa nu poate fi nimeni în vis, parcă cineva ar fi gonit-o din urmă și parcă pruncul n-ar fi fiul ei, ci un copil străin furat, răpit, al altcuiva. În adâncime Nuica aude lătrat furios de câine, ca și când câinele s-ar fi arătat pe fața pământului, ca și când câinele pământului și-ar fi arătat fața pe chipul cumnatei în vis; Nuica ia o bucată din zidul dărâmat, e o lespede grea, neagră de piatră din Dealul Tomii și izbește cu ea în arătare, dar piatra sare țiuind ca lovită de baros, femeia însă se sfărâmă în locul pietrei ca o păpușă de porțelan lovită cu pușca la bălci, zidurile se prăbușesc, și celelalte, toate, în mijloc rămâne numai cuptorul încins și mari știubeie fumegânde, copilul nu s-a sfărâmat, nu a pierit, se ridică din albimea pătuțului ca dintr-un nor, vine gângurind cu mâinile întinse spre ea, spre Nuica, iarăși e Avram, nepotul orfan, iarăși a rămas fără mamă, însă e mai mic decât a fost când l-a îmbăiat decuseară; nu, nu-i mic, doar că se târăște de-a bușilea, e în patru labe, are capul mare ca al Leandrului, dar nu-i lățit, e alungit ca un bot de cal, ba, ca un cap de câine, are colți mari și albi, strălucitori, limba roșie cu pete negre și bale și spume de turbare. Nuica se-apeacă să apuce încă o piatră, o bucată de cărămidă, ceva, dar toate sunt prinse în pământul înghețat, e desculță, lovește cu piciorul și urlă de durerea degetelor zdrobite; de data asta, când lovește din nou, piciorul ei ca o labă de broască se sparge cu

zgomot ca și când vântul ar zdrobi deodată toate geamurile unei case. Sare din somn, locul de lângă ea e gol, în întuneric abia se deslușește o pată și mai întunecoasă, fără formă de om; cum se smucise din somn, în primele momente nu aude nimic, în locul urechilor are niște pete negre vuitoare, e cuprinsă de muțenie și mirare, coboară din pat, aprinde lumânarea de sub pernă, pata își înroșește contururile neclare, nu pentru că s-ar putea vedea ceva dar sunt roșii marginile umbrei, ci pentru că ea începe să audă. Iarăși nu-i convinsă că s-a trezit din somn și că n-a adormit la loc și din nou visează, dar aude, asta e sigur, colindând prin odaie, trist și neîmpăcat glasul nepotului Avram: mamă... mamă... unde-i casa noastră, de ce nu mă iei cu tine, de ce nu mă duci, vreau acasă... mamă... mamă...

- E semn de moarte, zise Nuica stingând lumânarea.

- Ne-om izbăvi punând biserica în locul averii și-a casei blestemate și slobozind orfanul în lume, sărac și despovărat, grăi Costa-Iulian absent, dar de fapt răspunse semnelui de moarte din vis și din glasul Nuichii. Ducea copilul ca pe-un pui de sălbăticiune cules cu picioarele frânte în ghețurile târzii. Îl purta pe brațe, prin odaie ca să-l liniștească, prins parcă și el amăgitor în jocul trist al vorbelor tot mai stinse ale copilului. Unde-i casa noastră... repeta copilul reînturnându-se în somn, însă trupul i se zbătea în alt chip, parcă desprins de înțelesul vorbelor și-al gândurilor, ca și când ar fi simțit primejdii noi.

Părea că toată presimțirea și toată viața lui s-ar fi ghemuit în mugetul acela abia auzit, ce-i ieșea nu din gură, ci din tot trupul, ca deznădejdea mielului de jertfă.

Cartea a II-a

ȚĂRMURENII ȘI ULIȚA LOR CU RÂND NEPERECHE DE CASE

1. În fața gării Sămăctarului, lângă împrejuririle fabricii de cherestea se află o lespede aproape rotundă ca o piatră de moară, însă mult mai mare, n-a măsurat-o nimeni, dar trebuie să aibă mai bine de trei stânjeni de la o margine la alta. Piatra descrescuse, se adâncise cu vremea în netezimea Câmpiei, parcă sub strivirea propriei poveri, iar sătenii, neștiind cum ar fi putut să ajungă așa stâncă la marginea satului, că astfel o găsiseră în pântecul fostei păduri, o lăsam în pace și-n plata Domnului, că cică n-ar fi bine să te atingi cu stricare de asemenea lucruri, iar piatră pentru trebuințele satului și pentru pietruit își sfârâma fiecare și-și aducea de când lumea și pământul din Dealul Gutmanului, și mai nou și din Dealul Tomii, plătită acum la pietrăria lui Costa-Iulian.

Era vorba că lespede ar fi fost aruncată de niște fete de urieși, când s-au părut ele odată rău între dânsele, că înainte de asta fuseseră în mare prieteșug; fata urieșilor de locuiau pe Dealul Silagiului avea obiceiul să împrumute sita de cernut făină de la fata urieșilor din Dealul Gutmanului și, tot împrumutând ea sita de câte ori cernea făină de frământat, puse ochii pe ibovnicul fetei ăsteia din dealul de miazănoapte, că-i căzu cu tronc, și prinse a-l ademni cu amăgele și cu vin dulce din viile Silagiului și cu celuieli de-ale farmecelor femeiești; și el își părăsi logodnica, și când străbăteau, fugari, pădurea, pe locul ăsta le veni de se opriră să se-alinte la umbră, iar uriașa din Dealul Gutmanului, îndurerată și părăsită cum se pomeni, își flușturase părul și podoaba capului și se dezbrobodi și cu ochiul din ceafă, că ai doi dinainte îi erau înecați în lacrimi, numai acela putea privi, nepieritor, fără durere nici osteneală, noaptea ca ziua, îi văzu pe cei doi fugari huzurind în ațipirea păcatului, osteniți și păliți de dragoste, într-o

rariște de pădure mai spre marginea Câmpiei. Că pofticioși, vezi bine, precum erau, nici n-au așteptat să se-n-frupte mai adânc. Și desprinse ea lepedea asta teșită ca o strachină și zburătăci de vuia văzduhul, parcă din cer venind, de căzu, bine țintită, taman pe locul unde prădalnica își odihnea sânul stâng, mai cu seamă alintat, dormindu-și mai apoi pe inimă somnul desfătării prihănite. Și lepedea, mușcându-i sfârțul, i-l lăți și i-l frânse, înfundându-i-l mult sub rădăcina ierbii, iar când feciorul, hăbăuc, slab de îngerii care-l părăsiră în cerul uriașilor pentru fărădelegea lui, se trezi în țipetele fetei, văzu și el stâncă încinsă, căzută din cer și se sperie atât de năpraznic, de nici de fata de lângă dânsul nu mai avu chemare, mai cu seamă că era de-acum schilavă de sân și, deci, lăsă piatra neclintită pe locul blestemului și pedepsei și, luând-și lumea-n cap, pieri din lumea noastră; cât despre fata cea schiloadă nu se mai știu nimic după aceea.

Iar când construirea fabrica, meșterii străini, cu priceperea lor nemțească în întâmplările cu urieșii și cu duhuri păduratice, găbuiură că sub stâncă trebuie să fie vâna bună de unde să se iște izvoare bogate, apte să adape și fabrica și gara; se apucară și hotărâră să sape pe dedesubt, dând de știre că plătesc bine pe săpători, dar nici un localnic nu cuteză să se năimească să scormone la rădăcina lepedei, așa că trebuiă să cheme fântânari de altă lege, de legea străinilor; și ăștia, aduși, făcură o groapă chiar sub lepede și zidiră temelii subpământene de jur-împrejurul marginilor pietrei priponind-o și mergând apoi cu zidirea în jos ca s-o sprijine pe vecie. Rotocolul negru pe care-l adânceau neconținut, ca să găsească vâna limpede și mănoasă ca păcatul, era, înainte de năvala apei, atât de mare cât staulul de prăsire al taurului comunal, chiar ziceau sătenii, trăgând cu ochiul la lucrul străinilor, nemți ori ce-or fi fost, și răsându-și de ceea ce pricepeau ei că fac fântânarii de lege străină. Și încă presupuseră basme despre oarecari diavolești iorsaguri subpământene, tălmăcind lucrarea cea fără de uși și fără lumină ca sortită pentru buhaiul cel negru și păcătos redeșteptat din vremea urieșilor.

Încă mai urât vedeau sătenii săpăturile după ce, spre toamnă, echipa de lucrători își luară pauza de trei săptămâni încheiate pentru chirvaiul nemțesc, așa că satul putu crede că scârnavă lucrare fu lăsată,

pe rușine, în paragină. Numai că peste câteva nopți sub lespedeă părăsită începură a se auzi grohăituri, chiote, urlete și răgete, de vreo trei ulițe din apropiere nu mai aveau pace și somn, și abia către dimineață se ostoiau caznele, când cică se zvonea în adâncime cântatul cocoșilor din lumea de dincolo.

Toate erau de crezut, că erau, și crezute rămaseră până-n ziua de azi; de necrezut era numai ceea ce cu adevărat se întâmpla atunci acolo, că zgomotele le făcea o scroafă a lui Iosim Bușa, care, ajunsă de geomântul fătării, mișună prin pământul reavăn scos din fundul zgârmei, și mișună ea căutându-și ușurare până ce căzu sub lepede și fătă cu stârpitură și trăi acolo optsprezece zile, mâncându-și mai întâi purceii fătați morți din căzătură, iar mai apoi și pe cei vii.

Nimeni nu se apropie să vadă ce-i acolo, abia nemții după întoarcerea lor găsiră scroafa încă vie, doar că era deșălată, cu picioarele dinapoi rupte și toată numai noroi; Iosim Bușa o socotea pierdută prin pădure, paguba, pagubă, or fi mâncat-o lupii, iar când o scoaseră săpătorii, sătenii găsiră a grăi chiar cum căăștia meșteri nu-s, ci că ar fi oștenii oștilor lui Putifar, că iacătă, iar iese după isprava lor necredincioasă din ascunzișul covatei de piatră jidoavca cea bătrână preschimbată în scroafa gârjoabă din prima minune răzbunătoare a lui Hristos, de unde limpede este că sfârșitul lumii fi-va ăla când stirpea omenească ajunge-va de nerecunoscut după chipul și înfățișarea făpturilor cu viață scurtă.

Dar apa izvorî a doua zi de la primele izbituri de târnăcoape, când ajunseră la un pat de prundiș bătut, cementat de parc-ar fi fost fundul unui râu întors de-a-ndoaselea în sus, și nu sfințiră izvoarele, socotindu-le, măcar că apa era curată ca lacrima, doar scursoare pentru mașinăriile fabricii, unde n-aveau altă soartă decât să fiarbă fără-nctare, și pentru mașinile de fier, ce trăgeau vagoanele; pe astea, sătenii triști și încruntați le porecliră bivoli și bivolițe, datorite cu puterea biciului negru și-a diavolului toarsă din apele fierte fără rost și din fum înecăcios.

Cu vremea, pe lângă lespedeă ca o strachină cu fundul în sus, betonată de jur-împrejur, de partea astalaltă, la o bună depărtare de fabrică se înfiripă o dungă de uliță nouă a Sămăctarului, un fel de colonie nisipoasă, unde se pripășiră mai cu seamă lucrători de cei de la

gater și de la îngrijirea terasamentului căii ferate, deh, niște oameni și ei, veniți de pe oareșunde, poate chiar din scursura lumii de-afară, așijderea apelor din izvoarele dinlăuntru.

Asta de fapt nu era ulița gării, nici nu-i spuneau așa, că pe ea se trecea la moară, nu la gară, ba încă și atunci destul de rar, iar ulița gării era tot nouă pe-atunci, aia ce duce la fel și astăzi la tren și spre cimitir, de leagă satul de stație, cum spun oamenii. Țștia ce locuiesc pe dunga aceea de uliță parcă sunt și mai moi, ca și când nici nu s-ar fi aciuit de-a binelea în Sămăctar, parcă ar fi niște vietăți cu toate simțurile ciulite ca de cine știe ce prigoană, gata să sară în primul tren și să plece iar, ca și când n-ar fi fost. Și parcă și casele lor stăteau să se stingă, ca niște năluci în zori.

De-aia trebuie să fi priceput sătenii de baștină că ulița din fața gării, nefiind ea dealtminteri de-a satului, nici nu se putea întregi să fie uliță ca lumea, cu două șiraguri de case cătând fața-n față, nu putea să fie vreodată lucru așezat ulița asta, că doară pe dinaintea caselor trece drumul de fier și trenurile nimănu, măi, făcea moș Ion Seculi-ăl bătrân, zis Staier, țștia nu s-ar fi pus aci cu gând să stea, au să plece ca volbura, n-avea grijă, nu vezi că lor li-i mai drag drumul de fier decât șederea păciuită. Că tot cu ochii la trenuri și la străini ar sta. Te-ai putea aștepta și la alte rele, cică ar fi zis într-alt rând, Acea Raț Trăilă, de batjocură poreclit Sămbure de Nucă, pe când își aștepta băgarea la moară, iar moara, pe atunci era și ea nouă. Țștia când or avea vrun mort, l-or arunca în râu să-l mănțe peștii, ca ucigașii pe Tică Pleavă fiertat, ori l-or pune pe tren să-l care cine știe unde, i-a răspuns, ca pentru ceilalți, Văru Păun, după prolecă Goangă, care-i era cuscrul tânăr lui Acea Trăilă; dar Văru Goangă, fiind cam slab de vorbă și prea slobod la limbă, nimeni nu lua sfat de la el și oamenii nu mai vrură să-și bage gura în clevetiri și să ajungă de ocară cu țarmurenii aceea, pe care nicicum nu-i simțeau ca ai satului. Ceva greu de primit până și în gând și încă mai anevoie de prins în vorbă îi făcea pe sămăctăreni să simtă o povărnire la suflet când întâlneau vreunul dintr-ăia, ori când se nevoiau a lega un cuvânt, măcar o bineț în treacăt.

Poate să se fi dat sămăctărenii după simțirea mai gingașă și mai tulburată a nevestelor, mamei, surorilor ori chiar a ficelilor lor mai

măricele, dintre care mai că niciuna n-a fost să rămână, fie de ce vârstă o fi, neîncolțită de simțământul ăsta cețos: când vedeau un țarmurean de-al drumului de fier, era parcă-ar fi stat de față la uciderea unui animal. Ba încă Drăghița lu' Borgeu, cât că-i ea puțină la trup, numai-i inimoasă și plină de curaj, spunea de mai multe ori, de-i merse vorba, că așa, o niază ceva, o împle de foc și de scârbă, cum n-o pățea ea nici când l-o văzut pe Cioana zis Dânsu trăsând calu-ăl de brazdă cu dârjala zbiciului peste ochiu-ăl orb și sărind cu dinții cu botul marvei ca priculicii să rupă din carne vie, turbat de furie că nu știu ce nu-l ascultă și nu i se supuse bietul cal, și nu-l lăsa până nu i se feștiră mustețile cărunții cu sânge de cal, țâșnit ca din mușcătură de lup.

Casa lui Iorgu Culă era, e drept, cea mai răsărită între țarmureni, în jumătatea aia de uliță, ce rămânea oricum pentru săteni o țarmureală greu de primit. Culă fu printre cei dintâi veniți, chiar râvni la început să se rânduie între oamenii din sat, dar sămăctărenii îl osteniră tot purtându-l cu vorba și cu minciuna și amânându-l cu săptămânile, ba unul ba altul, ba încă prefăcându-se că le-ar fi venit să vândă vreun plaț gol, ori chiar vreo casă mai bătrânească, de parcă s-ar fi înțeles în taină, că se face tocmeala și târgul, ba că azi, ba că mâine, așa, cu lunile, cu anii, tot amăgindu-l, dezamăgindu-l și iarăși amăgindu-l că, iacă, mergi colo, la cutare de lângă cutare, la ăla al ăluilalt, că are de gând să vândă plațul, locul, casa, jumătate din casă, ori mai știu eu ce. Asta fiindcă bănuiră curând sămăctărenii cum că străinul ăsta umblă să-și prindă loc în vatra satului, între ei, și să-și dureze o casă nevremelnică.

Iorgu și Aurora, nevastă-sa, încă ceva ani mai trăi și soacră-sa, nefiind nici în cele din urmă primiți, își făcură mai întâi un ocol și o grădină, apoi trecură din bordeiul din grădină, primul în care sălășuiră, săpat în grabă, și în care se și născu Dorian, cel dintâi copil, doritul și de Dumnezeu lăsatul, cum grăia o bătrână, bunică-sa, dar vorbele fură găsite ca nepotrivite de sămăctărence, trecură în casă vremelnică, de fapt în mai multe case înălțate pe rând, în prelungire, fiindcă pe măsură ce agoniseala le sporea, ba din câștigul de la fabrică, ba din cărașie la moară, Culă își adăuga câte-o odaie, când două odăi nu se mai potriveau cu cea de-a treia dinainte, veche și scundă, o strica pe-asta și-n locul ei ridica alta, dar iarăși nepotrivită, că se nimerea mai

mare decât celelalte două rămase, și iar ca mai-nainte, așa că niciodată ceea ce era nu se mai potrivea cu ceea ce venea. Dar nădejdea lui Iorgu de a-și cumpăra măcar un loc de casă între sămăctăreni de nu cumva o casă gata clădită nu pieri cu totul, și atâta câtă-i mai stăruia nu putea nicicum să și-o smulgă din suflet și din cuget și asta îl făcea mereu mai neliniștit; și neliniștit i se născu și al doilea fiu, de-l boteză Florian.

Iar sămăctărenii și acum se oțărără, că doar ei nici numele celui dintâi născut nu-l găsiră după noimă, iar numele ăstuia de-acum născut căta a necuviință, fiindcă lor li se tălmăcea a se fi dat pe jumătate în vileag o născare din flori, când de fapt n-aveau ei de unde pricepe că Iorgu, Iorgoanea, ori satana aia de soacră îi potrivea ursitei, știindu-i-o, un nume repede trecător, ca mătșorii de salcie și ca florile Floriilor puse-n porți, de soartă, în duminica de-nceput a Săptămânii de cenușă.

Odăile casei lui Culă răsăreau, se înălțau și se schimbau din vreme-n vreme fără vreun alt rost, pe care să-l priceapă sămăctărenii, că, doară, moșii și părinții lor izbutiră să se statornicească pe locul unde se-ntinsese Câmpia asupra pădurii arse, mai de marginea dinspre dealuri; de aceea ochiul lor prindea, e drept cu o presimțită îngrijorare, doar umbra schimbărilor străine nu și vreun rost al ăstora, și Văru Goangă, cât o fi fost el de slobod la limbă și nesărat la vorbă, tot îi spuse într-o zi la moară cuscrului său Raț Trăilă, care-l rugase să ducă să adape caii și să primenească apa din cârceag la fântâna de sub lespede, la care prinseră a îmbla și sătenii măcar când își treceau vremea la moară, având ea apă bună și nestricătoare. Când se întoarse de la fântână, se auzi următoarea vorbire:

- Cuscre Tilă, zise Văru Goangă, a dracu neam de iorsaguri își tot face Culă ăsta.

- Că de ce ? întrebă, cam pieziș și cu jumătate de gură, Acea Raț Trăilă, de teamă ca nu cumva cuscru-său s-o nimerească, precum îi sta-n nărav, iar cu oiștea-n gard și să se facă amândoi de răs între oamenii ce-și așteptau rândul la moară.

- Iaca, mă gândii eu, când stăteam să umplu cârceagul cu apă din țâșnitoare, cum stau odăile lu' Culă dacă te uiți de-aici: parcă le-ar fi pilit dracu după lespede și le ține sub palmă, dar tot îi scapă câte una

din vreme-n vreme printre gheare și răsare hâc, hâc, iar cuscrul Tilă nu pricepu prea bine dacă Văru Goangă arată cu gâtlejul cum zbugnesc odăile lui Culă de sub laba dracului, ori că însăși beregata cuscrului se poticnește în umbra înecăcioasă din care izvodesc acareturile ca de sub ascunzișul părelnic al lepedei, așa că lasă-le-n primejdie, cuscre Păune, caută să încheie Acea Trăilă Raț, ca să nu se mai amestece și vreun alt sătean în vorbă, și dădu a lehamite din mână plescăind cu limbă a dezgust, în felul lui, pe sub mustață, pentru ca Văru Goangă, neconținând cumva, să apuce a mai spune vreo prostie.

Adevărat că statura odăilor lui Iorgu șade și acum tupilată după lepedea aceea, măcar că omul, neizbutind să împingă pe nici un sătean să-i vândă plaț de casă în sat, se apucă și-și clădi din temelie o casă mare de tot, din cărămidă arsă și o lăasă îndelungată vreme în roșu, într-adins, ca sătenii să bage de seamă cât de chinuit se statornicește el între dânșii, dar tot se statornicește, luați aminte, fie și la marginea aceea a satului; dar cât o fi fost de răsărită, dacă ai fi cătat către ea, când te aplecai să bei apă, tot nu o vedeai, că pitiță rămânea veac în dosul lepedei.

Iorgu a tot adunat avere și iorsaguri în neorânduiala dinainte, pe când copiii îi creșteau și le dete școală nu prea multă, dar lesnicioasă, însă îi învăță să se momească la agoniseală, îi ținea pe lângă el dedăscăindu-i, pe cel mare l-a și fost dat ucenic la fabrică să prindă meserie și s-ajungă de timpuriu la leafă bună, dar chiverniseala cea spornică și de osânză tot din magazia morii, dijmuită cu cheie mincinoasă pe-ntuneric, îi venea lui Culă.

Abia când trecu pentru ultima dată la înălțarea casei celei noi, atunci se văzu cât de multă bogăție astrânse. “Așa se corcofelește avuția sub palma dracului”, zicea lumea prin Sămăctar și se bucurau toți că nu ajunseseră vecini lui Iorgu.

Când fabrica de cherestea fu înghițită de Consorțiul Gruber und Luschitz, sătenii se bucurară la-nceput zicând în sinea lor și chiar între vecini și neamuri c-or scăpa de toate, și de țarmureni, și cârteau cum să apuce și să cumpere în ortăcie clădirile pentru cărămidă, țigla, lemn și pământul de sub clădiri, că-i odihnit, și, oricum, mașinile trebuie că au să fie luate de consorțiu și duse pe domeniile “Ferdinand-Titan” din ținuturile Inidioarei și Sascăi de Munte, unde sunt păduri cu nemiluita

și unde, cică, Gruber și Luschitz ar vrea să facă și alte fabrici nemaiauzite și să scoată spirt din lemn de fag și tărie de oțet, iar mai apoi, auzi minune, să scoată uleiuri și chiar unt, tot din lemn și din cărbune.

Numai că nici Gruber, nici Luschitz nu se arătară prin partea locului, ce fel de oameni or fi, dacă nu caută să-și vadă cu ochii lor cumpărăturile în care băgară urgie și spurc de bănet; și sămăctărenii iar erau gata să-și râdă a bațjocură prinzând o așa minciună care, nu că-i privea ori îi atingea cu ceva, dar fu prea de tot gogonată; se interesară și aflară că nici la Viena, nici la Pesta, Debrețin, Solnoc, nici măcar la Vârșăț, ori în vreun alt țărigrad nu s-a pomenit cândva de vreun domn Grubăr ori Lușiț, care, betegi de băiguieli fiind, să vrea a face pālincării de spirt, de lemn ori fabrici de oțet din gârniță și unt din mangal de fag, ar fi avut de gând. Râdeau și se minunau pufnind și semețindu-se că o minciună atât de sfruntată pocni ca o beșică, dar mai întâi se umflă, lângă ei și ei, iaca, mai că erau, vezi bine, s-o și creadă.

Ba nici Bagiu Nicolae, ce nu prea era limpede dintr-a sa junețe, iar după zeci de ani de pricepere într-ale răchiilor și tăriilor, el nemaicrezând în nimic, se laudă de-o vreme întruna că de la început a găbuit minciuna cu consorțiul, “asta-i vro mișculație nemțască ori jidovească, v-am spus io”, dar nimeni nu-l lua nici acum în seamă, până când într-o dimineață, Bagiu Nicolae fiind în ființă la birtul lui Brescin, povestea în gura mare că o priceput el astă-noapte că Grubăr și Lușiț îs alte nume de-a-lu’ dracu’, că n-am putut io s-adorm, că simțeam ceva ce nu-i în răgulă, m-am dus să văd ce și cum, când iaca ochez cum Satana, dragu dă el, înghite făbrica cu mășnării cu tot, le hăpăie cum hăpăie dulăul lui Pârța drobu’ dă mandră sărată, iar ajutoarele, dracii ai mai mici în rang, numai că înșpectau naocol gardurile și pământurile și mânau ca birišii ca la vro douăzeci-treizeci de juninci și bicuți, da’ mândri, unu ca altu, îmbubițându-i să-i suie în nește vagoane trase la rampa din stânga. “Taci, mă Nicolae, nu mai vorbi prostii, că dracu te-o îmbătat așa de dimineață”, îl împunse nana Mărie Brescinoane, birtășița, care bine știa câte patimi drăcești îi stârnise ea bietului Nicolae în tinerețe și-l înflăibăra încă și-acu pe Bagiu Nicolae cu dorul pieptului ei, cu sânii zdruncinați atunci în

tinerețe sub apăsarea țârșetului de zece pfunduri de taleri de argint cusuți solzi pe postav gros, vișină-putredă, ce numai arareori se vedea prin strălucire ca sângele închegat, când sălta ea în tactul jocului duminica ori la sărbători.

2. Numai că Bagiu Nicolae avea acum dreptate, că minciunile puiașeră și nimeni nu putu pricepe cum a înghițit consorțiul fabrica lăsând-o tot acolo unde era doar dând-o pe mâna unuia, Sever Mișcoțiu, care cică n-ar fi fost de felul lui neam de domn, ci fiu de cojocar bogat, ce trecuse el, dacă nu și tată-său, la legea ungurească, și ajunsese de se ducea de se smerea la biserica cu ghioagă în loc de cruce, iar Szabo Mișka, ăsta, nou-numitul se pricepu să dea în arendă ceva pământuri pe care consorțiul cel nevăzut le cumpără dimpreună cu pădurile de pe ele, și le împărți el familiilor de țarmureni, ca să-și crească vite în voia Domnului celui cu ghioagă-n loc de cruce, să aibă și ei, cumva, pământ și să simtă mai legați de fabrică, ori chiar să li se cășune pofta și lăcomia în bogățire. Le aduse și denumirea de economi, auzi, nu săteni, nu paori, nu maistori, nu țărani; economi, nu alta. Și avea economii ăștia, fieștecare familie, încă mai multe nemoșaguri la un loc, zisă acuma comunion, iar după aia în batjocură familion, obligația pe viață ca baremi un bărbat în putere să lucreze în fabrică, pe leafa hotărâtă și, dacă progneau de parte bărbătească, atunci din tată-n fiu, să moștenească lucrul, leafa și folosința pământurilor și pășunilor ascunse și neștiute.

Prin urmare, una peste alta, Bagiu Nicolae purtând el zvonuri de-astea, se alese de data asta cu țeasta spartă și cu două coaste rupte, și cică i s-ar fi tras asta fiindcă a șpionat în jurul fabricii, pe la rampă și pe ulița țarmurenilor, pe unde nu era năicicum treaba lui, nici el nu știe cum de-ajunse să facă asta, se-ntâmplase fără voia lui, nu-i sta lui în fire să se dedea la așa ceva, doar că nu putu dormi, n-avu somn în noaptea aia, și-l duse dracu de-i văzu pe Dorian și pe Iorgu cum încărcau de pe rampă junincile alea și tăurașii, erau aprinse și lămpașe, dar nu toate, numai atâtea de câte era neapărată trebuință să vadă ei ce făceau, nu să-i și vadă alții, nu că se făcea lotrie, marvele și încă vreo trei-patru oameni necunoscuți și bārboși ce nu purtau sandale de

gumă, hoțește, cu talpa groasă ca să nu le fie auziți pașii trebăluiau, așa că Bagiu Nicolae îi văzu clar, și ei poate să-l fi zărit, numai că n-au dat semne după cum pricepu, și el, fără să se ferească, se grăbi de turnă întruna povestea aia prin birtul lui Brescin. Că ăsta-i era năravul de povestea, și de câte ori povestea - și povestea Bagiu Nicolae la birt totdeauna - scormonea și scornea minuni ce nu erau sub soare, minciuni de le credea și el, “iar minți, Bagiule, iar minți”, își dădea el cu palma peste gură și se-ncânta în răs larg și dădea mai departe cu povestea și în vreme ce din gura lui tot mai știrbă, scorburoasă, i se rotunjeau vorbele ca niște oale vechi de lut, ciobite pe la buze, mintea i se învolbura închipuindu-și cum se înfioară pielea crudă și nădușită, nevăzută de soare, de sub povara sânilor birtășiței Mărie Brescinoane, “hai Mărie în cocie, să te duc la cununie”, că pentru tine, draga mea, povestii io ș-acuma și-oi mai povesti, n-avea grijă, cât oi fi și-oi trăi, doar vezi-mă că pot și io ceva!”

Chiar gânduri și vorbe de-astea se-nvârtoșau prin trupul deșirat de băutură al lui Bagiu Nicolae amintindu-și și-și molfaia gândurile și-nchipuirile cu încântare tâmpă, parcă ar fi simțit amușeala nebătută de soare a birtășiței, ce nu mai era tocmai tânără, dar era cumu-i mai bună, pe plăcerea lui Bagiu Nicolae, în vreme ce gura îi sporovăia, apoasă, fără de sine și tot mai tocită.

Seara, pe drum spre casă, gura încă-i măcina cu glas slab și neferecat aceleași gânduri secătuite, amestecate cu vedenii, bălmăjite cu bale și cu povestea de pe rampa fabricii de cherestea după ce turuise toată ziua despre inșpecția lui Satana și-a dracilor lui și despre cireada suită în vagoane, când iaca acum i se păru că se-mpiedică de-un snop de pirt verde și greu pierdut de dracu știe cine taman în cărarea lu Mârza, de pe lângă grădini. Însă pe moment nu știi, mi-aduc aminte, că atunci pe moment nu știiu dacă snopul era acolo mai dinainte, ori cineva mi-l aruncă în picioare chiar într-acea clipă, dar mai simții cum o bufnitură din cale-afară de grea îmi cade-n cap, și pălăria de paie i se turti zornăindu-i peste urechi ca o plească de-o sută de pfunduri de taleri și de sfanți de argint, scrântindu-i fălcile și oasele cefei și nimic după aia nu mai pricepu, nici nu mai ținu minte, iar dimineața îl găsiră acolo Costa Goașă și Moșulețu; l-ar fi lăsat ei în pace, că pământul era destul de cald, ei fiindu-i vecini îl știau, că s-o fi

lungit el de-astă noapte și dacă i-a fost să răcească, oricum o fi răcit până-acuma, iar l-o fi doborât băutura, patimă grea, dar văzură că pălăria-i era desfundată ca un cuib de mierlă doborât și înroșită de sânge, și cămașa, oricât de boțită și de neproaspătă ar fi fost ea totdeauna la Bagiu Nicolae, apoi acuma tot li se înfățișă de parc-ar fi fost călcată-n picioare de-o cireadă de capre date-n streche. Și așa era, că și cămașa și coastele-i fură călcate de țăpul răzlețind turma, de se chinui Moiscă mai mult de trei luni să-l țină oblogit în chingi și să-i tot tragă cap la cap oasele rupte, până i se prinseră ca vai de ele, numai de oasele scăfârlicii nu îndrăznea nici chiar vestitul Moiscă să se atingă, încercase el, dar dacă se apropia cu mâna, atunci Bagiu Nicolae adormea de teamă, și asta nu ar fi fost rău că adormea, dar dormea întruna, cădea în somnul de moarte și mort era, până când la mai multe zile și nopți sărea și urla de speria satul cu urlat de fiară, fără grai; mult mai târziu ajungea el singur să talmăcească spaima-n vorbe clătinate, rele la-nțeles, “cucuveaua ouă și ouă d-argint în cap” și închipuia cu mâinile ca aripi cum se năpustise cucuveaua cu pene de argint pe capul lui, cum îi înfipse ouăle sub țeastă și cum le clocește de-atunci acolo ca o cloșcă.

După ce începu a umbla iar, Bagiu Nicolae spunea alta, p-aia cu ouăle cucuvelei de-argint o lăsă, n-o mai spunea, i se făcuse rușine, măcar c-o visa fără-ncetare. Acum, pesemne tot pățania aia a lui o talmăcea Bagiu Nicolae în două vorbe: “vine războiul, oameni buni, vine războiul!”. “Ce drac de război să mai vină?” îl întreba câte unul neavând de lucru, “vine războiul, oameni buni, vine războiul” repeta el și cădea pe gânduri. Însă abia mult mai târziu izbuti să spună ce fel de război se deslușea în capul lui clocit de cucuveaua de argint: “de fier rece ca luna și de foc ca soarele, mare cât lumea, vine războiul, oameni buni, vine războiul”; și după aia hohotea într-un fel necunoscut până atunci sătenilor, grav și aspru, ca o rădăcină neagră și noduroasă pe care se altoiesc ba râsul, ba plânsul, ba amândouă deodată într-o îngemănare ce semăna spaimă în jur, de-asta se și îngrozeau sătenii, de hohotul ăla, nu atât de vorbe, fiindcă totul se-ncolăcea ca doi șerpi iviți din mugurul neprevăzutului altoi, ce caută să se înghită unul pe altul.

Sătenii prinseră a afla totuși câte ceva, cum că țarmurenii, poate toți, dar mai degrabă cei mai mulți dintre ei, luaseră pământ într-un fel de arendă, cam necurată treabă, pe care după firea lor afurisită, cum ziceau băștinașii, nu-l semănau, n-aveau timp, ori nu era sufletul lor să grijească de arat și de holde, dar creșteau cu spor și hulpavi vitele pe care le păzneau mai mult decât le păstoreau, că nici la marve nu se ndăluiau cu inimă, ziceau iar sătenii înciudați și cu părere de rău, pentru că țarmurenii aveau la vite oameni de cei necunoscuți de sat, năimiți fără rânduiala de obște să le-ngujbească după o altă și să le apere de jivinele de prin păduri, iar de vreme rea ori la prăsire să le-adăpostească în niște sălașuri mai peste mâna oamenilor, în locuri mai dosnice, mânate într-acolo pe căi cât de ocolite. Dar și restul timpului trebuiau să le țină cât mai departe de ochii cui le-ar fi putut număra; și, la anumite soroace, oamenii ăia să se apropie cu prospătura cirezilor de calea ferată și să o încarce în vagoane, iar rampa fabricii din gara Sămăntarului era de multă vreme, cu știrea și voia cui trebuia, bun vad pentru așa treabă.

Dorian se ocupa de doi-trei ani cu negoțul ăsta, era cărăușia cea mare că, de când Florian plini cei șaisprezece ani ceruți pentru înscrierea în drepturi la fabrică, Dorian lucra cu săptămâna la chereștea, încă și acolo încăpuse tot într-un fel de șefie ca om de încredere la încărcări și vânzări, măcar că era destul de tânăr. Îl mai ajuta pe Iorgu la moară, cum s-ar zice mai mult de ochii lumii, dar mai ales la treaba cărăușiei mari, de ajungea de fiecare dată fără pierderi, aproape nebăgat în seamă și mult mai grabnic decât și-ar fi putut cineva închipui taman în portul Brăilei, unde vindea prospătura unuia foarte bogat, unul ce se numea Kir Ianake, - numai atâta se numea: Chirianache. Fie de la Kir Ianache ăsta, pe care de puține ori îl văzuse, dar se putea lăuda că-i printre rarii ce avuseră prilejul să-i ajungă-n față, îl văzuse da, dar nu-l auzise, fiindcă bogătanul vorbea din ochi și din mișcări ori din slujbașii lui, care și ei păreau muți, însă pricepea totul, fie din firea sa trufașă, fie din cărțile pe care avea boală și zi de zi, ba de multe ori și noaptea târziu, citea pe oriunde și pe oricine, iar Dorian se obișnuise și el a vorbi cât mai puțin. “Cei din cărți sunt mai deștepți decât ăștia de prin lume, de umblă numai să te pungășească. Poate or fi ăi din cărți cât Chirianache de deștepți, poate nici n-or fi

oameni, or fi ceva și eu o să fiu ca ei și ca el.” Cică asta ar fi spus Dorian când maică-sa, Aurora, l-ar fi întrebat de ce dă banii pe cărți de cetit, ca să nu primesc vorbe de clacă de la oricine”, mai avea el obiceiul să spună din când în când. Iar mumă-sa, se spune că de-atunci ar fi simțit cum el se depărtează de ai săi.

La vamă, la Turnu-Oreahova nu avea de data asta, ca și de altele, nimic a vorbi; vameșii își dădeau tăcuți vagoanele unul în mâna altuia, parcă ar fi fost niște portofele cu banii gata numărați, pe încredere pecetluită și fără cea mai mică tăgadă, ca și când toți se știau mai ca frații și știau de înțelegerea dintre Kir Ianake și oamenii consorțiului mai ca de un aldămaș băut la masa lor. Ce mare lucru-i înțelegerea în negoț, cu încredere și cu bani nu cu vorbe, se minunau birištii veniți cu vagoanele, care și ei la nevoie puteau să vorbească în trei-patru limbi dunărene și să vândă pe oricine în oricare din ele, dar ei se păzeau de așa treabă cât erau ținuti la preț și-n slujbă; învățaseră și dânșii să tacă, se mulțumeau să asculte și să priceapă ce spun alții, vrute și nevrute, mai slobozi la limbă.

Dorian avea însă o căutătură a lui și-o tăcere de om ascuns, numai că-i scotocea din priviri fără-ncetare pe toți, nepierzând pe nimeni din ochi. Parcă rânjetul abia tănuț sub zâmbet anevoios îi îmbolnăvisese ochii, care altminteri îi erau galbeni-verzui, cu o încețoșare împietrită, de muribund, iar buzele-i căutau totdeauna umede și nu se știe cum dar și crăpate deopotrivă, și parcă puțin umflate pe deasupra gurii hulpave, pironită în fața ca o tăblie cernită întinsă între cei doi pomeți cam bine ieșiți cu muchiile pietroase, cenușii ale fălcilor și bărbiei; știind asta, nu-și lăsa mustața și gura îi era crudă în toate chipurile. Chiar glasul, când îi scăpa, se zgârcea cu greu, se boțea gătit, dar sudalmele, colțuroase, tăioase ca o muchie însângerată de topor, te înspăimântau când băgai de seamă că aduc spre tine forma moartă a feței lui.

Poate că asta ar fi fost și pricina de a rămas neînsurat atâta vreme, că, în felul lui, nu era urât la chip, iar în vârtute era numai patimă, pietros, ucigător, cum numai străinii de la munte sunt, cum fu și Ghega. “Două nopți m-am visat tot călcată de herghelii de harmingi și când scăpam de asta biruindu-i ori fugind, de mă pomeneam din somn și adormeam iar, apoi iar visam că-s înghesuită-n zid roșu de o

frunte de taur”, povestește și acuma vădana Chiva, la care, pe vremea aceea și încă mulți alți ani, își rupeau feciorii ața, ducându-se pe furiș parcă mânați de demon, că de iubit nu se-aprindeau ei după vreo fată anume, să se-ncerce și să-și facă începutul, cu spaimă ca de moarte, însă tot o făceau, noaptea, la Chiva nu se putea să n-o facă; și atunci, o aflau unii de la alții, cu jind, se pierdeau în somnul neștiinței de la naștere și-n gustul întregitor și fără seamăn; și ea, punând ochii pe Dorian, se prefăcuse că are bunătatea bănuindu-i pofta ce începuse de timpuriu a-i mistui firea, și-l primi să se-ncerce și să-și facă în voie lumirea încurajându-l, măcar că nu era de-al satului. Chiva avu bucuria și tristețea că-și aduce aminte de Ghega.

Peste o vreme, când coastele lui Bagiu Nicolae se vindecară cum și cum, sămăctărenii văzură că nu vine războiul - iar el își luă cu și mai multă înfocare patima băuturii, dar de prevestit nu mai prevestea în fiecare zi la beție războiul, ci o rărire, provocând doar la Ajunul Crăciunului, de Sânvăsâi, sfântul cel mai dăruit în răchie, în Joia Mare ca și în toată Săptămâna de cenușă, de ziua Proorocului Ilie, cu care se socotea cam de aceeași breaslă și amarnic se căina când își amintea de părinți că nu-l botezară Ilie, dacă nu Văsilie, ca să fie tiz cu un sfânt mai acătării, darnic în răchie, ori măcar cu un prooroc temut și mânios, apoi mai zguduia lumea cu rele prevestiri toamna în ziua Arhanghelilor și mai ales la nunți și la botezuri, când cele două vorbe ale lui cădeau și mai înfricoșătoare, de ce erau mai rare, asupra nădejzii abia înfiripate a oamenilor și asupra ursitei. Dar, din temere acum, nimeni nu-l mai suduia ca la-nceput, pentru că satul dobândi pricepere neliniștită, care mai apoi se tot împlinea încet-încet în înțelegerea și peste viața oamenilor.

Până-n ziua de azi mai toți pricepură că atunci noaptea trebuie să fi fost o noimă și-un tâlc în aceea că nu mai știa Bagiu Nicolae dacă se-mpiedicase mai întâi și de asta căzuse, ori că bufnița ori cucuveaua îi căzu în cap ouându-i, și-atunci se-mpletici de nevăzutul snop al ierbii ce nu piere. Iar tâlcuind mai afund lucrurile, cei mai ageri la minte dintre sămăctăreni prinseră că-i vorba că moartea n-are vreme, nu c-ar fi grăbită, ba-i nemărginit răbdătoare, asta-i a ei, răbdarea fără margini, dar că n-are o vreme a ei, ea nu stă în vreme, nici sub vreme cum am sta noi, oamenii ori marvele în casă și subt acoperiș bunăoară,

nici fiarele ori pădurile subt cer, de-aia nu are ea nici trup la vedere, că n-are o vreme subt care să sălășuiască; iar vremea noastră, biata, și bietul nostru trup și biata noastră casă, jeluiam sămăctărenii pe cei ce mureau dintre dânșii, de fapt ce cei rămași căutau ei a-i trezi, vremea noastră în fața Ei e ca o foaie de hârtie pe care tu însuți poți să scrii ce vrei; și scrii, vrând-nevrând, cât trăiești fapte cuviincioase ori minciuni bicisnice, iubire și năpăstuiiri, mângâieri și vânzarea aproapelui, apărarea celui slab și vărsare de sânge, răzbunări iertate ori trădări ascunse și toate alea care, între ele, sunt ale trupului tău, și de-altele asemenea, ori mai căzute, omenești. Dar Moartea, Ea, Moartea, avea să zică părintele Crisciu al Sămăctarului la prohodirea lui Florian, căutând el să chibzuiască predica în tâlcurile evanghelistului și dincolo de ele, Moartea-Ea-Moartea ridică el glasul pătrunzător deasupra sfârșitului năpraznic al lui Florian, Moartea ea moartea, înalță el duhul cel cântător al sufletului asupra păcatului negru, Ea îți va mototoli și ție, necunoscutul și ascunsul făptaș, ce ai adus Ei ofrandă netrebuită sângele aproapelui, hrăpindu-i deci trupul cel mult pătimitor, încheie el deasupra încântarea într-un suspin. “Și poate să-ți întoarcă vremea și vrerea cum vrea Ea și să ți-o curme, să pice în vremea ta ca bufnița dintre crengi nevăzute, de acolo de unde-i Ea, din nevreme, să te ia în mersul cailor din Văile Neștiute, să-ți străpungă vremea cum cocia, mergând spre apus, străpunge în vis pântecul Dealului Gutman, rupându-ți firul și să te soarbă, și iacă, oameni buni, așa-i treaba, talmăcea pentru noi mătușa Tia întâmplările din veac nedeslușite încă sămăctărenilor.

Atunci, Nicolae Poverconi, cum îi zicea lumea la bătrânețe, nu s-o-mpiedicat de altceva, deslușea mătușa Tia, fără decât numai de unul din snopii ăia de pir de-ăl rău, că pirul rău nu piere, iarba rea și bufnița din crengi și mersul domol al cailor către apus fără sfârșit sunt, ci nu pricepeți voi, bufnița și pirul totuna erau, și iarba din snopul ce Moartea i l-o aruncat în picioare a fost pir mâncat de marvele purtate în vagoane și trecute prin vămile tăcute” glăsuia bătrâna stins și cuvintele ei totuși avea falfăitul noptatic al bufniței, “snopul putea să fie și acolo și aici, și în carnea vitelor duse prin vămi și în picioarele prăpăditului ăștuia de Poverconi, că Moartea doară o mototolit foaia, avu baba Tia curajul a-i spune Aurorei, și foaia lui aruncată i-o căzut

ca o bufniță pe cap lui Poverconi, odată cu parul cu care l-or pălit atuncea noaptea Iorgu cu fiu-tău Dorian. Dar Aurora tăcu ascunzându-și mâhnirea de moarte, și numai în pântec ceva i se răscoli amaric.

Geaba i-ai fi spus mătușii că măcar Dorian nu putea să fie la momentul ăla în Sămăctar, fiindcă era în trenul care ducea vitele, ori poate că și nimerise portul Brăilei, iar de-ntors nu-i de închipuit s-o fi făcut atât de grabnic, judecând după zile, nopți și lungimea drumului; pas, bătrâna îți spune că n-ai priceput nimic și că nu-i nădejde să pricepi nici de-ar fi să-ți mototolească, Doamne-păzește, cineva spre pildă oricâte foi de hârtie, “de-aia nu se îndreaptă lumea și nu se îndepartă de la rele”, amenința ea blând cu arătătorul noduros și răsucit de boala caselor, “Că dacă Nicolae a scăpat atunci cu viață, nu-i fiindcă Dorian n-ar fi putut să fie, cum zici tu, lângă el și să-l lovească, împiedicându-l cu parul și cu snopul din pirul mâncat de vite pe drumul vânzării, nici că el și Iorgu n-ar fi vrut să-l omoare, ba încă asta au și vrut, ci numai pentru că Ea, Ea-Moartea, a oblicit să nu sentâmples și să ne lase, în ăst fel pe noi, unii pe alții, a ne înțelege, și să prindem câte ceva, oricât ar fi de puțin, din firea și vrerea Ei. Vezi, de-aia se simțea el prooroc până va fi fost să-l ia Moartea-Bună”, încheie baba Tia ultima oară când noi, oamenii, mai răbdarăm să ne povestească despre asta.

3. Dorian cică ar fi ajuns în Portul Brăilei fără pagubă în vite, că le-a hrănit tot cu pir fraged și umed, care îngreuiază carnea și-o apără de sete în vremea zilei și-a drumului, iar de adăpat, le-au adăpat ei, oamenii lui, cu măsură și numai noaptea, dar el toată vremea se muncea cu gândul că unul dintre snopi a rămas aruncat pe cărarea lui Mârza din Sămăctar, între picioarele lui Poverconi, împiedicat poate pe vecie, și bine-ar fi să fie-așa, în iarba rea, și să nu fi scăpat, că dacă o fi răzbătut, și-o să povestească iar, poate l-o auzi și l-o crede cineva; și-atunci Dorian ceru primire degrabă la Kir Ianake și “Chirianache îmi îngăduie a mă primi mâine”, așa că în noaptea aia trebuie să tragă la un han mărginaș, dar cât mai departe de port, avu grijă să-și piardă urma și de ortacii cu care venise, că nu putea să aibă încredere nici în birși. Și ei erau niște necunoscuți ce l-ar fi putut ucide crezând că are

bani, hamalii ca hamalii, dar haimanalele și derbedei și tâlharii cei din fire, pripășiți pe-acolo, de care-i plină lumea până la marginile apelor și încă și peste ape, ar fi putut să-i mototolească foaia, fiindcă cei crescuți în neștiință și fărădelege urăsc mai dihai hârtia și înscrisurile, așa că Dorian poate ar fi dormit îndată precum era de ostentit dacă nu i s-ar fi părut că-i prea cald, că năduși în câteva minute în odaia îmbâcsită de duhurile atâtoro câți trecuseră pe acolo; cearceaful mai subțire decât cel de acasă, i se umezise când începuse a citi la școală și când încă mai uda noaptea din vărsătoare patul, zdreanța de ziar era încă lepădată primăvara în uliță și era scârboasă, murată de udătura scursă, încât Dorian adormi toropit de amintire, buiguind prin umezeala visului cum că stă pe-o foaie abia udată, gălbuie ori într-o lumină gălbuie, de lumânări nesigure și mișcătoare, mirosuri și răsuflări străine îl amușinau dinspre marginile patului, de sus ploua cu apă stătută și murdară ce-i sfârâia pe piele ca picăturile de ulei încins; deasupra se răsuceau mușchii hamalilor, carnea crudă perpelindu-se pe jeratic, mai ales brațele unuia, l-a mai văzut și alte dăți; ieri tocmai fugea după un tăuraș scăpat pe chei, când îl prinde de coarnele scurte îi și răsucește capul ca la un pui nevolnic de golumb, apoi îi băgă vitei îndărătnice degetul mare și arătătorul în nări ca un belciug de oțel și o aduce cu botul sângerând, supusă, asta ieri; uite acuma, chiar acuma degetele călăului, tot el, hamalul, ca niște cângi, îi vor trece inelul de oțel prindărătul beregății ca să i-o smulgă, foaia se mototolește, vor veni mai mulți hamali, călăi-pitici, iată că se și năpustesc asupra patului cu niște răngi uriașe sculate parcă ar sta călare pe ele, sunt vânăte, urâte; spaima i se preschimbă în scârbă, apoi într-un amestec de curiozitate, dorință și groază, un moment se simte trecut de cealaltă parte, femeiască, ar vrea să rămână așa și demonii ăștia cu semnele năprasnic crescute ale nesăbuitei lor pofte să se-mplinească și să se-nfrupte; un val uriaș îi ridică pe toți asupra lui, de teama și răcoarea valului el redevine bărbat, iar ei îl descoperă așa prea târziu și, în turbare, de sus vor să-l lovească cu răngile, ori să i le înfigă în trup; însă el, bărbat, își găsește puterea și se răsucește, se lasă sub valul temut, a mototolit el însuși fila altcuiva, așa poate iar să scape; bufnitura căderii pe scândurile dușumelei îl trezește și simte miros de cenușă uscată, da, din leșia cu care frecaseră slujnicele podelele odăii,

“e un miros de poale de spălătoreasă, de mâțișori de salcie putreziți ori de pulpe de slujnică”, își zice Dorian și-i aproape sigur că trăiește și că scăpase căzând, iar în palmă strânge revolverul cu care adormise în mână, poate îl apucase în somn de sub pernă, i se stârni o poftă de femei cum nu crezuse, o slujnică supusă și tăcută, o spălătoreasă cu pulpe vlăguite, însă pline și mereu revăne, ba, o femeie josnică, pricepută, asta i-ar pica cel mai bine, care-ți face treaba cu foc potolit, dându-i-te-n voie, ca și când ar răsuci nepăsătoare gâtul unui pui nevolnic de golâmb, asta i-ar trebui acuma când a scăpat cu viața aruncându-se sub val; dar e prea obosit ca să umble să caute așa ceva, nu poate să adoarmă din nou, nu atât de spaimă că arătările alea iar or veni să-l sugrume, cât de scârba trecută a nesăbuiței sale de a se fi lăsat preschimbat în femeie.

Își ascunde arma într-un colț al sacului de piele de vițel, își îmbracă cămeșoiul și își ia izmenele făcute ghemotoc sub braț și iese pe furiș cu sac cu tot în șopronul de lână grajd, unde, ca acum, la vreme de vară, sunt ținute dobitoacele străinilor ce trag la han. Găsește o iesle la care sunt priponite vite la un capăt iar mai încoace, spre streășină, două loitre înădite între niște pari zdraveni: peste una își trece un picior apoi liniștit și cu băgare de seamă, pe celălalt și sentinde pe spate. E o răcoare numai bună, umezeala ierbii cosite de o zi-două abia i se face simțită, mai mult o mireasmă reavănă ce-i pătrunde în plămâni, asta îl neliniștește; se înfrăgezește ca un prunc scaldat, iată un gând tihnit i se-nfiripă în căpătâiul copilăriei, oare cum de-a ajuns la el, gândul venit la el, de departe, din vârsta când bărbații și femeile nu-i erau deosebiți decât după glas, nume și locul în biserică; din puținele treburi duhovnicești își mai aduce aminte mai ales de frânturi din pildele lui Moise Crisciu, parohul Sămăctarului, tot el trebuie să fie și-acuma, nu-l mai văzuse însă de mult, o fi murit oare, n-a auzit așa veste; își amintește sau începe iar să viseze că îi chemase și pe copiii țarmurenilor la catehism și la împărtășanie, iar atunci Dorian nu pricepe de ce erau de trebuință magii dacă era steaua, steaua oricum era, steaua-sus-răsare-cu-lumină-mare, și dacă era prorocit pruncul de la-nceputul lumii; abia acum parcă mă simt prunc își zice Dorian, și, dacă pruncul era fiul omului, de ce va ca tot el, pruncul, să se mai nască o dată și încă o dată și încă o dată aici în

iesle; din copilărie însă începu el a nu crede și a se îndoii de toate astea și a nu primi în cugetul lui dezbinarea dintre minciuni și adevăr necrezând; iar magii dacă știau și credeau în ce știu, își spune acum ca prin vis Dorian, continuând ceea ce nu putea gândi atunci, apoi magii ăștia de ce nu trebuiau să colinde și mai pe urmă și să vestească oamenii, iată-s-a-născut-cel-fără-început-pe-cale-curată; ceea ce sortit era a fi să fie veșnic neînțeleș și tănuuit seminției omenești, neamului omului despre fiul omului, asta cam așa ar veni, căută el să-și încheie gândurile. Se poticni iarăși în frânturi de gând, în hățșuri, așa cum se bălbăia în vorbe necuprinzătoare în copilărie, între ceilalți prunci ai țarmurenilor și-ai sămăctărenilor, apoi își mai aminti, însă mult mai șters, de niște vite care suflau peste iesle, la capăt, iarna, la crugul anului, steaua lumina țăriile cerului, suflarea și lumina erau blânde, străvezii, pe când în lumina de ieri și în cea de mâine, ca în dezbinarea dintre adevăr și minciună, din nările străpunse cu degetele de fier ale hamalului abia mai răzbătea doar scursura însângerată a taurului tânăr, adus cu de-a sila, preschimbat și el de pofta cărnii în junincă, luați aminte la toate neamurile de animale carnea părții femeiești e mai bună decât a bărbătușului, în vițea fragedă și siluită, ca apoi să fie doborâtă cu unealta învârtoșată ca o rangă sub fulgerul tăișului securii cu care se măcelărește taurul, când și el, măcelar căutând, va fi redevenit parte bărbătească.

Dorian adoarme de-a binelea și se vede ca pe un altul între loitrele pline de iarbă reavănă abia cosită, căruța trece chiar acum pe pământurile sămăctărenilor, în mintea lui n-avea cum să nu pătrundă cu vremea amintiri dintr-ale lui Avram, vine spre sat, ba nu, caii o iau de voia lor, pe nesimțite, către Valea Afundă, locurile nu-i sunt clare, nici cei care erau în căruță, dinainte, dar știe, nici el nu-și poate aminti de unde aflate, știe bine că dincolo încep dealurile. Recunoaște însă îndărăt un pitic cu capul cât o spene, ține în brațe un coș de nuiele; piticul apare scund, mai scund decât poate părea un pitic: Leandru; oare se născuse și nu putea crește; capul și mai mare: ciubăr; poate fiindcă picioarele îi atârână din căruță.

Holdele sunt date în pâng, praful drumului e auriu și pufos; picioarele piticului se lungesc șerpuitor din mers, doi șerpi îngemănați; picioarele împreunate cu un trup scurt și lat; un cap; e o

viperă cu două trupuri altoite; deasupra genunchilor ofiliți ai piticului se unduie în mersul molcom și văratic al cociei un semn cu care începe numele năpârcii în toate limbile pământului; doar iarba între loitre e verde și nuielele coșului din poala piticului sunt crude, cu vlăstari înmuguriți și cu mâțișori; de acolo, dinăuntru și de dedesubt se aude un clinchet; ba nu, e glas de prunc; în coș trebuie să fie un făt abia născut, dar glasul se usucă grabnic; foșnitor, se preschimbă în șuierat, parcă ar prevesti al doilea cap al viperei; Dorian vrea să sară și el în car fără să știe de ce, dar cineva, nevăzut, aruncă asupra-i un snop greu și jilav de pir care-i cade între picioare, i le împiedică, îi crește povara pe piept strivindu-i mai apoi pântecul și boașele, nu poate fi atât de greu un mănunchi de pir, nu, e un snop de nuiele, se vede că s-au ciumpăvit lăstarii coșului ținut de afurisitul ăla de pitic și au putrezit mâțișorii, parcă mi s-a spânzurat de gât povara asta, nu mă pot ridica; de dincolo de povara piticul se hlizește la mine, de parcă eu aș fi cel nevrednic la trup, cu năpârca întoarsă din ceafă în cugetul meu; căruța pătrunde într-o pădure umbroasă și rece, umedă ca o grotă, e o pădure de vânatoare și e aproape de un oraș necunoscut; cetate; ba, e chiar burgul Zurovarei și Pădurea E Verde; piticu-i pe catalige ori chiar pe picioarele sale nevolnice ca niște lujeri schimonosiți de piciorul-cocoșului crescuți în întunericul umed și mucegăit al semnului ca sub o grea lespede; piticul se bătaie pe cataligele alea ori pe piciorul cocoșului răsucit de un vânt puternic; zăpăcit, parcă zboară în rotocoale mărunte ca o farfurie învârtită de un jongler în vârful tijei de oțel sclipitoare și aproape invizibilă. Dar piticul, lătit cum este și aproape diform ca o păclă de fum des, înecăcios, are gheare și aripi de liliac, apocalipsă răsturnată în sus, de parcă icoana Sfântului Gheorghe, oștean ucigând Balaurul, s-ar fi întors cu susul în jos, acum îl recunosc pe pitic; e unul din hamalii-călăi; dar, dacă se răstoarnă icoana, sunt eu; el are două junghere crescute în pumni, chiar dacă nu pe mine vrea să mă ucidă, am să-l ucid eu pe el, tot poate cădea moartea-n orice clipă frângându-l frângându-mă.

Dorian caută să-și potrivească în dreptul trupului moale de somn snopul de nuiele ca pe un alt trup, un scut în calea jungherelor: dar nuielele-i năvălesc verzi gălbui ca vânzare de frate, mirositoare și băloase în carne, printre coaste se împletesc și-i străpung pielițele și

moliciunea, din pricina asta leșină în vis, iar somnul îi sugrumă mai departe firea, pironindu-l sub lespede de întuneric a blestemului de mamă până la răsărit.

Dimineața, dând știre că își păstrează odaia, cere birjă cu muscal și cu chirie pe toată ziua și pornește în grabă să străbată urbea instalându-se țeapăn, palid și abătut în pernele de piele neagră, lunecoasă, devenite lucitoare de prea multul frecuș al hainelor străine, stă așa spre mirarea giambașului, care nu poate pricepe paloarea și absența de boier mâncat de patimi, nesomn și joc de cărți ale ăstui țaran schimbat, ce se vedea a fi de prin părțile ungurene, tânăr și înțolit, însă cu hainele boțite, înțepenit ca un martir și ca un muribund, prezent totuși aici, în trăsura lui, și trecând printr-o urbe de boieri de neam, de comersanți, armatori, cu fanfară în chioșc, ofițerime, coconime, ruinări și sinucideri, adultere și dezmoșteniri, ciomăgeli de rând, surori cu moartea, și dueluri de bălci și de ochii lumii, cu galantoni spilcuiți și mardeiași pătați, cu mirosuri de seu încins și de usturoi și cu miasme de cloacă și de stârv, și iată, în lumea asta plicticoasă și obosită de prea multele întâmplări căutat extraordinare, muscalul vede și parcă nu-i vine a crede că plimbă în birja sa de lux pe omul ăsta de ceară cenușiu-palidă. “Unde poruncești, arhonda?” zise iscoditor, cu o chinuită nepăsare, așa încât oricine să-l fi auzit ar fi priceput că întrebarea, netăgăduit trebuincioasă spre lămurire, dădea la iveală o curiozitate mlăștinoasă, mărginită în taină de alte rele și de batjocură. “Fă bine, rogu-te, până în port”, veni răspunsul nepăsător, ca din cel tărâm. “Ei, boaiarine, portu-i mare cât lumea... ci dacă pohtești mai aparte, sluga! ... îi întoarse vorba, împreună cu o jumătate de obraz solzos, acoperit cu o barbă scurtă, de nefireasca gălbeață a paiului îmbolnăvit de vreme din clopurile ponosite ale bețivanilor ticăiți de prin satele de câmpie, pălării defundate, în groapa cărora cucuveaua și nu cucul se-ncuibează și până la urmă își îngroapă oul noptatic și de-argint. “Du-mă la Chirianache, la canțelaria mare”, zise Dorian cu vocea lui gătuț-n ștreang la gândul clopului defundat și-al viselor răsucite, ce i se legară bântuindu-l toată noaptea “Iar apoi stai și mă așteaptă!”

4. La canțelariile cele mari, ce se găsesc într-o zidire cenușie, cea mai mare dintre toate care străjuiesc portul, pe botul unui deal, singurul stând ca un muget greoi, lipicios, chinuit, încât, dacă privești dinspre câmpie, ți se pare că orașul se înalță sfârșindu-se pe o moghilă teșită, “ca la noi, morminții mărginesc și aici Câmpia...”, și, dacă dădeai ocol larg, te întorceai și priveai dinspre țarm ori chiar mai de aproape, de pe cheiul portului, ți se părea că același oraș urcă acum retezat spre dealuri, și nici că ai fi bănuit Câmpia nesfârșită dindărăt. “Al dracului oraș, nu poți să-l prinzi, că nu-ți stă nicidecum”, își zise, ca și alte dăți, Dorian străbătând acum vlăguit și nesigur caldarâmul din fața clădirii cenușii, cu fațada pătată și geamuri zgârcite, micite încă și rotunjite de colbul adunat de ani și de vânt, cu mulțime nebănuită de birouri, chilii și archivuri, încă și cu tainițe, toate astea împărțite între Kir Ianache, alți comersanți, cerealieri ori angroșiști, officii și agenții, ce țineau de mai toate societățile danubiene, ba încă și două consulat, cu rivalitatea lor vremelnică și nepotolită, grosolan disimulată, și cu puzderia de spioni și informatori, plătiți și răsplătiți de azi pe mâine, cel mai adesea sfârșind pescuiți, vineți și cu burțile umflate, din stufărișul bălților; “al dracului oraș”, repetă doar în gând, mai stăruitor însă, dar cu toate astea, după o clipită se vedea ce gândise fără zarva vorbei, că scuipă de pe buzele-i de carne vie, crăpate și umede, găocile surde și asudate ale înjurăturii din cuget, “că se sfârșește, blestematul, tăiat în botu ăsta de deal ca-n dumnezeii mă-si”; acolo, în clădirea aia, întră Dorian pe poarta largă, din care însă se deschidea numai o despicătură, ca o așchie întâmplătoare, și un miros stătut și pătrunzător de grâu învechit, mâncat de gărgărițe, și de sac de cânepă rău topită, ce continua să putrezească în cârca oamenilor, murându-se mai departe, oricâtă vreme ar trece încă, îl răzbi sub bolta turtită a gangului. Era lumină și lume puțină. “Domnule, mă rog, la Chirianache caut să ajung”, dete Dorian băjbăitor cu vorba către unul mustăcios, căruia-i ieșeau niște plete cu luciu metalic vinețiu și cu netăgăduit miros de unt și de seu sleit de sub marginile unei tichii de postav roșu-marونیu, un fel de fes însă fără fleonc. După nas, părea grecotei; după înveșmântare, era arnăut, iar după lipsa ciucurelui putea să fie turc trecut slujbaş în soldă evropenească, în simbria cutăruia ori cutărei soțietăți danubiene, bun la toate relele, gata să-și vândă sufletul

și stăpânul oricând și oricui, să se bage lefegiu la sluga dușmanului său, creatură nepotolită din acea stirpe ticăloasă de levantini cu ochi încercuiți și tulburi, încercănați de febra neomeniei, cărora omuciderea le intră pe mâncă neasemuit mai ușor decât dumaticatul de pâine și înghițitura de vin în gură. “Al dracului oraș”, dezghiocă pentru a treia oară Dorian vorbele astea, șoptite acum, de buzele lui răsfrânte a lehamite tuciuire de putreziciunea nesfârșită a cănepei din spatele îngheboșate de noapte ale hamalilor și de miroazma pletelor lefegiului, urcând treptele de-a stânga, după cum îi arătase, cu o mână moartă și nepăsătoare, turcul, greul, arnăutul ori ce-o fi fost ăla.

Pe când urca scările, peste mirosul cel vechi și neostoit, se năpustea unul și mai vechi și mai pătrunzător, că era de pivniță și de zid mucegăit, pe podrum mâncat și îmbolnăvit de ape moarte, iar Dorian își aminti pe dată că auzise în alt rând la un birt din port că în pântecul dealului, pe dedesubt, până în buza Dunării și cică și sub albie ar fi sute și sute de drumuri subpământene, hrube și ocnițe de nimeni și niciodată pe de-a-ntregul știute după număr, cale și rost, că ar fi scornite de cine știe când; și de Panait Tâlharul, asta auzise Dorian, și pășea fără sine acum, nespornic urcând sub năvala în care îi veneau aducerile-aminte, cum atunci, întâia oară când izbutise în negoțul cu vite, aflase că după ce sângerorul ăla de pehlivan își făptuia fărădelegile, tăind și iubind în carne vie, în sân de fecioară și-n pântec de lehuză, călcând pe unde nu te așteptai, căzând ca fulgerul, de înspăimântase lumea de la Vidin până-n Vosfor, după ce astfel se înfrupta, apoi de unul singur se ascundea, nu de teamă - că nu se temuse niciodată de nimeni și de nimic pe pământ - ci se ducea, cică, în biserica lui de sub pământ, că găsisse Panaiotu în tinerețe un schit din lespezi, o singură chilie, dar cu altar și cu iconostas tot pe fața netedă de cremene zugrăvit, toate mici de le puteai ține în palmă, reci, însă ferite ca prin minune de apele moarte, și acolo se zgribulea și zăcea Tâlharul Panaiotu în neștire, ca bănuțul din ou în așteptarea clocitului, fără să mănânce, fără să bea, oprit fiind din năpraznica lui voință întoarsă în sine, ci de la sine se hrănea cum iarăși din pântecul maicii sale, până ce cugetul renăscându-i i se întrema și atunci, târându-se ca o vietate oarbă, vierme, ieșea pe căi nici de el mai-nainte știute la țărnelor apei, mai sus de port și de locurile oamenilor, și

lâncezea o vreme, aidoma la soare ca la lună, la ger ca la arșiță, până ce iată prindeau culoare și-l năpădeau nepotolitele lui pofte și însetarea de faptele cele crunte.

Toți tâlharii cu care pângărise lumea, după ce-au hoțit împreună, mai cu seamă de-asta l-au lăsat și s-au dezgustat de dânsul, că s-au îngrozit nu de ceea ce săvârșea și săvârșeau și ei cu el, descreierați de beția sângelui, ci de năprăsnicia bisericii din fundul pământului, care cic-ar fi fost rămasă acolo astfel din vremea lui Cristos și-a apostolilor, cu puteri nemăsurate stând, că de-aia Panaiotu se-ntorcea de-acolo prefăcut de chinuri și izbăvit, cu orbeala șarpelui, dar nici unul nu îndrăznise, tot de-aia, să-l vândă capuchiahaiei ori arnăuților de mai târziu, chiar când la-ntoarcere era neputincios, lănced și fără culoare ca un vierme vlăguit, ivit din pământ, de l-ar fi putut lega și-un țânc mucos, necum poterașii, aspri și tăioși.

Dar numai cică tot un blestemat de pehlivan, pe numele său Emran Oglu, un grec turcit, levantin înrăit din tâlhăria pe mare și prin ostroave și din negoțul cu carne de om, prin nu se știe ce tocmeli afurisite ajuns agă Brăilei, îi veni de hac Panaiotului la puțină vreme tocmai după ce temutul tâlhar mai că se sfințise întrutotul tot mucenicind el în postul negru și-n bănuț de ou în biserica subpământeană, că într-atât izbutise a se preschimba prin tot mai dese și mai adâncile lui mutări, prefăcături și despăcătuiiri, cât toată groaza de el de dinainte din sufletele oamenilor se prefăcu prin minune și ea în freamăt de sfințenie. Și lui i s-ar fi dat cu fericire orice fată-n floare și orice nevastă tânără și cu iubire de viață fără a se simți prin asta împovărată de prihană și păcat, turcoaice și tătăroaice încă îl visau înflăcărate și s-ar fi despovărat fericite, dedându-se pe deplin lui, de hărăzirea dată după Coran femeiescului lor rost și, din auzite închipuindu-și-l numai pe Panaiotu cum ieșea cu un firicel de duh în trup și cu albeața orbirii mucenice pe chip, cică era și prea îndeajuns ca toate să simtă pe dată aleanul unei necunoscute evlavii și se topeau nădăjduind să i se încredințeze cu trup și suflet Șarpelui Luminii, Panaiotu, fostului tâlhar, marture și părtaș al pogorării, logodindu-se cu ele prin el și prin trupeasca râvnă în chipul nemijlocit și cel mai apropiat cu venirea cea din veac a lui Mesia.

De aceea se pogorî pe buza Dunării Emran Oglu și la vremea când Panaiotu pășise pe calea luminării, tulburând doar ca o boare cerească firea și cugetul oamenilor, care ajunseră să vadă în fărâdelegile cele trecute ale tâlharului Panaiotu propria lor ispită către fărâdelegi, acum mântuită, pe care ei, ticăloșii, nici nu avură tăria să le făptuiască decât în cuget, râvnindu-le însă cu teamă, și cu patimă de foc, îl pândi pe Panaiotu atunci când ieșea dimpreună cu lumina din împărăția apelor subpământene întâmpinând din adâncuri primăvara.

Și-atunci, cu o secure labirintică și ascunsă ca marginea neagră a lunii lovindu-l, Emran Oglu îi despică țeasta subțiată de străluminări a Panaiotului, ce și așa era, încă mai mult decât trupul, de mult slobodă de povara cea lumească.

Cu toate că Înalt presfântia Sa Efrim Neajloveanul, arhiepiscopul de Snagov, primi dup-aceea pofta lui Emran Oglu ca o împotrivire adusă măștilor lui Satan, dându-i întru aceasta dezlegare pentru omor și împărțășania creștinească și reășezându-l pe cel turcit la sânul casei deschiseși primitoare, numai că Emran Oglu tot nu putu să-și mai câștige tihna și să scape până la capătul chinuit al zilelor lui de vedenia ce s-a desprins atunci din țeasta despicată a celui luminat în adâncuri în vremea cât trupul firav se unduia în cădere coborându-se șerpuitor, alb și lent ca topirea omătului din lumină în pământ și în apă; din cele două laturi ale țestei se înălțară două măciulii gălbui, lăptoase ca picăturile de ceară în lăcrimarea fierbinte a făcliilor închinat, și Emran Oglu crezu, cutremurându-se scuturat de friguri, că sunt cele două capete ale Balaurului Gheenei, ce aveau să umbrească ziua cu lumina puțină și zmintită a Arătării de dincolo de moarte; dar nu fu vestirea Apocalipsului, după credința strămoșilor de el părăsită, ci, mai întâi, cele două măciulii se rotunjiră în două discuri surăzătoare de floarea-soarelui cătând una cu fața celeilalte, apoi, întristată lumina lor, se deznădăjduiră în două funii înălțându-se plutitor în văzduh, una spre Răsărit iar cealaltă spre Apus, cuprinzând lumea și noaptea; și de-atunci, în orice amurg, capetele străbătând Răsăritul și Apusul se-mpreunau asupra-i chinuindu-l într-o încătușare necurmată, și doar o singură dată pe an Emran Oglu avea puțină nădejdie unei scurte scăpărări de osânda asta, atunci când milogii cei mai ticăloși și tâlharii și ucigașii de el întemnițați erau slobozii, după

voia lor deznădăjduită, să se arunce, pentru izbăvire, la Bobotează în copca în formă de cruce făcută din topoare în gheața Dunării și unde soborul de preoți, sfințind apa, aruncau în undă crucifixul greu de argint, spre a-l scoate vreunul dintre nenorociți, oricare, mântuindu-se. Iar ticăloșii îi strigau pe nume temnicerului lor zicându-i “hai, fârtate!”, pe când cerșetorii și milogii, tremurând de frig, de groază și de baterea de soartă, se mulțumeau a gângăvi întruna: “vine Antihârțu, vine Antihârțu...”. “Așa mi s-a arătat și mie capul viperei în vis. Despicate...”, gândi Dorian abia acum la sfârșit clar, după ce avu, întreagă și vie, vedenia întâmplărilor din jurul Luminatului, cândva auzite, și în locul toropelii îl copleși neliniștea.

Acum doi hamali, bând rom, îi veniră-n minte, se răfuiau în vorbe între dânșii cu mândria jalnică a marilor lepădați la țarm după călătoria de-o viață pentru metehne de neiertat, bătuți de soartă așa cum fiecare dintre ei, cum fiecare hamal, se credea, se visa și ar fi vrut să fie dacă afurisita asta de viață nu l-ar fi aruncat de la-nceput, avorton, la marginea orașelor portuare. “Mama mea stârpitură și curvă, nu-i alta decât blestemata asta de viață”, zicea unul trăsând tăblia mesei din crâșmă cu fundul crăpat al paharului golit dintr-o singură înghițitură. “Eu p-a mea nici n-am cunoscut-o, da tot aia trebuie să fie, că doar frați fâțați suntem noi doi, dumnezeii mă-si de mamă”, luă celălalt vorba din gura larg deschisă, ca un hău tăcut adâncit de căderea duhnitoare și aprinsă a licorii și de bubuitura de sub fundul plesnit al paharului grosolan și mare cât o halbă de bere. “Așa i-a crăpat țeasta Emran Oglu Panaiotului, numai că i-a despicate-o de subțire ce era, cum se făcuse osul hoțului, că doar și ei or fi fiind frați fâțați tot de-o lepădătură de mamă, aia zisăși tu că-i viața, dumnezeii mă-si de viață”, repetă iar cel dintâi regăsindu-și băjbăitor suflarea, dar cu un glas jos, rebegit, de parc-ar fi străbătut prin gerurile siberiene. Desfăcu palma fără seamăn de mare, cu o încetineală de neînchipuit pentru Dorian după gestul violent și sudalma horcăită, și mâna aceea i se păru o unealtă înțepenită, monstruoasă, o fâlcea de tun ieșită din mușcătură după ce-a bubuit șrapneaua, un harpon uriaș ce se smulge pe îndelete cu carne vie cu tot; inima lui Dorian zvâcni, iar zvâcnirile se stinseră topindu-se-ncet într-o strânsoare; mâna hamalului se destinde și cei doi o urmăresc cu ochii holbați, Dorian se

uită la el și, din pricina golului în care i se stinse zvâcnitura, privirile i se înnegurează pe de margini, pe fața mesei palma înflorește într-o lumină sură; din pumnul astfel deschis trebuie să se ivească ceva, ceva groaznic, din altă lume; Dorian își aduce aminte cum se luaseră la-trecere Mule Tibor și cu Sichi la căsăpia lui Văzanu cine despică mai întâi mielul. “Mo, striga atunci Sichi la maimuțărindu-l și imitându-l pe Mule, n-ai vreme se moare melu pune io sparge-l”, și apucând pe neașteptate de ceafă un miel, îl și înjunghie în același moment când îl atârână cu bărbia străpunsă în cârlig și pe când îi trăgea pieliceaua care se desprindea ca prin minune, de parc-ar fi dezbrăcat un prunc sfârtecându-i cămeșa pe burtă, îi și despică pieptul trăgându-i măruntaiele și alegând dintre ele în cădere inima pe care-o desprinsese tăind-o de la vine și-o dădu în mâna lui Mule, îndemnându-l s-o treacă și altora să vadă că încă-i vie și bate.

Și mâna hamalului se desfăcu acum încetinel din bobocul florii cenușiu-întunecate, iar Dorian crezu că în pumnul hamalului s-o afla chiar inima lui Florian și că inima aceea nu va mai fi să rămână mult timp în trupul fratelui și Dorian își dete seama că inima lui Florian trebuie să-nflorească de cenușă în miezul florii negre, că numai așa își vor găsi ei amândoi pacea; Dorian dorea ca asta să se întâmple. Acuma cu adevărat convins era, tot asta fu și noima în întrecerea nebunească între Sichi și Mule Tibor. Iar pumnul hamalului s-a deschis de tot și tot atât de încet paharul aproape cât un poc; doar părea mare, își pierduse parcă grosolănia, paharul acela se despică, are sclipiri nebănuite, se despică și parcă e plin, un potir ce nu se mai putea ține ca o inimă în dreptul inimii în lumina cenușie și-n văzul lumii.

- “Mi-ai secat viile plăcerii și-ai vestejit izvoarele desfătărilor mele, punându-te între mine și supușii mei”, cică ar fi zis atunci Emran Oglu, cu numai puțin înainte de a-i despica țeasta Panaiotului; și mâna cenușie a hamalului se ridică lățită ca o secure de pe tăblia mesei lăsând sclipirea rece și nepământească a potirului despărțită și trăgând parcă în lumina rece a lunii hârșăitul vorbelor atunci zise de Emran Oglu și care, măcar că nu fuseseră auzite de altă ureche omenească, iată, nu puteau fi nicidecum uitate.

- "Cugetul tău cu mine, nefericitule, și inima ta neagră în mâinile mele și te vei mântui înălțându-te pe stâlpul luminii, frate al meu", i-ar fi răspuns cu glăsuire neauzită de altă ureche omenească Panaiotul întinzându-și mâinile în forma primitoare a pocălului ca să cuprindă inima nelegiuitului Emran. Dar securea coborî fulgerând negru în lumina lunii și despică țeasta Panaiotului; și întâmplarea asta, înviată iarăși pe tăblia mesei din birt în vorbe nepricepute nici măcar de ei înșiși, și toropitoare, ale celor doi hamali, îl înfioră până peste fire pe Dorian, că de atunci în cugetul lui se turnase pecetea clară a morții lui Florian, de mult mijită, care iată, negreșit, frate, va avea să se pună între frate și mumă, între Dorian și lume, și astfel să-i sece via nerodită încă a plăcerilor și să-i împruțineze izvorul bănuț abia al singurei sale fericiri; da, Florian se va urzi între el și Lelia, înstrăinata logodnică a prințului omorâtor de paseri, inima lui Florian va înflori în miezul florii, mohorâtă, și va trebui să se scufunde în apa neagră sub lumina moartă a lunii în potirul înveninat al sângelui vărsat de frate, asta va să se întâmple, zise cu glasul dinlăuntrul său, neauzit de altă ureche omenească, Dorian punându-i fratelui său nestrămutată legea.

Iar hamalul cel tăcut, din glasul căruia doar se vestise reînvierea poveștii, însă nu-și făcu loc și întâmplarea morții Panaiotului, hamalul celălalt deci, care nu avea palmele desfăcătoare de pocăl, îl cuprinse, palid, de încheietura mâinii coborâte pe fratele său purces din înjurata Mamă-Viața și-i spuse cu voce îngrozită și cu chipul muncit de efortarea de a-l smulge din asemănarea poveștii: "Nu, Emranescule, Oglu n-a fost vinovat de moartea frățâne-su Panaiotul. Și-a căpătat mântuirea și la sfârșit moartea l-a găsit sărac de cele păcate și izbăvit. Mucenic stâlpnic a murit Oglu, în lumină bună, ridicat deasupra iadului, după cum îl arată și azi icoana din tinda bisericii din Sărărie".

- "Bre, om al meu, pe pântecul maicii că nu-i așa! A mierlit-o rău de tot Oglu ăsta al nostru, că nu s-a mai săturat, morții mă-si, de plăceri, ce și le făcea ca nimeni altul mai ales după moartea Panaiotului, de a stârni zavistia lui Vodă; Așa că stâlpul de zice lumea și minte icoana Sărăriei nu-i stâlp de lumină, ci-i țeapa cea groasă în care-a fost tras din porunca stăpânirii de-atunci".

5. Cu gândul ăsta din urmă se isprăvi așteptarea ce nici Dorian nu știe cât fusese de lungă, că gândul încă se prelungise, amar, ca un leac rău și ca o mahmureală, și când Kir Ianake îl primi într-un târziu, pricepând el, grecul, că străinul are nevoie grabnică măcar de-o parte din banii pentru vite și că partea aceea-i musai mai mare decât ar fi de trebuință spre plata oamenilor care l-au ajutat și pentru întoarcerea lor și pentru plăcerile și desfătărilor la care numai pribegii și purtătorii de drumuri ascunse se dedau deopotrivă și laolaltă, așa că bogătanul neguțător de carne și de grâu chemă cu două pocnituri de palme pe finanțiarul austriac ce-l avea în soldă ca să-l ducă pe Kir Kula la visterie și să-i facă plata după rânduială, iar Herr Max l-a invitat pe Herr Kula în Bank bezellen, iar Dorian i-a spus neamțului ăluia cât să-i dea în lei pentru plata birșiilor de cheltuială și cât să-i dea în ducați, iar restul convenit să-l verse la “Braun-Torontal Bank” pe numerele știute.

- “Herr Kula, nu pot Sie nach Haus Kommen, wir geben dem la Herr Kula Ausweis für Stambol... Știe, știe Herr Max, Gescheft ja, ja, comerț... poate mort om, zise Herr Max conspirativ, zâmbind complice, ich verstehe, ja, Geld ist Gild, ja, Polizei in Österreich ist stark und straft, pedepsește reu...”

Toate vorbele neamțului, cu fel de fel de greșeli, chiar în limba lui voite pentru a masca grosolan, e drept, insinuarea și bănuiala că Dorian ia banii cu gând să nu se mai întoarcă de teama pedepsei au însoțit gesturile grele cu care Dorian își trecu baierul lung al pungii plate din marochin pe după gât peste umărul drept, așa ca punga să-i vină cam sub brațul stâng, apoi înnodă zdravăn capetele fâșiei de piele de la gura pungii și se încheie la nasturii cămășii. Banii de hârtie îi numără însă cu atenție și fără grabă scuiștând stropșitor pe vârful degetelor și crâncănând cu stăruință între buricele umede hârtia nou-nouță, la colțul fiecărei bancnote, de parcă ar fi fost interesul lui să nu fie lipite cumva două hârtii laolaltă, ca neamțul să nu fi greșit la numărat dându-i astfel mai mult. Finanțiarul însuși trăgea prelung cu ochiul ce privea câș și cu un rânjet neîncredător, a batjocură, uitat, ca și când s-ar fi mirat de neîncrederea altuia. Dar și Dorian se uita pieziș însă înghețat la slujbaș smucind scurt din cap fără să-și desprindă privirile dintr-ale funcționarului, ceea ce fără îndoială că-l goli pe

rumeniorul austriac ori bavarez, poate bancher ruinat, falit, de tot sângele din obrazii și din bărbia lui de mops, astfel că nu putu să nu gândească lătrând pe limba sa cu vocale lățite și cu hurducături ale gâtului, tâmpelilor și fălcilor, în cuvinte pe care nu le înfățoșă: doamne, ce ochi de pește mort are valahul ăsta!”

- “Nu Herr Max, nu trebuie nimic, köszöném und dankeschön! spuse rece și răspicat Dorian. “Mai rămân pre-aici, prin țară”. Apoi după o vreme, ceea ce-l zăpăci și mai mult pe casier:

- “Mi se face de-nsurătoare, poate găsesc ceva femeie pe-aici, ori îmi cumpăr vreo turcoaică, vro tătarcă iubitoare și tăcută.

- Ja, ja așa, sehr gut, tare bun, so!” strigă neamțul salvat, de parcă abia acum i-ar fi eliberat cineva degetele prinse la ușa casei de fier: multe ferigiri și noroc, Herr Kula” și îi întinse mâna, iar cu stânga scoase precipitat, cu gest mecanic, ceasul de buzunar, ocolind masa, ca să-l conducă, îndatoritor, pe Dorian, care tocmai își vârâse portofelul lucios și neașteptat de elegant, cu monogram de argint la colț în buzunarul adânc dinlăuntrul laibărului ușor din postav subțire, albiu, fin, aproape aburos.

“Al dracului oraș”, îi scăpă de astă dată glasul secătuit al lui Dorian, în vreme ce în locul mirosului de mușce și catacombă i se prefira pe-ncetul miasmă de gărgărițe și de verdeață putrezite în nămol și de seu, luând aminte cât de mult îl istovise și neamțul la primirea banilor. “Al dracului oraș, cum te povârnește de-aici de pe creasta dealului unde și-au pus poganii ăștia caștelariile. Te-ai prăvăli fie către apă, fie către Câmpie, și nici nu ți-ai dat seama cum te-ai dus. Ori și mai rău, te zăpăcește vreunul d-ăștia de nimerești dedesubt în hrube și-atât ți-a fost; rătăcire ori prăpădenie“, își spuse Dorian sorbindu-și gândul adânc în plămâni odată cu aerul zăpușitor, dar oricum mult mai curat de-afară.

- “La grădina lui Vanghelis”, porunci muscalului, care întoarse birja spre oraș, și sta apatic și incolor pe capră; ocolind clădirea, n-o luă pe ulița largă, ci pe una mai umbroasă, care se încovoia ușor către dreapta, căci casele lui Vanghelis, dimpreună cu grădina și birtul” restoran de lux-antâia, tractir cu salon, orchestru și ring de dans, precum și cazină de jocuri și distracții pentru domni și doamne”, cum scriau toate gazetele Brăilei și chiar unele din Capitală și din orașele

mari, repetând zilnic, săptămânal sau măcar o dată pe sezon în cerneala proaspătă și-mbelșugată până la risipă a paginilor publicitare și reclamele firmelor cu fason europeanesc ce înconjurau așezarea lui Vanghelis, care nu era tocmai în centru, mai degrabă trăgeau toate spre un maidan, dar oricum, erau în locul cel mai umbros și mai liniștit al urbei, ca și terenul de-alături cumpărat de câțiva ani de același Vanghelis, poate ca să facă un parc de distracții, poate cu gând să înalțe cel dintâi hotel cu adevărat european, dacă va fi să prospere în afaceri; până una-alta, terenul, destul de întins, era bine îngrijit și, ca să-și facă faimă încă de pe-acum, Vanghelis îngăduia unor trupe de artiști dar numai celor de bună calitate și cu firme și brevete în regulă de unde veneau și de pe oriunde trecuseră - să se instaleze vremelnice acolo și să dea reprezentații. Proprietarul era generos, nu-i dijmă pe artiști și nu le cerea chirie nici cât să acopere impozitul pus după legea cea nouă, le asigura pensii complete în condiții nemaipomenite de atrăgătoare, și de-aia faima lui creștea nu numai în urbe, între cetățeni - cum se numeau ei mai nou - ci și printre trupele din lume și țară, așa că acolo veneau, perindându-se în bună știință, artiști de tot mai selectă calitate, cum îi plăcea chiar lui Vanghelis să spună, fie actori, fie circuri renumite, ba mai nou poposise chiar un teatru liric, cu voci ce nu se mai auziseră, niște austrieci care debarcară în port și erau hotărâți să facă un lung turneu prin partea asta de lume.

Dorian își alege loc sub un umbrar, care de fapt prelungea gardul viu din colțul de grădină, unde este terasa, dar se mai găseau mese și pe jos, pe un pietriș colțuros, zornăitor și de-o albeață aproape supărătoare, noroc numai că lumina era în bună seamă vămuțată de cruzimea molatică a teilor ce înconjurau din trei laturi tot așezământul, așa încât de jos aveai simțământul că se ridică o răcoare verzuie și sticloasă în care se oglindește, cu sonorități abia distincte, și de aceea câțiva neliniștitoare, cu un fel de ecou difuz, venit din senin, foșnetul neostoit al plopilor de strajă de deasupra intrării și ceva mai de departe.

La ora aceea orchestru începu conțerta, semn că periodul cafelelor tari, cel dintâi al zilei, se-ncheiase; - plăcerea lui Vanghelis era să se urmeze și aici, cu tot respectul cuvenit, faima muzicală a

Dunării Albastre, care, deși nu-i albastră niciodată și niciunde și cu atât mai puțin aici, trebuia să fie onorată în chipul cel mai evropenes, adică prin muzicanți aprigi și înfocați, elastici și semeți, cămașa albă de mătase să nu-i cuprindă pe piept, ci doar brâul roșu cu fir să oncheie peste mijlocul subțire, iar pantalonii strâmți de postav negru să iasă ca turnați de sub strânsoare și tot așa să se piardă în carâmbii înalți ai cizmelor de lac, au mustăți răsucite și claie de păr în neostoită zbatere și zbuciumare ca o coamă de buiestru când ei icnesc parcă adunându-se din toate încheieturile asupra viorii la schimbarea de la știma valsurilor la partiturile polcilor, iar mai cu seamă în revărsarea nestăvilită de foc și elan arămiu al ceardașului, când florile aprinse închipuite din șinorii roșii de mătase cusute pe nădragii negri în icuri cu vârfurile se înfîg parcă în creștetul genunchilor și urcând vijelios pe fața coapselor, astea sângerău ca sub prigoana unei biciuiri drăcești.

Era deci vremea zilei când vâlvătaia cea mai aprigă a țuicii întărită și mângâie toată patima de sub limbă, urcând de-a lungul fălcilor spre fundul urechilor și în găvanele vederii și încă încântă auzul și văzul lăsând apoi numai o mireasmă peste plăcerile gâtlejului tocmai desfundat de lunecarea câtorva măslinae cărnoase și cerând din nou, amețitor, repețirea în cascade a unui havuz de patimi răscolite, vâlvătaie de coamă arămie, subtile scăpărări de carne întunecată; olive cu uleiuri ce tămăduiesc piroteala și cocleala nopții de coșmar; măiestria îndrăcitului taraf vienez, rătăcit prin nesăbuiță ori minune în ochiul ăsta verde nu stă în ce cântă, cântări necunoscute oamenilor locului, nici cum cântă, nici cât cântă, “cântă țigănește, blestemații, roșii-vâlvătaie”, gândi Dorian, punând în cuvintele ciunte și precare cât putea mai mult din admirația ce-o simțea amețindu-l și dându-i fiori, clocot în suflet și lacrimi abia stăpâniți, dracu-i în aia că îți vâra-n inimă o teamă și-o neliniște: te-ntrebi cum se va isprăvi ceea ce-au pornit, cum se vor putea opri; o mașinărie care întoarce și stoarce toată cântarea ce ține lucrurile și face lumea lume, muzica ce se smulge nu din carne și sânge, ci din oase și zgârciuri; iată în orice clipă astea toate s-ar putea nărui secătuite și vlăguite de s-ar opri vijelia. “Ăsta-i iadul”, își zise Dorian văzându-se singur în grădină, iadul se ține din îngrijorarea și teama de prăbușire a chinuiților, căroră patima li-i plăcerea și casa, și țin cu dinții și cu toate simțurile lor primejduite să

nu se-oprească mașinăria asta diavolească, de groază că s-ar prăbuși peste ei lumile cu raiul, cu liniștea și iertarea lui Dumnezeu și cu toți oamenii livizi și cumsecade cu totul, toate netrebnicioase lor, împătimiților.

Și atunci, peste gândurile astea, despre care Dorian nu știa bine de unde-i veniseră, nici dacă erau ale lui măcar atâta cât putu a și le pune-n vorbe, ori de erau chiar ale mașinăriei ăleia, se ridicară, din dosul gardului viu, sfârtecate sunete de trâmbiță și bubuituri de tobe.

O mulțime, desigur mai mică, mult mai mică în fapt decât părea la vedere, de oameni ca și ei păreau mult mai puțin oameni decât erau, se apropia făcând înadins mare hărmălaie. Ciudat, că pe măsură ce se apropia alaiul, care parcă era o drăcovenie întreagă aruncată de-a dreptul cu furcile iadului, se făcu așa că Dorian zări mai întâi cei câțiva pitici, care hirsuți ca niște lei în miniatură, negri, care dimpotrivă, spelbi, însă toți, patru-cinci câți erau, erau de parte bărbătească, “n-ai putea spune că-s bărbați”, sunt doar chicotitori, și totuși, cu glasurile lor tupilate, șuierătoare, își cer îngăduința cu cea mai fățarnică obrăznicie să se urce pe genunchii portarului și ai celor câțiva chelneri, ce ieșiră să-i întâmpine, “lăsați-ne să trăim în locul vostru”, strigau piticii încercând să schițeze un cerc mișcător în jurul oricăror oameni ce se iveau. Urmau arlechinii și bufonul cel mare, clovnul-rege, încoronat cu podoaba făcută din hârtie de filtru de țigări regale, și, până în acel moment, Dorian avu a descoperi că toată șleahța asta de pe fața pământului este sclipitor de curată, și tot alaiul, care se străduia să pară infernal de dezordonat este, chiar din contră, un mecanism perfect, “Maestrul Visani, marele idol al cercului, binefăcătorul care a cules minunile, grozăviile și blestemele neamului omenesc din toată lumea veche spre a vi le arăta, e în orașul vostru !”, iar un altul cocoțat pe catalige, glăsui prelung într-o pâlnie de aramă, lucitoare, care parcă-i lărgea gura până la urechi și-i era lipită de dinți și de fălci, pe sub buze: “O lună, numai o lună, nu-i minciună! Nici o zi mai mult! - Seară de seară, mai puțin vinerea, la Câmpul lui Vanghelis, neasemuita paradă a Cercului Visani!”

De jos, un pitic cu coamă îndrăcită, care parcă-i răsărea din spatelul gheboșat îmbrăcându-i țeasta și umerii într-o armură întunecat-arămie, urla acum, în ciuda înălțimii celui de pe picioroange, cu o

voce cavernoasă, neînchipuit de groasă și de puternică de o gravitate batjocoritoare, care despica pământul din pânțele dealului și până-n buza Dunării: “Marea Pasăre Neagră a Văzduhului, Visani, Mâncătorul de Corbi a poposit în Câmpul lui Vanghelis ca să se arate vouă!” După aia iar totul se acoperi de stridența scrijelitoare a țiuțului de goarne și de vacarmul bubuiturilor de tobe, care îți desfundau urechile, făcând să-ți sară ca niște căpăcele imagine scâfârliile dureroase ale măselelor.

Strângând din pleoape și totodată din dinți ca pentru a stăvili plesnirile de o usturime arzătoare a acelor căpăcele, care-i ropoteau în cerul gurii, Dorian își duse, cu o zvâcnire chinuită, de arc rupt, mâinile la urechi, nu atât ca să împiedice pătrunderea zgomotului care sta să-i zdrobească totul înlăuntrul țestei, stârnindu-i culori crude de apocalipsă în încolăcirile și săgetările cele mai absurde, ci mai cu seamă pentru că sub fălci, pe ambele laturi ale gâtului, dinspre cireașa urechilor, simțea cum cineva îi scrijelește niște urle de pește, cu foi cărnoase și iuți ca de ceapă, despicate, prin care-i iese tăios și înăbușitor aerul răsuflării.

Crezu că îl apucă boala cea rea și își lăsă resemnat mâinile. Atunci înțelese că zgomotele au încetat ca prin minune și o liniște răcoroasă, lichidă, cu gust tămăduitor ca apa izvoarelor de munte puse îndată stăpânire pe arsurile răpăitoare ce-i chinuiau făptura cu numai câteva clipe mai înainte.

În liniștea aceea, cu glas melodios și neted, unul dintre cei pe picioaroange rosti cu deplin înțeles: “Lelia, prințesa de aur, os din domn scandinav! Numai duminicile și în zilele de sărbătoare poate fi văzută de ochii omului făptura de taină ce dă întindere și elan marilor aripi negre ale lui Visani!” “Cine o vede o singură dată - tună, la rândul-i cu vocea sa profundă, pământul până în adâncuri piticul cel de aramă - o poartă toată viața în suflet!” “Ea - sufletul lui Visani!”, răspică iar, cântat, vocea de sus.

Lui Dorian vorbele strecurate printre zgomotele hărmălaiei, iar mai cu seamă astea din urmă, ce veneau clare în liniștea auzului său, i se părură ale unuia ce umbla să-și facă taină de dânsul, așa cum în copilărie, auzind despre venirea lui Moș Crăciun, despre colindători și despre vârcolacii care rod luna și stâlpii pământului la cutremure, ar fi

dorit să creadă și el că așa este, ca toți ceilalți copii, însă de fiecare dată amărăciunea neîncrederii i se isca sub limbă, de parcă oricine i le spunea n-ar fi avut alt gând decât să-și bată joc de el, ispitindu-l de a se hotărî crede ori ba și împingându-l astfel spre necredință.

După ce alaiul luă drumul în jos, spre Târgul Brăilei și zarva se împuțina odată ce cei ce se îndreptau micin-du-se, Dorian simți încă mai stăruitor revenindu-i gustul amar al poveștilor ispititoare la necredință din copilărie și-și aminti că amăreala asta ce i se întipărea îndelungă vreme ca o cocleală de aramă-n cerul gurii își vădea de fiecare dată și câte un rost prevestitor, rău prevestitor, vreo pierdere ori o boală, moarte, o iarnă fără bucurii ori o primăvară piezișă, năucită de ploi putrede și zdrobită de grindini ucigașe ce albeau Câmpia de flori spulberate de cireș și de cais și de miei răpuși, cu sângele înghețat ca spre a nu mai putea fi vărsat Vinerea la Patimi.

Acum Dorian stătea singur și abătut în grădina ce rămase necrezut de pustie, de parcă adunătura aceea, ce părea bezmetică și era peste seamă de curată, ar fi încă și mai rărit aerul curățându-l de toată răsuflarea omenească, și astfel mâhnirea aducerilor aminte îl năpădi aproape în totul, înțepenindu-l în fiorii cristalini ai liniștii de toamnă târzie, ce-ți amorțea celelalte simțuri într-un fel de răstriște resemnată, ca și când nimic nu mai avea să se-ntâmples vreodată.

Atunci însă, fără să-și fi putut da seama cum s-a apropiat, nici când a străbătut dreapta și neteda alee largă și pietruită ce aducea la intrarea în grădină, apărură ca din senin, tăcută, parcă glisând deasupra pietrișului, altfel zornăitor sub pasul trecătorului, o pereche cum Dorian nu mai văzuse, și zvâcnirea surprizei, care-i vâluri în chip nevăzut lăuntru, se topi în clipa următoare într-un freamăt atât de fraged, încât ființa lui, astfel cuprinsă, se făcu deodată pe de-a-ntregul primenită și proaspătă, ca la-nceputuri și gata să primească, fără nici o urmă de apărare, împotrivire și neîncredere, întipărirea tuturor întâmplărilor, oricât de primejdioase, urmând, al căror înțeles începuse de-acu a-l presimți vestindu-i-se.

Bărbatul era înalt, suplu, cu întreaga făptură aproape neomenesc de prelungă, ai fi zis că-i o ființă netedă, după asemănarea glasului și a căii care-l prevestiseră și-l aduseră, trup fără nodurile și poverile încheieturilor, venitor din altă lume, unde starea trupeză a sângelui,

cărnii și oaselor n-ar avea nici o noimă, dar statura lui era, cu toate acestea, monumentală și aproape tăioasă, de o materialitate nevremelnică, parcă nenăscută odată cu firea și nefăcută prin curgerea vieții, ci de-a dreptul turnată în bronz, deasupra anotimpurilor și nepăsătoare la trecerea anilor.

De asta, poate, ceea ce-i atrăsese atenția lui Dorian și-l îngrijoră încă de la prima vedere fu chiar lipsa de vârstă a aceluia și, îndată, învâșmântarea lui, nepotrivită nu numai cu făptura omenească cea de obște, ci și cu vremea zilei de-afară. Căci omul acela aducea a ceva din umbra neliniștită și mișcătoare a plopilor negri, care parcă ard răsucindu-se chinuiți în depărtare bătuți de vraja nepământenească a razelor lunii, ori de vântul, fără nici o adiere pentru alte frunze, înspre nașterea zorilor. Părul bogat, sur-argintiu, de o strălucire energică și totuși potolită prin felul în care părea turnat, dădea o și mai vizibilă înălțare frunții, iar apoi cobora acoperind partea de sus a lobului urechii și gulerul dedesubtul cefei, odihnind sub plete ca sub poala de zale a unui coif argintat, pe marginile dindărăt ale umerilor. Pielea feței și gâtul îi erau de un ivoriu mat, consistent și fin, umbrat de cerneala ușoară a unei palori măslinii ce se străvedea mai adânc în jurul ochilor, în colțurile frunții și asupra tâmpelor, subțindu-se ca un val ce se stinge pe pielea netedă a obrazilor sub ridicăturile domoale ale pomeților. Iar ochii, bântuiți de duh pânditor și neadormit sub straja sprâncenelor drepte desenate cu aceeași zgârcenie a formelor, dar nu și cu aceeași energie de la sine grăitoare ca și buzele, linia neînșelătoare a nasului și despicătura bărbătească a bărbiei, se migdalau pierzându-se într-o mijire ce lua suișul statornic către tâmpile.

Culoarea ochilor, însă, era peste seama tuturor acestora: din negurarea genelor lungi, izvora fără-ncetare nu culoare, ci lumină de un verde crud, proaspăt, sclipitor și plin, însă rece, cristalin, ceva din strălucirea hipnotică și nemișcată a ochilor unei necunoscute paseri de noapte; ceva înghețat și nemuritor; ceva de perfidă prădălnicie.

Asta mai cu seamă dădea chipului său o liniște prelungă și o depărtare nobilă, așa cum Dorian nu mai văzuse printre oameni. Liniștea și depărtarea erau numai ale acelui chip, iar chipul însuși, pe care Dorian îl cuprindea nu în cuvinte și gânduri, ci în priceperea

mereu mai adâncită a privirii, îi isca feciorului lui Culă tot mai multă neliniște, ce i se întipărea de îndată în suflet și-i cotopea tot mai mult căutătura feței.

Veșmântul, în ciuda primăverii târzii și a căldurii orei de-afară, îi era întunecos, albăstriu cu reflexe violacee ca orizontul în puținătatea luminii crepusculare, poate de aceea chiar lui Dorian, cu toată nedumerirea ce i-o adâncea orice înțeles pe care-l prindea și orice nou amănunt deslușit pe nemaivăzuta făptură, veșmântul, ce aducea mai mult a pelerină învăluitoare decât a costum croit și cusut pe părți, îi stârni o senzație de curgere răcoroasă, însă neliniștită, ca și cum ar fi trăit deodată fericirea lăuntrică a altuia, străin, scufundându-se.

Dar abia când privirile-i scăpară din capcana priveliștii neistovite a străinului ca dintr-o grotă tănuitoare și dete cu ochii de femeia lucitoare ca o flacără albă-aurie, dreaptă și înaltă, atunci Dorian își zise, părăsind deci gura grotei cu taina locașurilor subpământene ale firii, a căii și-a securii labirintice, “iată prințesa de aur din zarva piticilor și-a neoamenilor. Iar acela, el, trebuie să fie negreșit Visani, Mâncătorul de Corbi.”

Într-adevăr, arătând cu un abia schițat gest al brațului spre locul unde o invită să se-așeze pe femeia ce-l însoțea și apoi când, cu mișcări line și proteguitoare, Visani o îmbie să ia loc, Dorian parcă văzu cum, în lumina din apropierea amiezii, coborâtă, zvâcnesc, în elan abia reținut, marile aripi negre tănuite ale prințului, idolul Circului, cum îl vestiră cu tobe și surle piticii și cu neomeneasca lor rostire adulându-l în lipsă, dar siguri de venirea lui, de care aveau menirea să-i înștiințeze din loc în loc pe oameni.

6. În ziua următoare și a treia zi Dorian veni la fel și toate întâmplările se repetară aidoma: neasemuita pereche se arăta la acea oră când grădina rămânea pustie golindu-se de vacarmul prevestitor și de răsufierea oamenilor. Dorian stătea în același loc, de unde știa că poate să-i privească în liniște fără ca ei să-i vadă tot timpul stăruința; și muncirea mereu mai înțețită a cugetului pleca îndată după plecarea lor, fără să mai aștepte venirea altor clienți și o nouă conțertă a orchestrului.

Vineri, când săptămâna aceea a lui Dorian era pe-aproape de sfârșit, oberchelnerul se îndreptă spre masa unde stătea el și-i spuse pe ton calm în care parcă abia se stinsese o poruncă răspicată:

- “Domnule, domnișoara Lelia și domnul Giacomo Visani te poftesc dorindu-te la masa lor astăzi. Stăpânul meu, domnul Vanghelis, îți cere favoarea de a onora invitația.”

Dorian încuviință pe dată izbutind doar să îngăime o mulțumire, iar când vru să întrebe unde să-i întâmpine, mai marele chelnerilor, cu distincția pe care numai îndelunga rutină ți-o dă, îi mai spuse, prevenind întrebarea, că nu trebuie nicăieri să-i întâmpine, ci doar să se așeze la masa de acolo, unde ei din moment în moment pot să sosească, fiindcă sunt găzduiți chiar într-unul din apartamentele de lux ale vilei domnului Vanghelis, de unde negreșit vor coborî la ceasul ăsta. Tânărul se ridică dând să îndeplinească cele ce i se ceruseră luându-și pălăria nouă, de fetru fin cu boruri largi, de un gri albiu, potrivit în nuanță cu postavul laibărului și pantalonilor, culoare ce mult o îndrăgea, încât își cumpăraseră, îndată ce se hotărâse să-și petreacă o parte din zi, luând diminețile la rând, în grădina lui Vanghelis, un costum de stofă ușoară, străină și scumpă, voit după moda nemțească; costumul i se potrivea de minune, ca unui adevărat om de afaceri plecat în lume. Își dete mulțumit și absent cu degetele mâinii stângi de-a lungul obrazilor netezi, proaspăt bărbieriți și înmiresmați cu pomezi, culegând în podul palmei profumurile ce-i roiau nevăzute împrejurul feței ca într-un căuș adunându-le sub bărbia lui frământată de dorință și așteptare netrădată și, cu pași mari, fără grabă, dar și fără a pregeta, se îndreptă spre masa pe care o știa atât de bine, unde, era deajuns să închidă o clipă ochii, și-i vedea pe cei doi parcă refugiați pentru totdeauna în lumea mătăsoasă și lipsită de depărtare dindărătul pleoapelor de lut.

Se așeză liniștit la masă, pe acel scaun de unde putea să vadă intrarea grădinii, și întinse unui piccolo, apărut ca din pământ lângă șeful chelnerilor, pe care-l urmărise, pălăria. Atunci remarcă el cuierul-pom elegant, din bronz, care străjuia înspre gardul viu masa, ale cărui patru brațe închipuiau, repetând pentru fiecare punct cardinal, torsul păros și capul Minotaurului, cu brațe omenești înălțate contorsionat,

ca ale celor însetați și chinuiți de văpaie, ca să primească veșmintele omenești ca pe un rost mântuitor, în vreme ce trunchiul pomului de bronz ridica la mijloc un mic glob pământesc abia desprins din creșterea tulpinei, ori mai degrabă încă prins în întunericul bronzului ca într-o necurmată noapte, doar atâta și astfel turnat încât să străjuiască și să strivească pe vecie cervicea și umerii atât de omenești ai celui repetat și prins între poveri, veșminte străine, așteptare și puncte cardinale. Însuși Dorian simți într-o clipită povara nerăbdării și neliniștea, ca și când toate acelea i-ar fi vorbit. Și mai băgă de seamă că mesei nu i se mai adăugase un scaun - erau tot două, ca și în celelalte zile; iar alaiul vestitor nu-și mai făcu azi arătarea. Un chelner îi aduse o gustare din fileu de sardină cu măslina, pâine albă și tainul de țuică de două ori trecută prin luleaua și șarpele povernei, așa cum o fac și o beau oamenii de dincolo de munți.

Dorian nu se atingea însă de nimic, măcar că începuse a se simți chinuit și însetat, iar așteptarea care se făcea tot mai apăsătoare și mai aspră parcă îl sugruma. Când așteptarea asta sta gata să-l înăbușe, se ivi ea, singură, parcă din senin, alunecând pe suprafața tăcută a aleii, aproape de intrare. O mantie de un gri închis o învelea în falduri largi învăluindu-i trupul ca într-un ecou încețos de dangăt de clopot. Dorian nu-și mai dădu seama de câtă vreme așteaptă.

Se apropia neînsoțită, însă ceva din prezența însoțitorului ei dintotdeauna se vădea și-acum. Poate să fi fost pricina mantia de mătase grea, unduitoare, care prin întunecimea neguroasă a faldurilor amintea în chip fremătător de Visani, fiindcă Dorian așa simți când, ridicându-se, primi veșmântul să-l pună pe cuier, fu cât se poate de surprins de puținătatea lui firavă și curgătoare, de parcă nici n-ar fi avut vreo greutate, ci dezbrăcându-se de ea, părea mai de grabă, că și-ar fi îndepărtat de trup umbra unui colț de noapte, pe care o destrami la flăcăruia luminării.

Ea îi întinse mâna atingându-i brațul cu un gest care-l făcu să se așeze, cu toate că el ar fi dorit să mai rămână în picioare. "Șezi", îi spuse ea cu o voce blândă, aproape șoptită. Fața ei era de o frumusețe întreagă, atâta putu să încapă în gândurile lui Dorian - senină, liniștită, de fapt tristețea acelui chip era; era o frumusețe tristă și grăitoare, fără

seamă ca frumusețe, iar tristețea îi dădea iluminări neînchipuite, asemenea acelei stări de cumpănă ce se întipărește în expresia feței la femeile cu adevărat frumoase după grele îndurerări, spre sfârșitul îndelungilor răstimpuri de doliu ori la amintirea trezită lăuntric a neîmplinirii și a pierderii dorințelor celor mari, a acelor care abia după ce s-au stins sunt știute și trăite nu cu regret, ci cu deznădejde.

S-a așezat liniștită. Piccolo a adus îndată tacâmul.

- "Visani nu vine astăzi. Vinerea-i ziua când se retrage cu totul. Are o cămăruță întunecoasă în remorca animalelor tinere, lângă cușca fiarelor neînvățate. Singur și-o îngrijește, nimeni nu intră, nu-i primit. Zace acolo în fiecare vineri, din zori până seara la răsăritul stelelor. O ciudățenie a lui. N-o înțelegem, nici n-ar fi nevoie, nu ne-ar îngădui. Toți îl iubim." Vorbea cu pauze, adăugând parcă nesigur propozițiile ca bilele însumate pe sârmele numărătorii și totuși parcă înțelesul lor se prelingea ca un fir neted depărtat dintr-un caier de borangic, de aceea Dorian abia izbuti să se mai minuneze de vraja mățăsoasă ce se însăila în jurul lor. "Nădăduiesc să ne cunoști măcar cât te cunoaștem noi", spuse Lelia privindu-l într-un fel neașteptat și stăruitor, de parcă în el ar fi trebuit să citească deslușirea refugiului lui Visani, ori chiar căuta să-l descopere pe Visani cel adevărat, pe cel dorit și prezent pesemne numai în retragerile de vinerea în cușca fiarelor neînvățate.

- "Se crede că noi am putea cunoaște viitorul. Ar fi cumplit. Noi suntem singurii care nu cunoaștem asta. Nimeni n-ar putea rămâne o clipă între noi știind de va avea să se prăbușească ori va cădea răpus de fiare sub cupola cercului. Știm totuși ceva. Știm trecutul oamenilor și știm trecutul fiarelor. Asta ne ajută să fim altfel decât voi. Trecutul nostru... ăsta nu contează. Când cădem ori când plecăm se așterne uitarea."

Vorbea în același mod, lăsând parcă slobod un firicel străveziu de tristețe, aceea ce părea numai a ei. "Trâmbițele stridente și plânsul paiștelor ne acoperă nu doar venirea ci și plecarea din târg și plecarea din lume. N-ai văzut, nimeni din afară n-a văzut înmormântarea vreunui dintre noi. E la fel cum și venim - în bubuit de tobe, în țipăt de surle. Ne naștem din legende nu din oameni, iar povestea fiecăruia trăiește în noi, n-avem pe nimeni, n-avem și nu suntem urmașii nimănui. Cu mine s-a născut legenda prințesei scandinave, din viața

mea s-a plămădit, și eu m-am născut în ea. Îmi aduc aminte - adevărul e doar atât - nomazii care mă purtau prin întinderile de la mieznoapte sub faldurile Aurorei. "Acolo, sub luminile alea sunt părinții tăi, palatele lor" îmi spuneau nomazii povestea ca pe o naștere și eu începeam să le înțeleg limba, prin care îmi dădeau menirea. Faldurile luminau mișcător, în culori înghețate, doar jumătăți de an, apoi se stingeau; însă nomazii mă purtau cu ei prin stepele nimănui îndepărtându-mă de acele ținuturi și-atunci depărtările se reaprindeau cu lumina rece și mișcătoare a lumii părăsite.

M-am îmbolnăvit rău și m-au lăsat la o mănăstire de lângă Cracovia, poate temându-se c-o să mor. Dar m-au vindecat maicile. Nu-mi cunosc părinții, poate de aceea n-am putut să cred cu credință statornică, nu pot să înțeleg cum credința în ceva necuprins, nepovestit și nenăscut poate să stea în legătura pietrei, în zidire și-n cărțile din care am citit așteptând vindecare, scrise de călugări înrobiți. De acolo m-a luat Visani după ce maica superioară și-a pierdut nădejdea în deșteptarea vocației mele. M-a luat Visani și urma să-i fiu sclavă ori soție, poate că m-a cumpărat cinstind mănăstirea cu bani ori avuție, am devenit logodnica unui om, așa credeam, înmugurisem; dar Visani nu-i născut nici el din oameni, și el poartă o legendă, Visani Mâncătorul de Corbi, știi, groaznic, e adevărat: singura carne pe care o mănâncă e, de fapt, cea din puii corbilor, drept că de puține ori pe an. Noi toți mâncăm doar puii păsărilor, vezi, eu întotdeauna pui de porumbel și fructe. Suntem aproape vegetarieni și nu bem niciodată alcool, adăugă ea cu zâmbet de îngăduință atunci când Dorian lăsă paharul gol pe masă, după ce-l deșertă dintr-o înghițitură, trădându-și starea de neliniște și surescitare înverșunată de cele auzite.

- "Pot oare să te văd în fiecare zi? Și cât timp mai am să te-ntâlnesc?" se întrebă Dorian și din glas pricepură amândoi ce era de priceput: înfiriparea deznădejzii celui cuprins de iubire fără nădejde.

- "Poți să vii în fiecare seară. Sunt sigură că până acum n-ai fost la spectacole."

- "N-am fost."

- "Pentru că ai vrea să nu fie mulțimea?"

- “Pentru că aş vrea să fim numai noi, ori tu să nu fii acolo.”

- “Ai vrea să nu mai apară Visani?”

- “Aş vrea să fii numai pentru mine, să fii numai a mea!”

- “Cu privirea asta ai putea să ucizi... Spune că poți să ucizi!... Ai putea să mă ucizi?”

- “Vreau să te văd numai eu.”

- “Pentru asta - spuse ea insinuant - ai putea să mă-ntrebi dacă te-aş primi sus, azi, în apartamentul în care Visani nu va urca nicidecum.”

- “Aş putea să te cumpăr nu pentru o singură dată, ci pentru totdeauna.”

- “Ar trebui să mă întrebi dacă te vreau, nu pot fi cumpărată de cineva pe care nu-l vreau. Dar pe tine te vreau, uite, nu vorbesc ca o femeie de la circ, dar s-ar putea să fiu o mare nenorocire pentru tine.”

- “Asta vreau, să fii nenorocirea mea, să nu mai fii femeia de la circ, să fii pentru ultima oară femeia de la circ și eu să fiu singurul care să te văd, să faci ultimul tău spectacol numai pentru mine. Și-apoi niciodată nu!”

- “S-ar putea ca Visani să mă surprindă atunci sub cupolă și să-și dea seama că sunt pentru ultima oară și că sunt pentru tine. Ar fi mai rău decât dacă m-ar prinde cu un bărbat terfelindu-i așternutul.”

- “E patul tău sau al vostru?” vru să afle Dorian.

- “E patul lui, nu-i sunt soție, e doar patul în care el așteaptă și nădăjduiește că, odată și-odată, o să fim și trupește unul al celuilalt.”

- “Și dacă te va bănuși că ești pentru ultima dată sub cupolă?”

- “Atunci când va pricepe că sub boltă eu trăiesc pentru ultima dată și pentru altul, pentru unul singur, pentru tine, atunci el va întinde, redeșteptat stăpân, asupra mea, poate și asupra-ți, poate deasupra întregii mulțimi ce nu va fi de față marile aripi negre...”

- “Și totuși, orice-ar fi, zise Dorian, vreau să fii numai pentru mine sub cupolă, eu să fiu singurul care te privesc pentru ultima oară în lumea lui Visani.”

- “Crezi că-i cu putință să te urmez?”

- “Cred, și de-acuma voi pătrunde cum voi ști eu în cort și te voi aștepta acolo când e goală lumea lui Visani și tu vei veni și te vei înălța pentru ultima oară sub cupolă. Al tău va fi tot ce am.”

- “Nu mă poți cumpăra cu ce crezi tu. Prețul e viața ta, pe care cumpărându-mă nu vei mai fi stăpân și vei călca în nesăbuința de a ucide viața cea mai apropiată ție, poate a mea, de-ți va fi apropiată. Dar dacă tu vrei și asta e să-ți fie soarta, vino în cort. Dacă asta vrei, oricând vei ajunge, mă vei găsi acolo așteptându-te și mă vei vedea.”

- “Cum, băjbâi Dorian, nu eu voi fi cel care te aștept, cel care te găsesc?”

- “Nu, răspuse Lelia îndepărtându-se învelită grabnic în faldurile mantiei mătăsoase, eu te aștept de multă vreme și iată că te-ai hotărât să vii, jinduind să pui însuși prețul.”

Dorian se smuci parcă din picoteala momentului ca de sub puterea vrăjii fără să știe prea bine cu ce gând, s-o conducă, s-o oprească, s-o urmeze plecând chiar din acel moment, însă firul vorbei ei se subție și pieri în vreme ce ea însăși se ștergea neînchipuit de repede pe lungimea aleii; încât fără să vrea, poate de teamă să n-o piardă, Dorian căută rotitor din priviri cupola cortului cel mare al cercului, ca și când, bănuind că într-acolo s-ar fi îndreptat ea, pierind atât de repede, se zorea încercuind lumea s-o întâmpine astfel, măcar cu gândul înțercându-și privirea la orizont; însă deasupra zării, mult prea aproape, la o depărtare ce i se părea la vârful degetelor, cupola cortului i se zugrăvi în aur.

7. Și cu aceeași privire rotitoare pătrunse ca prin urchile acului pe poarta cea mare, ce i se vădi la-ndemână, fără să-i pese de nimic, în vremea înțepenită a amiezii, de-a dreptul în arenă; răzbi înăuntru pe acolo pe unde intră doar oamenii cercului, pe lângă tunelul de gratii încovoiate care vine dinspre cuștile fiarelor. În jurul catargului din mijloc cupola era larg deschisă, un nemăsurat gol circular se făcea spre cer, pe unde lumina verticală a zilei cobora poposind asupra arenei, ca apoi din stăpânirea de jos, de pe covorul rotund de culoarea lanului de ovăz pânguit, să se-nalțe iarăși spre acoperemântul boltit al cortului străluminându-l cu o lucire aproape lunară gălbuie-sinilie, nemișcată, deplină, de parcă spre marginile lăuntrice ale bolții stătea la nesfârșit, înveșnicindu-se, o înserare senină peste care urmează neistovită, din adâncimi, năvala în ropot tăcut a puzderiilor de stele.

Însă tot ce era în cort era, de jur-împrejur, pregătit ca pentru începerea spectacolului; totul era așteptând doar venirea oamenilor și pătrunderea fiarelor; lăuntru primea o altă lumină, nu din cea coborâtoare, nici din cea care aburea pieziș din boltirea zilei asupra întinderii de jos sinilind cotloanele zării lăuntrice rotunde, ci era o lumină orizontală, tot rotundă, însă liniștită și grea, ce se revărsa bălind ca o apă împrejurul catargului, dar izvora parcă din albul platinat, strălucitor și rășinos al acelu stâlp din mijloc, înalt și susținător.

De acolo se luminau draperiile, portalurile, postamentul circular ce despărțea arena de lojile ocolitoare, aleile care străbăteau stalul urcând apoi de-a curmezișul rândurilor de bănci ce urmau în trepte forma rotundă a locului luminat din jurul stâlpului, ca niște valuri suitoare și tot mai întunecoase, pierzându-se acolo unde lumina orizontală, grea ca fața apei liniștite, tăia, cu un miros plutitor de rășină, zarea despărțitoare și adâncă, cumpănind nevăzut cele două feluri de lumină.

Pe estrada de deasupra intrării mari, ca într-un foișor pe deplin dezvelit jocului vederii, pe suporturile lor, spre a fi la îndemâna muzicanților, adăstau acum în tăcere și sclipire alămurile, tobele, harfa și lira.

Pentru Dorian vederea dinlăuntru a unui asemenea cort nu era ceva tocmai nou; colindase prin lume iar pusta pe care de atâtea ori o cutreierase primea și găzduia în satele mai mari și-n orășele de pe aiurea, până în inima îngemănatei capitale, și mai ales acolo, felurite alaiuri, de la cei scăpătați și aproape vrednici de milă circari până la marii artiști. Doar că nici o dată nu văzuse și nici nu visase el cercul gol, cercul fără lume, cercul întinzându-și cupola numai asupra lui și numai pentru el, ca din pură întâmplare. “Parc-ar fi bolta mănăstirii Radna”, își spuse în gând, “sub care se astrâng la hram nevolnicii și bătuții de soartă. Ba încă-i mai mult aici, rotunjimea și lumina-s mai presus de toate. Ca și când ar fi bolta cerului peste bolta de zid străvezită.

Atunci deodată parcă o lanternă magică începu să dea mișcare și viață înălțimii. Ca în găvanul domol al întinderii siderale, pe boltă se văzu coborând o fâșie de mătase, o cărare dreaptă, îngustă, ce micșora

înălțimea rotitoare, străvezie până la o mică platformă cât tăblia unei măsuțe de ceai. Acolo era ea. Pe cărarea de mătase de neînchipuit, oricum, fâșia transparentă ca o pânză de păianjen avea cel mult rostul să lămurească ceea ce de jos era greu de lămurit.

- "Aici nouă nu ne e îngăduit să vă vorbim, nici să ne despletim părul", rosti ea, și numai după depărtarea vocii venite ca un ecou, Dorian se cutremură de înălțimea dinăuntru, pe care în privirea defară n-ai fi crezut-o. "Iar vouă nu vă e îngăduit să vedeți firele care ne țin viața aici sus. Acum de astea m-am dezlegat din voia mea."

Un voal negru se desprinse lunecându-i din creștet până la tălpi și trupul i se mlădie; bogăție fără seamăn de aur se revărsă acoperindu-i umerii și spatele până spre mijlocul de o subțirime aproape tăiată, însă lină și armonioasă. După căderea voalului te-ai fi așteptat la strălucirea de paiete a acelor costume șocante, sumare, ale acrobatelor, menită să răzvrătească pe pământ sentimentul păgân al dorinței spectatorilor fățarnic scârbite din neputința de a le atinge. Trupul ei se arată însă sidefiu, fără depărtarea moartă a facerii și a vremii, pielea are plinătatea perlei, de o netezime proaspătă și neînceptă, parcă aerul ar ține-o într-o îmbrățișare de nevăzut, trupul îi plutește ca purtat pe brațele nelumite ale logodnicului chemat la-mbrățișare, în chip nearătat oamenilor, de dorul de dincolo de moarte, ea se apropie în planare lină și rotunjimea aurindu-se a lanului se unduiește de adiere; Dorian e cuprins de-o ușoară neliniște, parcă vârtejuri din altă lume îi răscolesc plămânii, un gol deschis în jurul inimii îl pândește ca o prăbușire în teamă, deznădejde și dorință, întinde brațele spre ea, brațele-i zvâcnesc lepădându-se de povara veșmântului, sunt goale contorsionate și parcă descărnate, pielea și simțurile-s rămășițe uscate de seceta patimii, caută să se sprijine de stâlpul ca de fum și să-și pregătească iarăși și iarăși rugăciunea mută a brațelor a implorare chemând-o, dar ea iar se înalță și iar coboară în unduire, el izbutește să-i vadă de aproape obrazul stâng, parcă i l-a și mângâiat atingându-i tâmpla sub curgerea de soare a pletelor și poate pricepe că și ea e chinuită de neliniște, de presimțiri, pare că a și început să se înfiripe în ea chemarea spre dorința amăgitoare a oamenilor de a-și cerceta viitorul, nădăjduind în ghiciri, faceri defaceri, și vise. "Pe pământ ar fi o neasemuită dansatoare, ori poate pe pământ mi-ar fi soție

născându-mi prunci pentru lanurile și cirezile ce se vor întinde până la hotarul morții mele”.

Ea a și prins pesemne a presimți viitorul, iar gândurile lui Dorian, de aceea nerostite, se întind cu foșnet de holdă, dorința lui e mare și n-are decât să tot sporească până la răzorul morții, toate cirezile, iată...

Iată din dunga de cer, la marginea orbitor de luminoasă a deschiderii bolții, încă nevăzut din primul moment, Visani își întinde marile lui aripi, umbra i se lățește peste unduirea lanurilor aurii, însoțite, trupul Leliei își continuă planarea în pendulări tot mai ample; Visani, ucigașul paserilor negre, stă pe mica platformă, stă ca oamenii, doar că e învăluit în faldurile mantiei, încearcă din ochi să prindă de el știutele fire nevăzute care țineau viața Leliei; Dorian s-ar îngrijora de moarte, însă el știe, acum știe, că firele au fost desprinse din voia ei, planarea a devenit liberă; Visani încearcă iar să prindă din ochi nădejtile de viitor ale Leliei deslușindu-i-se și lui tot mai clare - limpedea pângărire; Lelia s-a eliberat, duce mort pe viu, răzvrătirea, revolta ar trebui pedepsite, cu moartea pe moarte călcând, ea scapă privirilor de vultur ale prințului din înălțimea lui cernită; acum Visani cuprinde întreaga întindere dintre răzoare, unde nădejtile ei și ale feciorului aceleia pământean și muritor se-mpreunau ca niște cirezi revărsându-se puhoi de rodire în păcat și nerecunoștință, trebuie stăvilită roirea nedreptei credințe între răzoarele morții, își spune prințul cel întâia oară ieșit peste seamă acum dintre înfometările fiarelor tinere, își spune iarăși și iar își întinde aripile vânător-cenușii ce par acum de liliac; de-a lungul răzoarelor el presară imagine crengi de trandafir care îndată prind ființă împletindu-se în triste și de nepătruns ghirlande, coroana unui uriaș semn de doliu se rotunjește și deasupra ei; Visani, el însuși îndurerat, Visani-Mâncătorul-de-Corbi, cu aripile întinse, se eliberează pe sine într-un contrabalans fulgerător, pendulările lor sub bolta de deasupra capului lui Dorian își apropie tot mai mult pasul, în curând se vor atinge, el întinde în avânt brațele, mâinile lui Visani parcă au vârfuri de cângi, încovoierea largă și șuierătoare a coasei; Lelia, ca pierdută în vraja unui neînchipuit somn, își încetinește pendularea și-i întinde brațele, - nu - un urlet neomenesc sparge gâttejul și pieptul și fruntea lui Dorian, coastele oțelite ale tunelului viuesc țiuitor răbindu-se până în cuștile fiarelor, oțelul violet-

cenușiu ale brațelor lui înaripate ca șuierul înfierbântat și străpungător al coasei în elan se prăbușește frângându-se în cădere, se sfarmă de întinderea solară, de lan pârguit; aripile mantiei i se adună îndurerate, de sub marginile întunecate se ivesc iluzorii trandafiri roșii căzuți, jalnice jerbe sângerii, Lelia parcă îl urmează în cădere dar nu deodată, ea se așterne lin; la început Dorian gândește că trupurile lor de păsări s-au legat, cad împreună călcând din împreunarea de cer deschis, dar în clipa când strigătul îi sfarmă ființa, el își dă seama că mâinile Lelei n-au mai primit chemarea poruncitoare a aripilor lui; iată, odată cu stingerea urlului, trupul ei parcă se întinde, se așterne deasupra, ba nu, alături de trupul răpus al prințului omorător de paseri, devenit din zeu al golului ceresc om abia cu moartea.

Dorian, sprijinit cu spatele de stâlpul de lumină, simți cum un șarpe i se ridică pe făgașul dintre omoplați ținându-l locului, ca înlănțuit de speteaza jilțului de tortură.

Nemaiomenite sunete de trâmbițe și surle și bubuituri apocaliptice de tobe încheiară clipa vestind ieșirea lui Visani din lume și a Lelei din circ; și circul însuși se pustii și pieri în rătăcire și uitare; iar câmpul acela al lui Vanghelis dobândi la scurtă vreme faima chinuită și înfricoșătoare a unui loc necurat și nimic nu se mai zidi pe acolo.

8. Doar ancheta penală dădea o încheiere vremelnică, de hârtie, înscriind singurul rost de înțeles al acelei întâmplări: că numitul Giacomo Visani, fără țară, fără familie, de religie cu neputință de stabilit, în timpul unei probe de zis zbor acrobatic, la care îl ajuta asistenta sa Lelia Moa-Tar, cetățenie, stare civilă, religie - idem, s-au prăbușit amândoi, dintr-o eroare de nepătruns, date fiind riscurile meseriei (artei) și firea acelor oameni, azi, vineri 21 iunie 19... (ultimele două cifre nu mai rezistaseră vremii).

Numitul Visani Giacomo și-a aflat moartea pe locul căderii, iar femeia a suferit mai multe ruperi de oase.

Se mai știe că nimeni din oamenii circului nu fu de față, fiindcă era o lege izvodită de Visani însuși ca vinerea să nu se facă probe, el însuși având obiceiul de neînțeles de a se odihni săptămânal, în

această zi, între cuștile fiarelor într-o chilie întunecoasă ca pântecul unui butoi.

Încă se însemna acolo și un lucru, pe atunci aproape de neînțeles pentru oricine, chiar pentru oamenii cercului: la cădere era de față un om străin de circ, un român de peste munți, cu nume și acte în regulă, tânăr și cunoscut ca om cu stare, neguțător de vite, Culă Dorian, 27 de ani, fiul lui Iorgu și Aurora din Sămăctar, județul Uj-Pécska-Torontal, de religie creștină, rit greco-catolic (fără practicare cultului), care nefiind găsit cu nimic vinovat, a făcut mărinimia de a răsplăti cu banii ce-i avea pe oamenii cercului, răscumpărând și slobozirea, întreținerea ori uciderea fiarelor, spesând, așisderea, la punerea în mormânt a defunctului, și a luat-o într-a sa grijă și răspundere pe numita Moa-Tar Lelia, care, de va scăpa cu viață, nu va mai putea să-și facă deprinderile, nici să lucreze munci trudnice spre a-și câștiga traiul.

Se mai arăta că repausatul, schilodita și ceilalți oameni ai cercului nu pricinuiseră plângeri localnicilor, nu aveau și nu erau datornici nimănui, așa că înmor-mântarea și slobozirea lor, morții cu morții și viii cu viii până la moarte, era deplină de-aici înainte și neatârnată decât lor înșiși, voinței și faptei lor.

Următoare fu voința Leliei de a se vindeca, drept care Dorian mai topi o seamă de parale toate în aur bun, iar doctorul Yanni Kasou, un grec cu studii la Viena și Paris și cu neasemuită știință dobândită în puterile sufletului bolnav și nebolnav, o îngriji aproape patru luni, ea zăcând tot în casele lui Vanghelis, schimbaseră doar camera cu una mai liniștită, mai umbroasă și mai aproape de pământ, iar Dorian era, în ăst răstimp, nedezipit ei, îndrăgind-o tot mai mult și așteptând vremea când trupul ei vindecat și cu toată frumusețea dinainte avea să scape din strânsura scândurelelor de paltin și a feșelor tari de in ceruite, între care doctorul Yanni avea priceperea să vindece și să îndrepte oasele rupte din pățanii nenorocite, ori moi și schiloade din facere chiar. Așa Dorian fu încredințat că Lelia își va dobândi starea trupeză și pe cea sufletească potrivită pentru căsnicie, de le va fi pe urmă voia.

Și după vindecare ea avea să-l urmeze, iar mai întâi se mutară îndărăt, la hanul mai ferit de la marginea orașului, de unde lui i se

părea că ar fi mai ușoară, mai ales pentru ea, plecarea și întoarcerea lui cu ea cu tot spre casă, ca mai îndepărtată și mai stinsă fiind grozăvia aducerii-aminte din Câmpul lui Vanghelis.

Porunci, deci, o birjă, că vremea era cam de toamnă și erau de așteptat în orice moment ploii și burnițe reci, iar cine veni și de-astă dată era același muscal, doar că barba îi era mult mai veștedă și parcă îi înțepenise nu numai chipul, acum osificat, de om căzut din altă lume, frânt pe la mijloc și așezat pe capra trăsorii ca într-un pripit joc de copii bolnavi la fire.

Lui Dorian îi păru rău de înțepenirea aceluia om, semn că drumul de întoarcere putea s-o întristeze pe Lelia, neispitind-o puțină vietate a păpușii de ceară. Chiar și zise ea: "Parcă ar fi venit să ne ducă în altă lume." Iar Dorian se gândi că tot începutul ăsta de drum prin oraș pare, ba este mult mai șters, mai leșiat și mai fără culori decât mersul căruței celeilalte, în vis. Deci o cuprinse, încercând să-și ascundă tristețea, pe după umeri apropiindu-i trupul de al său ca pentru a o apăra de frig și de neliniștea înserării și o simți cum nu simțise niciodată trupul vreunei femei, era ca și când ai fi avut să aduni spre trunchi ramurile tinere ale unei răchite, primăvara, să le faci snop, o plinătate de freamăt și de sevă, o nevoită și elastică împotrivire, care te face să te vrei pe tine însuși cuprins în topirea aceea lină, de mană și de reînviere, de clocot potolit în duioșie, cu sufletul ocolit de împrejmuirea neștiută a începutului de lume ce prinde a renaște lăuntric într-o tulburare înfiorată, ca în boala sfântă. "Ăsta-i trunchiul care arată că dragostea lui Dumnezeu de întunericul facerii și de femeie, păcatul cel luminos și păcatul cel negru au toate aceeași rădăcină, singură, una pentru toți și pentru toate, înfiptă în adâncul din noi, de acolo nutrită, străbătându-l, de acolo semințită, istovindu-ne."

Vorbele abia murmurate lângă obrazul fetei, ca o mărturisire de dragoste făcută numai ei, căutându-i băjbăitor și fierbinte tâmplele, ochii, fruntea, buzele, linia pierdută a gâtului, îi părură Leliei un fel de descântec nemaiauzit și nu avu cum să-și alunge părerea că ruga asta păgână o învăluie ca un duh palpător, un zbor de gingașe aripi negre în stingere îndepărtându-se, cum altă dată marile falduri ale crezutului

prinț întunecat ce se arată stăpânitor până la moarte a fi el, Visani, răpunătorul paserilor.

În noaptea întâiului culcuș de dragoste împeunată, Dorian prinse un oftat adânc din pieptul fetei și, în apropiata împărăție a trupurilor ce acum se stăpâneau dimpreună, el simți cum ecoul oftatului prelung se izbește de zăgazul de aramă al inimii lui cu o bufnitură grea, înfundată, moale, de parcă bufnița, pasărea de noapte, căzu tocmai atunci pe capul lui Nicolae ca asupra unui cuib părăsit și bătut de ploi, și se întoarce la el prin sufletul acelei femei pe care o iubește cum nu mai iubise niciodată, cum nu credea că poate fi iubirea; și bufnița, pasărea aceea rotundă, zgribulită și tăcută ca înțelepciunea morții, i se părea că e ghemul înnodat cu mii de noduri al răpusei împărății a lui Visani, marile lui aripi de dragoste pentru Lelia arse, acum închircite, înturnate la forma ucisă a unui om cu sâmbure de smoală și cenușă.

Cartea a III-a

ȘI AURORA TRECE MUNȚII, IAR MAI APOI SE-NTOARCE ÎN CHIP DE BUNA-BĂTRÂNA

1. Necrezut, dar Lelia fu primită destul de ușor, aproape chiar de la-nceput, și nu numai în casa lui Iorgu, ci și în sat, încât sămăctărenii, suciți precum li-i firea, parcă asta ar fi așteptat, să se ivească o străină, străină cu totul, culeasă de pe cine știe unde, pentru ca țarmurenii, toți, nu doar familia lui Iorgu, să simtă că sunt îngăduiți printre ai locului, cu greșeli, slăbiciuni și păcate date-n vileag și luate-n gura satului. De fapt, străina, care nu semăna nici la făptură cu localnicii, dar nici cu țarmurenii, fu privită dintâi ca o minune, iar pe nevestele de curând nuntite și pe chiar mamele feciorilor de însurat le cuprinse îndată după aia neliniștea, presimțind ele că vor veni vremuri grele pentru sufletele și starea feciorilor și bărbaților tineri. De-aia în jurul Leliei se iviră vâlătuci de vorbe și scorneli, care mai de care mai năstrușnice, voite cu răutate și pizmă, de parcă în negura lor groasă ea ar fi fost să se piardă cu totul și să nu se mai arate la vedere bântuind mintea și nesomnul bărbaților.

Se zicea că străina ar fi dintr-un neam de munteni care pieriseră într-o răzbunare, ori de moarte năpraznică, ca și cum i-ar fi înghițit o prăpastie nevăzută, ori i-ar fi acoperit muntele prăbușindu-se noaptea, în somn, peste dâștii, iar ea rămăsese prin lume să facă rău nu de-alta, scăpată ca prin minune de-mpărăția cea neagră în care poate că și fusese și de unde poate-o sloboziseră într-adins, crescând orfană, ajunsă apoi să se pripășească la o mănăstire de maici în nu știu ce țară străină, și cică și acolo ar fi adus nepăciuirea cuvioaselor, dar neavând chemare spre o viață ca aceea, ieși de-acolo, poate c-o fi fost chiar alungată, luând drumurile cele rele; mai târziu se auzi că ar fi fost odraslă domnească, însă în nelege zămislită, așa că ar fi fost lepădată

spre pierzanie de la curțile cele împărătești; iată că veni și vremea când, cu toate astea, tinerii neînsurați nu mai vroiau să se-nsoare, iar bărbaților în putere și în floarea vârstei le secase tragerea de inimă în căsnicie și se veștejeau lângă nevestele lor, nepăsători și străini, nici în vorbe nu mai înjurau; atunci potrivnicia satului mai tare se deșănță și prinse a strica tot mai rău vorbele despre cea străină în ură, și se zicea acuma că n-ar fi nimic din toate poveștile cele dinainte, că nu e decât o femeie dintr-alea, se știe de care, adunată din colcăiala târgurilor și a hanurilor ori culeasă de pe drumuri, spuzind de boli rușinoase, stricătură, și cică nesăbuitul ăla de fecior cel mare a lui Iorgu ar fi cumpărat-o într-o dimineață, a nu știu câta, când ea, după ce-i înveninase sângele cu-ncetul în amânări înfrigurate și-n plăceri arzătoare și iar în amânări chinuite, cu dorinți ce nu se mai puteau stinge, nici sătura vreodată și nici uita o clipă, îi spuse, ticăloasa, că de-acuma nicicând nu-i va mai îngădui s-o atingă, că singură și-o pune capăt zilelor, ca nici un bărbat să n-o mai aibă în vecie, iar el, turbat de deznădejde auzind astea, ar fi fost în stare să vândă pe mumă-sa și pe tată-său, numai să și-o ia sieși pe străină, precum îi cerea în clocot sângele lui cel otrăvit, așa ziceau femeile sămăctărenilor c-ar fi fost povestea, după ce răbdarea și nădejdea lor tainică se sfârșiră lăsând loc disprețului mut și neputincios, însă peste tot arătat, față de străină; iar nemernicul de fecior al lui Culă, știți voi cum zice Chiva, vădana, ce foc și ce hămeseală îl pârjoleau când s-o fost momit la ea, că încă de-atunci era nepotolit, a dat tot aurul din negoț pentru așa dedulcire cu străina și-a cumpărat-o să fie numai a lui, măcar de-ar fi fost să ardă în spuza bolilor celor rușinoase, ori să facă moarte de om; ba nu știți voi bine, striga într-un rând uina Veta a Mare la spălat, în vad, între muieri, la râu, că a câștigat-o la cărți la Oreahova în cazină, la Cafana turcului, nu la Brăila, cum ziceți voi, nu-i luată cum spune el de-atâta de departe, că la Oreahova a jucat-o acolo la cărți un domn care și-a pierdut toată averea, și după ce-o câștigat banii domnului, feciorul lui Iorgu a cerut-o, c-o știa, trăiră în patimă, și domnu-o pus-o-n cărți s-o joace să-și ia banii napoi, dar feciorul Iorgului iar a prins cărțile și-o tăiat și domnu-o pierdut-o și fecioru o luat-o și și-o dus-o-n văzul lumii în patul lui, pe după cap și buze-n buze se duceau blestemații, că d-aia nici pe domul ăla nu l-o mai răbdat inima și l-or apucat

năbădăile și nu și-o mai căutat vreun câștig în cărți și-o sărit pe fereastră de la rândul al doilea unde era cazina de joc și s-o sfârâmat de piatra drumului, de fără viață l-or ridicat.

Pe uina Veta a Mare, zisă și Veta Lungă, nu numai că-i era statura peste măsură de înaltă, dar și fiindcă te copleșea în lungimea șirului de vorbe, ce părea că nu se mai isprăvește, o crezură atunci pe loc, așa cum se-ntâmpla întotdeauna, cele câteva sămăctărence, pentru că de ceea le spunea Veta a Lungă iaca mi se-mpăroșează pielea pe mine, credeți-mă, muieri bune, mărturisi Mărița lu Budureț, care o avea pe Leana, fiică-sa, una dintre nevestele tinere de fală, însă de când cu străina, ca din bătaie de Dumnezeu chiar pe ea, pe Leana, fala satului și-a Banatului, cât îi Banatul de mare, cea dintâi, chiar pe ea o părăsi bărbatul, fără măcar să poată spune nici el cum și de ce-i veni să facă asta. “Că nu mai pot s-o văd, nu mai rabd s-o știu că vine sara lângă mine”, doar atât mai prididea să spună nepricositu și-ncepea să plângă în ropote, ca după mort, “după viața mea plâng”, dar vorbele astea, ivite printre suspine părea că le învățase de la altul, ori altul le rostea în locul și-n glasul lui, ca bântuit, de ne-am făcut milă și pomană cu el și acuma ca atuncea când l-am luat ginere și iaca mulțamu’ că l-am luat și nu l-am lăpădat, încheie cu amar Budurețoane, la blestematul de ginere, că-i ca apucat de cele rele, noi tot ginere-i zicem și-acuma în părere de rău, că îl vedeam, și eu și Pavel, când ne sculam dimineața, galben era ca ceara și stors de vlagă ca supt de lipitori zăuitate-n mustul mușcăturii; și noi, bieții de noi, tot așteptam și-l credeam ostenit că prea o fi luat zănatul nevestei, și-i mulțumit, când colo numai ce ne spunea că el nu și nu, el nu mai poate. Dup-aia știți voi, muieri bune, c-au pățit-o tot așa și alții, de gândești că s-o băgat bolunzala în lume de când o venit satana asta în sat, fire-ar stârpit Dumnezău țarmurenii cu neamul lui Iorgu cu tot.”

Atunci, își aduce aminte și Costa Iulian, era el om în toată firea, toamna, la începutul lui noiembrie împlini patruzeci și șase de ani și se simțea mai în vârtute ca niciodată, numai ce a văzut-o întâia oară pe Lelia și o răstriște îi căzu pe suflet de parcă o muchie rece de topor i se-nfipse în moalele capului, era ceea ce bărbatii știu că-i fără leac și fără scăpare când li se-ntâmplă la vederea unei așa femei, și toată căpățâna lui, cu văzul, cu auzul, cu gustul, cu ardoarea nărilor înfoiate

ca la înec, cu pleoapele înțepenite dureros, neputincioase, când ochii parcă se golesc usturător sorbindu-se în găvane, toate astea i se scurseră printre umeri pe osul pieptului și pe piclițele coastelor înăuntru, supte ca de un sorb prin pâlnia plămânilor înăbușindu-i inima, și în vreme ce simțirea lui de om trăit în toate cele desfătări se ducea în jos lunecând într-un hău căscat la rădăcina mădularului, chipul lui, întotdeauna oacheș, se părăsi de sânge, numai pleoapele-i mai stăruiau încordate peste ochii beliți lepădând la vedere un licăr rece de vită înjunghiată; iar sub pielea capului, prejmuindu-i țeasta într-un gol umed, se înfiripă suflarea de gheață a unui vânt zadarnic și pustiu. Costa Iulian nu obișnuia să se laude, cum adesea fac bărbații între ei, cu plăcerile trăite între fuste, ori cu isprăvile păcătoase, nici măcar în sinea lui nu primea gânduri de-astea, poate fiindcă se știa prea de tot bătut de soartă cu miroazna pulpelor Nuichii, ca să se mai dea cocoșel ori harmig, însă nu putu de astă dată să nu-și spună, abia venindu-și în fire, adunându-se cu greu din pustiirea prin care tocmai trecea, că așa ceva nu pășise niciodată, măcar că înaintea blestematei ăleia de căsnicii nu s-o-ntâmplat să pună ochii pe vreo femeie, ori pe vreo fetișcană nurlie și să rămână el cu sufletul și cu trupul neîmpăcate, mamă și fată să fi fost alea.

Acuma, golul ăla mort, de gheață, ce lăsă să i se scurgă toate simțurile, îl descumpănise rău de tot, umbla năuc de parcă se ridicase din morți mort printre cei vii; și nu atâta descumpănirea îl necăjea, nici îndoiala izbânzii, cât ceva de necuprins în gânduri, cumva ca o înviere ori ca o prăbușire în celălalt tărâm, cu sufletu-n trup și cu ochii deschiși hălăduind printre cei morți, poate o presimțire peste seamă de rea, dar la vârsta asta toate presimțirile și toate încercările nu mai pot să fie decât rele, își spunea el, și chiar începu să-și facă în sine o socoteală, fie ce-o fi, trebuie s-o mai vād, să mă apropii de ea, în focul iadului de-ar fi să ard, se încuraja; ba, mai mult, se strunea ca la făptuirea unei fărădelegi și în coșul pieptului i se înălța o căldură blândă, chemarea și ispita păcatului dinlăuntru peste chinul și înghețul dinainte, ca și când cocoșul sperie moartea în vis, ca și când încaleci armăsarul prin încâlcite cânepiști ce-ți bat obrazul, ori prin lucernă până-n burta rotundă și-nspumată a armăsarului în zori, să scapi de blestemul nopții; căldură blândă însă neliniștitoare foarte, că omoplații

încă i se prăbușeau parcă în afară ca de o nesuferită și putredă așteptare, de suflet gol, bântuindu-l pe dinlăuntru; și iarăși se simțea ca în lumea de dincolo, înăbușit de povara păcatului ce nici nu-l făptuise; și iarăși, își amintea Costa Iulian mult mai târziu, în toate nopțile ce-au urmat îmi venea să urlu, m-aș fi înecat, m-aș fi spânzurat, pulpele Nuichii duhneau iar atât de năprasnic a smântână stătută, că, dacă nu mi-ar fi venit în gând să mă duc în pivniță și să mă-mbăt, poate aș fi omorât-o, poate aș fi dat foc casei și-am fi ars amândoi ca în somn.

Necazul ăsta îi veni lui Costa Iulian într-un moment cum nu se poate mai rău; trecură câțiva ani de când avuse gândul luminat ca în locul casei părintești a nepotului dat în tutelă să ctitorească o biserică dăruită cu odoare și prapori și odăjdii tot din moștenirea ce s-ar fi cuvenit orfanului. Pe urmă mișluise planul să-l dea pe copil la școli, să-nvețe carte și meserie și, de va fi harnic, să-și ia drumul lui în lume, iar de nu va fi vrednic și de ispravă cu învățătura, apoi îndărăt să nu mai aibă la ce se întoarce, ci să se piardă încăpând pe undeva, prin străini, slugă.

În felul ăsta, socotise cu pricepere Costa Iulian, el va fi iertat și acoperit și dinspre oameni și dinspre legi, dinspre păcat și gura lumii, iar pământul fratelui mort, cu puțina zestre de vreo cinci lanțe a răposatei cumnate, cu tot, se va întoarce, întregind așa cum i se cuvenea și cum Dumnezeu rânduise, la moșia părintească, venită, deci, câtă fusese și sporită încă, toată în seama lui, a Nuichii și-a marvelor. Și când colo, iată chiar acum patima ajunse să-i spargă pieptul, putea oricând să ajungă de rușinea lumii să urle ca lupii de dorul străinei ăleia tinere, ori chiar să se preschimbe în priculici într-o bună noapte cu lună, tot mai scârbit de trupul Nuichii și de pulpele ei.

2. Până când Avram trecuse prin școala de la Hederiște isprăvind cu bine cele șase clasuri și dovedindu-se de la început și-n toți anii isteț, sârguincios, apt și răsărit la minte, Costa Iulian se munci să nu deie în vileag nimic din planul și din luminatul său gând creștinesc. De pe când, însă, copilul pășea pe treisprezece ani și sta să isprăvească

școala, Costa Iulian hotărî și puse la cale o afacere cum numai el era în stare să uneltească.

Mai întâi, pe ocolite, lăsă să răsuflă vestea despre gândul cel luminat de a dona locul casei pentru noua biserică, de parcă nici n-ar mai fi fost casa pe fața pământului, că tot aveau de gând sămăctărenii să-și zidească biserică, iar zvonul dus din gură în gură i-ar fi putut aduce lui Costa Iulian, după a sa socotință, pizmuire, poate chiar sumețire și laudă printre săteni și chiar prin alte sate, până departe. Poporul însă nu primi, zicând în felurite feluri, pomenind iar și iar ca de-o pildă de icoana Sfântului Gheorghe ucigând Balaurul, ctitorită de Iovacoș din trufie, ori într-o răscumpărare a vreunei fărădelegi neîmpărtășite, și iacătă ce de nenorociri fu să aducă asupra satului și mai cu seamă chiar peste familia și neamul lui Giorgioni; acuma, fie că Giorgioni murise de moarte năpraznică, fie că el îl omorâse pe Iovacoș, cine știe cum o fi fost, dar gândiți-vă, oameni buni, zicea cu glas înalt și răspicat Pătru Guga, pitropul bisericii ălei vechi, că și pe neamul lui Giorgioni trebuie să fi fost ceva blestem, de muri fâmeia atunci la facere, și cine știe ce năpăstuiți s-or mai abate; așa că să facem potrivnicie argintului de pe bălți ca din vânzarea Iscarionului, precupețit nouă, turmei, și casei lui Dumnezeu fără osârdie nici trudă, ci din despuierea și asuprirea celui orfan.

Nici Vichentie Thomici, vlădicul Căvăran-Sebeșului, nu primi dajdia și nu găsi mai nicidecum luminat gândul lui Costa-Iulian, când Costa însuși i se înfățișă pe Calea Scânteii, unde sălășuia vechiul protopopiat ridicat la rang episcopal, zicând sfinția-sa că ctitoria sfântului lăcaș în Sămăctar și oriunde pe fața pământului, între orice neam, prin uzurparea și flămânzirea orfanului nu poate fi nicidecum o faptă vrednică de laudă și de cinste creștinească, și că preacuviosul lui auz prinsese veste de potrivnicia credincioșilor poporeni ai Sămăctarului, care, mai mult, nu pregetă încă să roage cu și mai robace osârdie și ardoare schimbarea icoanei Sfântului Gheorghe, care deschise cale Răului între dânșii, fiind o strâmbă ctitorie, ori măcar să se încuviințeze mutarea hramului, socotind ei, poporeni, biserica de altfel neprimejduită, zdravănă și plină de har; ci de vină doar ei fiind, sămăctărenii, c-au primit să-i facă străinul halal ctitorie și dăjdii.

- “Încă vrednicul paroh, părintele Moise Crisciu al Sămăctarului, cu multă cucernicie izbuti să deslușească rostul icoanei și lămurii prin asta pre cuvioșii poporeni că nu se cuvine înstrăinată de pe sânul sfântului lăcaș icoana Oșteanului Izbăvitor, trebuincioasă ca o pildă, și nici dăjdiile alungate, dar că numai hramul trebuie schimbat, strămutat iar pre Învierea Domnului, după cum poporul și cerea, icoana vădindu-se făcătoare de minuni, să fie nestrămutată aducere-aminte de învierea Veacului și de venirea tuturor sufletelor, purtând fieștecare ale lor fapte rânjite la Scaunul Judecării”, asta mai zise preacuviosul Vichentie aurindu-și gura.

Și vlădica făcu, de despărțire, semnul crucii asupra chipului lui Costa-Iulian, însă numai cu mâna stânga, și nu-i întinse dreapta cu sfânta pecete spre sărutare și despăcăuire, semn că nu-i putea da iertare pentru nemila și lipsa de săbuiță a dezbrăcării pruncului orfan de casa nașterii sale; iar Costa-Iulian, cât nu ieși pe poarta episcopiei, ținu și nu putu să scape, în vreme ce străbătea coridorul lung, întunecos și rece, și mai pe urmă alea străjuită de gard viu de iederă, de cuvintele cele din urmă ale vlădicii.

Atunci Costa-Iulian schimbă curând planul, dar numai întrucâtva, și se gândi că ar fi mai cu izbândă de s-ar duce de-a dreptul la Globul Devii, la vicariatul episcopal al uniților și să proînfătoșeze gândul lui, dăruind locul pe care era casa părinților lui Avram, astfel n-avea cum să nu piară, pentru clădirea unei biserici de rit greco-catolic, fiindcă și așa țarmurenii nu cu inimă ușoară erau primiți între sămăctăreni, mai ales când e vorba de botez și cununie ori de loc între morminți și altele ca de-astea, și numai bine s-ar îndemna țarmurenii a trece la biserică cea înnoită.

Așa că înfățișându-se drept ortodox înstărit cu inima împăciuitoare întinzând o mână de frățesc ajutor, Costa-Iulian se grăbi a spune că nu are nici un fel de pretenții, ba mai mult, el, nevasta și nepotul dat în tutelă stau de gând a trece pe vecie la ritul cel nou și vor fi fericiți să dea loc de adăpostire unui număr destul de mare de țarmureni care, venetici fiind, nu-și aflaseră bună primire între poporeni ortodocși la sânul vechii biserici din Sămăctar. Treaba n-ar fi necuviincioasă și ar mai și strica, pe ici pe colo, câte ceva din rosturile cam politicante ale ademenirilor și lingușirilor cu care cele

două-trei familii de sămbătari veniți de pe cine știe unde, caută să-i atragă mai cu seamă pe țarmureni, aducând și mai mult zăzania mocnită și neprimirea dintre dânșii și sătenii de neam.

Ascultând toate astea în tăcere, acuma, când Costa-Iulian le spunea a doua oară - că mai nainte le spuse deschilinit consilierului secretar - vicarul episcopal, ilustrissimul Claudian Iossini, nu lăsa nimic a se ceti pe fața-i pleoștită sub tichia ca de călugăr franciscan, doar că postavul voit sărăcăcios era negru, ca și anteriul, prins în bumbi până-n gușa lucioasă, ce-i făcea bărbia rotundă ca pântecul unui blid smălțuit, și tot ca și anteriul tivită pe margini cu mătase roz-liliachie, care de jur-împrejurul țestei era cumva zemoasă, de parcă și-ar fi pus pe dinăuntru foi cărnoase de ceapă roșie de apă.

Stătea așa cu ochii lacrimoși și ficeși, cu mâinile împreunate pe pântec, iar degetele se petreceau în frecări ușoare, în mângâieri pline de abia ascunsă dragoste de sine, neliniștite totuși, ca și când se pregăteau să frângă trupul Domnului, să frângă un pui de hulub, ori să înjunghie mielul, și lui Costa-Iulian, așteptând și neputând pricepe ce va avea să zică popa ăsta fără îndoială perfid foarte, începură a-i lacrima și lui ochii fără să se poată stăpâni.

“- Pentru asta, începu dintr-o dată vicarul frecându-și acum cu zel mâinile mai degrabă negustorește decât duhovnicește și încercând să umple vorbele peste poate de har și de blândețe, înainte de făptuirea donației trebuie ca dumneata, preabunule al nostru frate întru Isus, împreună cu soața și pruncul cel netrupește dat vouă, să vă luminați înspre cele patru puncturi în care e venirea și adevărarea cu adevărat a ritului nostru în firea Sântei Scripturi, și, după ce veți câștiga adevărul literei și al inimii, să primiți cu toții, ori măcar pruncului, cognumele de Procator, adecă fiind semnul luminat și priceput al acordului cu cele patru puncturi toate.”

“- Nu s-ar putea, sfinte părinte, ca numai copilul, pruncuțul, după cum spui, să capete numele ăsta?” zise Costa-Iulian și își luă aminte, din zâmbetul asudat și rece al prelatului, că începuse a se târgui, așa, din instinct, neștiind nici el de ce și de unde până unde. “Ci dacă sfinția-ta ai grăit că și așa se poate, numai pruncul să primească numele ăla, căută s-o dreagă pe loc Costa-Iulian și să nu îndepărteze ceea ce i se părea câștigat, atunci mă-nvoiesc de la-nceput.”

“- Dar pruncul a împărtășit oareceva știință de carte și învățături?”, încă întrebă vicarul, stând mai departe în picioare cu spatele lipit de cuptorul de Terra-cotta mare până-n tavan și foarte probabil discret încălzit, măcar că toamna timpurie era tot un fel de vară pe-atunci, doar că zilele-și pierdură zăpucul.

- “A învățat toate clasurile la școală de la Hederiște.”

- “Acea-i școală bună, ar putea chiar merge la ghimnasiul clasic cu stipendă de la noi, dar cată să învețe pe mai departe pre latinie și pre nemțește. Ori poate vrei să-l îndemni să învețe vreo artă?”

- “Ar fi bine dacă ne-ați putea da îndrumare către un pictor, fiindcă pruncul e cam firav de trup și slab de putere, dar îmi pare dăruit îndeajuns cu talent”, se întinse Costa Iulian prinzând degetul întins și căutând s-apuce negustorește toată mâna, dar nu mai aduse vorba și de stipendie, dacă i s-ar putea da și pentru ucenicie nu numai pentru ghimnaziu; stipendia i se păru lui Costa Iulian înțeleasă în tocmeala dinainte, orice învățătură ar fi să prindă Avram sub numele de Procator.

Așa ajunsese oarfănul, la nici treisprezece ani împliniți, să fie dat în lume, făcându-se în numele lui loc bisericii unite din Sămăctar, iar, în schimb, numele de-aci și-l primise pe mai departe, ca luminat fiind venitoriu către cele patru puncturi ale dogmei, și singurul rezultat pentru viața lui fu deplina rupere de sat; și se văzu intrat în patentă semnată pe alți șase ani, de ucenic și calfă la pictorul Cristin Hâncu Angheloni din Logosiu.

3. Cu multă vreme înainte ca Florian să fie răpus, ba cu și mai multă încă mai devreme de întoarcera lui Dorian cu Lelia, însă cu toate astea doar la câteva săptămâni după ce Avram fu primit în ucenicie la pictorul Hâncu Cristin Angheloni, pe ulița Cetatea a Veche, lângă Temiș, la Logosiu, Aurora, nevasta lui Iorgu și mama celor doi, Dorian și Florian, avu un vis, de care acuma știe toată lumea, fiindcă ea, în duiumul nenorocirilor ce s-au abătut asupra lor, mai întâi l-a povestit, mai pe urmă și l-a înviat în suflet bocindu-și fiul ucis, cu bocetul uscat a trecut Munții ca să-l caute pe Florian cel de după moarte însoțindu-se ea de mână cu Fata Nevăzătoare, iar la

întoarcere scobindu-și, la sfârșit, bordeiul, căptușit apoi cu paie și cu ceară.

În vis, prima oară, se făcu dulăul lor cel negru, care bătea la trecătorul ce se opri la poartă; iar trecătorul de se vede că s-a oprit nu era altul decât Sava Cioșu și era dintre țarmureni și el, numai că om roșu, spelb și înfricoșător, știut ca rău în vise și-n spaimetele pruncilor, de-l porecliseră sămăctărenii Rasu-Roșu tocmai încât în viața lui nu și-a atins obrazul cu briciul, și încă mai zvoniseră afurisiții de sămăctăreni că lui Sava i-ar face greață de moarte dacă l-ar atinge cineva cu păr de om, că de-aia cică nu s-ar fi apropiat de muieri de când se știe, și, numai la vedere, pletoasele greu le putea suferi. Acum Sava Cioșu, batjocorit ca Rasu-Roșu, se ivi în vis și se opri; și era la poarta lor și iacătă acum strigă cu glas sugrumat și hâd, de om roșu, ca de cocoșel sărit din somn ce cântă prima dată: îl cheamă furios pe Iorgu, să iasă Iorgu din pământ de-ar fi, zicea Aurora povestind, iar Sava, ca și când ar fi vorbit cu un altul: “să-și bată pe feciorul cel mic să-l omoare în bătăi”, striga mai departe Cioșu acum cu frânturi fornăitoare de harmig în spume, lovit în momentul focului în burtă de copitele iepei, că tâlharul ăla mi-a furat biciul de la cocie și s-a ascuns; cică Iorgu nu ieșea de niciunde - iar Aurora își aminti peste vreme că ăsta nu era vis, chiar așa s-a și fost întâmplat, că năstrușnicul de Florian, să fi avut pe atunci vreo nouă-zece ani, îi furase biciușca slutului, i-o ascunse pe undeva prin pod ori prin șură și se tupilase și el, împielitatul, așteptând să vină Cioșu în furii, ca apoi tot el, țâncul, să sloboadă pe Bubi, dulăul, și să-l asmută asupra arătării spânatice. Aurora însă, ca atunci, îl chema neconținut prin somn și după moarte pe Florian, cerându-i totdeauna să aducă și să dea biciul omului, că Sava așa cum era, și numai a om nu arăta, nu vroia să plece veac de al poarta lor, și-l striga mai departe pe Iorgu, pe ea nevrând nici s-o bage în seamă, pe Aurora adică, necum să prindă vorbă cu dânsa, ori să pună vreun preț pe rugămințile-i către neobrăzatul ăla de copil. “Să vină Iorgu să-l omoare pe tâlhar”, urla înveninat și stacojiu, întorcându-se și răsucindu-se ca un scorpion în jurul cozii, Sava la poartă.

Când iaca se deschide cealaltă poartă, dinspre grădină, și tot Bubi, mare cât un vițel, dar fără seamăn de aprig, prins în ham, trage

un căruț, o căruță; ba încă Bubi cel înhămat avea două capete, de părea o pereche de diavoli, în vreme de al treilea cap al câinelui sălta singur, ca înfipt într-o țepă nevăzută și bătea turbat la poarta dinainte, ațintindu-se la străin să nu pătrundă. Iar Florian în cocia aia drăcească, ce jucărie nicicum nu putea fi, stă giambaș țanțoș și plesnește din zbiciul Roșului peste buiestrul cel nepereche, chiuie și-njură ca birjarii înjunghiați ori călcați de roată, sudalme de mama ei de viață, de soare și de toți dumnezeii, câtă vreme Cioșu vinețiu de-acuma de ceea ce vedea, nu mai putu ori nu mai știu a zice nimic, tăcea mâlc prostit, ci doar din mâini da, își făcea cruci răzlețe și scuipa des pământul, că spumase pe la colțurile gurii și pe gingii ca într-o spintecătură jalnică, peste care se tot ștergea cu poala murdară a cămășii scoase de furie din cioareci.

Apoi din cocia aceea diavolească, oprind-o în fața slutului, Florian luă o toporișcă și un butuc - și toate astea erau acum iar mici ca niște jucării - și înjurând tot așa, mai departe, se maimuțări către străin prefăcându-se că-și rade barba cu toporișca în chip de brici, iar pe urmă puse biciul ăla, acum mic și firav ca o lumânare galbină, de jumătate de creițar, îl puse pe butuc și-l tăie bucăți-bucățele, aruncându-i-l Cioșului la picioare.

În vremea asta Aurora nu știa ce să facă, se uita ca la minune la bătaia de joc, când deodată începu a râde, râdea de așa comedie de batjocură, și se apropie de Sava, încă neputând să-și stăpânească râsul, și-l rugă s-o ierte, să-l ierte pe copil, să-i ierte pe-ai ei, c-aveau să-i plătească biciul, ori să-i dea altul în loc, doar n-o fi o avere; “ăsta-i lucrul meu”, izbuti să-și descleșteze fălcile năprasnicul Sava, “altul nu-mi trebuie, nici de aur”. Aurora râdea iar, acum cu lacrimi, de răutate fără leac a hădului și poate și de nimicnicia biciului, ce se preschimbase în nevinovăția îndrăcită a copilului în firicel de ceară, și, printre lacrimi și hohote se apropia ea tot mai mult de Sava, iar Sava era pironit locului, nu se putea mișca, parcă era și el picat cu ceara scursă din răutatea copilăroasă și drăcească a pruncului ei; de-aia era Cioșu spăimântat ca de moarte la apropierea nevastei lui Iorgu, vestită în tinerețe pentru bogăția părului, cum cică numai femeia pribeagului

Iovacoș ar mai fi avut; Aurorei Sava îi pare acum, printre lacrimi, fraged și neajutorat ca un ied fâtat pe nea, o cuprinde un fel de milă pentru bietul de el, râde mai departe ca pentru a nu se lăsa prinsă în duioșia asta prihănită, dar îl vede pe pruncul-ied ca sub o pecete încetinindu-și mișcările nesigure sub picăturile mari de ceară care se sleiesc peste el și peste furia lui ucigătoare ca peste literele roșii, mari, chinuite și ispititoare în frumusețea începutului Apocalipsei după Ioan; Aurora se întoarce spre Florian, acum jucăriile nu mai par jucării, copilăria nu mai arată a copil, toporișca-i bardă firoasă, butucul nu-i scurtătura întâmplătoare de despicate surcele pentru ațâțat focul, ci-i un bedreac urât și toxic, de măcelărie, cât doi bărbați dându-și brațele abia de l-ar putea cuprinde, iar nu muta cu o iotă; Florian nu-i copilul de altădată, ci-i un bărbat falnic, neguros, cu plete învolburate și cu privire cruntă, ridicând satârul și izbind țeste, grumazuri și fluier nevăzute, strâmbându-se cu ură și scârbă ca improșcat de sânge, pe Aurora o cuprinde amețea; amândoi bărbații sunt niște străini necunoscuți ei; mama se așează pe o lespede, urechile îi vâjâie, ochii prind a i se pecetui sub sleirea cerii, în locul hohotelor nesăbuite de mai-nainte i se învâlmășesc în gâtlee și în piept suspine, icneli și sughițuri, și în urmă vine tristețea necurmată; ca prin vis îl aude pe Sava scrâșnindu-i pe rând în bobii urechilor “va muri feciorul tău, o să moară, năprasnic o să moară, i-am pus eu moartea în gând, de mână născută de tine o să-și afle capătul”; sufletul roșu aprins iar de ură și dorință al aceluia diavol de Sava îi topea Aurorei solzii de ceară din ochi, pleoapele îi sunt unsuroase, buzele Cioșului îi răvășesc Aurorei părul cefei, așa cum numai Iorgu păscând-o cu patima tinereții se pricepea să-i stârnească simțurile ca o herghelie primăvărată în galop; acum Rasul nu mai e iedul încetinit sub pecete, ci-i un țap roșu, greu mirositor a pârți, o cuprinse mila amestecată cu o rușine necunoscută pentru soarta bietului spelb; în vis mai avea să i se arate, din amestecul ăla, un armăsar roib care-i paște iar părul cefei și tâmplelor ca pe o iarbă neagră, până va muri nu va ști sârmanul țap cu sămânța împuțită-n traistă cât de flămând a viețuit în lumea lui de scârbă, și va închide ochii și nu va fi aflat că hămesit a trăit; dar hărmălaia fără seamă de la poartă și de pe uliță o trezește și o aduce în simțire și abia atunci își ia aminte la cele ce se-ntâmplă; că Sava a

venit cu adevărat la poarta lor, pierzându-și de tot capul, și se repezi la copil să-l tragă afară și să-i ia toporișca și biciul din mâini, iar copilul, înspăimântat, nu se lăsa, țipa, se împotrivea și asmuți câinele, care, oricum, se băgă în învălmășeală, înhămat cum era, trăgând după el și răsturnând căruțul, și în momentele astea rupea de unde apuca din Sava; iar mulți dintre cei ce-și așteptau rândul la moară și poate și alții, ce se nimeriră prin apropiere, se chinuiau să-i despartă și să-l scoată pe Cioș din învălmășeală și din colții dulăului.

Și până la urmă de la Iorgu tot se alese Florian cu o bătaie zdravănă, iar Iorgu plăti despăgubire mult mai mare decât prețuia biciul la un loc cu țoalele sfârtecate și cu mușcăturile pătinate de Sava.

De întâmplarea asta avea să pomenească după moartea lui Florian mai cu seamă Cioșul, fiindcă Aurora, cum toată lumea știe, avea să bocească și apoi doar să-și cânte, tot mai greu de priceput, visele, nemaicrezând ea în nimic altceva decât în ele; iar Rasu-Roșu povestea cu atâta încrâncenare și făloșindu-se într-așa, încât mai întâi el, pe urmă și ceilalți, socotiră că răpunerea lui Florian e datorată morții năprasnice de i-o pusese Sava-Cioșu-n gând, ca răzbunare. Dar pentru atâta lucru și pentru o așa răzbunare tocmai fapta Roșului lipsea, așa că nu putea fi chemate legi să-l pedepsească; numai că pe măsură ce vremea se îndepărta, Sava Cioșu credea tot mai mult că toată pățania cu biciul furat, cu dulăul în chip de Satan cu trei capete trăgând în ham și cu moartea pusă-n gând nu-i decât o închipuire de-a lui, poate un vis ori o minciună, în care de mult ajunsese să creadă el însuși, și de-aia sâmbătă de sâmbătă - e drept o dată pe săptămână, dar în toate sâmbetele de mai apoi ale vieții lui - se ducea Sava Cioșu la bărbier, în rând cu alți bărbați, și stătea și aștepta ca oricare și auzea ce povestesc oamenii și povestea arareori și el și-i îmbia pe toți să-i treacă înainte la rând la bărbierit, zicând că el are vreme, iar bărbații, țărmenii ori nu, și mai apoi tot satul, nu-și mai băteau joc de el, rămase doar de-acu cu porecla Rasu-Roșu, și toți îl socotiră zăghit și neînțeles, o ființă jalnică, ce mai.

Dar despre moartea lui Florian mamă-sa, Aurora, avusese cu multă vreme în urmă visul acela, care era adevărat fiindcă se adeverise

ca o punte între pățania lui Sava Cioșu și întâmplările de mai târziu ce au dus către moartea aceea.

Că tot dulăul lor cel negru, Bubi, avea să i se ivească Aurorei în vis, câtă vreme să fi trecut de-atunci e greu astăzi de spus, și nici nu se mai știe dacă în nopțile aceluia vis dulăul mai trăia. Poate să se fi prăpădit mai dinainte, iar de-aia în vis i se păru Aurorei mult mai mare și chiar îl crezu viu, că mare i se mai păruse și-atunci când cu adevărat viu era, și Florian îl înhămasse. Oricum fiii ei erau mici în visul ăsta de-apoi, se miciseră de semn rău, ori așa se arătau acum, ca în pruncia lor, numai că aveau chipurile de bărbați, cum Florian nici n-avea să mai ajungă, adică numai Dorian avea firea din ultima vreme când amândoi erau vii și Dorian avea să se-ntoarcă peste puțin aducând-o pe Lelia, ca mai apoi să fie primită căsnicia străineii și lungul șir de mâhniri cu strângere de inimă printre săteni.

Copiii, așa piticiți cum se făcea că sunt feciorii lui Iorgu, îl încălecaseră amândoi pe Bubi, de ce l-ați încălecat, blestemaților, le striga ea afurisindu-i în vis ca niciodată în copilăria lor, că de puterea visului se temea din întâmplarea cu Rasu-Roșu. Florian, năstrușnic și șturlubatic, cel dintâi și acum, se ținea călare aproape pe grumaza câinelui strângându-și coapsele pe lopătările picioarelor dinainte ale dulăului, aplecat în încordare ca pe oblânc și căutând nepotolit cu mâinile prin coamă parcă să-i sucească gâtul, să-i rupă ori să-i smulgă capul; iar degetele țepene, galbene ca de ceară, de om mort, se văd lunatice prin blana câinelui; își înfige apoi cele trei degete din mijloc de la amândouă mâinile în spuma roșiatică din colțurile gurii dulăului de parcă ar avea să-i sfărtece botul până la urechi, îi caută colții câinești și i-i pipăie și degetele lui închipuie acum gesturi nerușinate prin despicăturile fălcilor fiarei aceleia cu cap flocos, iar colții cei temuți parcă sunt de gumă, de brânză sunt, ba sunt de lână bătrână; Florian îi rupe, i-a cules în podul palmei de ceară toți clonții câinelui, și și-i bagă-n gură ca pe niște semințe lunguiete de floarea-soarelui, ba din pepene, gălbui-cenușii ca semințele dezgropate din țărână; în gura fiului ei, ca-ntr-un miez copt de bostan, dinții își schimbă culoarea; fiul ei rânjește cu dinții negri, apoi îi scuiță printre buzele vinete, sunt dinții lui Florian, colții câinelui s-au prefăcut în dinții de lapte ai fiilor ei și celui mic, iată, i-au căzut acum, vai mie, semn rău, și negri sunt,

gura fiuțului rămâne goală, știrbă, ca o spărtură bătrână, ca un ciob de oală veche îngropată în mâl crăpat, Florian e mort, strigă înăbușită prin somn Aurora, iar Dorian e și el încălecat în spinarea câinelui și mâinile lui roșii și umflate ca și când ar fi spălat rufe în copcă de gheață sunt ca niște labe nerușinate, mâini de fată mare prinsă-n călduri, bătuită de focuri zburătoare, caută să-l prindă pe Florian de gât, să-i frângă țeasta ca pe o coajă de bostan, însă nu izbutește fiindcă Florian se înalță-n șa, gâtul și umerii-i scapă din strânsoare, iar mâinile acelea nepotolite, vii și neștiutoare, de fecioară, aburind ieșite din copca de gheață a facerii, caută coborând, îi pipăie trupul celui dintâi călăreț, adu-mecă aidoma unor ființe vii, gemene, cu neputință a fi numite, vor să-l prindă de mijloc, să-l cuprindă, să-l sugrume, dar lunecă mai jos de mijloc și se înfundă în golul de deasupra șoldurilor, palmele lui Dorian sunt acuma ca două aripi învăluitoare și moi, de bufniță, îi acoperă, Doamne iartă-mă, firea bărbăției lui neîncepute, i-o cuprinde ca uliul la piept puiul călduț, dau să strig, dacă l-aș fi făcut fată, Florian să fi fost Floare, se tânguia Aurora, întâmplarea ar fi fost mai rea ca moartea, păcatul ar fi fost și mai crunt fratele pe soră voind s-o pângărească, povestea Aurora când și când, târziu după aia, până la sfârșitul lui Florian, parcă așteptându-l neputincioasă, știind că va veni; și-apoi cânta târăganat întâmplarea pe drum, trecând Munții; dar Dorian nu mă aude, fiii mei nu mă ascultă, ei nu dau nici un cuvânt de răspuns, fiii Iorgului nu se privesc unul pe altul în față.

4. Iar doamna măistoriță Carabuți, soața lui Cristin Hâncu Angheloni era femeie rea și țâfnoasă, și ea chiar asta îl opri pe fiul ei Lițiu, ce era cam de vârsta lui Avram dându-i poruncă strașnică: să nu i se uite el, Lițiu, niciodată oarfânului în față, că stăpânul la slugă n-are ce să caute cu căutătură de om, nici cu vorbă și cu văz, și nici domnul la țigan. “Ci nu-i țigan, inimioara mea, cercă maistorul Angheloni s-o îmbuneze, că-i oarfăn copilul, dar e dintre oameni cu stare”. “Să nu se privească și să nu se amestece, eu atâta-ți spun”, făcu încheiere Carabuți cu glas răstit și încruntând amenințător din sprâncenele ei drepte, prea bogate și înnodate la rădăcina nasului. Așa pecetlui ea hotărârea la Logosiu în casele de pe strada numită Ulița

Cetatea a Veche, și spre întărirea neabătută a poruncii își luă Carabuți de nărav să-l plesnească peste ochi pe Avram ori de câte ori i se prepunea că ar fi cătat sărmanul cu privirea la fața vreunuia din casă. “La mâinile domnului Cristin să te zgâiești până ți-o sângea albul ochilor, iar nu la cinstitul lui obraz!”, striga ea cu rând și fără rând, dar mai ales când ei se așezau la masă; iar Avram trebuia să aștepte în bucătărie până ce stăpânii să gate de mâncat, stătea în vremea asta pe scăunel într-un cotlon, cu îngândurarea orfanului pe chip, și peste măsură de greu îi era duminicile și la sărbători, când ei se întorceau de la biserică și se puneau la masă în camera mare din casele din centru, de peste podul de fier, și abia după ce isprăveau ei, îi dădea Carabuți, din mâna ei nu a slujnicei, să-și ia și el din ce rămânea. “Și nu te zăuita să-ți faci rugăciunea de îndestulare și crucea pe fața obrazului înainte și după mâncare, ca să simți că ești între oameni și să prețuiești hrana ce-o capeți, alduindu-i pe cei ce ți-o dau”.

Maistorul nu putea s-o potolească nicidecât pe Carabuți, doar o știa el de mult și bine cum îi fierbe sângele, și nici nu putea pricepe de unde pornise ca din senin atâta ură împotriva băiatului. Așa că, spre nenorocirea lui Avram, se iscă și motivul - iar măistorița turbă de tot înveninată - când fiul lor căzu repetent în clasul al doilea de ghimnaziu, și maistorul Cristin îl bătu cum îl bătu, nu prea rău, dar nu-i mai iertă lui Lițiu să piardă vremea și banii de pomană umblând mai departe pe la școli pe care nu vrea ori nu putea să le-nvețe, și-l puse să deprindă meserie. Trist era pentru maistor că răzgâiatul de Lițiu n-avea nici pricepere, nici tragere de inimă și se arăta de tot nedăruit cu talent, în schimb toată vremea nu făcea alta decât să umble cu boaltele și cu pâra, mai ales la mumă-sa, la Carabuți, care avea urechile deschise ca porțile iadului pentru așa ceva. Ba încă nepricopsitul ăla prinse năravul maică-si și-l plesnea și el pe Avram peste față și-l păruia din te miri ce pricină, că până la urmă, Avram pierzându-și cumpătul de atâta asuprire se încăierase cu odrasla maistorului, iar meșterul, năvălind printre uleiurile vărsate ce făcură podelele lunecoase ca gheața, lunecând pe mazăga de vopsele, printre geamurile de icoane sparte, printre stative și trepiede răsturnate, îi despărți cu greu, și pe Lițiu îl bătu zdravăn, mult mai rău decât atunci cu

ghimnaziul, după ce-l scoase afară pe Avram, de rămăsese ăstălalț singur pe laba meșterului.

E drept că de-aci înainte doamna Carabuți nu-l mai lovea peste ochi pe Avram, cine știe, poate i-o fi fost frică să nu-și mai iasă meșterul încă o dată din țâțâni, dar de urât îl ura mai dihai, și încă mai pe-atâta când, cu vremea, Avram fu primit la masă cu ei, iar la biserică meșterul îl ținea în picioare, însă alături cu scaunul lui, după ce începu mai spre sfârșitul primei părți din ucenicie să primească o jumătate de coroană de argint pe lună.

La meserie Avram propășise chiar mai mult decât se aștepta meșterul; Lițiu pierduse de tot pasul, nu mai era nici o nădejde cu el dinspre partea măiestriei zugrăvitului, așa că odrasla cea nedăruită cu gingășia firii, fiind destul de vânjos, zdravăn și bine legat, puse Hâncu picioru-n prag și hotărî să-l bage pe Lițiu șăgârt la Jecza, la cea mai bună măcelărie din Logosiu, mai ales că erau și vecini cu familia Jecza la casa din centru, de peste pod, iar doamna Carabuți, îndărătnică precum era, nu-și călcă ușor pe suflet, că lucru-ar fi greu la căsăpie și n-ar fi potrivă lui Lițiu, care-i fecior de familie bună, oareșcâtva de domni cu stare; dar se lăsă înduplecată nemărturisind că, după socotelile ei, chiar șăgârt fiind la Jecza, încă mai era nădejde ca partida lui Lițiu cu Ibolya, fiica cea mică a măcelarului, să nu fie pierdută, mai ales dacă familia Jecza era catolică, printre puținele rămase netrecute la calvinism, iar Anghelonii erau uniți, și dota fetei nu era prea grozavă, va să fie ce-o mai rămâne după ce-or mărita-o pe cea mare, pe Bözsike, dac-o mai rămâne ceva, că asta mare-i cam de tot urâtă și broncănătă, încă și neumblată la școli.

Ibolya însă-i tare frumușică, parcă-ți pierd din ochi, parc-ar sta să se topească de gingașă ce-i, ba chiar curând va să întărmine ghimnasia, lucru rar chiar între fetele de cea mai nobilă obârșie. În copilărie Ibi venea adesea în casele lui Angheloni, nu numai la cea din vecini, de lângă pod, ci și la asta unde-i atelierul. Mai venise de câteva ori în vreme ce și Lițiu urma ghimnaziul la clasul de băieți, vreme în care nădejdiile doamnei Carabuți se-ntețiseră, apoi pe Lițiu l-au fost exmatriculat pentru nevrednicie și lipsă de diligenție, așa că nu atâta Ibolya, cât mai ales părinții ei îi cam ocoleau pe Angheloni; iar mai târziu - lucru pe care Carabuți, grăbindu-se, nu-l tălmăci bine - ca din

întâmplare fiica cea mică a lui Jecza prinse iar a veni, însă numai la casa din Ulița Cetatea a Veche, e drept rar, dar începu; mai mult se îngrijoră Carabuți când văzu că și cea mare o caută pe ea în casă, pe Carabuți, ba mai mult, vine la ei în casă, asta mare bătu-o-ar pacostea, urâta, că tot la casa de la atelier vine și asta, și o tot roagă pe măistorița s-o învețe felurite modele de broderie, ca să poată rămâne cât mai mult pe-acolo, măcar că, slavă Domnului, avea fiica cea mare a Jeczoniilor de unde să-nvețe să brodeze, că doar Carabuți nu prea era vestită la de-astea, dacă nu mai punem la socoteală că zestre broncănatei îi era făcută, și se putea încă umfla, și tocmai de broderii erau adevărate comori în casele lui Jecza.

Frăulin Ibike nu venea niciodată împreună cu sora sa și avea, se vede, mare grijă să n-o găsească vreodată aici pe Bözsike; iar când se întâmpla ca soră-sa să dea peste ea, atunci, fără să spună nimic, asta mică pierdea pe nesimțite; Bözsike nu vorbea decât ungurește cu toți și vorbea destul de mult, fără să-i pese dacă cei cărora le vorbea știau ungurește și cât înțelegeau; le cam turuia pungindu-și cu semeție buzele subțiri și flendurate pe deasupra limbii lătărețe, scoțând ca un behăit de capră prea mult suptă, ce nu ghiceai dacă era al gurii și al firii ei, ori al limbii-mamă, în vorbe de toate soiurile, care fără îndoială că-i făceau mare plăcere chiar și numai rostindu-le, atâta plăcere, încât i se-mbujorau obrazii, vinele gâtului i se umpleau sub pielea rozaliu-vineție ciupită, subțiată pe alocuri, nesănătoasă, iar tâmpurile îi băteau în zbuclirea de triolet a silabelor ce se grăbeau să iasă zdrumicând într-un fel convulsiv, pe jumătate pătimaș, pe jumătate somnolent, trupul vorbelor și puținătatea gândurilor. “Oricare dintre ele, numai să fie”, zicea în gândul ei Carabuți, fiind aproape sigură că fata cea mare se însănătoșise și încuscrirea cu Jecza n-avea cum să-i scape, și chiar că de multe ori în sinea ei se dădea lupta să aleagă care-ar fi cea mai nimerită.

Asta fu până odată, când măistorița nici nu-și făcu atunci de rost să șpioneze, ci veni fără a presupune și fără să știe că Ibi este acolo, la casa de la atelier; doar că femeii îi sta în fire să pătrundă hoștește oriunde ar fi fost să intre, fie în biserică, fie în propriul alcov; așa că o auzi pe fiica cea mică a lui Jecza vorbind pe nemțește cu Avram; ceea ce îi trezi luare-aminte, fiindcă și flăcăul îi răspundea cu glas liniștit și

sigur, cu vorbe clare și îngrijite, ca din carte, și tot pe nemțește, încât Carabuți se miră ce se miră, apoi își spurcă gândurile cugetând vorbe înveninate, că nici nu i-ar fi venit a crede ca afurisitul ăla, pe care nu-l socotise niciodată în anii ăștia de când era la ei mai mult decât o slugă, poate vorbi astfel cu fata cea frumoasă a fruntașului măcelarilor din Logosiu. Măistorița însăși nu avea știință de carte în limba aceea, așa că urmărea cu greu șirul cuvintelor care curgeau domol peste prundișul aspru, hurducat al acelei limbi, parcă într-adins să acopere ori să învăluie adevărul, putea oricine să priceapă asta, ceva ce tinerii, fiecare îl știa în sufletul său și-al celuiilalt, dar nici unul încă nu avea curajul să-l recunoască și să-l rostească în vreun fel; era adevărul lor încolțit în taină și peste vrere ori puțință, și de aceea cu teamă și neliniște dulce se străduiau încă să-l ocrotească, învăluit într-un ascunziș numai pentru ei străveziu.

Frăulin Ibi vorbea, de altfel, mai mult nemțește și doar arareori se întâmpla să răspundă în altă limbă decât în limba cărților pe care le citea, chiar dacă i se vorbea pe ungurește.

Acum grăia, deci, în nemțește și spunea ceva despre tinerețe, despre niște poezii și despre niște domni foarte serioși dar cu inima aleasă și mare, care au înțeles atât de bine sufletul plin de simțire și îndrăgostit al tinerilor, față de care lumea-i nepăsătoare, ori crudă și pizmașă, așa, fără nici un rost, poate numai ca să le ucidă iubirea. Avram arareori și cu sfială cuvânta câte-o frântură de gând despre astea, poate neștiind, poate neîndrăznind, și ea îi promise că-i va aduce cărți de-acelea, să vadă și el că așa este, chiar așa cum zice ea, iar el îi spunea că mult o crede, dar că ar vrea să și citească tocmai fiindcă o crede, “dacă vorbesc așa despre alții și despre cărți, asta înseamnă că se și iubesc”, își făcu gând întunecat Carabuți. Și fata prinse deodată să vorbească românește, de măistorița se crezu într-un vis urât în care ei o descoperiră că-i pândește și-i citiră și gândul ăsta din urmă, de aceea fata rostea cu glas mic, limpede, prinzând cuvintele cu grijă ca să le păstreze forma, “Victor, sora mea iubește pe tine, sigur ea știe mult să iubească, așa spunem rumunește, nu?... Și vine la familie maister Cristin pentru asta, să căsătorească Lițiu, dar pe tine ea iubește”.

O tăcere lungă se așternu, iar doamna Carabuți se așeză, cu foarte puțin sânge în inimă și-n obraji, pe un taburet care parcă atunci îi fusese pus de cineva îndărătul genunchilor. Avram tăcea mai departe ca și cum numele de Victor, într-adevăr, nu-i fusese adresat lui, ci altuia, care se găsea acolo, după pânze și paravane, printre tablourile și icoanele isprăvite, un altul; și Avram începu să simtă cum Victor se ivește în el, încolțește și-i trece peste genunchi înmuindu-i-i; fără îndoială că și Carabuți îl simțea crescând pe Victor, însă necunoscut și primejdios, potrivit viitorului și fericirii fiului ei Lițiu, poate pentru toată viața noastră-i pericol, își spuse doamna Carabuți, chemându-și în ajutor sângele și ura la sfat în de sine.

Apoi fata începu să vorbească, tot ea, însă pe ungurește, și vorbele astea, îngrijite și cât se poate de bine alese, erau mult mai vii pentru Carabuți, veneau dinspre cele cunoscute ei, însă picurau cu un clinchet ciudat care-o întărâta și parcă-i și plăcea, mai cu seamă că susurul ăla iute-arzător și aromat venea în limba care-i era doamnei Carabuți din naștere la suflet, știa ea și lucrurile și vorbele. Dar acuma glasul acela tânăr și însetat învia ori învolbura niște înțelesuri nebănuite și necunoscute măistoriței, parcă l-ar fi ademenit, nerușinata, prinzându-l de mână și îmbiindu-l, ai fi crezut că-i înger, desfrânata, ademenindu-l pe cel ce acum se ivea la numele de Victor; și cuvintele fetei șopteau nu după firea limbii, ci se rostuiau în ropot lin de ploaie primăvărată, de grădinar îndrăgind grădina, și toate astea se urzeau în lumea de dincolo de peretele subțire și de ușa opacă, în atelierul meșterului Cristin, și doamna Carabuți se umplu de o curiozitate veninoasă dar și de îngrijorare când auzea, - printre pânze, cadre, chipuri pe jumătate ieșite în zugrăvire pe jumătate rămase în lumea nevăzutului, prinse doar în dâra neliniștită de cărbune ca în fumul mort al vremii de dinainte de facere ori încă nedesprinse, născându-se abia în cugetul necunoscut al soțului ei și din inima ucenicului, - cum acolo se urzeau toate numai prin șoapta de ursitoare a fetei celei din urmă a măcelarului.

Sora mea, spunea Ibolya, pe la patrusprezece ani s-a îmbolnăvit de ftizie, fără leac au zis doctorii, și atunci pofta ei de viață i-a înspăimântat pe toți. Eu eram prea mică și am crezut că de-aia n-am înțeles de ce ea, care va muri, până și ea se înspăimântă de pofta de

viață și nu de moartea care avea să vină în curând, după cum atât de tare cică simt cei loviți de boala asta. Au dus-o la doctorii cei mai buni, câteva ierni au ținut-o în Italia, primăvara se întorcea cu aceeași înspăimântătoare poftă de viață pe care și-o urla noaptea în somn îngrozindu-i pe ai mei, gemea în vorbe fără șir despre iubirea fiarelor și a copacilor și-a unor oameni goi, păroși, și cum se iubește ea cu toți. Obrajii îi erau aprinși, nu se stingea focul niciodată, îmbujorați, dar roșeața era vineție și nesănătoasă, vineții îi erau și tâmplele și pleoapele și pielea gâtului, iar diminețile era nelipsită oricât i-ar fi fost de rău peste noapte, ar fi fost în stare să se târască în despărțitura în care unul din măcelari, Habel, tăia vitele cerute de comunitatea evreiască. În celelalte zile, afară, Habel era un domn tânăr, cu adevărat elegant, când îl vedeai pe stradă părea consilier ori magistrat la gimnaziul catolic. Și el i-a înțeles pofta aia de viață și leacul și a învățat-o să bea dimineața, cât ținea primăvara, în toate zilele când sacrifica, îndată ce trecea la înjunghierea primului miel ori vițel, câte-o cană de sânge proaspăt. Ea avea pe atunci vreo șaisprezeceșaptesprezece ani, până atunci boala n-o omorâse și în zilele însorite, după-amiaza, Habel se plimba cu sora-mea, părea un confesor, apoi începură să se întâlnească pe ascuns. Despre asta familia mea a aflat mult mai târziu, pentru lumea din jur a rămas o taină, dar Habel-Bácsi se făcea tot mai palid, parcă se ofilea, într-o toamnă a plecat și el din slujbă de la noi la scurtă vreme după ce sora mea s-a dus iarăși la sanatoriu; acolo se întâlneau și rămâneau împreună zi și noapte toamnele și iernile la rând, Ibi se cutremură zicând asta ca de frigul altor nopți străine, însă din trupul ei doar un freamăt fraged, lipsit de pizmă și de speranță se desprinsese, sora-mea spune acum că niciodată setea ei de viață n-a fost mai aproape să se potolească decât în întâlnirile cu Habel, “o patimă descreierată”, zice sora mea.

Habel i-a scris tatălui nostru, a mărturisit, nu i-a cerut iertare, nici nu se simțea vinovat. La noi în casă necazurile se spun între noi în jurul mesei, să le știm cu toții; scrisoarea lui Habel a ajuns cam pe când Bözsike a venit acasă sau cu puțin după. Ea urma să se întoarcă, cum se înțeleseseră, cu încuviințarea părinților, și să se căsătorească acolo, dar tata avea să afle din scrisoare că Habel este înspăimântat, că nu vrea să se căsătorească, este o posedată, poartă spiritul rău și ți-l dă,

m-a făcut și pe mine un posedat, se destăinuia Habel și mai scria că niciodată el nu se va mai întâlni cu noi. De-atunci Bözsike își ascunde cât poate pofta aceea pe care nu și-a potolit-o până la capăt, fiindcă aflase că în scrisoarea aceea, trimisă într-ascuns ori după ce ea plecase să primească binecuvântarea părinților, Habel mințea. Nu s-a înspăimântat și nu s-a săturat nici el, nu ea l-a făcut posedat, ci doar se descoperiseră astfel încă în acea despărțitură și nu avea el de gând să plece și să-și piardă urma despărțindu-se de sora mea. Habel avea să moară, trebuia să moară, Victor, tu înțelegi asta? De aici începu să vorbească din nou în germană, ca și când ar fi făcut legătura peste trecut cu celălalt țărâm. Și e mort demult. Iar sora mea a mai intrat în despărțitura altora ce au venit, au plimbat-o alți meseriași de-ai tatei, ori alți oameni cu stare din breasla lor, s-a lăsat și se lasă tot mai mult adulmecată de ei, însă de-o vreme, în somn mai ales, scâncește ca un copil că în răsufarea fiecăruia nu simte decât duhoarea grea, înecăcioasă a tăietorului de carne și nu ardoarea, focul celui posedat. Acum în tine vede umbra lui, a celui dintâi. O să încerce să te răpească, să te ademenească la fel ca pe Habel. Dar n-am s-o las, n-am să te las. Ultimele cuvinte le rosti în românește, cu însuflețire, ca și când ar fi încercat să oprească ori să alunge umbra neagră a păsării de pradă planând peste o poiană primăvărată de narcise.

Poate că n-ar fi isprăvit vorba, dar măistorița nu mai putu răbda: trântise furioasă ușa de la intrare în camera dinaintea atelierului, ca și cum abia atunci ar fi intrat, și se îndreptă spre cealaltă ușă, opacă, îndărătul căreia poiana de narcise și șopotul ploii blânde de mai-nainte se pierdură ca un abur. Măistorița își strigă aspru soțul și fiul știind că n-aveau cum să-i răspundă.

5. De-aia Carabuți, care era mereu potrivnică oricărui gând spus de soțul ei și la orice ar fi avut el a face, fu de astă dată bucuroasă când, după ani de zile, veni la ei, înștiințat de maistor Cristin, Costa Iulian.

Mai întâi, doamna Carabuți, primindu-l, se arătă surprinsă de venirea lui Costa și, cu o bucurie închipuită pe moment, în întrebă cum de nu s-a dus drept la atelier, ca să-și îmbrățișeze dragul de

nepot. Iar Costa Iulian îi spuse cinstitei doamne, aducându-i mare mulțumită, că nu pentru nepot, despre care e încredințat că o duce bine din mila stăpânului și s stăpânei și că învață bine meșteșugul, îi stătuse lui drumul ăsta la Logosiu, ci fiindcă avea de gând să tocmească din vreme cu măestrul Cristin zugrăvirea și împodobirea bisericii celei noi, și domnul Angheloni către asta îi trimise vorbă de răspuns cum că primește, așa că să vină a pertracta pre îndelete. “N-ar fi treaba mea, mai zise cu modestie Costa, după ce se sumețise, să caute pictor măiestru, ci pentru că mă cunosc atât de bine cu domnul Cristin și mai socot c-ar fi ceva prea cuviincios ca nepotul meu Avram să dea probă de deplinirea învățaturii frumusețind subt ochii și mâna măiestrului său biserica ce s-a ctitorit pe numele de Procator.

Vorbe bine ticluite, măcar că măistorița bănui oarecari ascunzișuri, ce o făcură să-și croiască pe moment un plan. “Vezi ce noroc, își spuse, de-om putea scăpa mai curând de străinul ăsta, chiar de-ar fi să-l facă mai grabnic calfă, dându-i parte la zugrăvit, și să-l sloboadă cu aproape doi ani înainte de vreme. Ducă-se, că după aia voi avea eu grijă și-oi face ce-oi face să pun mâna pe șerpoaica a mică a lui Jecza, apoi n-avea grijă, oi înjuga-o eu și-oi toldui-o, de-or juca ei toți cum le cânt eu, și alta nu-i!” Îi zâmbi lui Costa-Iulian cu bunătatea înfățișată de nădejdea planului abia croit, lăsând să se vadă că-i este și dânsa recunoscătoare că se gândise să vină la ei cu așa bună propunere.

- Or să vină fruntașii sămăctăreni din consiliul de zidire să vorbească despre preț și să facă înscrisurile, îi făgădui Costa-Iulian meșterului Cristian Angheloni când erau spre sfârșitul gustării ce le-o servise doamna îndată ce maistorul se-ntoarse de la fărbarul Lupea, “că nu stă el mult acolo, s-a dus să-ntrebe numai când vine comanda de vapsele și oleiuri”, îi spuse doamna Carabuți lui Costa-Iulian mai dinainte, încă de când îl poftise să șază la măsuța cu tăblie de ivăr, sub tei în grădiniță și-l îmbie în grabă la un pahar de tescovină în așteptarea lui Hâncu.

- Poți să le spui la toți consătenii interesați, grăi maistorul mulțămit de afacere, că lemn uscat de tei atâta cât trebuie pentru

înramarea icoanelor și pentru împodobirea sfântului amvon se mai nimerește pe-aci pe la mine, iar dacă n-oi avea cumva destul, mă îndatoresc pe unde-oi putea. Dar tot lemnul trebuincios numai pe schimb cu altul de cel verde pre care ei, satul, poporenii să mi-l aducă, fiindcă de cumpărat nu-i chip. Să vină cu trunchiurile când or lua lemnul uscat, ca să nu facă două drumuri.

Necazul fu altul, că meșterul și cu Avram, fiindcă învoiala era cu țarmurenii iar nu cu sămăctărenii, pățiră ce pățiră și zidarii mai-nainte, ce pățiră cu o vreme încă mai demult și fântânarii cei de lege străină, ba chiar mai rău decât toți aceia. Că sămăctărenii nu iertară, se vede, nici până acuma fapta lui Costa-Iulian și de-aia maistorii, nici cei dinainte nici cei de-acu, cât că de față era între ăștia însuși Avram Proicator păgubitul, nu-și găsiră loc de bună găzduire, nici de bună privire în Sămăctar. Lucruri rele și greu de înțeles se petrecură, punându-i pe gânduri pe maistor și pe calfă, cum de tutorele, Costa-Iulian adică, tocmind zugrăvirea acuma se făcea că uită să le dea sălaș, cu atât mai mult cu cât Avram îi era încă în tutelă și pe locul averii lui părintești se ctitori biserica. Pe față Costa Iulian zicea că i-ar fi primit cu dragă inimă la el în casele de la Judinț, dar era prea departe de locul din Sămăctar unde se zidise locașul și acum se zugrăvea; de fapt, lui Costa-Iulian nu-i venea nicidecum la socoteală să mai aibă de lucru în treaba asta și să-l mai primească în vreun fel pe Avram sub un acoperiș de-al său. El dăduse locul tocmai pentru a scăpa de nepot “și-acum, iaca, să mi-l bag pe dracu-n casă”, se oțără el către Nuica, iarăși căutând cumva să potrivească refuzul și să găsească o ieșire fără a stârni lumea, nici a trezi luare-aminte cuiva, mai cu seamă nepotului ori meșterului Hânc.

Însă toate astea le pricepu bine Carabuți, care, ca pentru a pune paie pe foc și a zgârmi în rană închisă, îi zise de mai multe ori în zilele alea lui Avram: “Fă-ți obicei cu gândul că aici nu poate fi casa ta, ci nu te nărăvi să crezi și să nădăjduiești ce nu ți-e data și scrisa, și nu poți fi primit când nu ești dorit, nici așteptat”. Ba la plecare, chiar a blestem, îi aruncă în obraz lui Avram vorba cea grea: “Niciunde nu va fi casa ta!” Carabuți prorocise pentru că aflase ceea ce aflase trăgând cu urechea; hoțise vestea despre dragostea fecioarei lui Jecza pentru Avram și abia se ținu să nu o neguțeze în gura târgului. Dar tot făcu ea

ce făcu să afle măcar soția măcelarului că și fata cea mică stă să pice pe drumuri greșite și de pierzanie, adevărindu-se de neam pățimaș; și să nu se mai țină atâta la preț, că oricum Lițu-al ei e și prea bun pentru căsnicie - și asta cât de curând trebuind tocmită - până n-o fi să ajungă și asta, a mică, o stricătură.

Așa că maistor Cristin și cu Avram cu greu găsiră găzduire în Sămăctar, de fapt nici nu găsiră în sat, ci între țarmureni, fiindcă sămăctărenii de neam, ortodocși fiind, n-au văzut niciodată cu ochi buni toată tevatura asta cu donația și ctitoria, și-ar fi dat mai bucuroși o bucată ruptă din pământurile lor mărginașe dinspre Hambar, în țărighile unde-și fac vulpile roșii vizuini ascunse și mari cât grotele surpând râpi de se cutremura pământul, numai să se ridice biserica aia străină și nedorită de tot în afara satului și să le fie astfel lăcaș cât mai aproape țarmurenilor și nu în amestec în locul de baștină, și nedragă le rămase ridicarea zidirii; iar acuma uneltirile lui Costa-Iulian se arătau peste seamă de obraznice și peste puțința lor de-a răbda. Găsiră, deci, cu toții adevărate veștile despre puținătatea icoanelor în acea biserică zugrăvită ca o prigonire a duhului sfânt și-a legii dintr-acolo, mai ales că Hâncu Cristin Angheloni, orășean ce-l primise în ucenicie pe cel izgonit, era el însuși prigonitor de duh, fiindcă avea nesăbuitul meșteșug, nărav chezășuit satanei ca stricător de lege, de a zugrăvi asemănări și chipuri de sfinți moarte și turtite, strivite ca de îngheț îndărătul unor geamuri, și vindea icoane de astea prin sate, pe la mănăstiri când era hramul, ba încă și-n târguri avea neobrăzarea să caute câștig dintr-asta. “Și-acum să-l primim noi, adus de blestematul ăla de pilar de marve și vânzător de neam - zicea moș Pătru Guga, pitropul parohiei ortodoxe din Sămăctar - să rostuiască el icoane de-alea prin biserica lui Administratu ca și când ai pune blide pe pereți în tindă?”

E drept că, dacă uneltirea lui Costa-Iulian li se părea ruptă din talpa iadului și bine nu-l vedeau sămăctărenii nici pe afurisitul ăla de zugrav, nu știau ei de ce, dar începură a prinde ciudă și pe Avram, care parcă se lepădase de sine, ori se prostise rău de tot de primise să vină și să-l ajute pe meșter să împodobească biserica uzurpării prin care tutorele uneltise și-l jefuise înstrăinându-l. Doar țarmurenii se arătau

înduioșați de orfanul bătut de soartă, iar Aurora de multe ori zicea “Lăsați-l, sărmanul, cine știe ce-o fi în cugetul și-n sufletul lui.”

Peste închipuirea și îngăduința tuturor și-a legii era cum din stâlpii cei ce despărteau pronaosul de navă și din pilaștrii cei de-a dreapta și de-a stânga altarului, ca și din trupul scării încolăcite ce suie la amvon, maistorul Cristin scotea prin joasă-cioplire fețe livide de sfinți de neînchipuit, abia desprinse din chinurile martiriului și din carnea palidă a lemnului de tei uscat, în schimbul căruia ani și ani nu vor mai înflori tei pe drumul de la cimitir la gara Sămăctarului. Mai grozav fu pentru sămăctăreni când aflară că toate acele chipuri, pe care la început ei numai pe ascuns se furișau să le vadă, erau iscate nu de maistor, ci de învățăcel; iar ivirea o făcea din daltă, după niște linii de neînțelese scrise cu plaivaz pe albimea netezită a lemnului celui demult mort; dar și semnele alea, aveau să afle sămăctărenii, tot ucenicul, ce, mai aflară ei, acum era calfă, le făcea, spune-se, de azi pentru mâine-zi, după apusul soarelui, când lumina se-ngână cu întunericul, ca acele chipuri să fie, cică, mai mult ori mai întâi simțire decât văzute, și să treacă astfel peste noapte” de parcă le-ar lovi întunericul”, cum ar fi cuvântat chiar părintele Moise Crișciu poposind asupra acelei poronci din Decalog, unde se grăiește protivnic cioplierii de chipuri și de asemănări celor cerești ori celor pământene de mâna uneltitoare a fiilor Fiului omului închipuite.

“Dar ce făcea atunci maistorul Cristin, care avea chiar titlușul de staroste în breasla pictorilor din Logosiu, luându-l de ucenic pe Avram”, se întrebau sămăctărenii. La început crezură ei că hapsânul ăla de Costa-Iulian îl dete la o așa învățătură ca să fie cât mai departe și, dac-o izbuti s-o deprindă, mereu pribeag. Când colo, iată că meșterul îl învață o noimă ascunsă. “Ori, ba, ziceau îndoindu-se cum le era firea, sămăctărenii: în cugetul pruncului trebuie să se fi sălășuit răzvrătirea, poate din urma păcatului părintesc și din blestemul asupra neamului, cine știe.” Și într-un fel erau gata a zice sămăctărenii, ori măcar unii dintre dânșii, bine c-așa a fost să fie: mai degrabă o biserică pe jumătate străină și, cu ea, dezbinarea țărmenilor dinspre noi decât să fi fost casa și firea oarfânului ca blestem rămase printre noi și între ale noastre.”

Câtă vreme durase împodobirea bisericii, în toată toamna aceea, sămăctărenii nu-și pângăriră sufletul a zice că bună faptă a făptuit Costa-Iulian uzurpându-l pe cel orfan; mai pe urmă ziseră cât ziseră că n-ar fi fost de trebuință un răzvrătit în sânul lor, iar apoi pricepură că bietul Avram era un alt fel de cioplitor decât meșterul său învățător. Că meșterul, numai, arăta în afară dând în vileag cât de mare-i deosebirea între ctitoria a nouă și vechiul locaș al sămăctărenilor.

Hâncu Cristin Angheloni istfeli și el chipuri, dar alte chipuri, li le aciuiase ca un brâu sub streășina bisericii de jur împrejur îmbrobodind zidirea și, deci, necăutând la cinstea altarului, nici la căpătâiul dinspre răsărit, ci repetind aceleași arătări înfricoșătoare dăltuite în piatră ori turnate-n țement, și erau acele chipuri îngheboșate rostogolind în ghiare îmbârligate globuri de scârnă în locul soarelui de pe cer, bestii cu ochi în piept și bărbi pe pântec, trupuri înviate din morți, hrânind viermii și putreziciunea și având broaște în loc de limbi și prin urechi le ieșeau trupuri închircite și schiloade de prunci și alte trupuri mâncate de ciură și de lepră și de păcat, ce stau asupra lumii gata oricând să vină, fâgăduite de sub streășina bisericii, același chip se năștea în toate, în orice moment, parcă s-ar fi repetat și-n tine, privitorule, și chipul ăla hohotește întruna în ziua de azi, te face să uiți iadul, iadul ți se pare o răsplată blândă, ceva ce nu vine decât după sfârșitul copiilor mei, la sfârșitul sămânței mele, pe când hohotirea asta se poate rostogoli prăvălindu-se în mine ca un bulgăr de scârnă puțind încălzit de duhul lui Satan primăvară de primăvară sub streășina ultimei case, așa își zicea Iorgu Culă presimțind parcă nenorocirea când sămânța lui se va înjumătăți, o parte irosindu-se sub globul de scârnă al Nefărtatului prin mână de frate. “Și iată, oameni buni, milostiviți-vă de sufletul celui ucis ca și de chinurile ucigașului, de mama care a pierdut trupul fiului ca și de pribeagul ce n-are casă și nu-și află sălaș.”

Așa le fu dat sămăctărenilor și țarmurenilor deopotrivă să-l audă pe părintele Moise Crișciu, chemat și el, mai mult de sămăctăreni decât de familia lui Culă, grăind în soborul preoțesc adus să facă maslu de împăcare și despăcăuire după moartea năprasnică a lui Florian, când trebuiră să-l îngroape fără a-l putea trece, tocmai de

năprăznicia acelei morți, prin sânul niciuneia dintre cele două biserici ale Sămăctarului.

6. În vremea primei toamne de ședere a meșterului și a lui Avram Proicator în Sămăctar pentru împodobirea bisericii nou ridicată, cam pe când ajunseră la ivirea primelor dintre năprasnicele arătări, ce, limpede pentru oricine era că nu puteau primi ceresul har, nesocotită fiind porunca neciopirii și fără a mai pune în cumpănă și nemernicia brâului ce prinse a răsări sub streășină, cei doi se aciuară destul de bine în odaia mare și cea nouă pe care Iorgu tocmai o terminase la sfârșitul verii. Florian, care era cu vreo câțiva ani mai nevârstnic decât Dorian, mergea în al doilea an de slujbă la fabrica de cherestea, măcar că nu împlinise încă șaptesprezece ani.

Tânăr cum era, își dobândi încă de pe atunci o faimă, e drept cam în necinste și cam neroadă, însă faimă era, și aici sămăctărenii și țărmenii totuna se potriveau astfel socotind-o. Iorgu Culă îl bătu pe vreo două rânduri în văzul lumii, o dată în birt la Brescin și altă dată la horă, chiar în marginea jocului trăgându-l; și-l bătu de fiecare dată de înspăimântă lumea făcându-li-se oamenilor lehamite de băătură la birt, de unii vomară pragul, și spărgând jocul la rugă cu a doua bătaie, când îl scoase de păr silindu-l ca pe o marvă la tăiere și vărsând sânge; dar cică astea n-ar fi fost decât glumă față de cum avea nărav Culă să-l bată acasă. Însă despre asta sătenii, nici măcar țărmenii n-aveau să afle decât mai târziu, scuipându-și în sân a groază, după ce Florian nu mai era, iar maică-sa, Aurora, nu putea ori nu mai izbutea să-și țină tănuțită jalea și durerea, bocind suferințele dinainte ale fiului mort.

Așa aveau să-și amintească sămăctărenii că verile, la Râu, când se dezbrăca Florian să se scalde avea trupul plin de semne de răni ce nu se vindecau toate deodată, poate erau adunate în mai mulți ani, ca și când cineva l-ar fi târât pe sub o grapă, “că pe subt grapă l-a și târât, subt grapa de măcăcini, dezgolit și fără țoale pe el, de i-a sfârtecat pielea prin ghimpi”, bocea Aurora zicând că nu-i mai pasă de va avea s-o omoare Iorgu și pe ea, că dac-au avut de gând să ucidă pe cineva, după cum au ucis, apoi ultima dată, de l-a ucis pe Florian, să nu fie ultima dată, s-o omoare și pe ea, și nici aia să nu fie ultima dată,

ultimul s-o sfârșească Iorgu, blestematul de Iorgu, sugrumat cu sârmă ghimpată în mâna călăului Janos de la Peșta, așa să cadă pe capul lui soarele de scârnă lepădat sub streășina bisericii, beregata să-i fie străpunsă de cuie, afurisea sârmana bocind, și celelalte femei din Sămăctar, luând aminte că-i blestemul unei mame cu mintea rătăcită, din jalea ei învățară suferința chiar așa cum îi curgea din suflet; dar Iorgu anunță solgăbirăul că i-a nebunit nevasta și o duseră, atunci, prima și ultima oară, la balamuc.

Florian, despre care se știe că fusese cam nerod, spunea de multe ori, la o vârstă când s-ar fi convenit să tacă despre astea, ba pe la birt, ba la vreun priveghi și chiar la clăci, când se furișa și băga groaza în fete strecurând, pe întuneric, câte un șarpe cu dintele smuls și secăuit de venin printre fuioare și caiere, ba aruncând vreo broască ori șopârlă printre pănușii de porumb ori printre păstăile de fasole ce se dejghijeau seara la clacă. Se apropia de fiecare dată nebăgat în seamă până la picioarele fetelor și, după ce făcea vreo ispravă de-astea, până a se lăsa izgonit de ceata celorlalți feciori, Florian mai scotea de pe te miri unde o năpârcă surată de-acelea, ori, cădelnițând cu vreo pisică moartă prinsă la curea, ori chiar ascunsă-n turul pantalonilor; zicea “măi, că atâta ce-mi place mie muierea altuia, mai ca o fată neîncepută, de nu m-oi însura niciodată ca să n-o am pe-a mea, dar nici nu m-oi lăsa până nu le-oi face felul la toate, măi, și la ale voastre și la ale fraților și fiilor voștri, să le gat și să le iau iar la rând pe toate - amenința el să arunce mortăciunea ori năpârca ce-o avea în mână între fetele și nevestele tinere îngrămădite de spaimă, dar îngăimând, încântate, murmur fără noimă - v-oi băga mâța moartă-n casă, măritați-vă voi numai și-am să le arăt eu lor, mocofanilor, aici arăta disprețuitor făcând semn nerușinat de la cotul mâinii către feciori, care acuma spumegau, dar nu le venea în minte ce să facă, v-oi arăta eu, mă, se întorcea către fete, belirea mielului la primăvară!”

Feciorii l-au bătut rău de tot în vreo câteva rânduri pândindu-l și trăgându-i sacul pe cap, iar taică-său, Iorgu, numai o dată s-a dus să-l vadă în spital la Logosiu, și atunci i-ar fi spus, cică, scuiându-l în obraz ca pe-o lepădătură, să nu-l mai vadă în ochi când s-o însănătoși, mai bine să moară, c-o să-l pună iar sub grapă, târâș-grăpiș are să-l

poarte peste traversele și pietrele căii ferate de s-o mai lăsa vreodată bătut de careva.

- "Să-i omori, să nu stai pe gânduri, la varmeghe să-ți putrezească oasele, acolo să vin după tine, iar nu la ișpital!" ar fi zis tunând atunci Iorgu, cu privire atât de cruntă, că doctorii crezură c-o turbat și-or să-i plesnească bulbii ochilor de furia ce-l cuprinse.

- "Măi, tu n-ai să mori de moarte bună, bătu-te-ar Dumnezeu să te bată cu mila lui!", zise într-un rînd, mînios și rugător, silindu-se a râde totodată Neamu Tie, când Florian îl opri cu carul plin de snopi, la vremea trăsirii, taman în mijlocul podului de peste Râu. Podul cel vechi, din lemn de gârniță, era destul de înalt, câte trei trunchiuri zdravene înădiseră cu mare meșteșug podarii ridicându-l pe picioare din fundul albiei prin apă și deasupra, până sus, la grinzile cu palânci de-a curmezișul, ba mai era de adăugat și mânerul podului, tot din grinzi, nalt ca de o jumătate de stat de om; dar dracul ăla de fecioran al lui Iorgu avea el plăcerea asta, "stăi, moșule, lua-te-ar cin' nu te are, să mă sui în creasta carului, că am poftă să m-arunc în apă cu capu-n jos!". "Mă, du-te tu la dracu, nepoate, zicea omul, moș-nemoș, cum o fi fost, Neamu Tie ori Văru Goangă, și lasă-mă că n-am vreme de prostiile tale!". "Fă ce-ți spun, că iacă-ți dau foc pe moment la car!" îl îndemna el pe cel nesupus, aprinzând ca din aer un băț de chibrit și ținându-l în fața gurii deschise ca pe un fruct primejdios. "Îl înghit ori îi dau drumul în snopi, hai, mai zi ceva numai!". Omul oprea, ce să se pună cu nebunul, că ar fi fost în stare să-i aprindă grâul, și după ce stingea chibritul în gură aruncându-l peste cap în apă, mai cu seamă prindea a chiui, ca și când ar fi vrut să sperie caii din ham ori vita din jug, și, prefăcându-se că nu se poate ține în cumpănă, se întindea de pe dunga podului, urlând întruna, ca apucat, să prindă vârful țepeii, ori codorișca biciului întinsă de mîna omului din car, ca să se cațere. Iar după ce se urca, răcnind mai departe și hăulind ca la nuntă de vuia lunca până departe, mult peste vadul muierilor, se apuca de închipuia cu trupul, cu mâinile, cu picioarele și cu capul mari măscări și gesturi porcoase, trântindu-se peste vreun snop luat în brațe, cu burta în jos apoi pe spate gâfâind și crăcănându-și picioarele în sus, ca să le îndoiască pătimaș, pasămite muierește din genunchi și după ce se înflăcăra de tot, ca dat de rele-n toiul zilei; iar fetele și femeile ce se-

ntâmplau în vad la spălat îl priveau cu sufletul la gură fără voia lor, uitând, parcă rușinate, lucrul, și atunci el, cu un chiot ce parcă spârgea bolta și îndepărta sălciile care îndeseau pe an ce trecea crângul din luncă tivind răcoros malurile, se arunca, și corpul întreg lua pe dată forma neașteptată, și prin asta nefirească, a unui crucifix, înălțându-se viu și luminos deasupra spicelor, apoi înturnându-se cu căpătâiul spre pământ se făcea tot mai țeapăn înnegrindu-se pe măsură ce lutul de sub pânza înșelătoare a apei îl trăgea.

Lungi momente bufuiturile maiurilor întârziu să mai cadă pe rufele de spălat ale nevestelor și fetelor din vad; o liniște se întindea atunci pe sub adierea, și ea încetinită și temătoare a vântului prin crângul luncii și de-a lungul șiragului de plopi înalți ce străjuiau malul, în piept și printre ramuri li se strecura tuturora un fior, același, neînțeles și dorit cum femeile nu știau a mai fi dorit altceva pe lume, de parcă sâni li s-ar fi dezgolit pe-nserare și-n vis sub puterea liniștii și a vrăjii și-a așteptării fiecăreia, ce nu mai putea fi nici tăinuită, nici tăgăduită; și liniștea aceea se întindea ca o potolire fără seamăn peste curgerea apei și peste sufletele lor în pacea ca de miez de noapte de după căderea lui în chipul răsturnat al crucii.

Și deodată, rupând vraja asta, răsărea căpățâna urlătoare a lui Florian, parcă bătându-și joc el însuși, cu bună știință, de minunea ce numai el o putuse înfăptui și de a cărei pierdere aveau să se plângă în sinea lor, de fiecare dată când aveau să-și aducă aminte, fetele și apoi femeile, până la bătrânețe.

7. Ceva tot avu să se adeverească din prorocirile lui Bagiul Nicolae, zis mai apoi Poverconi, în batjocură, iar nu Proorocul Ilie, cum socotea el că i-ar fi fost mai nimerit să i se zică; nu doar c-ar fi venit, tocmai precum proorocise, războiul, ba încă mai rău, afară de cătanele cele de rând, flăcăi luați la vârstă și soroc în slujbă la mpăratul, mai fură chemați sub arme, în așteptarea războiului fără-ndoială, toți bărbații apți, adică cei întregi și în vârtute, de la douăzeci și trei până la treizeci și opt de ani, cam deodată, pe urmă și alții vin la rând, ridică Bagiul Nicolae arătătorul prevestind amenințător; și, cu-

adevărat, se zise mai apoi, lățindu-se zvonul despre noi chemări subt arme, în alte rânduri de-aci nainte, plecară mulți, de aveau să rărească și să-mpuțineze de tot bărbățimea satelor.

- “Până n-o fi să sufle vântu’ a gol pe sub poalele voastre, zicea încrâncenat Nicolae Poverconi, tot mai bunduz acum de băătură, să știți că nu s-a făptuit până la cap proorocirea mea ! - neam de bărbat în puțință va să nu mai rămână prin casele voastre și nici prin ascunzișurile preacurviei”; iar lumea îl blestema, căznindu-se a nu pune preț pe vorbele lui; însă bărbații erau mai departe chemați, luați și ținuți în așteptarea războiului, care trebuie să fie Războiul cel Mare, și în ăst chip, cu atât mai mult, se vede că se apropie împlinirea prevestirii bețivanului; deci acum femeile și satul începură a-l urî pe Bagiu Nicolae cu altă ură, nouă, dimpreună cu milă înfricoșată.

Era în sufletele lor și în nepacea trupească a femeilor tot mai multă vâlvoare și ispită, și-atunci se-ntâmplă, în joia Ispasului, la rugă la Sustrea, de jocul se sparse în momentele când cele două plesnituri seci de revolver cu fum alb și scurt și cu lungi plete nevăzute și rău mirositoare a pucioasă și-a noapte cu lună morție înfipseră gheața în inima lui Brescin, și rămase Brescinoane văduvă, plecată la gostie cu cocia galbenă, cu Brescin și cu caii mândru încocorați și-mpănați, și se-ntorcea acuma văduvă jalnică, cu o măhramă neagră, de milă și demprumut, nici nu știa de la cine-i, acoperindu-i umerii și capul despletit, descoperit în jale de conciul de argint, cu pletele învălmășite, cu chipul răvășit și-ntunecat, cu Brescin mort în cocie, caii tropotind nesigur pe piatra sfărâmată cât ouăle de găscă, de curând adusă de sustreni din Dealul Gutmanului, tocmai ca să-și grijească drumul dinspre Sămăctar și anu’ ăsta ca-n fiecare început de vară, de venirea Ispasului; și pe șitul cociei galbene stătea acu la-ntoarcere chiar Nicolae Poverconi și-n urechi i se tot năpusteau dinlăuntru sunându-i viersurile alea de i le cânta totdeauna, cu “hai, Mărie, în cocie, să te duc la cununie”; simțea el că versurile își potrivesc înțelesul pe care doar el li-l prinse în proorocire, dar parcă nu îndrăzneă, poate chiar de-aia, să le mormăie, și totuși le mormăia cu glas stins și fără voia lui, ca pe-o împlinire a sorții, ca și când ar fi prohodit, ca și când ar fi râgâit întruna damfurile amestecate din stomacul lui pururi umplut de băătură și din gozurile strașnicei lui

puteri prevestitoare a moarte și a foc și a plumb; și iar și iar, “hai, Mărie, în cocie”. Brescinoane plângea fără suspine, neted, era o muștrare de cuget, parcă duhnitoare tot plânsul ăla al ei, fiindcă sustreanul de slobozise plumbii în pieptul lui Brescin, Poniță Ceacul, însemnat din naștere cu un ochi care căta cătră făină, îi luase sama și se ținuse mai anțărț de ea, o pețiră pe-ascuns și tot pe-ascuns îi întâmpină ea pofta și-ncercarea sustreanului; și cu adevărat simți trupul ei de fecioară dorită și cam trecută, de fată înstărită și singură la părinți, rămasă nemăritată tocmai fiindcă o țineau ai ei la preț, îl simți pe Poniță Chioru, că așa îl batjocoreau din pricina ochiului, așa cum era și cum avea el faima, și se simți a lui, dar la scurtă vreme dup-asta se mărită Mărie cu Brescin, ce era aproape un neputincios; însă el tăcu și înghiți amarul nefeciorelniciei pe care o găsi în patul întâiei ei nopți de după nuntă, dar mai că o presimțise din graba și ușurătatea nunții; doar atâta-i zise Brescin: “am să te omor de te-oi mai prinde cu Ceacul”. Iar Mărie își luă de-atunci numele de Brescinoane ca și când și-ar fi luat un nou trup; trupul ăsta se-îngrășa, parcă nu era al ei, nu rodea, era sterp, grăsimea cică începuse a-i îngălbeni sângele; acuma Nicolae Poverconi ducea în cocia galbenă trupul mort al lui Brescin și trupul străin al Brescinoanei și cânta din sinea lui cântarea care de fapt grăia după înțelesul că el, bețivul cel pătimaș, ar fi dorit și dorește și-acuma trupul cel de dinainte al Mariei, iar din toate astea nu-i mai rămăseseră decât vorbele năuce și nedeslușite în grai ale viersului.

Pe Poniță Ceacul zis Chioru îl puse numaidecât miujărmeșterul Gregor Kutina în lanțuri și doar atâta avu a-l întreba scoțându-l din lumea învălmășită de după spargerea jocului: “De ce ai omorât tu omu? O să pare rău de laptele la mama care născut pe tine”. Lui Poniță oricum nu-i mai păsa, pentru că zadarnic nădăjduise ca Maria să-l lase pe Brescin și să se-ntoarcă, urătoacă la chip, însă fără seamăn la trup cum fusese la-nceput, ori fie și lăbărțată ca acu, la ascunzișul și-ntâia pețire, numai să vină; ea nu se mai întoarse, Brescin parcă-i făcuse un alt trup, care avea să se mulțumească pentru totdeauna, în lipsa plăcerii arzătoare, doar cu puținătatea gălbioasă a unui sânge neputincios; și asta încă nu l-ar fi împins să înfigă cei doi plumbi în inima lui Brescin, dacă nu ar fi fost să se-ntâmpile că chiar în ajunul Ispasului să-i aducă birăul ordinul de chemare la oaste la-mpăratul,

lui, adică tocmai Chiorului, spulberându-i așteptarea și orice nădejde. Și era atât de sigur până într-acelel Ajun c-o să scape, că n-aveau ce să-i facă, nefiind volnic la un ochi, că și la cătănia a de rând, când l-au fost luat la vârsta cerută, nu-i deteră pușcă pe mână, ci-l puseră săngrijească de cai - cică-l făcură porcar cum era Orbu-țiganu lu Brinda, dar lumea pesemne că-i potrivi batjocura apăsând pe asemănarea nevolniciei - însă atunci nici că se vestise războiul. Așa că, acu fiind și la vreme de război, nu se putea să nu fie la mijlocul chemării uneltirea cuiiva, și a cui altcuiva putea fi dacă nu a lui Brescin, care bucuros i-ar fi îndemnat pe domnii de la oraș să-l pună pe tabelă pe Poniță chiar în locul său, ca să-i facă astfel, pe ascuns, de petrecanie.

O lungă ploaie de tristețe se abătu asupra Sămăctarului pe urma acelei cocii galbene mânate de Nicolae Poverconi, o ploaie sleită, rece, lipsită de tunetele de foc ale Proorocului Ilie, dar asta nu fu semnul dorit cum că puterea prevestirilor lui Poverconi s-ar fi secătuit, ci ploaia fu vestită doar în tropotul somnoros și nesigur al cailor pe pietroaiele cele noi și neașezate deplin în carnea drumului, abia zvârlite din Dealul Gutmanului și, dacă fu și un fulger, apoi el fu singurul și peste samă de dureros, fiindcă se petrecu doar sub scăfârlia întunecoasă ca bolta noaptea mocnind a furtună a lui Bagiu Nicolae, atunci seara trist, spre asfințit, când se întorcea cu Mărie în cocie tocmai de la cununie. “Caii, știți voi, murgi cum erau, povestește și-acum Nicolae Poverconi, parcă dracul ori poate amurgul învelindu-i, îi împuțina, și plânsul nu se mai auzea, ori nu-l mai luam eu aminte și tropotitul ăla pe pietre ca și când scăpătase, o luă binișor și tiptil înaintea cailor, iar caii ăi falnici ai lui Brescin, acu, când Brescin era mort în cocie, parcă rămaseră fără snagă, mai rău ca mârtoagele lui Gârboane după ce-or ros în sărăcie numai șovar și pipirig cât o fost iarna de lungă; că nu copitele le răsuna pe piatră, ci tremurul picioarelor, carnea le tremura și oasele-n găvanele încheieturilor și-n zgârciuri, cu un zbârnâit ca bătuți de musca-rea; și începui și io să tremur, și zbârnâitul ăla ce le ieșea de peste tot prin piele parcă mi s-ar fi băgat în creier și-atunci dintr-asta cică s-ar fi desprins afurisitul ăla de cheag de sânge, eu am auzit o huruitură, și iacătă-l cum plutește de colo până colo pe creierii mei, ca o bucată de lut lunecat pe smârcul

din mlaștină, precum bine mi-o deschilinit umbletul doctorul Stitz c-ar fi vorba în capul meu”.

Așa sporovăia de multe ori de unu singur Nicolae Poverconi la birtul lui Kana, că la birtul lui Brescin nu mai avea să se ducă după drumul ăla din ziua de Ispas; iar cu vremea birtu s-o și nimicit, risipindu-se ca toată averea mai apoi. “Să știi, onorate judecător, zicea Nicolae Poverconi holbându-se, cu ochii cât cepele ieșiți de sub fruntea unde mlaștina i se smârcăia fără-ncetare, uitându-se înfuriat către tăblia mesei acoperite cu pânză de in împupistrată din birtul lui Kana și răs-picând cuvintele, de parc-ar fi privit din cer, în goana cociei Proorocului Ilie, la un minuscul tribunal înțârcat în fundul țoiului murdar și scurs, unde un judecător, căruia i se adresa cu glas de tunet dar cu politețea condamnatului la moarte sigură, ar fi luat aminte la puterea strivitoare și la lumina adevărilor ce acuma îi curgeau băloase și lunguiete din colțurile gurii încordate în jos; ia aminte, îl amenința aprig Bagiu Nicolae pe cel nevăzut, că bucata aia mlaștinoasă de cheag pe care bine-a văzut-o doctorul Stitz uitându-mi-se-n cap prin fundul ochilor, tot din sângele meu, dar fără greșeala mea și fără voia ta, s-a făcut atunci când mi-a căzut bufnița aia ouătoare pe cap. Vezi, asta trebuie să cauți, domnule judecător, pe unde și-a mai pus și pe unde va să-și mai pună dânsa ouăle și-n bătătura cui, ori sub poarta cui zace ea ca o cloță și-și clocește ouă și-o să scoată pui din puii ei câtu-i lumea și pământul!”

“Și într-adevăr bărbații se împuținau mai departe, cică ar fi și început războiul prin unele părți; după noile proorociri ale lui Nicolae Poverconi, bufnița cic-ar fi clocit câte-un ou în fiecare bătătură și mai ales sub patul unde omul era plecat la vremea asta de război, și puiul de bufniță curând apoi și-ar fi luat zborul, nevăzut, luând și urma celui plecat. Oricum, tot mai multă adevărire era în vorbele lui, cât or fi rămas ele încă de neînțelese, fiindcă în acel război, mai spre sfârșit, avea să-l aducă vremea și vârsta și pe Avram Proicator al nostru, cu urma luată din bătătură străină, și tocmai când se presimțea pacea în voința nemărturisită a domnilor, împăraților și căpuiților de țări și de popoare, îi fu dată lui, lui Avram, nenorocirea să descopere cealaltă urmă, urma arsă a câinelui în cărămida acelei case dărâmate din Galiția ori poate din Pomerania, unde singur cuptorul rămase

nevătămat și în picioare; iar după aceea, abia lăsând la locul de adunare fătuța cea găsită, când din senin o schijă de obuz, cenușie și tăcută ca o aripă fâlfâitoare a paserii, îi spintecă pieptul și i se opri atât de aproape de inimă, încât Avram abia de mai avu răgaz să vadă cum moartea umbla ca un drumar cu picioare goale și însângerate așternându-și înaintea pietre clonțoase din Dealul Gutmanului, tăioase, negru-vineții, întâmpinând în ăst chip Pacea; și apoi căzu în somnul cel greu și fără sine.

Până atunci însă, femeile, mai înainte ale țarmurenilor toate și mai apoi și mare parte dintre sămăctărence, împresurate de lipsuri, cerură bunăvoință să fie primite la lucru, la fabrica de cherestea, că altfel, numai din cât rodea pământul, slab lucrat după a lor putere, nu pridideau să țină piept nevoilor.

Cam pe vremea aceea, femeile avură bucuria amară că dintre puținii bărbați în vârtute, care mai rămaseră în sat neduși la război, doar puțin și arareori căutau a le cerceta mai cu îndrăzneală și aproape în văzul lumii, dar parcă Satana făcu și rându-i în așa chip, de le tulbura mocofanilor firea și deteră mai toți în patima băuturii, de nu se mai putea nimic nădăjdui și face nici cu dânșii.

8. Așa se nimeri s-apuce pe calea dracului și Donese Giurcheș, zis Vericu Nesa, fecior cum nu era altul de vrednic în Sămăctar. Învăță el mai gata până la capăt meseria de covaci, oricum știa s-o facă de-a-ntregul și de-a rândul, încât încăpu, tocmai pentru priceperea și vrednicia lui, în slujbă la calea ferată; numai că era cam molâu, asta se văzu mai pe urmă că nu-i doar tăcut și sfios, ci cam slab de natură, dar era plăcut la vedere, dorit și căutat, câtă vreme fetele nu prinseră de veste despre cele, că la obraz era curat în toată tinerețea lui, blând și senin. Numai că, pe măsură ce prezicerile cele negre și sfada lui Bagiu Nicolae cu judecătorul cel înțărcat în fundul țoiului se cam adevereau, Vericu Nesa începu să se tragă la față, pielea i se făcea pământie în jurul ochilor, nasul i se încovoia, buzele vineții de parcă l-ar fi supt lipitorile ori ar fi pierdut sânge în vise urâte; e drept că nu slăbea la trup, dar oricine-l vedea pricepea că nu-i a bine cu Vericu, ca și când ar fi fost bântuit. Apoi, iaca, într-o zi cică s-ar fi ispovedit el Babei Tia

cum că lui i-i tare frică de război și că ar fi auzit el - nu putea, nu știa, ori nu vroia să spună de unde și de la cine - că dacă ai lui i-ar cumpăra o pereche de cai buni și o cocie cât de nouă, fiind el și meseriaș, s-ar putea să-l primească voluntar în oaste la-mpăratul și să-l pună să cărașească te miri ce, de ici până colo, prin locuri știute, la Logosiu, la Căvăranu-Sebeșului, ori poate chiar mai aproape, ca și cum ar fi încă pe vremea târgurilor, și să nu-l trimeată pe frunt dac-o fi să-nceapă războiul, că pe frunt de-o ajunge, pe el, pe Vericu Nesa, are să-l nimerească plumbu în prima seară, nu ziua, nu, ci la venirea întunericului; și el n-are să poată răbda s-aștepte cât o fi ziua aia de lungă știind că seara va muri, și-atunci musai o să fie să se ascundă, să-și piardă urma și să se spânzure încă la lumina zilei și din voia lui, după cum făcuse și bietul Tobolea în duminica aia însorită, la vremea prânzului, când le dădu de știre tuturor că se suie-n pod să-și facă sama. Apoi ei nu-l crezură, dracu să te creadă, ameițitule, încai îl știau, precum și era, săracu, o țără cam nărod, povestește Baba Tia, și-l așteptau cu prânzul, zicându-și c-o să-i treacă toana asta, iar el nu vine și nu vine, nu s-arată de pe niciunde; și când să iasă soră-sa, Anica, în ogradă să se uite dacă n-o fi pe undeva la-ndemână, ascuns așa ciric-îmbuc, numai ce vede ce vede și zlemenește, nu mai poate zice decât mama mea, mamă, mama mea, mamă; și iese și mumă-sa auzind-o și se miră și ea ca de minunea minunilor, de rămase fără grai; și iese și ălbătrân, Ștaier, și le vede cum stau tîmpe și se uită zăbunite la acoperișul casei, și dă să le culeagă uimirea și să le-nchidă gurile căscate și să le-ntoarcă ochii de la acoperiș, că acoperișu-i cum nu mai văzuse nimeni niciodată, un acoperiș zbârlit drăcește ca un arici, țigle fără număr erau ridicate pe câte-un ciocălău, altele erau trase, ca și când Satana în chip de șopârlă roșie ar fi năpârlit, spurcată, ori s-ar fi zborșit din toți solzii; și, fără să se dezmeticească, se năpustiră cu toții strigând care cum, pe scară-n pod; iar Toboliță era vână în ștreang, și-n pod era mai multă lumină decât în casă la prânz în duminica aia, ca în biserică; prăpăditul, făgăduit lui Satana din momentul când își puse-n cuget să-și ia zilele, iaca se vede că vru să cerce, când Necuratu îl ceru la legământ, să scape, Toboliță deschizând cale luminii, dar nu mai fu leac, și-n acoperiș se-ntrupă chipul lui Ucigă-l Crucea, izbânditorul, zicea, zicea cu înțelepția ei talmăcitoare, Baba Tia

lămurindu-i pe ai lui Vericu Nesa să cumpere perechea de cai și poate chiar cocia făloasă a lui Brescin, talmăcind iarăși c-ar fi nimerit să facă asta, că dac-a fost s-aducă un mort acasă, apoi caii și cocia galbenă i-ar veni lu Vericu Nesa ca un Nume-de-Lepădat și sub cortela asta va să-l ocolească moartea și-o să-și izbăvească și cugetul de ispitirea legământului temerii prin Satan, așa că pot să-l sloboadă volintir.

“Măi, și dac-o fi să nu vină plumbu, atunci pe-nserat, și n-o să mori după prima zi, precum crezi?!”, îl cercă tată-său, uica Vichentă Giurcheș, zis a lu Scăpină, pe Vericu Nesa, nu de alta, numai să-l vadă ce-avea să zică și dacă se putea îndoi de ceea ce se puse ca legământ pe cugetul lui; asta măcar că, după sfatul Babei Tia să-i cumpere cai, cocie și să-l lase volintir, treaba era gata chibzuită în mintea și-n casa lu uica Vichentă. “Dacă n-o veni plumbu, atunci gândesc c-o să mor când oi sui Dealul Deliblatei, ca Vericu George Ribariu, popa răgămentului de la bețarcu grăniceresc. Dar nu se poate să nu mor în prima sară, știu eu bine, de-oi ajunge pe frunt și cumva n-oi izbuti să-mi fac sama din ștreang peste zi. Barămi nici cu cocia aia, de mi-ai cumpăra-o, nu-i de-a-ntregul rost a scăpa, cine știe”, încheie trist și cu voce stinsă Donese Giurcheș având tăria să se uite blând și senin în obrazul tatălui său, ca și când, trebuind să purceadă în linia întâi a frontului, se despărțea de un străin.

Așa se și întâmplă că Vericu Giurcheș, cu mândrețe de cai și cocia galbenă, se înfățișă ca la paradă la reghimentul din Căvăranu de Sebeș, și prima dată socotiră a-l da la transporturi, adică la cărăușie pe lângă o companie de rezervă a spatelui, mai ales că el se ceru de bună voie a veni; dar când trecu în inspecție un domn cătănesc de cei mari, amăsărându-l pe Vericu Nesa și așteptându-l de semeț și tânăr la trup, măcar că-n Sămăctar toată lumea-l știa de mălăieț, îl rostui acel domn în dărdora cavaleriei, armată făloasă, ceea ce pricepu cu mintea lui cea înceată Donese, că-l trimite la călărie iar nu la cărăușie și, deci, domnul ăla cătănesc îl sortise frontului, iar nu companiei dindărăt, care nici nu se adunase încă. “Ori cu cal, ori fără, se vede că tot prima sară a frontului mă trage”, își zise în sine sa Vericu Nesa în acel moment, simțindu-se ca un prun din grădina lu Tata Icu, “așa m-am simțit, zău, ca un prun”, amenințat de Ajun cu toporul, fiindcă domnul ăla,

vorbind pe nemțește, îi era lui de neînțeles, și, abia după ce-i întraduseră pe ungurește spusa, pricepu Vericu Nesa că războiul încă nu începuse, dar că, în așteptarea începerii lui negreșite, trebuie să se instruiască a călări pe unul dintre caii împărățești, iar cei doi și cocia galbenă, după ce-o fărâșău-o verde-căcăniu, să treacă drept în stăpânirea regimentului. Vericu Donese, cum avea să povestească mai dup-aia, când va fi scăpat și de front și de război, dar nu și de afurisitu ăla de harmăsar împărătesc, zice că se gândi că a dracului socoteală făcu domnu ăla - pe doi cai buni și pe-o cocie nouă, cu hamuri și cu tot ce trebuie țoc-poc, de al pături și zăbale până la zbičiu de geambaș, pe toate astea la un loc, capătă în schimb cine știe ce nărăvaș, care tot al împăratului rămâne, că, sfânt era, ce-i al Kaizărului, apoi al Kaizărului rămâne, pe vecie, și nimănu nu i se poate da. “Văzând io că-i șpilăria dracului”, zice Vericu Giurcheș printre încotele de răs ale celor care-l ascultă, peste ani, nu că l-ar crede ori ca să pună vreun preț pe vorbele lui, ci numaidecât să-l ia peste picior, “zi, Vericule” îl îndemnă la popicărie primenind pe sub privirile încrucișate în bătaie de joc rândul de halbe negolite încă de tot cu altele, “ho, că ăsta împlă să mă jecmănească, și numai ce dau io să-i spun să-mi lase caii și cocia, dar n-ajung, n-am ghicit iute vorbele pe ungurește, că domnu ăla întărmină și-și ia ochii de pe mine; și iac-așa m-am zăuitat să-i mai spun că și să primesc io harmigu lumpăratu, nărăvaș cum o fi, că vro gloabă nu se putea să fie, vezi bine, tot d-aicea-i, că io, nu că nu știu să călăresc, dar nici de-nvățat nu pot, că n-am sâmbărluit cu d-astea, și mi-i frică de mor, măcar c-oi fi eu sătean, apoi dară n-am crescut subt foalele calului”. Aici Vericu, tot povestind în anii războiului cel fără el, când se beținăvea din ce în ce mai rău, avea obiceiul să tragă cu ochiul, iar mai apoi să-și smucească o jumătate din obraz, de parc-ar fi scuturat o rufă vineție, boțită după spălare, și colțul stâng al gurii pornea într-un rânjet prin care poate-ar fi vrut s-arate că el, Vericu Donese Giurcheș, era încă de-atunci om de capul lui și că avu curajul și priceperea să-l mintă și să-l înfrunte pe domnul cătănesc, să-și facă taină de ce nu-i a Kaizărului și ce nu trebuie să-i dai aceluia; ba mai mult ar fi fost fericit Vericu dacă toți ar fi înțeles că avu el simțu să-l înjure și să-l schimonosească pe împărat încă înainte de pierderea războiului și de prăbușirea imperiului,

arătându-și și azi, cum și-ar fi arătat și-atuncea, dinții lați pe care acuma, însă, tutunul rozând din gingii, îi mai și lungise.

Așadar, de fapt, doi cai cu hamuri noi și-o căruță d-așișderea fu prețul cu care Vericu Donese Gircheș scăpă de necaz și de frica de moartea din seara primei zile când ar fi fost s-ajungă pe front; harmigul împăratului i-l deteră la schimb, nu c-ar fi fost rău, că gloabă nu era, nici pân-avea să se prăpădească pierind ca în pământ, săracu, dar cică-i trecuse vremea, târmenu, nu mai avea la ce să fie ținut nici pentru iepele răghimentului, nici pentru altceva, ar fi urmat, altfel, să-l jugănească și să-l pună în ham, ori să-l taie pentru piele și să-l dea la porci; dar fiindcă-i rupse harmigea trei coaste și-un picior lui Donese, Donese dintr-asta fu reformat, lăsat la vatră, și veni acasă c-o groapă-n piept, c-un picior mai scurt și cu harmigu reformat și el dăruiat păgubașului invalid; însă cum Vericu, știut era ca fiind o fire cam pe dos, în loc să-l urască pe Hator, că așa cică-l botezase, în mare drag îl ținea: “se vede că Dumnezeu îi dete-n gând să-mi rupă coastele și piciorul atunci la izirțițul de vijgălare, în ochii domnului colonel, că altminteri a doua zi m-ar fi trimis la frunt și mă mânca plumbu în sara zilei ăleia, de n-aș fi izbutit să mă spânzur peste zi.”

Acuma, Hator pe bună dreptate pare că s-ar fi gândit la moartea lui Donese, de putu să-l scape de ea, iar cu vremea harmigu se făcu tot mai potolit între cai, după cum Donese între oameni, și chiar și firea-ntoarsă a stăpânului începu și Hator a arăta să o capete. Donese cam pe atunci trecu la calea ferată, unde avea misia să grijească de linia din zona fabricii, “io am doi stăpâni, ca mielu-ăl blând ce sughe la două mame”, se fălea Vericu nu cu mult înainte de a i se întâmpla nenorocirea, pe când băutura îl încețoșase rău de tot și fără scăpare. Lumea chiar credea că primește două lefuri de poate să bea întruna și să plătească oricât și altora, așa, numai aducându-și aminte de norocul care-l scăpase de moarte, și-și dădea de pomană și lui și lui Hator, și din când în când și neamurilor, chiar și maică-si, pe care n-o știa, că la scurtă vreme după ce l-a fost născut murise lăsându-l orfan; “n-o fi vrut ea să mă lase așa, că altfel nici n-ar merita s-o pomenesc”, filozofa Vericu întunecat, fiindu-i de fapt ciudă că se născuse; iar când întrecea măsura bând și filozofând astfel, atunci se oțăra și se zbârlea ca din senin și o pornea pe ulițele satului, ba încă într-un rând - trăia

tată-su - luă un par ori o rangă, dracu mai știe ce luă el atuncea, și sparse toate ferestrele la uliță pe la casele oamenilor, de la birt până la el acasă, pe unde trecuse; iar acasă își vărsă tot focul și încă zdrelise tot ce se putea sparge; îl căută pe taică-su și pe măștioaie ca să se răfuiască și cu ei și să le crape și lor capetele, așa urla Donese căutându-i și chemându-i; dar negăsindu-i, se năpusti pe Hator și-l pălea de zor cu paru ăla, ori cu ranga, dracu știe, noroc numai că după primele izbituri calul se puse de-a curmezișul ridicându-se în picioarele dindărăt și Donese îl croi peste piept, dar nu-l mai putu lovi bine și parul se rupse, ori ranga aia îi sări din mâini, și-n momentul ăla simți că-i destul și că-i răcorit, că altfel ar fi fost în stare să-l ucidă. Asta fu singura dată când Vericu îl bătu pe Hator rău de tot, soră cu moartea, nu știa de ce, dar poate că așa trebui să fie bătaia aceea; că prin pâcla groasă care-i stăruia în minte și după ce se simți răcorit și după ce se trezi cât de cât, își putu limpezi niște frânturi de gând amintindu-și că parcă îl auzea pe taică-su nechezând pătimaș de sub pielea calului înainte de a-l păli, pe când îl bătea, fornăind că-l plămădisă și-i dete drum în lume să-l crească mai apoi maștera și să-l pândească războiul cu moartea primei seri de front, dar răzgândindu-se, tot el, taică-său, îi dete două potcoave-n piept și-i fărâmasă șoldul; atunci parcă-i veni lui Donese să-l croiască-n țeastă și să-l omoare, dar Hator se ridică ferindu-și capul, și capul lui Donese vuia și iaca nu-l putu păli cum ar fi vrut; iar seara Kutina Gregor trimise doi jandarmi cu pene și-i aduseră la post și pe Vericu și pe uica Vichentă și legându-l pe Donese la belciugele din zidul beciului, dete poruncă jandarmilor să-l dezbrace pe ăl bătrân și să-l bată cu nuiua de gutui ca pe copii, fiindcă nu-și crescuse bine feciorul, vezi că păgubașii ferestrelor sparte se grăbiră de făcură plângere în contra lui Donese; iar după ce-l bătură școlărește, însă rău de tot, pe uica Vichentă, îl așezară pe scaun ca pe un om la locul lui, care merită de-acu respectul învățăturii de minte, dar, ai dracului, ca să-l doară mai dihai arsurile, de parc-ar fi stat numai pe buboaie, și-l luară la poceală pe Vericu, pentru care miujărmeșterul Kutina Gregor probă întreaga-i pricepere de apărător al ordinii slăvitei împărății care tocmai se prăbușea de sub sceptru, bătându-l el însuși cu vâna de bou în chipul cel mai metodic, după ce-l despuiară doi jandarmi, în silă, de toate țoalele de pe dânsul;

și-l luă de la tălpi în sus și când ajunse la momițe - Donese nu leșinase încă dar nici nu urla, gema trântit cum era pe masa scundă de piatră, ca de măcelărie, și se întorcea fără voia lui când pe spate când pe-o coastă, când pe burtă, de parcă într-adins să-i dea cât mai multe locuri de lovit - i le ridică pe vârful corbacei mirându-se rece, dar fără scârbă, de urâtenia bolnavă a acelor părți rușinoase și neisprăvite ale Vericului; apoi îl arse cu o lovitură măiastră, vânându-i partea cea mai dureroasă a trupului, a cărnii și a vieții lui chinuite; atunci Vericu cic-ar fi leșinat și broboane de sânge îi deteră pe nări și pe roșeața vineție a pielii unde-l pâlise, iar uica Vichentă începu a plânge rugând iertare pentru sine și pentru nenorocitul său. Dar Kutina Gregor, cu aceeași metodă, poate chiar ceva mai rău și mai apăsător, continuă să-i zdrobească trupul și nu auzi nimic până nu-și termină isprava, doar atâta că ocoli cu grijă și cu aceeași măiestrie marginile gropii din pieptul lui Donese, ca pe o urmă ce merită toată venerația, ea venind din împlinirea sfintei datorii către-mpăratul; iar peste partea rușinoasă nu-l mai lovi, și zise unui jandarm să aducă o vadră de apă ca uica Vichentă să-l poată deștepta și spăla, iar apoi să-l îmbrace pe Vericu; după ce, treaba gata fiind, le spuse aspru că sunt lăsați slobozi, dar să aibă grijă tatăl la fiu și fiul la tată, de nu vor mai vrea să ajungă iarăși aici unde sunt acuma.

9. Și Donese Giurcheș, bietul Vericu, își stete de cap și tot de moarte năpraznică îi fu dat să moară, ars de viu în ghereta de lemn a paznicului cantaragiu de la poarta fabricii, la capătul rampei. Beat cum era mai totdeauna, trebuie că se culcase pe saltea, ori pe grămada de saci ruptți, cârpe și câlți, pe care tot el îi adunase făcându-și un fel de culcuș. A adormit, pesemne, cu țigara aprinsă, așa i-a fost dat să fie, că arsesse laolaltă cu toată hardugaia într-atât, încât de sub cenușă și din scrum, dintre țiglele sparte de dogoare și prăbușire, abia mai culese ce mai culese doctorul Stitz, luându-și ca ajutoare pe Mule Tibor și pe Șiichi, ei nescârbindu-se și neîngrozindu-se de nimic; și făcură tustrei, din ce-a mai rămas, o momâie fără față, de forma și mărimea unui om, după cum își aminteau să fi fost Vericu la stat, însă chibzuiră să-l lase binișor mai scund și puțin mai supt, cam cât ar fi fost să scadă la trup

arzând, cum se adună carnea la frigare, și-l îmbrăcară pe Vericu Donese Giurcheș de petrecanie, însă în drumul spre mormânt alaiul jalnic ocoli trecerea prin biserică din pricina și ocara morții năpraznice a bietului Vericu.

Pe Florian, Satana nu-l lăsă nici pe el în pace; așa că nu putu răbda prea multe zile de la punerea lui Donese Giurcheș în pământ și se înfățoșă la uica Vichentă zicându-i de la obraz că nu se-așteaptă să i-l dea pe Hator chiar de pomană, dar că vrea să cumpere harmigul rămas de la Vericu și alta nu, că are aproape toți banii strânși, și că încă în vreo două-trei luni, din cât câștigă la fabrică, poate să i-l plătească până la ultimul creițar, măcar de-ar fi să-i ceară pe el cât pe unul bun, “cât nu-i prețuiește pielea !” mai găsi, nesăbuitul, să adauge la tocmeală. Uica Vichentă neîntârziat porni să-l alunge pe obraznic, strigându-i apăsător și trist că nici trei săptămâni nu trecuseră de la nenorocire și, iaca, îi și fu dat să audă așa nerușinate vorbe. “Vinde-mi-l mie, îți spun, ți-l plătesc bine și scapi și de dracu”, nu se lăsă Florian, ținându-se cu și mai multă îndrăzneală: “Am să vin peste vreo două-trei zile, ce mai, vorbă scurtă, poimăine, și-ți aduc și banii toți, îmi bag capu-n împrumut și ți-i aduc, cât știu eu că ți-ar trebui și cât face calu; mai mulți decât nădăjduiești. Ori vrei să ți-l arvunesc de-acu?” zise el căutându-se ca un om în toată firea de bani la chimir. Dar uica Vichentă chiar că rămase cu gura căscată ascultând sminteala fiului cel mic al lui Iorgu, ca și când i-ar fi furat mințile de-a binelea; pe dată însă se dezmetici socotind de neiertat și peste măsură obrăznicia și se porni amenințător și hurducat spre un cotlon al șopronului, unde scormoni grăbit și apucă o coadă scurtă și groasă de cazma, apropiindu-se cu scrâșneli și mușcături din fălci de afurisitul ăla de flăcăiandru al Iorgului. “Să pieri din ograda mea, nerușinatule”, răbufni uica Vichentă, bâlbâindu-se de furie, când văzu că flăcăul nu arată să se sperie, iar apoi omul se opri întunecos la căutătură și-i strigă răspicat: “că-ți rup oasele dacă-ți mai bați joc de mine și de suferința mea!”. Și nu mai știu nici uica Vichentă cât de furios este și cât ar trebui să fie, câtă îndrituire-i dă necuviința împielitului și ce-o să facă în cele din urmă cu Hator și nici măcar cu scurtătura aia din mână, așa că zise iar: “Că mai degrabă l-oi da de pomană la un orbete, ori îl slobod în pădure să-l mănânce lupii!”. “Fie cum zici dumneata,

dar eu îți spun că mai bine-ai face să mi-l vinzi mie pe bani buni, ori de nu să ți-l păzești bine noaptea!” se grozăvi Florian, ca și când ar fi vorbit în el un otova lotru de cai, făcând pași rari îndărăt și lățindu-și obrazul într-un zâmbet care, dincolo de vădita ocară ce-o arunca omului ăluia vârstnic și nenorocit, aducea a prevestirea unei amenințări străine. “Ai să-l vezi pe Vericu-ntr-o noapte curând cum o să-l călărească pe Hator pe ulițele satului, dacă nu cumva l-ai și văzut; că nu poate rămâne multă vreme așa, cal fără călăreț. Ce-o să faci? Ai să le mărturisești oamenilor că vine Donese la harmig, și-au să-l pândească încâinoșați cu furcile de fier să-i verse sângele-ăl negru? N-ai să mai poți scăpa nici dumneata de ei, cât vei trăi!...” cuvântă Florian de la poartă aproape popește, însă batjocura din glas îi pieri în timp ce ieșea, lăsându-l de tot încurcat și cu sudalma-n gâtlej pe uica Vichentă.

Și într-adevăr, în noaptea aia, blestematul de Florian luă pe ascuns un cearșaf de in molâu și se tupilă, când bine înnoptase, între niște tufe de trandafir sălbatic și de scoruș lângă poarta cimitirului, știind c-aveau să iasă din tură mai multe muieri dintre cele pe care nevoile și sărăcia le siliră să ceară slujbă la fabrică în locul bărbaților plecați pe front, morți ori dați dispăruți. Și iacătă că mai degrabă de unsprezece ceasuri, cum veneau ele în grupuri pe cărarea întunecoasă dinspre gară către sat, după ce lăsară în urmă colțul uliței negata a țarmurenilor luând lungul gardului cimitirului, numai ce zăresc vreo câteva o mogâldeață desprinzându-se cenușie din întunericul negru-verzui și stătut. Cele dintâi femei, văzând asta, ori mai degrabă găbuind, căutară să treacă pe drumul carelor părăsind poteca și călcând nesigur cu încheieturile sleite de groază pe bolovăniș și pe bulgări. Altele se luară strâns de braț pe inima drumeagului, încercând să înainteze în dungă și neizbutind, ci poticnindu-se în nădușeală, grămadă ca oile vara sub soarele năucitor, dar sudoarea le era rece, istovită și parcă dintr-o dată rău mirositoare. Acum toate se strânsură laolaltă, unora le era groază să se atingă cu altele; nu puteau nici striga nici merge înainte, dar nici înapoi nu aveau curajul să dea neștiind ce le așteaptă, de parcă un vifor puternic, mut și înghețat, cu forța talazului ori a bușteanului în cădere le mâna din spate spre acea arătare care-și schimba neconținut locul, forma și mărimea. Tăcerea

crescu peste putința lor de-a răbda și-atunci, în încremenire, o șoaptă ca o sămânță de spaimă, la închegă dintr-o dată sângele și sudoarea tuturor laolaltă, închingându-le în pielea unei singure și nemaipomenite ființe: “Donese strigoii”.

Și în tăcere deplină, nici răsuflarea nu și-o mai auzeau, fiecare călcând parcă pe tălpi străine și fără voia sa, ca dus, grupul se apropia de locul acelei afurisenii. Cele mai multe femei, ori poate toate, ca omul la groază, nădăduiau că are să treacă, și, când vor ajunge aproape în dreptul locului, vor simți cum inima li se goleşte de spaimă, că acolo iaca nu-i nimic chiar dac-o fi fost strigoii, musai să piară din văzul atâtor ochi care stau să-l pândească deodată, oricât ar fi de întuneric și noaptea de adâncă. Cam tot așa își zicea și diavolul ăla de Florian, “or să se apropie și-or să zburătăcească în mine cu pietre și bolovani”; deci se îndepărtă puțin fâlfâind din aripile albe și făcând cenușiu cerul nopții din jurul trupului său.

Atunci avu să se întâmple ceva ce nimeni nu a mai putut pricepe după-aia, și Florian, oricât avea să-l bată cu vâna de bou Kutina Gregor, nu putea să spună decât astea: așa fâlfâind eu, deodată începu să mi se dea pe gură și pe nas și în urechi răgetul de taur al lui Donese Giurcheș, ieșea din mine, ca și când el, înviat, s-ar fi cuibărit în cearșaful ăla, el în locul meu, numai noaptea ar fi prins glas, și trup și bătea din aripi fără voia mea și fâlfâia fără mine, și când mi-am pus palmele pe piept și pe grumaz și pe fâlcii și pe țeastă, toate erau frământate și zbârâneau ca în dangățul clopotului, și îmi erau reci toate și foalele-mi era tare și-nțepenit și supt și nu eram cu voia mea prins în răgetul ăla de taur, nu a mea-i vina, diavolul, că Donese mă prinse în răcnetul lui și-n fâlfâiala aia, nu mă mai bate, domn’ șef, că altceva nu știu, nu mai știu, doar atâta că mi-a dat în gând, așa, să sperii muierile”.

Iorgu îl mai bătu și el zdravăn pe Florian când ajunse acasă după primele cercetări, nu știa bine nici tatăl nici fiul de ce; îl bătuse mușește, zice satul, fără să fi spus o vorbă, fără să fi scrâșnit vreo sudalmă, doar Aurora văzu atunci cum moartea își cuvântă apropierea de fiul ei în pumnul greu al bărbatului care, acum ca niciodată, îl izbi numai în cap; Iorgu nădușise de-atâta osândă și albul ochilor îi era sângerat, și lui Florian îi sângera capul prin nas și prin urechi, însă

chipul flăcăului era liniștit și palid și până nu-l lăsă în leșin Iorgu nu se potoli; iar fața Iorgului era înroșită și cu umbre negre, colțurile gurii îi căzură, buzele i se subțiară alburii născând în locul gurii o grotă vineție, pomeții îi ieșiră mai mult asupra obrazilor supti parcă o ghieră nevăzută i-ar fi sfărtecat nasul răpindu-i-l cu tot cu pielea frunții, “ca și când moartea și-a ivit chipul pe obrazul bărbatului meu” avu să spună nu demult Aurora; atunci, însă, ea l-a îngrijit cu dragoste de mamă și cu azimă pe fiul cel mult pătimitor și el s-a vindecat cunctul; dar ea îl credea și se temea de venirea ce va să vie, și care a și fost, a lui Donese Giurcheș, în flăcări și-n faldurile aceluia afurisit joc pe care nehibzuitul fiu al ei îl prefăcuse, poate din neastâmpărul firii lui, poate din ursita sorții.

Neînțeleș a rămas până în ziua de azi cum, de noapte de noapte, armăsarul Hator ieșea din ograda lui Vichentă, oricum și oriunde l-ar fi împăivănat, și dimineața îl găseau ba în poarta lui Iorgu, ba în șură, în grădină ori chiar în grajd, lăturalnic celorlalte vite și cailor lui Culă. Și bietul Hator era de toate dățile acelea asudat și parcă stors de vlagă și de must, supt, ca și când, buiestru în flacăra nevăștei, cât fu noaptea de mare l-ar fi călărit un geambaș crud și fără inimă prin râpele iadului. O vreme treaba asta fu ținută în taină ca mare rușine și de Iorgu și de Vichentă, Iorgu pândindu-și feciorul încă viu, iar Vichentă pe Hator cel bătrân și singur și pe cel mort al său.

Dar Vichentă doar atâta vedea, că într-un moment anume, noaptea, prin nimic vestit, Hator cu zvâcnet de puiandru se ridica pe picioarele de dindărăt, ca și cum Vericu Donese, nevăzut, l-ar fi cercat și acum pâlindu-l cu parul în piept și peste teacă; și-atunci zălogii în care era prionit de cu seara se desprindeau ori se rupeau ca o torsură slabă de câlți și Hator, ușor și alb, ca o burtă de rândunică în zbor săgetat, ieșea tânăr trecând pârleazul spre grădini și din grădini în țarină și nu-l mai puteai urma cu privirea, că el se stingea în întuneric, se ștergea ca o nălucă și ca o stea căzătoare, de bietul uica Vichentă ajunse chiar să nădăjduiască, la curândă vreme, că Hator va trece pe cea lume de-a dreptul zburând, așa, cu Donese călărindu-l nevăzut în spinare, ori poate doar cu răgetul de taur în urechea harmigului; dar nu; Iorgu i-l aducea dimineața iar și iar, înainte de răsăritul soarelui și i-l priponea de salcâmul scund și butucănos, rotat la coroană ca o

măciucă uriașă de pădăie, la poartă, că peste noapte lui Iorgu nu-i era dat să vadă, să audă ori să priceapă nimic, doar atâta că de acolo de unde-și punea în gând de cu ziua să-și pândească feciorul, i se părea că Florian e culcat și doarme și prin somn, prin întuneric, prelung cu tâțâit de buze țuguiate parc-ar fi sărutat toate femeile satului, după cum le și amenințase, afurisitul, făgăduindu-le smocăieli pe la șezători și clăci; ori din când în când, tot așa, șuiera încet și tremurat ca geambașii care-și stăvilesc harmigii din goană îndemnându-i din buze să se sloboadă.

Dar Kutina Gregor nu se lăsă mulțămit de grija celor doi părinți și trimise înștiințare la Iorgu și la fiu-său cum că postul său de jandarmi primise aprobarea cerută la varmeghea Vârșetului să facă de două ori muștrung, o dată la vreme de zi și o dată noaptea, adică să facă reconstituirea faptei lui Cula Florian și să probeze de fiecare dată oricui ar fi vrut să stea să vadă că nu-i nici un fel de strigoi ori altă asemenea minciună băbească, ci că a fost doar fapta nebună și aproape criminală a nepotolitului ăluia, pentru care și-a luat răsplata și încă o să și-o mai ia, fiindcă, de era vreo femeie slabă de inimă ori beteagă de boala a mare, apoi acelea puteau să moară mintenaș, și cine era vinovat, “cine-i vina? ha?” întreba întruna Kutina Gregor holbându-și crunt ochii și înghiontindu-l cu pumnii în coaste pe Florian la muștrungul din vremea zilei în văzul și-n râsetele huiduitoare ale câtorva netrebnci neluați pe front, ori scăpați prin cine știe ce minune ori mârșăvie; și între ei, nelipsiții Mule Tibor cu Șichi, până și Muznai în căruțul său de olog fiind de față, strâmbat de răs și de plăcerea chinului altuia, se visa tolănit printre femei.

Dar Florian avu și acum curajul obrăzniciei și se codea să fâlfaie din cearșaful ăla, ba până la urmă văzură că nici n-are de gând, refuza, îl ținea doar ca pe o manta albă cu pulpanele strânse într-o semeție ostenită, ca întors din isprăvi îndepărtate și din bătălii primejdioase, și dintr-asta îi cresc pe-ncetul trufia și-i spuse răspicat lui Kutina Gregor de la obraz că el nu-i la circ și ,chiar de l-ar pune cu de-a sila și cu caznă, tot n-are să facă el comicării d-astea nici tăiat bucăți, mai bine să-l lovească moartea decât rușinea în fața lumii; iar miujărmeșterul, după ce se osteni să priceapă întorsăturile din spusa feciorului lui Culă, prinzând că-i vorba de o nouă obrăznicie și că-i

gata să se facă el de răs, începu a-l croi pe nevăzute cu vâna de bou peste cearșaf, așa, pe unde-l nimerea poruncindu-i tot mai tare și mai repezit “urle-zboare! câne-bitang-tu!”; și repetând astfel porunca, își întetea tactul loviturilor de cravașă, până când, prins cu totul în jocul ăsta mai crud decât părea ca într-un marș galopant și satanic, majurul începu să-l lovească și cu pumnul stâng în față și din când în când, scurt și apăsător, cu genunchiul sub pântec, dar feciorul Iorgului sta neîndoit și după ce-i dete sângerarea.

Însă deodată, când nimeni nu se mai aștepta la nimic, poate doar să cadă ori să se rupă sfâșiat de durere, Florian, al dracului cum era de felul lui, ce făcu, ce nu făcu, izbuti să-și țuguie buzele umflate și sparte și-ncepu a țârâi ca greierii neiertători ai tuturor caselor de unde aveau să plece vreme de șapte ani morții, iar femeile, care erau de față, dornice la început să vadă circăria și cum își vor bate joc jandarmii de fiul lui Iorgu, se-ngălbeniră mai toate simțind cum le crapă mărunț și usturător pielea pe spate într-acele țârâit și, când prinseră a se scutura ca de friguri, ori ca iepelile bătute de musca-rea, Florian, văzând asta, dete un șuier prelung, cu tremur târâgănat pentru slobozirea piștăvinei, iar Muznai, care veni drept de la birtul lui Kana, unde bău cu foc trei-patru halbe, ca s-ajungă într-un suflet la locul osândeii și să nu piardă nimic din comedie, n-avu acuma vreme să-și mâne căruțul în dosul vreunei tufe, așa că fără voia lui, aproape în neștire, se slobozi, dar nu multă lume fu băgătoare de seamă, că femeile, și să-l fi văzut, s-ar fi prefăcut a fi cătând cu privirea în altă parte, și unde altundeva decât într-acolo de unde începuse a se auzi, parcă izvorând și crescând din pământ, tropot de cal; și Hator se arătă în galop pe lângă gardul cimitirului ca-n zbor întins.

Florian, stingând fluieratul într-un suspin, își desfășură cearșaful și rămase aproape gol, nimeni nu știa și nu pricepea de ce-i el așa, numai în izmenele cele scurte și desculț, cum era când sărea, vara, în râu de la înălțimea podului și-a carelor cu snopi, și îi șterse cu pânza ghemotoc spinarea asudată și crupa lui Hator, apoi pe o tufă, cât colo, aruncând cearșaful pătat de sânge și mustit de sudoare, cu un salt ușor și proaspăt, de parc-ar fi sărit dimineața din pat, îl încălecă, și, aplecat cu pieptul în coama armăsarului, porni să-l gonească iar în galop de-a lungul gardului apoi, peste gard și peste șanț, pe inima drumului de

care, de unde, croind-o cotiș, săltă iar peste gardul cimitirului, înalt aproape de un stat de om, și începu ca un nebun să galopeze prin cimitir, sărind peste morminte și peste crucile, mai toate scundace, în lung și-n lat.

Muierile se văitau îngrozite acum, frângându-și mâinile cu jale de așa pângărire, calul trecea în zbor peste gomile, țărâna roșcată sărea în cheaguri ca de sânge mort smulsă de copite, țâșnind de sub rădăcina ierbii, și, tot așa trecând, sub păienjenișul pângăritor al drumurilor aruncate peste morminte, mai mulți băgară de seamă că rămâne ocolit tocmai mormântul lui Vericu Donese Giurcheș, cal-și-călăreț se ținea deoparte, ca și când din dărele galopului s-ar fi urzit o mreață ocrotitoare în jurul lăcașului de veci al bietului Vericu.

Kutina Gregor nu știa ce să facă, drept care, după momente grele de cumpănă și neștiință, asudat și furios, înjurând pân-atunci pe șoptite, printre rânjete batjocoritoare dar tot mai nesigure și mai strâmbe, cu fața încolțită acuma de ură și de groază, își trase revolverul din toc și, armându-l, răcni neomenește sudalme și amenințări, într-un amestec de limbi greu de priceput, să înceteze porcăria, că de nu, avea să împuște în cal și-n om. Florian potoli harmigul, poate nu din pricina amenințării, care părea să nu-l fi ajuns, ci pentru că o fi socotit el că-i destul, și-l aduse în trap spre grupul de oameni, care deodată se strânse și mai mult îndărătul căruțului lui Muznai; de parcă ologul ori rotilele alea i-ar fi putut apăra la nevoie de o primejdie pe care o simțeau fără s-o priceapă. Toată adunătura părea fără seamăn de jalnică, înțepenită de groază, așteptare și neștiință, întoarsă pe dos, Muznai, singurul liniștit și resemnat, avea demnitatea lipsită de sens, neomenească, a jertfei întinse pe altar, în vreme ce majurul cel fălos și jandarmii lui de fier părea picați cu ceară.

Și oprindu-și calul, Florian grăi cu glas liniștit, dar puternic, de bărbat în toată firea, așa cum numai Lica Jivulesi deslușea când și când izbutința vreunei vrăji făcute de el însuși, ori izvorul unei năprăznicii și taine de neînțelese în veac: “Toți morții pe care i-am trecut peste morminte sunt stinși, de-aia a putut harmigul. Acu veți vedea că peste Vericu nu va să treacă”. Încheind așa, îndreptă iar calul peste morminte, însă spre colțul încotro era mormântul lui Donese

Giurcheș, cu iarba încă necrescută pe dânsul, și-i dete lui Hator călcâi sălbatici în burtă. Armăsarul zvâcni ca un arc, iar din pieptul lui Florian izbucni un strigăt viguros și plin ca din goarnă de alamă, însă plin de durere, ca și cum coastele lui ar fi fost străpunse.

Galopul fuse fulgerător însă întins, limpede cum e pogorul cocorilor deasupra apei stătătoare, de aceea nechezatul scurt și gros al lui Hator și oprirea lui la coasta mormântului lui Donese, înlemnită, ridicat pe picioarele dindărăt, înălțându-se îndăratnic, alb, mai mare decât prunii cimitirului, le tăie tuturor și puțină răsufare ce-o mai aveau, iar nechezatul se subție și el, ascuțit, topit, scrijelind creierii, și la capătul lui răsufarea tăiată a tuturor se-nnădi în panică într-un un vuiet de glasuri adânci și mult mai multe de câte piepturi își slobozeau duhul deasupra ierbii, printre tufe, pruni și stele de piatră.

De fapt, nici nu prea văzură cum Hator, ca o corabie aprig muncită de furtună, se afundă deodată cu partea din față în loc nevăzut, de parcă s-ar fi aruncat adâncindu-se din căpătâi în hăul mistuitor al apei verzi, astfel încât Florian fu parcă șters de talaz și pieri din încălecare, nemaivăzându-se, trântit la pământ cum era. Armăsarul însă se smulse din hău și mai avea să facă de câteva ori acea pendulare năpraznică, de parcă văzduhul zilei, ca un tampon lăptos de sugativă, se clătină pe spinarea lui despovărată, încercând să absoarbă pata aceea maronie de pe fața pământului, unde iarba nu crescuse încă, și se liniști în cele din urmă, fără să cuteze a mai face un pas spre mormântul celui pe care-l scăpase, o dată, de moarte.

În ăst timp, zdrobit cum era și înverzit pe pulpe și pe trup de galop și de căzătură, Florian se apropie de grup și grupul văzându-l se undui dând îndărăt ca poalele unei răchite când se iscă din senin suflare vânt, poate era numai o părere, că nimeni nu făcu un pas niciîncotro, iar flăcăul lui Iorgu, luând cearșaful de unde-l aruncase, nu de alta, ci doar ca să-și acopere trupul, zise așa: “Mormântul ăla nu-i stins; la noapte voi face și celălalt muștrung!” Și după ce stătuse o vreme lung măsurând grupul și pe fiecare, liniștindu-se în tăcerea aceea necurmată, porni încet până la mormântul Vericului unde se opri, privi scrutător țărâna de deasupra mormântului, puse cu grijă pânza desfăcută pe crucea zdravănă, de gorun, de la căpătâiul lui

Donese Giurcheș, ca și când ar fi înveșmântat un trup gol în giulgiu, apoi pieri în mărăcinișul ce închipuia un gard viu cimitirului.

La scurtă vreme îl văzură pe Florian ieșind printr-o rariște din colțul celălalt al împrejmuirii, urmat de Hator.

Noaptea, însă, nimeni nu mai veni, nici măcar Kutina Gregor, cu revolverul lui armat, gata să tragă, și cu cei doi jandarmi ceruiți. Mai multe femei, nu numai dintre cele tinere, ci de toate vârstele, avură de seara până-n zori somn limpede și nici una nu pătimi vise urâte, cum toate cu groază s-ar fi așteptat.

Dar Hator pieri în noaptea aia, de parcă l-ar fi înghițit pământul sugându-l printr-o fereastră cafenie, peste care iarba nu avea să răzbească încă multă vreme.

10. “Mama mea, mamă - zise Florian cât putu el de duios, am de gând să mă schimb, să mă fac om de ispravă, să nu mai grape Iorgu pământul cu mine sub grapă; mă însor și m-oi duce și eu la casa mea”, dar Aurora pricepu că în inima lui s-a cuibărit nu numai ură, ci înstrăinarea și pustietatea, cât nici numirea de tată pentru Iorga numai capătă acolo sălaş și adăpost în cugetul fiului ei celui mic, iar mai apoi avea să se cuibărească pe nesimțite în sufletul mamei - mamă presimțirea că drumul fiului ăstuia spre casa aceea a lui nu va fi neted, nici luminat.

- “Mă voi duce într-o marți la Logosiu, la zi de târg, să-l aflu pe frate-miu și să stau de el să-l aduc acasă, să vină cu ea, că s-aude că-i însurat, dar la noi nu cutează să vină, caută de izgoană printre străini, cică la casele lui Hâncu Angheloni. Și-oi mai îmbla și-n târg, să-mi iau cal bun, că ăsta de-l moșteni Vericu Donese, fie iertat, de lampăratu, văd că nu-i rostul să fie-al meu; și-apoi, oricum, bietul Hator se duce cu dracul, ai să vezi, ți-o spun eu...” Aurora se uită lung pe sub sprâncenele-i drept-îmbinate și puținel încruntate de astă dată privindu-l, însă repede își luă seama că de fapt Florian nu drăcuia pe nimeni pomenind de dracul și nici cu numele lui Vericu nu era necuviincios, ci vorbi ca băbații ca astfel s-arate că era hotărât să purceadă în căutarea fratelui și-a unui cal necunoscut, în târg, “ca și când ar fi știut de-atunci că harmigu ăla rămas după moartea bietului

Donese o să piară fără urmă”, așa spunea la scurtă vreme după sfârșitul lui Florian maică-sa, de parcă mintea ei s-ar fi rătăcit hărțuită de înțelesul pe care moartea îl dăduse puținelor aduceri-aminte ce-i mai rămăseseră; însă ea fusese, până când a murit, convinsă că fiul cel mic avea de-atunci, de când grăise vorbe ca astea, poate și mai dinainte, puteri prevestitoare, “avea tăria să-și caute moartea știindu-și-o dinainte, când și unde o află și din mâna cui avea să-i vină”, bocea Aurora, seacă de plânset, când se uscăse într-atâta de parcă n-ar mai fi avut lacrimi și trupul ei de jale nu l-ar mai fi putut astâmpăra de sete și de uscăciune nici puhoaietele, nici mările toate.

La Logosiu, Florian nu căută de prima dată casele lui Cristin Hâncu Angheloni, măcar că știa că sunt în cele două locuri deosebite ale orașului casa cu atelierul bine pusă, pe-aproape de gura târgului, dincolo, cum sui dâmbul peste șanț, de vadul mieilor, iar pictorul e bine cunoscut între logojeni, oricine l-ar fi putut îndruma pe Florian; dar flăcăul nu se interesă deocamdată mai îndeaproape, ci o luă de la gară spre Temiș, cu gând să țină malul de-a stânga la vale, pe taluzul întărit cu lespezi grele de piatră către podul celălalt, spre piața mieilor; dete curând cu ochii de clădirea cea mare a școlii cu trei rânduri de ferestre, vestită între toate națiile colțului ăstuia de lume, și-apoi trecând fără rost și-alene de piața mieilor, coborâtă sub mal, chiar pe dunga apei, într-un vad îngust, priporiu, ca mirosul de sânge să fie, primăvară de primăvară, cât de cât spălat și șters de verdele albăstrui, de vânt și de apă.

Primăvara e târzie, Paștele-i demult trecut, sunt puțini vânzători și mulți cumpărători în Vadul mieilor, totuși prețul e scăzut, sărăcimea se poate-nfrupta în voie, sunt câțiva ciobani cu turme întregi de miei, grăbiți să-i vândă, i-au despărțit de oi, rămase pentru brânză, care acuma pasc nu prea departe, pe mal, în izlazul dinspre marginea orașului, sunt la tăiere și câțiva iezi neliniștiți, simțitori când le vine rândul, parcă izbutesc să spună pe limba lor ceva ce pricep și mieii ăștia mulți și-ntârziați, se jeluiesc cu toții fără scăpare sub nepăsarea lăncedă a câtorva casapi bătrâni, borțoși, “ăsta”, zice orășeanca arătând din ciopor, ciobanu-l prinde, îl ține, cumpărătoarea prinde cu două degete rădăcina cozii, fața i se lățește a mulțumire, mișcarea-i aproape mângâietoare, plătește pe loc, cu cealaltă mână dă bănuțul

casapului care-l primește ca un luntraș, și la doi pași, cu vârful cizmelor în dunga apei, neputându-se apleca, îl înjunghie fără să privească, parcă ar fi croitor ce mai dă o împunsătură ca să întărească un nasture din nebăgare de seamă prea slab prins, înainte de-a întinde clientului haina gata.

Florian se opri pe mal, întârziat și el, văzu toate astea, cum le poate vedea oricine, dintr-o parte, un cumpărător alegând un ied, nu a întrebat însă de prețuri, nu-l interesa; așa că a urcat iarăși taluzul, cu simțiri tulburi și cu inima grea, pe treptele de lespezi și porni a trece podul de piatră de celălalt mal să vadă mai îndeaproape a doua casă mare a Logosiului, clădirea căciulată suriu și gheboasă a tribunalului, parcă asta simțea el că trebuie să facă fără să priceapă, tulburat cum era, de ce. Abia după aceea avea să se-abată prin târgul de marve și să caute la prețul cailor; însă avea un gust amar și-o usturime sub pleoape ca și cum n-ar fi plâns de multă vreme; încercă să-și aducă aminte de când, dar nu putu.

Tocmai trecea podul de piatră cu aste gânduri învălmășite, când dinspre partea cealaltă veneau alături două femei tinere, doar una dintre ele părea să fi trecut de douăzeci de ani, erau dintre domnimea Logosiului, ori poate venite la rude, orice orășean s-ar fi întrebat cum de umblă ele pe jos și încă neînsoțite, dar Florian nu asta băgă de seamă, ci se minună că ele aveau o așa vădită asemănare în frumusețe, frumusețea lor era, însă, neasemuită, cum Florian nu mai văzuse; îi păreau mai mult decât surori, ca și când ar fi fost una și aceeași frumusețe, una în două chipuri, singura ce ți-ai fi dorit-o la două vârste, la vârsta dimineții când te-ai trezit cu groaza înecăcioasă de a te fi visat pierzându-ți fecioria și apoi, ca printr-un salt neștiut, pe o durată cu neputință de aflat, pomenindu-te ca și când n-ai fi trăit nici o clipă: în fața celeilalte porți, bărbat la vârsta de-adevărat a potolirii în noaptea nunții cu mireasa cea amăgitoare alături, în zori, străbătând aceeași neștiută și netrăită durată a saltului, de-a dreptul în pragul porții celei mari și neamăgitoare, singura neamăgitoare, pe care toți trebuie să intrăm.

“Asta-i mireasa cea îndelung visată” își zise Florian, “în cele două chipuri, după cum m-a întâmpinat în somn, și mă va primi la

poartă”. Așa simți Florian întâlnirea, și-atunci luă aminte că întâmplarea asta era îndelung dorită și visată și pricepu, cu inima umplută și încălzită, că de fapt întâmplarea asta o tot căuta el cu năpârcile aruncate în mijlocul șezătorilor și cu vorbele închinare lui Satan, cu mășcările trupului său în carele cu spice și prin chipul de cruce răsturnată, căzătoare în apă: el nu făcea decât să scurteze durata aceea a neștiinței și amăgirii, să se lepede de ocară, să se-mpace cu sine căutând întâmplarea acestei întâlniri. Era și acum deasupra apei și timpul curgea încet printre maluri, pe sub ochii lui deschiși prin minune, pe sub inima lui plină de lumină și de vedere proaspătă, și câtă cu privirile îndărăt la cele trei rânduri de ferestre sclipitoare și, fără să vrea, arcui vederea peste acoperișul plumburiu al tuturor judecăților dreptății și nedreptății, și firea acelor locuri i se păru tăcută și întemnițată sub stăvilirea bronzului coclit ca sub un clopot mut, scufundat la fund de ape.

Iar tinerele acelea înaintau pe pod cu lentoarea anilor dintre cele două vârste ale lui Florian, pe care acum le pricepu rupând durata de nemăsurat a neștiinței, prima, trăită în amăgire și nepricepere și a doua de care se apropia, bănuind ce va fi, Poarta cea mare, și totuși și-o dorea aprig, dorința puse stăpânire pe ființa lui în momentul când le avea pe amândouă întruchipate, aceeași frumusețe în două chipuri, aici, pe podul de piatră, nici un car de grâne nu trecea și nu putea fi oprit sub amenințările focului, el nu se ca putea cățara spânzurându-se de codorișca biciului prețios netăiat cu barda, ca să-și scâlămbăie trupul aprins în mășcări și apoi să sară în liniștea sugrumată de spaimă și dorință din Vadul femeilor; acum la dunga apei, mai devale de pod, pe cizme boante și lăncede se scurg șuvițe de sânge, pălesc în primăvara târzie sub oglindirea de jos a cerului într-o culoare coclită, dureroasă ca acoperământul de clopot mut al judecății scufundate.

“Dacă n-ar fi amândouă, își zice Florian, n-aș avea curaj să le opresc, dar așa am să le întreb” și - cu glas:

- “Unde ar fi strada Cetatea a Veche, mă rog, ori poate de maistorul pictor de biserici Cristin Hâncu Angheloni ați fi auzit?... Acolo are o casă cu atelier”...

- “Cum de nu, de-acolo venim. De n-ai să găsești prea ușor, nu te îngrija; pe drumul ăsta eu am să mă-ntorc și ți-oi arăta casa dacă-i mai

fi pe-aici.” Așa i s-a părut lui Florian că o aude pe cea de peste douăzeci de ani zicând și chiar, amintindu-și-o când îl va întâmpina în fața Porții, va fi totuși fericit că a ținut minte fără greș cuvintele ei de-acuma, chiar dacă mai mult i se părură a fi fost rostite. Pe când cealaltă, liniștită și tăcută, ca o vârstă trecută, trecu peste apa râului prin dreptul lui.

Cele două se îndepărtară lin, zorind domol spre malul părții noi a orașului, iar Florian nu îndrăzni să vadă într-asta semnul că vor mai reveni amândouă, nici măcar aceea ce părea că-i vorbise făgăduindu-i.

O birjă luxoasă cu doi domni - se vede politicianți de fală - venea sub căldura crescătoare dinspre amiază de către partea cea veche a orașului și, negrăbindu-se ei, Florian prinse vorba unuia “și se mai crede și mare poet, auzi să-și publice pe prima pagină batjocura aia de poezie, Cele două soții ale fiecăruia. Ce suntem noi, neam de bigami? Infamie, infamie! luă și celălalt cu voce joasă dar aspră în ison, și ce-ar mai fi zis după vorbele astea necunoscute lui Florian nu se mai auzea, ca și când înțelesul lor, pe jumătate prins în nemulțumirea domnilor, s-ar fi șters târât pe pavajul podului, după roțile cauciucate ale birjei.

Florian așteaptă îndelung să vadă de se va înfăptui făgăduința aceleia de zicea c-are să vină, însă o ploaie zdravănă de vară, mânioasă, tulbură oglinda apei și bătu malurile în tunete sparte, zbuciumând verdele albăstrui al sălcilor și păpurișului, așa încât, în susul talazurilor golite de alte vietăți, Florian, nepăsător sub vâltoarea vremuirii, descoperi, neclintit și negru, scheletul celuiilalt pod, de fier, peste oglinda cenușie, acum metal zdrelit, a Temișului, și nimeni nu trecea, din câte putu el vedea la o așa depărtare, peste pod, “dar dacă ea o fi trecut pe acolo furișându-se de furtună”, se întrebă Florian nevenindu-i a crede că l-a amăgit întorcându-se pe celălalt pod, “o să vină când s-o liniști vremea și s-o însenina; și de i-o fi făgăduit și altuia, la podul celălalt, eu tot o voi întâlni, măcar de-ar fi să tot aștept cât e lumea și pământul.”

Dar ea nevenind la scurtă vreme, el avu să cerceteze, la spartul târgului, prețul cailor, fiindcă auzise și el de la Uțu Costa, geambaș, pilar de cai la miazănoapte și la miazăzi de Dunăre, de fapt lotru în parte cu Giță Lăutășița și cu Giorgioni, că la spartul târgului, mai ales

de ai noroc să dea și-o vremeială de potop de ploaie cu trăsnete ori cu piatră, își vând lotrii furțișagul ținut pe ascuns și dacă ai treabă poți cumpăra cai cum alții nu-s, la preț de nimic, și nici o teamă să nu-ți fie să umbli la vedere cu ce-ai cumpărat, pentru că nimeni, niciodată, nu va mai veni să-și cunoască păgubirea. De-aia, așa și făcu Florian și cumpără cal bun, de cinci-șase ani, nu ca Hator, ci negru, și-l duse la Birtul Poștei, nu departe de clădirea tribunalului, lăsându-l ca pe orice cal de drumeție în grija unui grăjdar, înștiințând hangiul de cal și de trebuința unei odăi, “fie cât o fi prețul, nu știu câte zile și câte nopți o fi să rămân, dar odaia să fie de unul singur, numai pentru mine, ca să mă pot băga și să ies când oi vrea și când oi avea poftă”, zise Florian cu glasul aspru și sigur al celui umblat prin lume; însă hangiul, priceput la drumeți și la călători, poate să-și fi dat seama, dar nu zise nimic, și se strădui de făcu după cerința acelu fecior, ce nu se știe cât o fi fost de umblat prin lume și de trecător, ci nici mult de umblat nu mai avea, după cum înțelese hangiul cu priceperea lui, nemaiîntrebându-l de nume, nici de loc, mulțumindu-se, pe tăcute, doar cu banul de aur rece ca o căpușă grasă pe care i-l strivi flăcăul în podul palmei și cu chezașia calului bun lăsat în grajd.

Cam pe vremea asta cât Florian era la Logosiu, nutrind nădejdea că nu putea să fie amăgit în așteptarea făgăduinței, Dorian se duse acasă, la Sămăctar, să vadă de nu cumva, în lipsa asta prelungă, să fi primit și el chemare la oaste; de fapt, dorea să se facă iertat și primit din nou în casa lui Iorgu, și nu singur, ci dimpreună cu Lelia.

Numai că, în afară de aducerea străineii, ce greu lucru i se părea lui că va fi, mai erau două opreliști, care erau de presupus: o scrisoare trebuia să fi venit de la cancelaria lui Kir Ianache, dându-se de știre lui Mișcoțiu de suma cam prea mare, ce mirosea a jefuire, ridicată cică pentru întoarcere și plata birșilor, după cum îi spusese Mișcoțiu lui Iorgu, și, a doua, tot despre Dorian și tot la altcineva venită vestea decât la Iorgu - o scrisoare sau cine știe ce carte, către șeful postului de jandarmi din Sămăctar, în care se cereau de la prefectura Brăilei deslușiri despre Culă Dorian, care fusese cel mai apropiat morții acelu păsărar, faimos dar învelit de taină și necunoscut oamenilor, de a stăpânit până la cădere cirul și pe acea frumoasă și blestemată străină, ce-i era poate fiică, poate soție, ori chiar și una și alta acelu

ucigaător de corbi; acelu vultur nemilos și cărunt nu-i fusese ea decât o străină prin care soarta ar fi lucrat pierzania asupra lui, cu alte cuvinte o ucigașă, singură sau în cărdășie.

Atunci Iorgu dobândi pentru întâia oară limpede credința că fiul lui cel mare-i om adevărat, așa cum și-l dorea să-i ducă mai departe spița și să-i întregească făptura, de aceea îl aștepta să vină acasă, oricum ar veni, numai să se-ntoarcă, binevenit va fi, și orice-ar fi făcut și orice-ar face, va avea peste tot sprijinul mâinii și-al inimii și-al firii lui de tată, din care ei și numai ei doi fuseseră de la începutul lumii plămădiți, și-așa vor rămâne până la sfârșitul veacurilor; și că de-asta locul celui mic, al lui Florian adică, fusese sub grapă și va fi sub bătaia vânturilor, pribeag prin lume și rămânând viu, ori va fi sub pământul ce nu va mai fi grăpat și semănat de neamuri, fiul cel mic se va stinge între morminte.

Iar Aurora simți și ea aste lucruri atunci când la poartă, pe ulița țărmenilor, se ivi Dorian însurat fără voia și știința părinților, venit fără nevasta străină și negăsit de fratele plecat să-l caute:

-”Voi sunteți ca ziua cu noaptea, nu puteți fi totdeodată pe fața pământului, nu vă răbdați”, zise Aurora ca în sine, suspinând, și reaua prevestire își făcu loc în spusa ei; însă Dorian înțelese greșit, că ar fi vorba despre el și despre necunoscuta fiică ori nevastă aurie a întunecatului mâncător de paseri și, deci, în cugetul lui răvășit vorbele se tălmăciră în osânda unui blestem de mamă furișat ca în amăgirea cântecului de leagăn, precum putea să curgă numai din inima ei presimțitoare care-și știa fiii trupești plămădiți din Iorgu și din ea, dar numai Dorian era deopotrivă Iorgului, deasupra firii.

Cam tot pe vremea asta, cât Dorian căuta să-și mijlocească putința întoarcerii la Sămăctar și să se facă om la casa lui, cu nevastă, măcar că străină și adusă din lumea mare, Florian aștepta la podul de piatră din Logosiu nevroid să se lase pradă gândului c-ar fi fost amăgit cu făgăduința acelei neasemuite femei, pe care, seara, când lumina se-mpuțina, i se părea că o zărește ba apropiindu-se de capătul podului de piatră și flutura din mâna ei albă, chemându-l, ba o vedea, însă prea departe, aproape străvezie străbătând tăișul în dunga vineție a cerului coborât de însurare îndărătul celui alt pod, de fier, și atunci o tristețe îl umplea și tristețea lui era mare și mai adâncă decât

răzvrătirea împotriva dezamăgirii și decât întunericul apei de sub podurile ce stăteau să-nnopteze, chemându-l; era presimțirea tot mai deznădăjduită a lui Florian că acea vârstă pentru el nici nu va mai fi, o văzuse pentru o clipă și nu o să mai vină niciodată.

Florian se simțea îmbătrânit și nefolositor nici măcar gândurilor sale, nemaipăsându-i de găsirea fratelui și de propria-i făgăduință de a-l aduce acasă, ca și când abia acum s-ar fi pătruns și el de necredința din cântecul de leagăn cu care Aurora îl întâmpinase în pragul casei din ulița țarmurenilor pe Dorian. “N-am să mai aștept mult, ci oi pleca într-o seară și-atunci, la plecare, cât că în grabă, voi cerca să-l caut pe Dorian și pe nevastă-sa. Dar și-n ziua acelei seri tot voi mai aștepta, chiar până mai târziu ca oricând, poate că tocmai atunci va avea să vină femeia aia, după cum mi-a făgăduit.”

În seara acelei zile, când se iscă plecarea de pe pod și sfârșitul așteptării ultime, calul cel cumpărat la spartul târgului era pe-aproape, lăsat slobod să pască pe malul Temișului, mai sus de piața mieilor; la amiază adăpându-l cu apă curată, îl botează Nonu cu numele ce și-l aminti că era pe capătul unei perne mari din odaia de la drum a vădanei Chiva, cele patru litere răsfirate ca într-o coadă de păun pe grumazul arcuit al unui cal murg, cusut în împunsătură pe fir, majestuos, neclintit, împărătesc, așa cum rari flăcăi avură prilejul să-l vadă, nefiind decât prea puțini aceia cu care Chiva începea dragostea în odaia de către drum, răcoroasă, cu paturi înfoiate, cu Nonu în repetite arcuiri ale trupului său pe pernele de căpătâi. Cu numele asta, Nonu, după socotința flăcăului, erau gata de drum: “Unde poți să pleci cu el fără nume”, se-ntrebă Florian, bucuros în sinea lui, după ce simți cât de bine se potrivește alegerea numelui din aducerea-aminte, ca de o ispravă rară din odaia de la drum a vădanei Chiva. “Să-l și fi întrebat eu pe vânzător de numele calului, mi-ar fi spus o minciună; de unde să știe hoțul de firea calului furat?”

În seara asta când avu să aștepte pentru ultima oară, ea tot nu a venit, însă ceva era schimbat și în afara lui Florian, era altfel decât în celelalte zile: văzduhul deasupra râului era mult mai limpede, iar podul cel de fier parcă era poleit cu o lumină iernatică sub un clopot înalt de cleștar, și orice mișcare pe pod mult mai încetinită, încât de la depărtarea asta destul de mare trecătorii se vedeau clar, dezbrățați și

dezlegați de orice mreață, ca vârfurile plopilor înșirați în lună deasupra zării într-o noapte de vară cu adiere lină. Atunci o văzu din nou în depărtare și ea îi făcea semn argintiu cu mâna, pe celălalt pod, iar el cu sufletul frământat, îngrijorat să n-o mai piardă, își chemă calul și, trecând podul de piatră călare, înteeți galopul de partea cealaltă, din dreapta, a râului, pe partea judecării, unde la lăsarea serii trecătorii și căruțele se răresc urmând să înceteze până la răsăritul de-apoi; și acum Florian gonia cu gând s-o întâmpine la capul podului, cu trupul încordat, arcuit deasupra coamei murgi, socotind că, și fără să creadă ea, o va întâmpina cum îndelung a așteptat-o, iar, în mișcarea aceea încetinită de sub cleștarul podului de fier, ea numai bine va izbuti să străbată până ce el va zbura într-acolo.

La căpătâiul podului de fier, trebuind să-și înfrâneze calul pentru a cerceta cu grijă trecătorii care răzbiseră, nu prea mulți ce-i drept, totul începu deîndată să-i pară tulbure și irosit, de parcă afurisitul ăla de pod nu-și limpezise vreodată măcar un trecător, și toți ar fi de când lumea și pământul șterși, nedesprinși și nesiguri ca vârfurile plopilor topiți în negură ori munciți în bătaia furtunii.

Întristat, gândi că măcar de o să mai piardă ceva vreme căutând casa lui Angheloni din Cetatea a Veche și de nu-l va găsi pe Dorian, ori de nu-l va putea lămuri să se întoarcă acasă, tot avea, luând drumul Sămăctarului, s-ajungă pe la cântători fără să-și omoare calul. Nu-i fu prea greu să găsească locul, era o stradă destul de largă, casele gălbui și scundace păreau surori din neamuri cu mulți copii și de multe vârste, nu se arătau făloase, toate se încovoiau arcuind ulița, ca și când la un loc ținându-se într-o sforțare încremenită, cot la cot, anevoie puteau răbda greutatea peste măsură a clădirii tribunalului ce le căzuse în spate ca soarele de alamă topită pe o cireadă în toiul verii. Cealaltă coastă a uliței, slobodă de așa povară, se desfăcea în evantai, casele rărite și, între ele, după cum îi spuse o femeie arătându-i din gura uliței și după cum și fruntariul fălos și curat o arăta, era de găsit casa lui Cristin Hâncu Angheloni, pe care o placă de marmoră albă, la vedere, de parcă maestrul s-ar fi petrecut în lumea dreptilor, îi pomenea bunul nume de mare pictor și de învățător zelos și plin de har în măiestria podoabelor nemuritoare.

Poarta de la stradă se deschise, neîncuiată fiind, într-atât de ușor, ca și când un hoț, ori unul cu gânduri ascunse i s-ar fi furișat înainte, că Florian se miră încă pomenindu-se deodată de-a dreptul în curte, ca tras de o mână nevăzută, pe alea pietruită, la intrare ceva mai lată, făcându-și loc ca o pâlnie albicioasă în gușa întunecată a boscheților, și în acele momente Lelia auzi, din odaia unde ședea cetind, o neasemuită zarvă iscându-se în ogradă.

Era o hărmălaie fără pereche, fiindcă se învălmășeau în chip nemaiauzit vorbe, strigăte, urlete, două glasuri ce abia de se mai recunoșteau ca omenești se întâlneau unul altuia, se răsuceau întorcându-se pe dos, se amestecau în dușmănie de moarte și iar căutau să se smulgă, și tot vacarmul ăsta parcă țopăia cu sărituri de broască din stradă hop în curte și din curte, țup în veranda casei, iute în ușa atelierului, vorbele nu se mai distingeau și iar țup-hop gălgâitor în pâlnia aleii și în stradă, până când țipetele maistoriței Carabuți răzbiră peste tot și din toate părțile ca la potop ridicate tăios mai presus, cu ocări și blesteme de tot felul.

Lelia ieși, rupându-și de tot cetitul, cu filele cărții despărțite între degete și văzu, prin lumina secătuită, un feciorandru, nu era copil dar nici tocmai bărbat nu putea fi, și i se păru că ar fi chiar Avram, ucenicul meșterului, și ăsta încălecase un câine negru cătran, mare cât un vițel, lat în spate cât un cal mocănesc, nici nu știa Lelia să aibă maistorul la casa lui așa balaur, era de fapt o luptă corp la corp sub hărmălaia aceea tăiată în felii de țipetele scrijelitoare ale maistoriței. Lelia își spuse în grabă că dacă fiara aia era necunoscută și ajunsese cum ajunsese acolo, apoi prea bine s-ar putea ca flăcăul pe care nu-l vedea la față să fie chiar Avram, după cum, dacă totuși câinele, prin cine știe ce minune, era al casei, atunci flăcăul trebuie să fie străin, pătruns fără veste cu cine știe ce gând, și câinele să-l fi atacat.

Doamna Carabuți, nevăzând nici ea altceva decât ce vedea Lelia, nu pricepea mai mult din cele ce se întâmplau, doar că ea știa prea bine că acel câine este al ei, câinele cel mare adus din podgorie, mai sălbatic decât fiarele din pădure, și tare-i era ei drag încă de când era puiandru, împlinindu-se așa negru și lățos, matahală fierbând ca un cazan de smoală din fundul iadului; tare-i era drag, însă numai în sufletul ei și-o mărturisea, de față cu alții era rece, uneori chiar crudă,

Îl lovea căutându-i ochii, iar el numai pe ea o asculta, cu o pricepere omenească și înfocată, și-i era credincios cum un bărbat n-ar putea fi, așadar măistorița n-ar fi îngăduit cu nici un preț cuiva să se atingă de câine, și-acum țipurea pierzându-și cumpătul de ceea ce vedea, că ucigașul ăla ce-i încălecuse odorul își vârâse mâinile cu câte trei degete în încheieturile fălcilor dulăului, pe după colții câinești zdraveni cât la mistreți, iar degetele mari ca niște vârfuluri de căngi căutau să se înfigă în ochii și urechile fiarei.

La un moment, câinele începu a horcăi în vreme ce calul căta adăstând liniștit în poartă la caznele aceluia nefrate al său, ca și când ar fi înțeles, numai ascultând, cu capul plecat și urechea ciulită, pătruns de semetia întâmplării ca moș Șoldan, al doilea pitrop al Sămăctarului, întrebând la ușa bisericii, în zorii Învierii, “cine-i acela Împăratul mării” cal negru și neîncălecat, ușurându-se de povara din sine pe vremea cât oșteanul răpunător al balaurului încălecuse de-a dreptul fiara iadului spre a o jertfi; iar doamna Carabuți pierzând până la moarte plăcerea neconținut jinduită și neconținut ținută în taina cea mai adâncă, taină neagră ca legământul făcut cu Satan asupra trupului ei femeiesc, dete un țipăt ca dintr-acea lume neagră, ca și când ar fi fost cuprinsă de un vârtej nimicitor ce-o răsucea trăgând-o în preajma gurii mari, hămesite, a acelei fiare pe care moartea avea acu pe dată s-o astupe; limba fiarei era prinsă în gâlgâitul tot mai vâscos și pâlpâia, fruct putred, roșie-vișinie, ca jarul care se stinge, ca sângele închegat, ba încă-i fâlfâia dezmațată în văzul altora, o flacăra zbucnită din spuză, arzătoare, ascuțită ca un ardei iute, copt, cu vârful plesnit înfundat în butoarea cea despărțitoare a omenirii, a nașterii de moarte; nu, asta era numai amintirea deznădăjduită a femeii; și Carabuți simți un suflu de gheață pe șira spinării coborându-i îngemănat ca două șuvoaie de mocirlă cu scursori răzlețite pe fese, căutându-i coapsele și înfiorându-i-le cu fiori calzi de mâl uscat de soare și crăpat, și o poftă fără margini, netedă, unsuroasă ca o alifie i se înfășură, pânză îmbălsămată cu grele miroazne, în jurul trupului, de la tălpi înspre creștet.

Spume rozalii din salivă și poftă ieșeau printre degetele-căngi ale feciorului oștean; cea dintâi făptură care dobânda abur trandafiriu de spumă la colțurile gurii sfârțecate de țipete de jale după câine și de

deznădejdea pierderii fu Carabuți, femeia zugravului de biserici - asta văzu Lelia, și fu singura care vedea. Apoi fălcile scrâșnitoare ale feciorului-oștean, prins în luptă fără pavăză și fără apărarea trupească a calului, așa descălecat asupra fiarei, înțelegând-o și ucigând-o, lăsau și ele foșnitoare zorzoane dintr-aceleași spume pe la colțurile gurii lui și pe buzele-i proaspete, însetate. Lelia văzu asta și auzi foșnetul din urechile tânărului necunoscut și parcă totuși cunoscut ei. Și fu singura care le auzea și le vedea pe toate cele ce ei trăiau. Lelia își duse degetele mâinii drepte, subțirele, străvezii de curățenie, la colțurile gurii, într-o mișcare fără de sine, de parcă ar fi fost oglinda altcuiva, și abia atingându-se, tresări de groază că va găsi înspumarea întinzându-se: nu găsi prihana. Își simți buzele pline și vii, reavene însă lipsite de umezeala râncedă a vietăților lacome și bugede, reci, sortite chemării de a se iubi îndelung, potolit. Lelia simțea asta de parcă ar fi cunoscut trupește, lăuntric, o altă ființă. Acum nu mai era singura; printre vinele tulburate ale gâtului, suind sub pielea fierbinte, subțiată, din dosul lobilor urechilor, înspre tâmples și spre pleoape, pe buze flăcăul prinse apropierea reavănă, suflul gurii proaspete ale aceleia pe care o așteptase mereu, zărind-o deasupra apei.

Și, deasupra câinelui răpus, doamnei Carabuți i se păru că-l descoperă pe Avram cu mânecile sumese, cu brațele și încheieturile apoase, umezite de umoarea vâscoasă, de moarte amestecată cu poftă și cu naștere, ca pielea hingherilor ori a șerpilor. “L-am știut că mă pofteste, de-aia mi-a răpus odorul”, își spuse soția meșterului zugrav și cioplitor, zărind pe deasupra necunoscutului chipul părelnic al lui Avram. Se simți poftită și pradă poftei și ea, însă fără vârstă. Apoi îl descoperi prin chipul necunoscutului pe Dorian, soțul Leliei și iar se simți poftită și pradă poftei și fără vârstă, ori trasă îndărăt în vârsta celor pe care-i dezvelea în chipul flăcăului-oștean; iar astfel ura împotriva celui ce-i ucidea odorul pălea încet și pieri preschimbându-se într-un tumult de dragoste ce vreme de prin chipul oșteanului tăind legământul Satanei treceau toți cei de ea doriți, toți iubind-o în taină, cu ochi bătuți. Dar femeia se îngrozi de păcatul cel greu când în oglinda oșteanului se statornici chipul fiului ei, Lițiu, mistuit și el de poftă și de răzvrătirea amenințătoare, ca și când el n-ar fi văzut, n-ar fi știut ori n-ar fi priceput că cea poftită e ea, mama lui, “numai tu,

numai tu nu!” îngăima ea zvâcnind ca pentru a se smulge din visul cel urât, ori ca pentru a plămădi blesteme din pieptul ei sfâșiat de patimi și rușine.

Într-acea seară, un tren de mai târziu avea să-l aducă pe Dorian la Logosiu, unde o lăsase a-l aștepta, dobândită pentru totdeauna, Lelia.

Tot pe atunci, ceva mai devreme însă, pe la asfințitul soarelui, un roi de albine de-ale nimănuî se adăposti purtând ursită în salcia de lângă fântâna arteziană săpată de fântânarii de altă lege sub lespedeza zvârlită din ciuda dragostei dinainte de nașterea omului, lângă gara de astăzi a Sămăctarului, pe ulița cu rând nepereche de case a țărmurenilor.

Albinele, ca o cușmelie spânzurată cu vârful spre pământul reavăn ca un sân în rod, așteptau răsăritul și soarta lor de mâine încolo, urzită într-alta, fără să aibă darul priceperii.

Florian, însă, luă drumul Sămăctarului părăsind Cetatea a Veche în galopul calului. Simțea ori presimțea numai cum duce cu el, mai mult ca pe o făgăduință în inimă, chipul femeii ăleia tinere și ea nu va avea cum să nu fie a lui. Se zoreau astfel spre cântători și spre apus. El simțea asta.

Și, sub numele lor încă ascunse unul altuia, și Lelia simțea asta urzindu-se.

11. “Vrednică ești ca o albină de-a nimănuî”, i-a fost zis, într-un rând, toamna, Avram Procator Elenei, Lena, fiica lui Georgiu Ribariu, crescută și ea orfană, și era la Lena pe atunci mărișoară, dată-n pârg, la Ispas se prinse-n joc în țoală nouă, la rugă la Sustrea, fiindcă, după rânduială, oarfăniî nu se prind în joc în satul lor, ci în alt sat, între străini, ca unii ce n-au parte de mângâierea și mila părinților dimpreună.

- “Atunci îmi pare rău că te-am văzut mai întâi cu ochii de-acuma”, îi aminti Avram Procator, “și-am întrebat pe oarecine de-a cui ești și-am aflat că ești să te prinzi în joc între străini.”

- “Ca o albină strânsă subțiat la mijloc, așa te-am văzut atuncea, și-acu tot așa te văd”, i-a grăit Avram în gara Logosiuului, când a plecat

pe front și Lena a venit cu el acolo, în gară, să-l petreacă și să se despartă pentru vremea cât el o să fie plecat în război și-o să rămână viu, ori poate pentru totdeauna, de va fi să moară departe, prin locuri neștiute, ori tot pentru totdeauna, de soarta n-o fi vrând să le hărăzească traiul împreună și casa - casă.

“Ca o albină ești de vrednică”, zise, deci Avram Proicator - cu numele de străin dat lui în acordul celor patru puncturi ale credinței dezbinată - și căută cu palme uscate de neliniște mijlocul subțirel al Lenei prinzându-se în joc

Nu s-au sărutat atunci, nici nu s-au îmbrățișat. Avram s-a mulțumit numai cuprinzând cu legământul vorbei ăsteia mijlocul frânt, neîncercat la fetei, și palmele lui secetoase simțiră cum primesc făgăduința trupului și legătura sufletului ca pe o logodnă, și mai că îi fu rușine în sinea lui când, în acel moment, era cât pe-aci să-l năpădească pofta bărbătească și răstriștea laolaltă după trupul cel fraged al Elenei. “Dar dac-o o fi să scap cu viață și să mă-ntorc, apoi al meu o fi”, își zise-n gând, cum avea obiceiul străinului să vorbească-n sine Avram; și-atunci obrazul, nările, gâtulejul i se-nfiorară de nădejde și astfel primi, desprinzându-și palmele, făgăduința și legătura fetei.

“Dragă Leno, vei ști despre mine că sunt sănătos și scoborâm cu fruntul spre miazăzi, dinspre nește munți cum nu se văd de la noi de acasă”, și în ăst chip Avram scria despre o casă a lor care nu era, poate nici n-avea să fie vreodată, dacă moartea, Ea - Moartea, ori dacă soarta, dar încetul cu încetul tot se-nchipuia casa într-acel acasă al nostru, “mă gândesc acasă” și “trecem peste niște dealuri cum se zăresc a fi și de la noi mai departe, iară astea de-aici sunt mult mai mari și ne sunt sub picioare. Și ne îndireptăm spre câmpie și de-aia mi-i teamă, că-i netedă, și ne vede dușmanul ca-n palmă”.

Palmele lui Avram sunt mai toată vremea umede acum, nu atâta de nădușeală, cât de neștiința zilei prin care, iată, trece împingând în piept un dușman ce nu-l vedea și nu-l ura, “atunci de ce”, întrebarea își pierdea rostul, bine că și-l pierdea, în locul dumeririi putea să vină îndoiala și dezertarea și trădarea și ștreangul cu pădurea lui de mucenici; Avram alunga întrebarea ca pe o slăbiciune blestemată și pune în locul ei nădejdea că nu va fi ucis, nici va ucide și amintirea

vorbelor lui de-atunci și a palmelor însetate și a mijlocului subțirel al Elenei, și termina grabnic scrisoarea, pune vremea zilei, data, luna și anul și-o trimitea, ori de nu izbutea să facă toate astea, o învelea în năframa de pânză subțire și deasă de in, atât de deasă de părea ceruită, țesută și dăruiată lui de Lena, și și-o vâră în sân; abia atunci un gând prindea trup în mintea lui, se-nchipuia murind departe, dar nu încet în sânge, străpuns de fier, nu, ci aprins, luând foc, și la pieptul lui scrisoarea neterminată, cu slova ca un sâmbure în pânza ceruită, urzeala din dragoste a Elenei arzând în flăcări ca o torță, “potrivnică nădejzii celei deznădăjduite”.

Fiindcă ea îi dădu năframa aia atât de deasă ca să-și poată împiedica vărsarea sângelui din răni de va fi să fie pălit de plumb, și-acu, iată, gândul cel negru îl cuprinde.

Dar Avram, cum se-nchipuia arzând, auzea că sfârâitul torței se preschimbă în bâzâit, mai pe urmă în zumzet lin de albină vrednică, și în jurul lui flăcările se mută în lumină blajină de floarea soarelui și agale, încetinită, ca mierea curgând, palmele i se-nsetau iarăși de mijlocul cel subțirel.

Când căzu prizonier, într-o iarnă molcuță, așa fu, și palmele îi erau secetoase, și-l duseră încă mai spre miazăzi, unde fusese țara dușmanilor săi, însă pentru el războiul nu mai era război, nădejdea redeveni poruncă, “să nu ucizi”, dușmanii cei nedușmăniți de el acum erau la vedere, peste tot, și nu mai erau nici ei dușmani, păzeau porunca și nu se arătau nicidecum dornici s-o calce, și așa aștepta Avram Proocator vestea liberării și numele lui cel străin parcă îi trăda o foarte îndepărtată înrudire cu oamenii acelei țări.

După o grozăvenie de scrisori primite altădată de pe front, printre opreliștile de toate zilele și printre interdicțiile cenzurii militare, iar scrisorile mai de pe urmă ajunseră să nu se mai deosebească nici prin formele de relief, ceea ce însemna fie că Avram se grăbea cu scrisul, fie că pământul pe acolo, pe unde se duceau ultimele lupte la care el luase parte era tocmai ca ăsta de aici, unde el are să-și clădească la întoarcere casa, Lena tot pricepea că viața lui încă tot atâta-i câtă încape între cele două date de la scrisoarea dinainte și până la asta, ultima venită, de-acu. Și dacă se poticnea în citit, cu toată slova clară, se zorea într-un suflet să ajungă cu ochii până la sfârșit, ca apoi,

obișnuindu-se cu scrisoarea și cu propriile-i gânduri ivite, s-o mai citească o dată și încă o dată și așa se pune pe așteptarea unei noi scrisori și se-așternea cu atâta liniște și răbdare, că în sinea ei nici nu i se părea că așteaptă.

De când primise vestea că Avram e prizonier, nădăjduia că primejdiile cele mari trecuseră și că din lagăr tot l-or scoate și l-or slobozi acasă; iar vestea liberării, așa își închipuia Lena, el o s-o capete chiar după ce binișor s-o fi apucat să-i scrie o scrisoare, cu adevărat cea din urmă, “și iaca, Leno, pe când începu ai-ți scrie, numai că primesc ordnungu de libărare și azi și plec neîntârziat cătră casă”.

- “Iaca, Leno dragă, eu am venit viu și sănătos” îi spuse Avram strigând-o în pridvor și neîndrăznind să intre, ca străinul, ci doar scoțând din briptaș, împăturită cât să-ncapă și neînvelită în pânză, ultima epistolă pe care nu i-o mai trimise prin poștă, ci i-o aduse chiar el, ca pentru a-i ușura așteptarea. Băgă mâna în raniță după o pungă de bomboane de care Lena nici nu văzuse și din sân, dintr-un săculeț de piele prins cu baier la gât, scoase o cutiuță de carton cam cât o nucă de mare, grijuliu învelită să nu se strice postavul verde și când o desfăcu și-o deschise, Lena văzu sclipind o pereche de cercei de aur rotunzi ca două boabe de rouă.

- “Nu-s mari, Leno, că n-am dat pe ei decât o parte din șporlungu meu, ăilalți bani i-am ținut de-o parte să ne cumpărăm lemnul și țigla pentru casă.”

Lena a înțeles din vorbele astea că cerceii erau darul de nuntă. Nu se lăudă ea nimănui atunci și nici după aia și toată vremea cerceii-i rămaseră tot frumoși și sclipitori, așa au fost toată viața, până s-au băgat în pământ; că ar fi priceput încă din scrisori că dealurile, munții și câmpiile străbătute de Avram cu frontul erau prea de tot asemănătoare cu cele de la noi; ori, de nu cu astea, atunci parcă ar fi scoase din cărțile și predicile preotului, undeva parcă le văzuse ori le visase ea recunoscându-le, cu Dealul Gutmanului și cu Câmpia, cu Golgota și cu Sfântul Munte Athos și cu Sinaiul, cu Araratul și cu țara de luncă a Canaanului și cu Dealul Silgiului, el nu-i povestise vreodată ceva anume despre toate alea pe care le străbătuse, așa că Lena avu să țină minte doar câteva vorbe poate adunate din mai multe, poate repetate în mai multe scrisori, “dacă oi muri departe de acasă, să nu-ți

pară rău de asta, că și pe-aici pe unde-o fi să fie tot pământul lui Dumnezeu îi, ca acasă, tare seamănă cu al nostru, după cum se scrie și-n cărți.”

Din pământ de ăsta, frământat chiar în pântecul Dealului Păvăloane din marginea de miazănoapte a Sămătarului, un deal pitit, moghilău și lutos, mult dincoace de Valea Afundă, își plămădi Avram Procator cu paie și cu pleavă din belșug viglurile, îmbrobodind ca în stofă nouă și moale bârnele, una câte una, toate la o formă de groase, erau ca niște păpuși, mii și sute, galben-alburi după ce uscară zdravăn la soare. “Pe astea nici focul nu le ardea” zicea cu vorbă rea din prostia capului său, Brinda hingherul vroind a grăi de bună ispravă, că atunci, în tinerețe Brinda își mai domolea râvna irosindu-și pe bani și cu folos focul și prea multele-i puteri frământând vara, lutul pentru văiugă și vigluri.

Acuma, că-l primise pe Avram să-l ajute la râpa din Dealul Păvăloane, pe dunga Mociurului, unde oricine ar fi vrut și-ar fi avut trebuință, singur ori ajutat de Brinda, de Petar, de alți țigani ce veneau la rând prin vreme, putea să-și meșterească o cărămidărie, se bucura și el de buna ispravă, “că viglurile-s ușoare și tari, albe ca osul uscat”, zicea de multe ori Brinda înghițind în sec, “pe toamnă ai casa gata, Avrame, te-o ține ca de piatră, numai zidul dinspre uliță ar trebui făcut din două rânduri de văiugă prinse întrolaltă, neted, să dai cu tunu, țeapăn, și pe fundamec de piatră cu var încremenită să țin-n veci, că viermele-n lut uscat, ars la soare, nu se mai bagă, n-avea grijă”, își dădea cu părerea Brinda răcorindu-și dinții mari, albi și lați așa cum i-a avut toată viața, pe atunci tineri, cu apă dintr-unul din cârcegele pe care le aveau la-ndemână și le umpleau pe rând, ca să țină răcoarea.

Brinda, cât că era el peste seamă de inimos și că s-ar putea spune că se împrietenise cu Avram, că lui Avram, dacă umblase prin lume și văzuse atâta moarte și prăpăd, nu-i mai era scârbă de nimic, darmite de hingherul ăsta tânăr și vânjos, despre care cine nu știa cât era de crud, cu pielea lui de catran umed-unsuroasă și cu dinții sclipitori și cu albul ochilor mort de alb ce era; totuși nu cutează să i se prepună de ajutor lui Avram și la clăditul casei, nici măcar la săparea șanțurilor pentru temelie.

Dar Avram dobândise nu atâta încredere în țigan, că încredere nu putea să nu aibă, cât o noimă într-aceea că nu trebuia să se despartă de Brinda în lucrul înălțării casei, mai ales la pornirea temeliei.

Așa că săpară împreună locașurile pentru punerea pietrei și de-acu prânzul li-l aducea Lena iar cina o mâncau seară de seară, cât săpară, în casa bătrânească, unde uina Ana Seculi rămăsese noră fără bărbat după moartea lui George Ribariu, păzindu-și numele de fată și crescând-o pe Lena, fiica lor. Drept e că uinei Ana venirea lui Brinda îi pica la rânză ca o piatră și-i cam stârnea fiori și vise nădușite, dar pentru asta nu se amesteca în treburile lui Avram, nădăjduind ea să se gate cât mai degrabă săpatul.

-”Iaca noi am gătat șanțurile”, zise Avram la cină, “îi mulțumesc lui Brinda că m-a ajutat. Plata-i după cum ne-am înțeles. Dar îi mai dau o uia de răchie și voi să-i dați o găină, mâne să mănânce și să bea cu-ai lui, că și eu mâne mă odihnesc. Numai să fie bun Brinda și dac-o avea de omorât ceva câini, ori de belit vreo mortăciune, să amâne asta pe poimâine, ori pe răspoimâine mai bine, ca mai întâi să-mi îngroape mie umbra sub temelie. Poimâine, când s-o crăpa de ziuă îi pun ban de argint în palmă la marginea șanțului”.

Femeile tăcură, tăcu și Brinda, și așa se despărțiră după ce isprăviră și țiganul își primi plata și cele făgăduite fără să mulțumească.

În noaptea aia, într-ascuns, Lena veni în tinda de lângă cămară, unde-l găzduiră pe Avram cât avea să-și clădească noua casă, casa lor, și pân-aveau să se cunune, și acolo, pe patul tare, se iubiră cu râvnă, aproape cu deznădejde, simțindu-se liberi și încătușați, de parcă peste numai o zi Avram chiar avea să fie răpus, să piară, să piară și să fie pus în pământ.

- “N-ar trebui să faci asta!” i-a spus pe șoptite Lena cutremurată de fiori, “cum ard și cum mă perpelesc, parc-am fi fost născuți tot într-o soartă, și tremur când îți văd umbra în fundul gropii sub piatră și var și sub lopata hingherului”. Dar Avram o cuprinse într-o nouă iubire, de parcă ar fi vrut să-și sleiască toată vlaga, s-o pună în Lena și în viitoarea căsnicie ca umbra sub povara casei, și adormiseră amândoi cuprinși în țesătura de in deasă, ceruită ca sămburii porniți pe rod, cuprinși de flăcări.

Dimineța, după ce se spală și se primeni, înfiorată într-un trup parcă străin, însă fără muștrări de sine, Lena se înfățișă la utrenie și se spovedi preotului.

După ce-și culcară copiii, iar pe Petar îl bătură ca-ntotdeauna să-i sune apa-n cap, fiind el urât și rău, că mai bine-ar fi să moară, iar din bătaie și din plâns set mări de lacrimi grele, sărate se blotoceau nopțile prin vis în capul bombat și apos ca un burdof negru al lui Petar, dar n-avea să moară, și Brinda se iubi și el cu Fira la-nceput aspru, în prigoană și-n secătuire mai apoi, iar dimineța doar atâta făcu Brinda: îi trimise pe-ai lui prin sat să culeagă mortăciunile și să dea de știre dac-o avea cineva vreun câine de omorât, chiar de-ar fi turbat, să-l țină în lanț ori închis până poimăine. Apoi zăcu toată ziua până seara târziu, la întuneric, când începu a se pregăti, precum îl chemase Avram, ca atunci, de rare ori, când e tocmit să omoare un cal pătruns de boala fără leac.

Către Sânmioi casa fu înălțată. Avram văzuse destule case părăginite, atât de multe că, atunci când sta să-și aducă aminte de asta, întinderi cât vezi cu ochii acoperite numai cu dărâmături i se iscau, parcă și pe munți se-nălțau, urcând ca pe un clopot negru cu carnea spartă ruine abia răcite, abia tăcând din borboroseala prăbușirii; iar pe alocurea câte un firicel de fum tot mai dădea din funinginea groasă. Când îi venea câte o câmpie, atunci marginile zării parcă se pleoșteau sub povara tristă ca frunzele de lobodă răzbite de îngheț și hotarele lumii văzute se ferfenițau, întoarse pe dos, ca aruncate în pâlnia unei oglinzi scobite, absorbante.

Dar Avram, cât ar fi fost războiul de mare și năprăznicia ruinelor de-ntinsă, tot văzu de câteva ori, și se minună, tare se minună, că oameni, cine știe ce fel de oameni să fi fost ăia, că nu pregetau să-și ridice case, chiar în dărâmături și în gura tunului, pe lemnul alb al căpriorilor abia ciopliți urca țigla ori șindrila ori tabla; și deasupra, pe moțul acoperișului câte o creangă verde împodobită înălțată spre cer, închipuind un pom plin de rod.

“De orice lege-ar fi, mai înainte de cruce ori ghioagă, ori cocoș bătut de vânt, iaca-și pun și ei pom de-ăsta, ca pe la noi”, își spunea Avram ca acuma, în amintire, ori de câte ori i se-ntâmpla să vadă așa ceva, ca și când ar fi stat de vorbă cu oamenii ăia, vorbind însă cu

celălalt din sine, apropiat. Așa am să fac și eu, numai de mi-ar ajuta Dumnezeu să-mi văd cândva casa înălțată”. “Și acum iaca-i și-a mea înălțată”, zise Avram ajuns în momentul ăsta și se întoarse cu fața de la casa cea aievea ca să meargă să taie vârful unui stejar, ce-l năzărise el ca prin vis, din felul de lemn ce la noi se cheamă cer, și-l aduse într-o dimineață, dimineața următoare, cu spatele, și trântindu-l de prispa casei bătrânești a uinei Anei Seculi le chemă să-l împodobească printre crengi cu o măramă purtată de Lena în anii feciorelnici, brâu de lână și opreg cu fir, mere, nuci, felurite alte poame, sâmburi și semințe de prin grădină, chiar și păstăi, tot ce crește la soare, în umbră de carne și zburdă-n vânt, șuvoaie de păr din coama mânjilor și din coada vițeilor, o parască de răchie dighisită și dăruiată cu bani ca la nuntă; și-ntr-o trăistuță făcută anume, puse el două ouă proaspete, lucru ce nu-i prea plăcu uinei Ana Seculi, că prea trăgea a făcături și vrăjuri, astea o zburleau mai rău decât dinții albi la văz și sfâșietori ai lui Brinda.

Așa se făcu totuși, după capul lui Avram Proicator, nici el nu știa de ce sporise podoaba pomului, că în vrăjuri și alte de-astea nu crezuse, nici n-a crezut până la sfârșitul vieții; și cu pomul înălțat în moțul acoperișului, casa cea nouă, casa lui Avram Proicator, părea cum era: cea mai mare din toată ulița, poate chiar din tot satul, dar nimeni nu avea rost să caute la așa trufie.

Pomul stătu verde și frumos până când mai gata fu acoperirea cornilor; în vremea asta nu căzu nici o picătură de ploaie și nici un nor nu întunecă fața soarelui.

Avram coborî de pe acoperiș și coborî și Rusalin, maistorul lemnar, iar cei doi-trei oameni năimiți cu ziua luară o răpauză și prinseră a da cu răchia. Era către amiază în acea zi și urma prânzul.

În câteva minuturi, până și ultimul petic gol de acoperiș s-ar fi putut termina; s-au oprit pricepând fiecare că trebuie scoborât pomul.

Câtă vreme o așteptau pe Lena să pună prânzul, că mai de dimineață fusese și ea printre cei care ajutau de jos la datul țiglei, Avram urcă în pod o scară care ieșea binișor deasupra acoperișului, prin golul de lângă pom; la îndemână pregăti o bătă lungă de carpen, un fel de toiag.

Când veni Lena, Avram îi ceru să suie și ea binișor pe scară și cu toiagul acela să bată pomul peste crengi și peste rod până l-o scutura

cât ce se poate de bine; cât de bine îl bătu Lena n-avea de unde să se mai știe, de spart s-o fi spart tot ce era de spart.

Dar înainte de a se pune la prânz, Avram și meșterul lemnar Rusalin desprinseră pomul și-l lăsară culcat pe acoperiș.

Pomul numai puțin a lunecat de pe creastă pe apa acoperișului și a rămas acolo multă vreme, semn bun, povesteau ai casei cât au trăit.

Și în timpul prânzului s-a pornit ca din senin o ploaie mare, cu stropi grei, însă liniștită, și din când în când se arăta soarele pătrunzând în pod prin locul pomului, rămas încă neacoperit; după ce a stătut ploaia, pe soare, au pus și acolo țigla.

Așa a rămas, n-au luat-o vifornite. Noaptea a fost senină mai întâi.

Mirare că pe vremea cea dintâi, câinele cel negru al lui Achinde, un străin venit după război și pripășit la cantonul de lângă priveghiul lui Vericu Donese Giurcheș, a turbat; Brinda a trebuit să-l omoare și să-l îngroape în loc pustiu, la un stâncen sub pământ și sub piatră de var nestins.

Asta a fost a doua zi după baterea pomului. Tot atunci s-a pornit Vara-lui-Mioi, în toiul toamnei, și lungi funigiei legau văzduhul gădilând nările oamenilor care stăteau mai mult pe-afară, în coptura soarelui și între cele nevăzute. Salcâmi înfloriră, buimaci, pentru a doua oară și albinele prinseră și ele a roi iar, cine știe ce-or fi presimțit.

Avram se însură cu Lena, nunta nu fu bogată, nu mai aveau din ce, dar se făcu la casă nouă, nuntă cinstită după ispovedanie.

Anul era mănos, cu două veri, cu ploi calde, venite la vreme; Maria, fiica lor, se născu grăbită, la șapte luni, de parcă ar fi știut și-ar fi vrut, știind, să vină pe lume tot într-acel an. Asta însă nu se putu.

De fapt, Maria avea să se nască la nouă luni, nesocotind nunta.

12. Ce n-ar fi trebuit, poate, să facă niciodată Avram Proicator și-o făcu nu numai acuma, de curând, ci și înainte de război, pe când lucra cu meșterul Cristin Hâncu Angheloni chiar la podobirea bisericii din plațul năruitei case părintești, e să se fi năimit la cositul fânașurilor la Iorgu Culă.

Că Iorgu avea nu numai vite ascunse, care pășunau prin poieni nelaîndemână oamenilor, dar și fânațuri de mohor, ce creșteau dese și-ntunecate ca blana cârțiței, aproape de la sine, de trifoi și mai cu seamă de lucernă, căreia nu-i purta grija însămânțatului decât din șapte în șapte ani punând-o-n locul mohorului și mohorul în ogorul trifoiului și tot așa, de gândeai că averea și belșugul străinului, rodind de două-trei ori pe an, n-aveau să se sfârșească niciodată.

Întâia dată Avram se tocni la coasă în vremea de după isprăvirea pictatului pereților și împodobirii altarului, stâlpilor și scării de la amvon cu statui în joasă cioplire și cu chipuri albe scoase din carnea lividă a lemnului de tei, până la venirea ilustrului cin în frunte cu episcopul uniților însuși; Avram parcă simți nevoia să nu părăsească lucrarea, să-i rămână prin preajmă, ca și când s-ar fi temut să nu se facă vreo stricare, ori să pună cineva stăpânire ascunsă și să pângărească isprava mâinilor lui până a nu fi închinată prin sanctificare din partea precinstiului sobor.

Însă nu știa de ce, în sufletul său, Avram se simțea mâhnit, cuprins de amărăciune, ca și când se dăduse prins într-o legătură întunecată cu acea zidire ce fusese ridicată pe locul unde el se născuse și unde trebuia să fie și să rămână casa părinților lui și toți ai săi trăitori, și el să crească acolo, să-și urmeze rostul la rând cu oamenii, să se-nsoare, să aibă copii; și în loc de toate astea, el cu mâna lui și cu învățătura prinsă de la Cristin Hâncu Angheloni făcu mai cu seamă joasele ciopliri spre împodobirea acelei biserici, pe care sămăctărenii, nedeazămințindu-și pornirea și plăcerea batjocurii, o numiră, încă de la vremea ctitoririi, biserica lui Administratu. Poate că nu era numai o vorbă în bătaie de joc și satul puneă într-însa gândul că a priceput uneltirea și nedreptatea uzurpării celui orfan, ori cine mai știe ce.

Avram ceru, pe tocmeală, să-i dea Iorgu să cosească o poiană de mohor ca de vreo două lanțe, și asta pentru început, că mohoru-i ca pirul, greu, și se cosește trudnic, cu osteneală și cu chin, îți seacă puterile, dar tare-i bun ca nutreț că îngreuiază și bătucește carnea vitelor tinere, pulpa de vițel, fleica de junincă și ceafa de tăuraș nu lasă apă și nu se golesc grabnic de sânge, de-aia nu se scrumesc la jar, după cum le dovedi maistorul măcelar Niki Lind din Iosifalva necredincioșilor ăloră de Sichi și Mule Tibor, care, prostindu-se ca-

ntotdeauna, bicisnici din fire precum erau, nu se lăsară până nu pârliră la flacăra în cuptorul de la cazanele din măcelărie niște fleici proaspete și începură a trage cu dinții de ele, neștiind nici ei ce vor să vadă și să-i arate maistorului ori celor câțiva cumpărători care se nimeriră pe-acolo, de le curgea sânge amestecat cu bale pe bărbie și pe piept, cât și lui Brinda, atunci de față, i se făcu lehamite și niază de așa scârboșenie.

Deci Avram se prinse să cosească acel mohor și apoi și alte fânațuri, dar nu se simți despovărat nici după sfeștanie, ci e hotărât să se năimească și la a doua coasă și la a treia dintr-acei an, trecând și la trifoi și la lucernă, care se făcu naltă pân-la burta calului și cu tulpina vânjoasă cât tecile salcâmului de la birtul lui Kana, însă mustoasă și fragedă ca frunza de brusture. Și printre florile trifoiului și lucernei bântuiau fără număr popoare de albine din câte roiseră în acel an. Ba încă mai tăie și ceva iarbă dintr-un cot al Mociurului, pe care singur o făcu porcșori și căpițe, mirosul fânului ăstuia sălbatic îi plăcea mai mult ca orice, însă de chinul din suflet tot nu se lecu. Cositura asta o vându atunci.

Pe când culca mohorul din primul luminiș, la coasa dintâi, chiar în prima zi, la răsăritul soarelui numai iaca vine feciorul cel mic al lui Culă, fluierând o doină de-ale cosașilor, cu dârjala coasei de-a spinarea, fără cămașă și cu o căutătură neveselă, de parcă atunci se trezise rău din somn.

- "Avrame, am venit să-mi rup puterea și să mă-nfrățesc cu tine", îi zise, având ei cam aceeași vârstă, poate Avram să fi fost cu un an-doii mai bun, numai bine se potriveau să fi putut să fie și frați; iar Florian nu-și puse cămașa, nici nu părea să și-o fi adus, după cum nu-și aduse nici cărceag de apă. Așa că frecă dintru început gura coasei cu gresia din teaca de corn de la brâu cu atâta repeziciune și îndemănare de-ai fi zis că-i cosaș de zeci de ani, ori cosaș se născuse, și Avram se minună în sinea lui fără să arate vorbă de asta; apoi feciorul Iorgului începu a trage la coasă din răspuțeri de-gândeai-Doamne, câtu-i mohorul de tare și de des și de păcătos, Florian parcă se legăna alintându-se, de-ți era mai mare dragul, ca și când juca o purtată cu fata cea mai mândră a duminicii în horă.

Se opri însă destul de curând și-i zise, tot el, lui Avram Procator: “Vezi cum te pot eu ajuta să culci mohorul și să-i iei banii lui Iorgu pe cosit, că mie nu-mi trebuie nimic din câștig; al tău să fie tot. Dar numai să ne creștăm acuma la braț să se-mbine din sângele nostru, asta vreau!”

Și scoase tot de la brâu, din dosul cornului unde-și ținea gresia, un jungher alb, subțire, scântâietor și i-l întinse lui Avram.

- “Dacă primești, începe tu; sfârtecă-te și sfârtecă-mă și pe mine iac-aici”, și-i trase cu unghia degetului arătător de la stânga puțin deasupra încheieturii palmei drepte a lui Avram și-și trase și lui tot așa; și Avram, care altădată ar fi crezut că asta-i o prostie la care n-ar fi trebuit să se dedea, acum așa făcu, se-atinse cu jungherul și panta lungă și netedă de la vârful deschise un firicel roșu de-a curmezișul încheieturii; și mare-i fu mirarea lui Avram când, ridicând jungherul să i-l dea lui Florian ca să-și facă și el creștătura cerută, fiul cel mic al Iorgului îl întâmpină cu o privire tot neveselă, însă peste seamă de senină și-i întinse mâna și mâna lui Florian avea tot într-acel loc o șuviță subțire gata făcută, rubinie, ca și când cele două pâraiașe înfocate de mult stăteau să se împreune și când sosi momentul deodată se iviseră făcând-se văzute abia atunci când Avram primi gândul legământului. “Dreapta cu stânga și stânga cu dreapta”, zise Florian și vorbele închipuiră un cerc prin inimi; cu apă rece din cârceagul adus de Avram se stropiră amândoi pe obraz și băură. Apoi pe pâraiele devenite răni puseră pământ.

La prânz, Aurora veni să le aducă mâncare gătită, ca și când ar fi știut că sunt amândoi, că sunt doi cosași încă din anul ăla, al celor dintâi roiri bogate de albine prin trifoiul și lucerna crescută până la burțile gădiloase ale armăsarilor; dar ea n-avea de unde ști asta după socotința lui Florian, însă cu toate astea Aurora nu se arăta nicidecum mirată găsindu-i pe amândoi acolo în brazdă. I-a dat, numai, fiului ei cămașa, “ți-ai zăuitat-o acasă, pe dunga patului, zăpăciture!”; îi spuse cu un ton muștrător ascuns sub zâmbet, și când fiu-său și-o trase pe cap să se-mbrace înainte de a se pune la prânz pe iarbă, Avram văzu cum privirea Aurorei stăruie sclipitoare și ascuțită pe urma roșu-întunecată a încheieturii lui Florian, cum își întinse brațele înălțându-le ca să lunece în mânecile cămășii; și îndată, cu aceeași privire în

pantă lungă, netedă, doborâtoare, femeia căută și încheietura lui Avram; apoi lăsa ochii-n pământ, parcă scrijelând la rădăcina ierbii, și tăcu.

- “Mi-i sete, dați-mi și mie o înghițitură din apa voastră, că după aia m-oi duce să vă aduc alta proaspătă”, spuse Aurora abia într-un târziu, ridicându-se să adune ce rămăsese din prânzul feciorilor. “De foame, nu mi-a fost foame, dar mi s-a făcut tare sete”, mai zise ea.

“În ziua aia n-au roit albine pe-aproape de mohoriște, pesemne că stăruia miros de sânge”, avea să spună mult mai târziu, după moartea lui Florian, Aurora, care, știut era, tocmai din nenorocire își dobândi priceperea semnelor. “Dar la miros de sudoare de la mine simțeam eu încă de pe atunci c-au să tragă roiurile, așa-mi spunea mie inima; numai că atunci încă credeam că vor veni la mirosul sudorii de cosași.”

Aurora le-a adus prânzul în toate zilele cât au cosit ei împreună. Și-au cosit și-n anul următor tot laolaltă în miros de sudoare și printre roiuri domoale și neispitite de albine, pân-a fost să plece Avram pe front, iar după aceea cosea numai Florian singur, așteptând să-i vină și lui rândul și să se ducă la vreun război, însă albinele erau și-acu roind tot nepăsătoare.

Seara, uneori, Aurora n-avea încotro și-n îngrijorarea ei trebuia iar să meargă prin vreo poiană cosită și, sub amurgirea neliniștită, să-l caute pe Florian adormit în primejdie ca sub o burtă de cal, pe-un braț de fân, cu capul binișor vârat în poala unei căpițe, ori după vreun poșor, și să-l smulgă mirosului ăla din fânul de curând cosit; iar mirosul îi aducea aminte Aurei, după cum îi amintea, departe, și lui Avram de nevăzute pârauri gălgăitoare ascunse sub presărarea pământului și de roiuri ce-n curând vor veni căutând mireasma de fân cosit și de sudoare a tinereții.

Tocmai într-o seară de-astea, în anul dinaintea răpunerii lui Florian, Aurora își trezi fiul dintr-o căpiță de fân, unde îl cuprinse parcă somn mai greu decât alte dați; abia îl puse pe picioare, că de tot era sleit, scotocea ca prin vis să-l dezmeticească, și el era îndărătnic, ori plecat departe, iar Aurora, tot scurmând și suspinând, prinse în nări miros de tinerețe ei, cum nu simțise decât în momentele de dragoste furată cu Iorgu, înainte de nunta lor, și mai simți o dată, o singură

dată, la nașterea lui Florian, însă atunci mirosul i se puse la fiere și-i era tare rău, că fătul parcă n-ar fi vroit să se nască, ca și când ar fi știut, cum pare că știe și acuma prin somn și prin moarte, că-i place acolo, îi plăcea atunci în pântecul mamei sau poate le ura cum urăște acum trezirea, cum avea să urască peste puțin pământul cel nedezlipit; și Aurora, cum strănută de tăria florii de fân scuturate, un fulger de durere ascuțită îi brăzdă pântecul și Florian, dezmeticindu-se cât de cât, o porni destul de buimac spre sat și se căută prin urechi, ca ieșit din apă, ori parcă-i erau detunate de trăznet, mormăind ca urșii livizi, abia ieșiți din grotă.

La marginea poienii, un roi de albine sălbatice, desprins dintre crengi, atunci seara, cum nu obișnuiește să se-ntâmpie, zumzăi somnoros, ocolind temător cu fâlfâiri de aripă de pasere noptatică, și se-adună la subțioara brațului stâng al Aurorei, ca și când acolo și-ar fi aflat matca, ori matca însăși le arătase drumul chemându-le într-acolo.

Un moment Florian crezu că zumzetul cu fâlfâit îndepărtat vine chiar din capul lui, apoi se-ntoarse și, când auzi un scâncet de mirare și poate de teamă al Aurorei, zise venind îndărăt cu un pas domol: “Sunt albine sălbatice. Le-am tot simțit prin preajma cositului. Am să le-afum și când ți s-or desprinde de la subțioară, am să le dau foc.” Și chiar începuse a se pregăti cu chibriturile și cu un petec de in ce-l ținea la el, cum țin toți cosașii să se oblojească de s-or răni, ba încă și niște păiușică uscată de lângă o tufă de mărăcini smulse, ca să le dea culcuș de flăcări când s-or desprinde. “Să nu faci asta! Albinele și furnicile-ți întorc fapta”, încercă atunci Aurora să-l oprească știindu-l încăpățânat în cele pus pe rele și necugetat. Dar nu mai avu chip să-l oprească, până când roiul, dat focului, nu se preschimbă într-o topitură vâscoasă, un ghem cleios scâzând perpelit și sfârâind în spuza aceea trecătoare de moarte.

“Prinde-mă de încheietura mâinii stângi”, porunci cu glas umbros fata cea oarbă de pe valea Tismanei, care avea darul să vorbească, la Tismana-ntr-o grădină, cu morții, “și-o să trecem de aici din lume nu pe ape, drum fără-ntoarcere, ci peste munți, și-ai să afli prin gura mea auzind din gura lui cum a fost să-ți moară feciorul”.

Avram adormi ostenit, în zori, într-una dintre nopțile de dragoste cu Lena, după ce bătură pomul acoperișului, dar nu erau încă însurăței.

Visă cum Lelia îl ține de încheietura mâinii și-i stă cu obrazul pe piept, deasupra locului unde schija îi sfârtecuse carnea trupului și coasta, și ușor și lin plângea Lelia spunându-i cum îl crezuse pe Florian a fi fiind chiar el însuși, tu, tu, Victor, că pe tine te iubea fata aia, când m-am întâlnit cu Florian pe pod și-atunci credeam că ești tot tu, și când el a înăbușit în spume câinele negru, iar credeam că ești tu, dar l-am iubit pe Florian și parcă tu erai, nu puteam să-mi stăvilesc sufletul din pornirea de a te socoti astfel; și, când am priceput că frate-său și tatăl lor au început să ne pândească, știam că-i pierdut și că-l vor omorî. Dorian a făgăduit să ne omoare, și pe tine are de gând să te omoare, că te-am pomenit prin somn și te-am pomenit și-n dragoste. Iorgu căuta securea prin șură și era pornit să-l pălească pe Florian și să dea foc fânului, să m-arunce și pe mine în flăcări, iar cei doi, frații, se rupeau între ei, se tăvăleau și se loveau în toate felurile, până când Florian a găsit o bârnă, parcă era o întăritură de la colțul șurii, care era străpunsă de un piron, ca o cange arăta fierul, ca un colț de grapă, vedea prin vis Avram Procător povestea Leliei, cu asta, cu lemnul ăla dă să-l lovească pe Dorian, dar Iorgu-i sare-n cap ca o traistă lui Florian și-l trânteste și scapă lemnul din mâini, și Dorian apucă grinda aia și-l lovește pe Florian pe lângă trupul tatălui lor, căzut cum era, cu capu-n traistă, îl nimerește în ceafă și fierul îi străpunge țeasta ca vitei și se înmoaie, și moare și se topește închirchicindu-se ca ars de flăcări, trăgându-l prin vis de încheietura mâinii ca și când ar vrea să-l absoarbă într-acea închircire pe el, pe Victor.

Avram se trezește, de încheieturile mâinii îl ține strâns Lena, logodnica lui, “n-au mai dat foc fânului ca s-o arunce pe Lelia în șura aprinsă, norocul a fost că și atunci, cum aveam obiceiul să dorm în fân, m-am trezit și i-am văzut și am fugit pe sub streșină, și-apoi l-au luat pe sus să-l ducă și l-au pus pe Florian la curbură, de l-a sfârâmat trenul trecându-i peste ceafă.” Asta spuse Avram atunci dimineața, cât logodnica îl ținea încă de încheietura mâinii; însă ea, Elena, buna noastră Lena, nu-l îndemnă să se ducă la jandarmii lui Kutina Gregor și să stea de mărturie.

“Atunci mi-a străpuns ceafa în capul măduvii spinării”, gângăvi fata din valea Tismanei, părăsind grădina unde dorul nu mai avea

rădăcină, și cu aste vorbe “Dorian, fratele meu m-a răpus, fiul tău, în foc s-or întâlni trupurile noastre până la sfârșitul veacurilor” venea ea lăturalnic înturnându-se de peste munții cu trecători livide ca pielea searbădă de urs ieșit din grota iernii, fata ținută de încheietura mâinii stângi de biata mamă a fiului ucis și-a ucigașului.

“Mi-a spus fiul tău că tot în foc arde și că acolo vă așteaptă trupurile, măcar că n-au aprins atunci șura, l-am văzut cu ochii mei dinlăuntru, dar tu, mama lui și-a morții lui, să nu-l cauți dacă ai milă de el, că focul atunci îl arde cu nouă sute nouăzeci și nouă de limbi din nouăzeci și nouă de capete negre de câine”, mai îndrăzni să zică Aurorii, la despărțire, oarba cea nelumită, cu care ea trecuse munții. Și o sărută pe frunte, fata pe ea, pe Aurora, cu sărutul bătrân al celor din morți, de parcă i-ar fi dat de atunci îngăduința să treacă munții prin cele nouă sute nouăzeci și nouă de limbi de flăcări chemate la sânul de mamă, de mama celor doi frați-fărtați.

În Sămăctar, purtând sărutul fetei pe frunte, Aurora începu să se usuce în tăcere, să se-mputineze la trup, și era într-o nesfârșită sudoare, ca și când prin chinul de-aci s-ar fi ispitit să ostoiască focul de apoi. În casă, prin odăi ori sub acoperiș Aurora nu mai căuta sălaş și începu să-și sape un bordei în pământ, pe locul lăcașului celei dintâi veniri, acolo unde ar fi vrut iar să-l nască pe Dorian, și cu vremea bordeiul și-l căptușea domol-domol cu paie și cu fân vechi și nemirositor.

La scurtă vreme după întoarcere, când satul și prinse a-i zice Buna-Bătrâna și a-i uita numele cel adevărat pecetluit sub sărutul de pe frunte, un roi de albine, mare cum nu se mai văzuse, fâlfâi spre înserare și poposi prin preajma bârlogului, într-o vară a lui Mioi, când salcâmiu buimaci înfloriră a doua oară cu flori pătimeșe și liliachii din care părea că se iscă rod târziu și amar printre țepii cei nepotoliți. Și roiul îi căzu într-o dimineață, de cum ieși ea din pământ, la subțioara brațului stâng, și ea îl desprinse cu duhoare de oțet și-l ademni cu un culcuș de flori dintr-alea în chip de coroană de mărăciniș, și se gândea în toată astă vreme la brațele cele întinse ale lui Florian, la flăcări și la piron, și la creștătura mâinii și la coasta cea sfârtecată a lui Avram cel

făcut frate de cruce fiului ei celui mort, și la părul cel despletit al Leliei arzând în soarele de aramă topită.

Din rodul albinelor, pe care singură le îngrijea, își ducea Buna-Bătrâna traiul vieții, și, cu gândul ei nestrămutat, își căptușea cu ceară bordeiul, prinzând paietele și firele de fân și de păiușică seacă în aluatul galben ca într-un cuib de mierlă.

Și rodul albinelor era peste seamă de bogat, însă albinele nu se mai înmulțeau, mereu tot aceleași erau, îmbătrâneau, și zborul lor era tot mai scurt, un fâlfâit doar, și totul era nevesel.

Până într-o vară, nu se mai știe câți ani să fie de-atunci, dar trebuie că trecuseră mulți și de la moartea lui Florian, că Buna-Bătrâna se oprise, nu se mai usca nici ea, dar de vorbit nu vorbea cu nimeni, încetase până și bocetul, era cam pe când se storcea mierea de trifoi și cea de fân, ori puțin după aceea, când Buna-Bătrâna pricepu cum voștina, ce pân-aci, de când lumea și pământul, mirosea plăcut și curat, acum asta pe care o bătea ea la gura bordeiului ca să-și îngroașe învelișul bârlogului cu straturi tot mai subțiri de scuipat de mierlă și cu singurătatea de cuc, voștina aia din urmă prinse a puți a scârni și-a putreziciune.

Și prima zi după întâmplarea asta din zori se arătă a fi tare mohorâtă, de parcă porțile cerului s-ar fi zăvorât pentru totdeauna. Dar soarele, ca prin minune, chinuit, răzbi să răsară și-ncepu a șterge umbrele și a încălzi ca și cum și-ar fi pus în gând să reverse un foc ascuns și neștiut.

Buna-Bătrână ieși din gura bordeiului și cătă cu fața la limbile soarelui și ochii aproape uscați i se podidiră de lacrimi. Ca în altă lume, pe ulița țarmurenilor oamenii își duceau grâul la moară, trenurile treceau peste curbura morții părute în liniștea fără nici un ascunziș a programului lor, și parcă Rasu-Roșu, întinerit și cu biciușca șfichiuitoare asupra cailor trăpași, cel alb și cel negru, nepereche, trecea în căruță de se hurduca lumea sub roțile descreierate.

Cu mâini negre, vlăguite, cu unghiile rupte în sângerări scorjite, Aurora își rupse cămașa la piept și-un strigăt prelung, sfâșietor îi ieși parcă de-a dreptul.

Și-a scos sâni sprijiniți pe podurile tremurătoare ale palmelor ținându-i ca pe un aluat fără formă și urlatul i s-a ostit în amintirea glasului ei de altădată, pe care nimeni n-ar mai fi nădăjduit să-l audă: “Am să ard pântecul meu, ca matca ce-a plămădit mână de fiu ucigaș de frate din sămânță de tată ucigaș să piară. Și-am să aprind în pântecul maicii, Soare, hora focului din veac, unde să-și joace pieirea și să-și capete răsplata fapta păcatului de moarte și făptuitorul alăptat al sânelui”.

O mare pâlălaie, cu sute de sfârtecări, ce întrece lumina și dogoarea soarelui, izbucni la scurtă vreme după ce Buna-Bătrâna se întoarse în sălașul ei în care cucul, cum aflase abia atunci, în dimineața cu miros de scârnă, își scoase puii în cuib străin.

Focul ținu atât de mult, că nimeni nu vroia să știe, ori nu putea ști ce arde atâta de nu se mai isprăvește; doar că fumul fu puțin și alb, prin el putoarea de scârnă și nici un miros rău nu mai răzbătea, și se ridică subțire și drept ca un stâlp; iar mai presus de vederea și priceperea oamenilor se despărțea în două funii în lumină, până la asfințit, când Soarele, părăsind cu greu bolta, încă mai învedera, puțin după căderea nopții și după tăcere, acele două capete desprinse din stâlpul înălțat, și erau două torțe ce păreau a ține lumina multă vreme...

Epilog

LUTUL SE ÎNTOARNĂ

Avram proocator muri în 1976, primăvara devreme sub numele de Victor; peste vară, curând după seceriș, ai noștri dărâmară casa.

Au descoperit-o într-o singură zi, joia mi se pare, și au scos grabnic, în alte două, următoarele, tot lemnul lung, care fu încă foarte bun pentru noua casă. Duminică, fiind clacă, mulți sămăctăreni ajutară, până-n prânz, cu cociile și cu mâinile, la trasul, dusul și stivuirea lemnului și țiglelor. Dar având mult de lucru, nu prididiră cu prânzul și-l mâncară mai târziu. Lemnul scurt îl deteră la foc și l-am ars în vreo trei ierni după aia.

Locul, gol, îl vândură spre toamnă unui om, Stelian, venit de peste dealuri, și omul ăsta îl semănă peste tot cu grâu, apoi plecă îndărăt spre dealuri, ca să se-ntoarcă la primăvară cu toți ai săi, să plivească și apoi să treiere grâul ce avu să crească și să rodească; și să rămână printre sămăctăreni.

Pe casa cea nouă a alor noștri, clădită în anul viitor în alt loc, în plașul ce ar fi fost al lui George Ribariu, dac-ar fi trăit să-și facă el casă, la drumul cel mare, dintotdeauna drum pietruit, iar în ultima vreme, ce mai, de vreo douăzeci-treizeci de ani, lărgit și asfaltat, stă țigla palid-ruginie mutată de pe casa lui Victor Proocator, în bună parte tot ea; și alta, nouă, cumpărată de taica, atunci.

Cu vremea, ai noștri din când în când, taica până și-n anul morții, aveau de gând, precum au și-acum, să-și facă altă casă nouă, ori măcar să mai adauge, spre grădină, lângă grajd, pe locul șurii, ori chiar la uliță, spre drumul mare, stricând bucata de gard ce-a mai rămas și îngustând poarta, câte-o odaie, mereu mai răsărită decât cele vechi. Poate de-aia, sau cine mai știe de ce, ai noștri, câți au mai rămas, se ceartă între dânșii prin casă, prin ogradă, ori prin grădină strâmtă, ba s-ar putea spune că tot într-o sfadă o duc.

Pribeag, în vechiul burg al Zurovarei, câte unul dintre ai noștri citește și arareori scrie, isprăvind o carte, cum bunăoară acuma: burgul e oraș modern și Pădurea E Verde.

Pe Dealul Gutmanului și până deasupra Coșteleacului s-au întins în anii din urmă viile cele noi ale nimănu, zise ale tutuora, pe sute de hectare, și încă pe vreo câteva zeci livezi de meri și de piersici.

Se stoarce vin; este o cramă ridicată cam pe locul unde era cea mai bună vie, via lui Forcoane. Pe-aproape era izvorul din coasta Coșteleacului, însă locul nu i se mai știe.

Din rărunchii de piatră seacă ai Gutmanului picură și-acuma apă amară, chinuită, dar Mociurul nu mai este nici el, să primenească și să poarte scursoarea.

Livezile de pruni și chiar prunii de prin grădini s-au osândit chiar din ultimii ani de viață ai lui Nicolae Poverconi, curând după ce s-a trecut birtul lui Brescin, că al lui Kana se părginise mai devreme, cam după războiul din urmă.

Și a pierit și mirosul de comină și de boască din valea Mociurului, cu vale cu tot și cu turmele de porci tolănite, odinioară vara, în mocirlă și în miroaznă.

Toamna, atunci, cu două remorci prinse laolaltă după un tractor voinic, roșu, au dus lutul din casa lui Avram Procător îndărăt; trei zile l-au cărat; și după aia Stelian a plătit alor noștri și ceilalți bani, câți mai rămăseseră de dat, ba mi se pare că tot el tocmise tractorul și remorcile, dar nu mai știu dacă le-a plătit el, ori ai noștri, pesemne el, fiindcă nu putea să-i năimească pe sămăctăreni la vreo clacă, nefiind Stelian și ai săi încă primiți printre săteni, iar lutul, în tot chipul socotea el că trebuie dus înainte de a-și face acte pe locul cumpărat și de a veni să semene grâu spre crățirea locului și apoi să se mute cu toată familia; nu numai că l-ar fi încurcat la semănatul grâului, precum avu de gând și precum făcuse, ci așa, lutul trebuia dus îndărăt de unde fusese luat.

S-a auzit că Dealul Păvăloane, dintr-asta, ar fi început, cică, iar să crească.

Acum nu se mai poate ști, nici vedea cu ochiul, nici măcar măsura ori socoti, fiindcă pe botul dinspre Sămăctar al dealului au

construit o fabrică de sucuri de fructe și de dulcețuri, modernă fabrică, storcând ca din teasc nectarul din răunchii molatici ai ăstuilalt deal, Dealul Păvăloane, blând deal.

Din când în când roiesc, îmbătate, roiuri de albine, pândind nectarul din flori și nimerind la subțioara câte unei mame tinere sămăctărence, cu sânii încă nebătuți de soare după alăptarea pruncului, ori chiar a doi frați, fie ei și gemeni.

Se adună și roiesc căzând din crengi noptatice la subțioara aceleia, în zori, și poposind deasupra șoldului, ca în mireasma unui curcubeu de muselină, duhnind a nevârstă.

Și într-o bună zi are să se vadă de-acasă de la noi Dealul Păvăloane cum crește iar...

2 Octombrie 1988

CUPRINS

Prolog

ALEGEREA LOCULUI DE CASĂ5

Cartea I

UN CÂINE ÎȘI FACE ARĂTAREA ȘI PIERE RĂPUS ÎNTR-O NOAPTE,
LA SCURTĂ VREME DUPĂ BOTEZUL LUI AVRAM.....10

Cartea a II-a

ȚĂRMURENII ȘI ULIȚA LOR CU RÂND NEPERECHE DE CASE84

Cartea a III-a

ȘI AURORA TRECE MUNȚII, IAR MAI APOI SE-NTOARCE ÎN CHIP
DE BUNA-BĂTRÂNA134

Epilog

LUTUL SE ÎNTOARNĂ214

Consilier editorial - Viorel Marineasa
Tehnoredactare - Attila Hizo
Imprimat la TIPOGRAFIA , Timișoara, România
Tel. 094-205.818